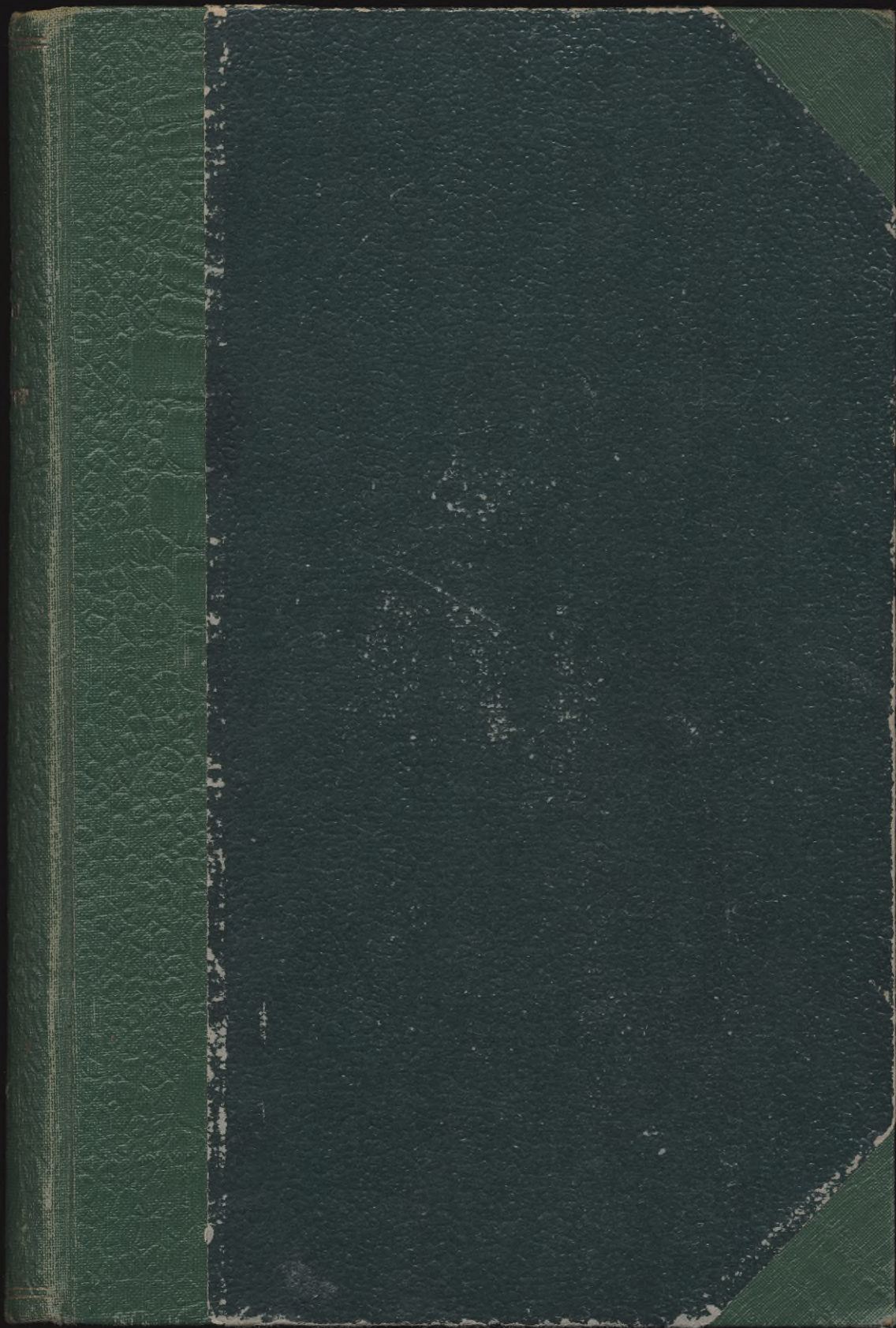

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Allmänna Sektionen

Biogr.
Sv.

[Munthe, Axel Martin Fredrick, kallad Puck]

BIBLIOTEK. C

[Mun
tin l
lad l

PUCK MUNTHE

BREF OCH SKISSER

GAMMALT OCH NYTT

STOCKHOLM - P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

Pris 3 kr. 50 öre.

INNEHÅLL.

	Sid.
I stället för ett företal	V
Bref från Napoli	1
När Puck kom bort	77
La Madonna del Buon Cammino	94
För dem, som ha sinne för musik	106
Leksaker. Från Paris' horisont	115
Från Impasse Roussel	125
Rafaella	135
Monsieur Alfredo	143
Politiska agitationer på Capri	152
Snöstorm	167
Mont Blanc. Bergens konung	174
Hundarna på Capri	180
Menageri	192
Endast för djurvänner	204
Zoologi	217
Till — — —	222
Ljusets flender	227
Tankarna flyga	234
Porta San Paolo — Protestantiska kyrkogården i Rom	239

Bref från Napoli.

I.

Partenza per Napoli! Partenza per Napoli! ljöd det på järnvägsstationen i Rom.

Vi voro en hel hop resande inne i buffeten; jag var trött och hungrig efter mina tre nätter på tåget och hade just satt mig i ett hörn för att äta min romerska middag i ro. Mannen, som ropade ut tåget, tittade i dörren, men ingen rörde sig från sin plats; han kom fram till bordet där jag satt, och alla matsalens gäster läto knif och gaffel falla och beskådade mig med stor nyfikenhet, då han sade till mig: »*Lei va a Napoli, è vero?*»

Jo visst skulle jag till Neapel, och jag skyndade ut att skaffa mig en god plats; onödig omsorg, ty då tåget satte sig i gång, var jag ensam i kupén, i Marino upptäckte jag, att jag var ensam i vagnen, och i Albano fick jag klart för mig, att jag var den ende resande på hela tåget.

En ohygglig stank af karbolsyra fyllde vagongen.

Aldrig hade jag åkt så fort i Italien. I svindlande fart åkte vi förbi Velletri, Segni, Anagni, Ferentino — gamla bekanta från min vandringstid — och innan jag visste ordet af, voro vi i Ceprano, där det var fem minuters uppehåll, enligt hvad jag fick veta af konduktören, som placerat all sin ömhet på mig, eftersom inga andra förhoppningar på drickspengar medföljde tåget. Här brukade ju vara middagsrast för Roma—Napoli-tåget; jag kom just ihåg att här fanns förr i världen ett godt gammalt vin att få, och jag sprang in i buffeten; men den var tom, och en gumma, som satt därutanför och spann, upplyste

mig, att numera fanns det ingenting alls att få: »*non viene più nessuno*», tillade hon melankoliskt.

Så foro vi öfver Liris, floden med det vackraste namn, och där åt vänster högt uppe på berget låg redan Monte-Cassino, det grå gamla klostret, med fridfulla hälsningar från fordom, från stilla arbetsdagar där uppe i de tysta klosterarkiven, då händerna bläddrade i någon gammal munkepräntad krönika och tankarna drömde sig långt, långt bort från nutida tankar.

Fram brusade tåget förbi Teano, Sparanisi, Pignataro, öfver Volturno's dal, närmande sig allt mer till sommarens land. Terra di Lavoro låg där i sin rika fägring; grönskande almar och doftande rosor hade redan glömt att hösten var inne, men vinrankan lyste ren i sensommarens färgprakt, och tunga klasar af fullmogna drufvor väntade på att gifva sitt unga vin.

Det började skymma, och jag tror att jag slumrade in en stund; jag minns att jag tyckte karbolsyrelukten tilltog allt mer och spred sig genom de öppna fönstren ut öfver vägen vi foro fram. Ett iskallt luftdrag, som om någon hade plötsligt öppnat dörren, strök öfver mig och släckte lampan i taket; jag ryste till, det kom för mig en bestämd oförklarlig förnimmelse af att jag ej längre var ensam, och jag kände kallsvetten i pannan. I detsamma såg jag, att det var ett liktåg som i svindlande fart åkte fram öfver de skumma fälten, och döden och jag voro de enda som voro med, och jag kände under mina slutna ögonlock, huru den dystre reskamraten oafvändt stirrade på mig, där han satt i hörnet midt emot. . .

Lindrig karbolsyreförgiftning + nattvak + betydlig nervositet, icke sant, doktor? Men lampan var släckt i alla fall.

I Capua var där verkligen en människa, som skulle med på tåget; han kom fram mot min vagn, och jag kände mig mot vanan nästan sällskapligt stämd. Mannen hade ett hufvud som Augustus, och den stolta munnen drog sig till ett trotsigt skratt, då den starka karbolsyrelukten slog emot honom ur den öppnade vagnsdörren. Jag blygdes för mig själf öfver mina liktågsfunderingar och tänkte: se där åtminstone en man, som aldrig varit rädd för någonting. Ty så såg han ut; och liksom

han kunnat läsa mina tankar, föllo hans blickar i detsamma på mig, blott ett enda ögonblick, men obeskrifligt föraktfullt, tyckte jag.

Konversation blef där ingen af, men vi sågo morska ut bägge två, han som Cæsar och jag som plebej. Tåget stannade nu i Caserta; öde och tomt liksom på de andra stationerna under vägen. Men vagnsdörren bredvid öppnades nu, och tvenne järnvägskarlar buro förbi oss in i stationshuset vår konduktör, som en timme förut varit inne och sett på våra biljetter; lyktskenet föll på det vaxgula ansiktet, som jag knappast kände igen, där ångesten lyste ur de vidöppna ögonen. Den stolte och jag sågo ofrivilligt på hvarann, och samma ord kom öfver våra läppar: *il cholera!* Och jag tog tillbaka hvad jag tänkte för mig själf, då han kom in i vagnen och skrattade åt karbolsyrelukten, ty den modige bleknade till, flyttade i största hast öfver till andra sidan af vagnen och band sin näsduk om näsa och mun. Den andre konduktören kom nu tillbaka, och jag såg, medan han tor-kade svetten ur pannan, huru handen halft i smyg gjorde kors-tecknet. Jag vinkade mannen fram till vår vagn och fick då höra, att detta var den tredje konduktören som sjuknat på tåget sedan en vecka; han menade, att kamraten nog skulle få det mycket bättre här i Caserta än i Napoli, där sjukhusen voro öfverfulla.

Att få samtalet i gång var nu än mindre sannolikt än förut, sedan min reskamrat fått sin näsduk för munnen, och dessutom såg den stolte med högst fientliga och misstänksamma blickar på mig efter mitt samtal genom fönstret med konduktören. I Cancelllo steg han af, och den nye konduktören — som nu omhul-dade mig med en ifver, som stod i omvänt förhållande till af-ståndet till Napoli, där drickspenningarna skulle vankas — om-talade, att han undrade om det inte var själfve »*il sindaco*», mä-ren i Cancelllo, som vi haft med oss. Det är i Cancelllo som den uppgående posten från Napoli kvarhålles en dag för att desinfek-teras, nedrökas med svafvel, bestänkas med karbolsyra m. m. Jag minns, att jag funderade på, huruvida »*il sindaco*» själf öfvervakade den ceremonien, och hur han då skulle taga sig ut.

Men det är synd att vara elak mot honom, i synnerhet om han ej trotsar regeln att rädslan öppnar vägen för koleran, ty annars kanske han i dag som är ligger sjuk själf — jag har kommit ihåg honom ibland, när jag läst bulletinerna från provinsen.

Och medan jag satt där ensam i den halfskumma vagongen, började skimret af soliga minnen lysa upp vägen vi foro fram. Det var åter öfver *Campagna felice*, öfver »de lyckliga fälten», som septemberkvällens måne steg upp, det var Italiens paradis och min ungdomstids fröjder, som sträckte mig sin famn, och »Napoli det sköna» hälsade mig välkommen som förr med gitarrklang och sång! Utöfver golfen kommo ljumma vindar hälsande från Sorrento, och där långt borta lik jordens skönaste hägring sam Capri's blånande ö. Och luften i den karboldränkta vagongen störde mig ej mer, förgångna somrars vissnade rosor' började dofta igen, och gamla vänliga tankar af kärleksfull tacksamhet mot det sköna landet vaknade upp ur sin vinterhvila af långa arbetsår, fjärran från sol och sommar.

Aldrig hade jag känt bandet, som förenade mig med denna nejd, så starkt som nu — det är ej i glädjens stunder man känner hur högt man kan hålla af en vän, det är då man får veta, att han är olycklig och i nöd, som de hemliga rösterna djupt ner i hjärtat tala sitt språk, som ingen lögn vet af, och säga ut själens tystaste tanke. Nu ligger Napoli i sorg, och då vilja vi ju skynda hit som till en broder i nöd, vi alla som en gång lefvat så lyckliga här och lärt oss älska detta barnsliga, varmhjärtade, fattiga folk; vi som hört mandolinen ljuda från Santa Lucia till sången om »*O dolce Napoli*», vi som uppe från Camaldoli's kloster sett den skönaste syn ett människoöga kan se, då solen går ned bakom Ischia's berg och öfver Sorrento's kullar ligger detta fina rosiga skimmer, som ingen pensel målar, då Capri sveper sin blånande slöja kring sin väna ö och öfver Vesuvius' grönskande sammetslena sluttning faller denna dunkel-violetta färg, som man aldrig glömmet! Och minns du, när näktergallarna sjöngo i lundarna kring Sorrento, där orangerna stodo i blom, när du satt och lyssnade en ljum sommarkväll till de vemodiga sångerna från någon fiskarbåt ute på golfen och gick till

sängs med det sista »*Felicissima notte! addio, addio!*» ännu ljudande i dina öron som ett dröjande afsked från den lyckligaste dagen i ditt lif?

Nu är stunden inne att gifva litet igen af allt hvad Italien gifvit oss! Här är plats för alla, fattiga och rika kunna hjälpa här, där nöden är så stor och klär sig i så många olika former; här behöfvas armar att bära de sjuka med, här behöfvas hufvuden att tänka ut medlen att lindra eländet öfverallt. I behöfven intet föra med eder annat än barmhärtighet mot ett lidande utan namn, och hafven I så er kärlek till Italien se'n förr med eder, så mycket tåligare blir då ert sinne, så mycket lenare blir då er hand, som rör vid den stackars sjuke! Gäller det kanske ert eget lif, hvad mer! Är det då så gladt att lefva, och är det då så svårt att dö, när man dör i sina drömmars land, medveten af att hafva sökt hjälpa andra att lefva eller, om deras dom är fallen, åtminstone hjälpt dem att dö. I, som ären rika, gifven af edert öfverflöd, här finnas tusende munnar, som ropa efter bröd, och I, som ingenting ägen att gifva bort, tänden då i vänliga tankar ett ljus vid edra tysta förböners altare.

Nervositet + medfödd sentimentalitet + blind kärlek till Italien + misstänkta tendenser åt mysticism — skulle karlen vara katolik? Icke sant, doktor?

Tåget gled in på stationen i Napoli. Perrongen tom, inga ifrigt gestikulerande »*facchini*», som slitas om sakerna, därutanför inga hojtande kuskar, som, stående upprätt på kuskbocken, klatscha med piskorna och skrika sitt »*Ecco Signorì, buona carozzella, buonissimo cavallo!*», ingen döfvande hälsning från Napoli's gatulif i form af hundratals pojkar, som svärma kring den nyankomne, hjulande med armarna, stående på hufvudet ögonblicket därpå, allt med framsträckta händer och »*Date u soldo, Eccellenza, u bajacco, Signorì!*» — Och min vän Pasqualino, mitt allt i allom från fordom, synes ej heller till för att hämta mina saker; jag hade dock skrivit till hans mamma, min gamla »*padrona*», för att få mitt forna rum iordningställdt åt mig. Hvart hafva då alla människor tagit vägen? En dyster, olycksbådande tystnad öfverallt på gatorna, och jag börjar

ana hvarför min stackars Pasqualino ej var nere vid tåget. Nu äro vi framme vid min gamla bostad; öfver den stängda porten sitter sanitetskommitténs svarta kors med: »Stängdt på grund af kolerainfektion». — Pasqualino var död, min snälla gamla värdinna var död, hennes svartögda lilla Teresina var död!

II.

Det är i tider som denna, midt bland kolera och ett namnlöst armod, som folkkaraktären träder tydligt fram, visserligen med alla dess lyten, men också med alla dess vackra sidor. Nog har här kommit hjälp från hela landet, ja från nästan alla länder; men äfven här liksom så ofta är det de fattiga, som utöfva den vackraste barmhärtigheten, den tysta uppoffrande hjälpen kommer från dem, som hafva så litet själfva. Hvem har gifvit mest, den rike bankiren, som tackas offentligt för de tusen francs han skänkt till staden, eller den fattige contadino'n, som kommer släpande till kolerafattigsjukhuset med sin enda get, som skulle hafva slaktats till julen, och Mergellinas fiskare, som efter en hel natt ute på sjön tyst sätter sin hela fångst utanför den sjuke grannens dörr — har du hjärta att skratta, om han först tagit undan några fiskar, som han sålt under vägen för att kunna köpa det ljus, som nu brinner vid madonnabilden i den sjukens rum!

Alla loford ägnas de ädla gifvarinnorna af så och så många par lakan och skjortor till nödhjälpskommittén, och deras namn stå tryckta i alla tidningar, men hafva de alla tillsammans gifvit så mycket som den okända unga fiskarhustrun vid Vico Grotta Santa, som jag såg i natt? Historien är ej lång, vill du höra den?

Min uppmärksamhet fästes vid henne — Anarella heter hon — redan i går, då jag var där uppe i gränden där hon bor; hon hade då till och med tagit mitt försvar i ett uppträde jag hade med hennes grannfolk. En fiskare ur hennes mans båtlag hade dagen förut sjuknat i kolera och genom en sjukvårds-

förening's omsorg nästan med våld blifvit transporterad till Santa Maddalena-sjukhuset, där jag tillfälligtvis kom att se honom. Han var ännu vid full sans, fastän ytterligt usel; han ropade ideligen på sin hustru och sitt barn, och som jag ingenting kunde göra för honom själf, lofvade jag honom att åtminstone gå hem och se till dem. Han dog strax därpå. När jag kom till hans hem, voro både hustrun och barnet angripna af sjukdomen, och modern dog framemot kvällen. Hon måtte hafva varit mycket omtyckt af grannarna efter hvad jag kunde förstå af deras häftiga klagan och högljudda sorg, och jag hörde huru det började mumlas där nere i hopen om »*avvelenatore*», »*assasino*»* o. s. v. Och det blef mig synnerligen svårt att söka få dem att förstå att, om jag äfven ej kunnat uträtta något till hennes räddning, så var jag dock oskyldig till hennes död — mannens död var man beredd på sedan det ögonblick, han förts till sjukhuset, från hvilket folket här tror, att man aldrig vänder åter.

Det var då Anarella tog mitt försvar, hvilket egentligen innehöll, att hon sett mig smaka själf af medikamenten, innan den sjuka fick däraf — detta tycktes betydligt höja mina aktier, och man lämnade mig i fred.

Emellertid var hela huset infekteradt, och där voro två nya kolerafall i natt. Eftersom jag var där, tittade jag in i rummet där den döda modern ännu låg. Där brunno ljus kring sängen, och bredvid låg barnet på ett bylte i en fiskkorg — det lefde ännu, men »*vavama*»,** som satt där inne och tummade på sitt radband, förstod lika väl som jag att det höll på att dö, om af svält eller af kolera var ej godt att säga. Jag sände gumman ut för att söka skaffa litet mjölk, men hon kom tillbaka utan att hafva fått någon. Medan jag höll på att meddela mormodern, radband, förstod lika väl som jag att det höll på att dö, om af kolera och ihjälhungning — den stackars gumman såg ut, som om hon hade personlig erfarenhet af hvad det senare vill säga — kom Anarella in i rummet. Hon såg på barnet ett ögonblick och

* Giftblandare, mördare.

** »*La nonna*», mormor.

sade halfhögt »*poverina, poverina*!» (stackars liten!), så tog hon upp det ur korgen och med en superb åtbörd, som jag aldrig skall glömma, slet hon upp sin trasiga fiskartröja och lade barnet till bröstet.

I detsamma kom hennes man in i rummet; han har varit lots och är väl ej rädd för någonting, men han delade dock folkets ytterliga fasa för kolerasjuka, och han kom för att söka få sin hustru med sig bort från det smittade huset. Då han såg henne med det sjuka barnet i famnen, bleknade han till, men han sade ej ett ord utan korsade sig tyst. Och jag tror, att doktorn gjorde så med.

* *

*

Ja väl, lytena i folkkaraktären framträda också under tider som dessa. Men gör man blott en vänlig ansträngning att tänka sig in i dessa stackars människors lifsåskådning, så lär man sig lätt nog att förstå och med tålmodighet urskulda mycket, som man eljest skulle stöta sig emot; och man håller i alla fall lika mycket af detta arma, i otrolig okunnighet förmörkade, men godhjärtade och tåliga folk. Och då kan äfven aristokratens fina hand taga i lazzaronens trasor, filosofen har ej längre hjärta att skratta åt all deras blinda vidskepelse hvarken om Madonnan eller St. Gennaro (Napolis skyddshelgon), och doktorn nekar att taga emot revolvern, som man erbjuder honom under natttronden i fattigkvarteren för att skydda sig mot utbrodden af folkfanatismen.* Det är ej så farligt, tänker jag; tålmodig vänlighet mot den sjuke, litet bröd åt den hungrande hopen ikring och fördragssamhet med deras vidskepliga misstro uträtta mer än revolverskott och två sabelskramlande karabinjärer i ens hälar till eskort.

Och doktorn får ej heller vara för nogräknad i afseende på aktningen för hans yrke och ej för ömtålig om patientens tilltro till hans skicklighet; lazzaronerna äro lika skeptiska med hänsyn till medikamenternas ofelbarhet, som doktorn i djupet af

* Hvad som så ofta öfverklagats i denna tid är tyvärr sant: läkarne ha många gånger blifvit öfverfallna af den sjukas anhöriga och måst försvara sina lif.

sitt sinne kanske själf är. Men de gå ännu längre, och de tro, att det kan ligga mycket hemska saker på botten af mixturen — åtskilliga gifter, »onda ögon», ormtungor, några af den ondes hårstrån m. m., som jag ej tror förekomma i farmakopén. Patienten själf är ju för sjuk att göra något motstånd, men de, som stå ikring, bevaka med ytterligt misstroende hvarje doktors åtbörd, och det händer nog, att hvarje försök att gifva den sjuke medicin mötes med ett »*bevete voi primo*» (drick ni först själf!)

Bekantskapen med läkare och med ordningsmaktens upp-
rätthållare är för resten så ny för dessa fattigkvarterens in-
vånare, att man nästan kan förstå deras misstänksamhet. I van-
liga tider kommer aldrig en polis hit — hvilket väl nog gifver
ett visst lugn åt åtskilliga af de svartögda figurerna därinne,
hvilkas samveten ibland väl ej äro stort renare än deras ansikten.
Och befolkningen i kvarteren Mercato's, Pendino's, Porto's och
Vicaria's »fondaci», »bassi» och »sottoterrani» födes och dör
utan att en doktor hjälpt till vare sig med det förra — eller
med det senare. Men ofta nog ser man genom gluggen, som ut-
gör en dylik bostads både fönster och dörr, en skranglig gam-
mal munk slinka in . . .

Apropos munkarna, eftersom det kanske är nog med kolera
för i dag, så låt mig sluta mitt bref med någonting jag vill
hafva sagt om munkarna!

Kritikern skakar på hufvudet, då han läser i föregående
punkt »en skranglig munk»; i romaner och resebeskrifningar
från Italien äro munkarna alltid rödkindade och feta, och våra
Italien-kännare och estetiska orakel därhemma unna inte munkar-
na att magra; men det hafva de stackarna emellertid gjort, sedan
de hetsats till döds af det fria Italien, och jag opponerar mig
mot herrar författares klassiska feta munktyp. Jag vet, att till
en modern skildring från Italien hör att skämta öfver munkarna.
Hvarenda skrifklädig resande, äfven om han ingenting mera vet
om Italien än hvad han lärt sig i Baedeker's resebok, och aldrig
känt hjärtat af Italiens skönhetslif klappa under barken — så
har han dock alltid åtminstone att berätta, huru han såg trinda

munkar dricka vin och smörja kråset. Jag vet, att det inte är populärt att taga munkarna i försvar, men det gör jag i alla fall — det är för resten blott min skyldighet, ty jag har många snälla gamla munkar till vänner. De äro dessutom så fattiga, dessa stackars öfverblifna munkar, och så skygga i medvetande om att de måste tyst och tåligt taga emot hån och speglosor, hvar de gå fram; därför trifvas de också bäst bland de fattiga, som äro vänliga emot dem. Fred öfver de gamle munkarna, de äro ju dömda att dö ut i alla fall, hvarför ej då åtminstone unna dem att sluta i ro!

Jag har äfven några andra skyddslingar, och det är bäst att taga fram dem också ur mina medlidsamma tankars gömmor. Vore jag kung öfver ett stort, stort rike, skulle jag dela mitt land i tre delar och upplåta hvar sin del åt tre af civilisationens offer: munkar, lappar och indianer. Men huru skulle de komma öfverens med hvarann, det är frågan? Männe indianerna skulle så pass modifiera en af sina fula vanor, att de åtminstone blott skalperade hvarandra, när den gamla lusten vaknade, eller skulle de kanske öfvergå till mina andra vasaller också? Men jag skulle gå kring i mitt rike och söka hålla ordning öfverallt, och jag skulle bestämdt vara vän med dem allihop! — Eller kanske skulle jag, när allt kommer omkring, abdikera och bli munk själf. . .

III.

Efter att under en månads tid hafva rasat med förfärlig hastighet började äntligen koleraepidemien aftaga, och den stackars staden Napoli hoppades, att dess sorgetid snart skulle vara slut. De frivilliga sjukvårdsafdelningarna ansågo sig kunna gifva välbehöflig hvila åt en del af sina medlemmar; sedan ett par dagar hade man upphört med att bränna eldar om kväl-larna på torgen, den starka svafvellukten, som öfverallt förpestade luften, började aftaga, butikerna på Strada di Toledo öppnades den ena efter den andra, lifvet på gatorna började vända åter, och sindaco'n telegraferade till kungen, att epidemien snart vore slut.

Och frukthandlandena började smuggla in nya fikon från Sorrento, de vackra, blåskimrande, saftiga fikonen, som det varit förbjudet att sälja sedan epidemiens början, och de små osteriorna, som i öfver tre veckor hållits stängda, släppte in den ene törstige gästen efter den andre, som ej längre kunde låta bli att med ett läskande glas »vino nuovo» skölja ner så många dagars och natters oro och bekymmer.

Nu var ju oktober inne, då folket brukade fira sina gladdaste festdagar ute i osteriorna vid Posilipo för att profva årets vin, som just blifvit färdigt, Gragnano, vino del Monte, del Vesuvio, del Procida och hvad de nu alla heta; och i torsdags, »Ottobrate»-festdagen, ljödo där ute vid Posilipo gitarrer och mandoliner som förr, och tarantellans toner väckte den domnade glädjen till nytt lif — *è morto il cholera, evviva la gioia!* (kolebran är död, lefve glädjen!)

Napoli drog ett djupt andedrag efter den utståndna ångesten, alla människor voro glada och vänliga och man kände ett behof att tacka hvarann för de svåra dagarna. *Hvem* man egentligen hade att tacka för denna lyckliga, oväntadt lyckliga sakernas vändning, det visste man knappt själf; alla människor höllo tal, och tidningarna innehöllo lofsånger än till den ene och än till den andre. Den officiella myndigheten tackade kungen, hvars mod och energi hade lifvat alla, borgerskapet tackade municipalrådet och de frivilliga sjukvårdsföreningarna, och folket, det stackars folket, som lidit mest — det tackade Guds moder. Och jag tror det var folket, som hade rätt. De hade tändt ljusen vid hennes altare, då nöden var som störst; då döden kom till nästan hvarenda bostad, hade de anropat hennes hjälp, och nu, då frälsningen syntes nära, kysste de i ödmjuk tacksamhet fallen af madonnans mantel.

Den unga tiden, som redan blifvit så stor att den vuxit från gudsbegreppet, ler åt all denna »vidskepelse», men jag håller med lazzaronerna; det går nog att lefva i medgång och hälsa utan Gud, men jag börjar förstå, att det blir långt svårare att veta dö utan honom.

Jag skulle vilja få hit ner en deputation af nybakade ateister och låta dem följa mig kring här på en rond i fattigkvarteret, där sorgen och eländet bo. Jag skulle visa dem friden, som religionens tröst kan gifva åt de slocknande ögonen äfven på dessa stackare härnere, hvilka dock nästan hafva rätt uti, att de ej hafva mycket att tacka lifvets Herre för; jag skulle visa dem, huru krucifixet öfver sängen kan ge mera ro för dödens plågor än doktors morfinspruta. Aek, »det finns mycket mellan himmel och jord, hvarom filosofien aldrig drömt» — och inte kemien heller, och kanske skulle den synen kunna så pass mycket skaka om deras förnuftsklara tanke-system, ur hvilken filosofisk vishetsbrunn det än må vara hämtadt, att något af den gamla barnatrons rena guld fälldes ut på själens botten.

Nå, men om verkligen filosofien skulle svikta, så har man ju den vetenskapliga forskningens säkra grundvalar att stå på, medicinens storartade triumfer och skarpsynta rön! Nåväl, i hela detta virrvarr af döda teorier och lefvande mikrober, af famlande experimenter och grumliga mixturer — handen på hjärtat, hur små stackars kvaeksalfvare äro vi ej, och huru litet kunna vi täfla med den andre Läkaren med den stora klientelen, han som går ikring från säng till säng med sin enda medicin, sin evinnerliga sömndryck.

Det fattiga, okunniga folket här visste då åtminstone, hvart de skulle taga vägen med sin ångest och sorg; åt Guds moder hade de ju anförtrott alla sina bekymmer sedan gammalt. När de blifvit utstötta öfverallt, stod ju hennes famn dem alltid öppen, hur trasiga de än voro, hon hade ju hjälp för allt!

Och de många, som skrattade åt de fattiges vidskepelse och förbjödo deras processjoner, hvad hade de då att erbjuda dem i stället för deras förmörkade men bergfasta tro? Jo, hygieniska regler, som nästan utgjorde ett hån mot deras armod, tryckta plakat, som de flesta ej kunde läsa och ingen enda begrep, om huru man skall bo i luftiga rum, undvika grönsaker och i stället äta kött, och så desinfektera i oändlighet, antingen med karbol-syra, som är utmärkt enligt en hälsokommitté, men odugligt enligt en annan, eller med sublimalösning, hvilket är det förnäm-

sta antimikrobmedlet, som finnes enligt d:r Koch — fastän den åsikten, att det duger till ingenting, också är högst beaktansvärd.

Och hvad har en stackars lazzarons mörka hjärna att göra med Koch och mikrober, han, hvars tanke aldrig gått utanför golfen, bortom hvilken hela den öfriga världen sammanfattas i namnet »Barbariet», han, som vet dagarna för en hop helgon, några böner som han lärde som barn, namnet på ett dussin fiskar, som han sett sprattla i näten vid Mergellina, han, som kan spela *morra* och sjunga »Santa Lucia», men inte stort mer! Och hvad skall han göra för att få »frisk luft i rummet», han som bor tillsammans med ett dussin andra nere i en af dessa »fondaci», dit dagens ljus aldrig tränger in och där en af oss andra ej kan stanna mera än ett par minuter, förrän han måste ut för att andas! Och han skulle välja sin föda, han, hvars budget äfven i lyckliga dagar ej tillåter honom att depensera mer än 1 å 2 soldi om dagen på mat, han, som aldrig i sitt lif haft råd att smaka på kött och som du kanske sett stå utanför bagarboden och med djurets hungriga ögon följa med bit för bit af den kaka bröd, du gaf åt din hund, och se'n slåss med en skara andra om smulorna, som blefvo öfver. — Och desinfektion! Hvad vet han därom, han som tyvärr har så synnerligen små anlag för att lära sig den första stora desinfektionsregeln, den populära antiseptiken, som består uti att doppa hufvud och händer i vatten. . .

Tänk lite på allt det där, och du skall ej längre finna det så underligt, att detta stackars folk tror mera på rökelsen från altarkärlen än på svafvelångorna från desinfektionsugnen, mera på vigvattnet än på en 5 procents karbolsyrelösning!

* * *

Jag hade dröjt länge kvar därute vid Posilipo i torsdags kväll, och det var redan sent, då jag vandrade hem mot staden. På Strada di Piedegrotta satt en pojke och sjöng sången om *La bella Sorrentina*:

»Io te vidi a Piedegrotta,
Tutta gioia, tutta festa.»

Och längre fram stannade jag en stund på Mergellinan och lät hafsvinden blåsa på mig, medan jag stod och såg på, hur fiskarbåtarna, den ena efter den andra, kommo hem från dagsfisket ute på golfen. Bortifrån Villa Reale ljud musik, och på Chiaian vimlade det af människor som under en festdag; och det var ju också festdag i dag, koleran höll ju på att upphöra, och det var första dagen man fick lof att profva det nya vinet för i år! *È morto il cholera, evviva la gioia!*

Men nej — den var ej död, under natten gick den hemska gästen kring, och då Napoli vaknade på fredagsmorgonen, voro öfver 200 nya kolerafall anmälda sedan gårdagen, under dagen fylldes sjukhusen på nytt, och myndigheterna kunde ej fördölja, att epidemien tagit till ånyo med stor häftighet. Den officiella bulletinen, som offentliggöres af tidningarna, återger jag ej här; telegrafan har redan fört den kring; och den har ingen annan betydelse är att den anger, om koleran — stiger eller faller. Dess siffror äro alldeles för låga, det veta alla här, och man gör heller ingen hemlighet däraf. I synnerhet nu, då farsoten tagit till på nytt, måste myndigheterna söka lugna sinnena, som redan äro tillräckligt uppskrämda; det är tidningarna förbjudet att gifva andra uppgifter än de officiella från municipiet. Jag räknade i går jämnt dubbla antalet sjuka på ett af kolerasjukhusen mot hvad som tidningarna samma dag angåfvo såsom totalsiffra för 24 timmar. Här förekomma ännu åtminstone 300 kolerafall om dagen i fattigkvarteren, oaktadt den officiella bulletinen ej går ens till hälften (i lördags 122). Att dödssiffrorna ej äro exaktare än sjukdomsfallens siffror såg jag i förrgår kväll, då jag var uppe på kolerakyrkogården. Jag var väl där en dryg timme, och blott på den stunden dötfordes 83 koleralik (den officiella rapporten för hela dygnet angaf blott 57 dödsfall).

De döda läggas upp i en rad, innan de begravas. Allt efter som de läggas ner i grafven, skrives den dödes namn upp i ett register. Det gjorde ett förunderligt hemskt intryck att

se de många luckorna i boken, blott ett nummer till märke, döda utan namn, utan hem under lifstiden och den stora koleragrafven efter döden!

Öfver ett tusen sådana namnlösa döda ligga nu därnere sedan epidemiens början; nog hade de väl haft ett namn de också, äfven om samhället aldrig gifvit dem mera än ett namn — men ej ens det hade döden låtit dem behålla. Nog hade de haft ett namn, som hviskats dem med det skönaste språks alla smekord, då de voro barn och slumrade på moderns knä, men kanske lågo de enda, som kände det, därnere i grafven förut, eller kanske var det blott några hungriga små föräldralösa, som nu irrade kring i fattigkvarterets gränder, som kunde ha sagt det — häruppe var det ingen som visste det; ett nummer bundet om halsen, ingen kista, ingen svepning, blott ett lager af kalk häldt öfver. Och så till en annan.

IV.

Farsotens plötsliga tilltagande i förra veckan har framkallat stor panik. På en enda dag blef staden lika tom och dyster som under epidemiens svåraste tid; den otäcka svafvellukten på gatorna kom igen och om nätterna brunno eldar som förr på torgen; de frivilliga sjukvårdsföreningarna, som höllo på att upplösas, sammankallades ånyo, och det såg verkligen ut, som om de sorgliga dagarna skulle komma igen för det stackars Napoli. Folket började förlora tålmodet, och där förmärktes en viss olycksbådande oro i fattigkvarteren. Municipiet gjorde allt hvad göras kunde för att lugna sinnena, och tidningarna blefvo ånyo strängeligen förbjudna att offentliggöra sakernas verkliga tillstånd. Läkarna diskuterade i tidningarna öfver orsaken till denna häftiga och oväntade stegring af sjukligheten, och diskussionen härom fortgår ännu. De flesta tycktes hafva stannat vid den åsikten, att orsaken var att söka hos »il vino nuovo», det nya vinet, som man profvat för mycket under torsdagens Ottobratefest. En af skribenterna citerade, såsom bevis på det missbruk som gjordes häraf, bland annat ett gladt säll-

skap af fyra lazzaroner, som på något besynnerligt sätt sett sig vara rika nog att kunna köpa 24 liter vino di Posilipo och som — troligen i förvåningen öfver sitt plötsliga välstånd och för att undanrödja alla spåren däraf — på stället druckit ur alltsammans; det festliga samkvämet afslutades emellertid på Conochiasjukhuset, ty alla fyra fingo under natten kolera.

Denna åsikt, att farsotens återvändande berodde på excesser under torsdagens fest, var nog lugnande, men den är näppeligen sann. Jag förstår för resten ej, huru läkare kunna tro att en så plötslig stegring af sjukdomsfallen kan förklaras genom en festdags vindrickning; jag tror visst, att af de glada människorna därute vid Posilipo i torsdags, som i vino nuovo drucko graföl öfver farsoten, flere måhända fingo kolera, men, huru kort inkubationstid man än må gifva åt koleran, så är den dock längre än de timmar, som förflöto från torsdagskvällen till fredagsmorgonen, då de flesta sjukdomsfallen anmäldes. Utan att vilja ingå på denna fråga, som ej bör afhandlas här, tror jag dock, att farsotens stegring berodde på de atmosfäriska förändringar, som nämnda dagar ägde rum (barometerns snabba fall, vindförändringar, grundvattensfall m. m.). Jag är så mycket mera benägen för denna åsikt, som ett samtidigt observerande af de kolerasjuka på S:ta Maddalenasjukhuset — hvilka minsann på intet sätt hade något godt af torsdagens festligheter — visade en märkbar försämring hos de flesta just samtidigt med kolerafallens plötsliga tilltagande ute i staden.

Det är för resten en erfarenhet, som de flesta härnere kunnat göra, att plötsliga atmosfärförändringar ofta medföra digestionssrubbningsar och således därigenom ju äfven verka predisponerande för mottaglighet af kolerasmittan. En annan anledning, som man ogärna vill erkänna, men som är otvifvelaktig, är att här inträdt en viss slapphet hos administrationen af hälsovården och äfven hos läkarna. Hvad dessa senare angår, så är detta ej så underligt, ty de äro människor de också, och fysisk trötthet skall en gång alltid taga ut sin rätt; och de hafva i sanning genomgått en svår tid. Första veckorna efter sjukdomens uppträdande gick det väl an, de flesta (lände detta Napolis

läkarekår till heder!) gingo plikttroget i elden, och man ville kämpa lif för lif. Vid sidan af pliktens maning att stanna på sin post var det nog äfven det vetenskapliga intresset, som var driffjädern för mången; här voro många rön att göra, många mörka gåtor att lösa — många lagrar att vinna. Det är ännu för tidigt att afgöra, i hvilken mån denna vetenskapliga ifver blifvit tillfredsställd, men så mycket kan jag säga, att om det största intresset ligger i själfva sökandet efter sanningen, så böra läkarna icke vara nöjda ännu och deras ifver spänstigare än någonsin — ty man har ingenting funnit. Man gick denna epidemi till mötes med nya vapen i hand, de allra sista forskningarnas viktiga rön, Kochs upptäckt af koleramikroben m. m., men man har här fått se, huru mycket återstår, innan man kan hoppas komma till något positivt, praktiskt resultat, hvad speciellt behandlingen af de kolerasjuka angår — om man ens någonsin kommer dit.

Och denna epidemi har varit nästan än mera mördande än de föregående; tiotusen kolerafall gifva en dödlighet af öfver sex tusen; och i vissa infekterade centra har dödligheten öfverstigit 80 % (i Fuorigrotta, i Napolis utkant, dogo af 29 kolerasjuka 25; Torre del Greco m. fl. orter hafva äfvenså en kolossal dödsprocent). Äfven om i staden mycket saknats i afseende på hygienisk och terapeutisk vård, så hafva dock sjukhusen varit något så när utrustade, och deras läkarekår har haft ibland sig dugliga män och ifriga forskare. Man har försökt allt, men hvad som vunnits är ej stort. Jag har gjort en mycket djupsinnig reflexion, som jag gärna kan meddela här, där inga doktorer höra oss. Jag tror, att de kolerasjuka kunna delas i två stora grupper: de, som skola lefva, och de, som skola dö. Och det blir ej ens förr än mycket sent man vågar säga, till hvilken af dessa bägge grupper den sjuka skall räknas. Den bisarra karaktär, som utmärker koleran som farsot, kan äfven tillämpas i mycket på den sjuka individen. Vi veta ej, hvarför den ene dör efter blott ett par timmar, den andre efter flere dagar och den tredje kommer sig, oaktadt sjukdomen utvecklats sig med precis samma symptom och, som det tyckes, med samma styrka hos

alla tre; hvarför en, som förefallit oss lindrigt angripen, plötsligt faller i agoni, medan en annan, som legat i kolerans slutstadium och som läkaren redan lämnat åt prästen, lika oförmodadt kvicknar till. Vi äro här inne på okänd, obruten mark; den vanliga svaga vägledningen man annars ibland har i hänsynen till individens motståndskraft, ålder m. m. tyckes alldeles svika oss här.

Och hvad man sagt om koleran liksom om andra farsoter, att själfva giftets intensitet tyckes minskas med den aftagande epidemien, att fallen mot slutet antaga en mildare form — jag kan ej finna, att det heller just alltid håller streck här. Koleran är ju stadd i starkt aftagande, och lika väl förekomma fullt upp af dessa »foudroyanta» fall ännu. Så t. ex. inkommo i går under morgonronden (kl. 8) på S:ta Maddalena-sjukhuset sju kolerasjuka, som alla sju varit friska kvällen förut, och redan kl. 10 f. m. voro sex af dessa döda. Människor stupa på gatorna lika väl som under epidemiens höjdstadium, och kusken, som i förrgår körde mig ut till Granatello, ramlade af kuskbocken, medan han satt och väntade på mig, och han dog 4 timmar därefter — den stackarn fick för resten aldrig betaldt för sin åkning dit ut.

Il Bagno di Granatello är ett mellan Napoli och Portici beläget fängelse för gamla och infirma straffångar. Jag visste att koleran brutit ut bland dem, men som vanligt hade det hemlighällits och ingenting hade gjorts för de stackars fångarna. De sjuka hade ej isolerats utan fått ligga kvar bland de andra i de otroligt trånga rummen, där 260 stackare voro hopade. Nu har koleran gifvit dem större utrymme, ty många äro redan döda, och flere blir det väl snart. Dessa fångar äro människor som vi och inga bofvar alls, de flestas brott bestå i smuggling, upprepade rymning från korallfisket o. s. v. — kanske har i värsta fall, då blodet var ungt och kifvet häftigt, en knif blänkt till i någon af de nu vissnade händerna. Och man kan tänka sig ångesten hos dessa bundna vittnen till farsotens framfart, då den ene efter den andre föll offer för sjukdomen.

Jag känner den, som rapporterat sakernas tillstånd under hot af offentliggörelse, så vida ej snabba åtgärder skulle vidtagas att lindra eländet, och jag for dit ut i dag egentligen för att se fångvårdsstyrelsens bebådade inspektering. Harmen öfver hvad jag sett är ännu kvar i mig, då jag skrifver dessa rader. Sedan i går hade där förekommit sju nya kolerafall, och fyra dogo medan jag var där nu i dag. Det skulle hafva kunnat röra stenar att se de stackars fångarnas förtviflan, de kysste kläderna på de höga herrarna under ångestfulla böner om räddning och hjälp — väl var, att det inte var jag som var fängelseinspektör, ty jag skulle hafva släppt ut dem allihop!

Men fångvårdskommittén, mera van vid fängelsernas dystra scener, var af en annan åsikt; de inspekterande behagade konstatera, att »lokalens dåliga beskaffenhet och dess öfverbefolkning hade omöjliggjort alla försök till isolering eller desinfektion, liksom hvarje annan hygienisk åtgärd».

Och den bebådade och i sådan ångest efterlängtade hjälpen uppenbarade sig däruti, att en af ledamöterna mycket omsorgsfullt och högtidligt fyllde en liten flaska med dricksvatten, taget ur fängelsets brunn, för att låta det analyseras i Napolis laboratorium — och så gingo de sin väg!

Men här var ej fråga om att i morgon finna mikrober eller ej i vattnet, här skulle i dag alla de sjuka hafva förts på kolerasjukhuset och — som den usla lokalen omöjliggjorde all desinfektion och hela fängelset var infekteradt — alla de andra hafva flyttats i observation på annat, isoleradt ställe.

Jag blir till slut arg på dessa dagens hjältar, de olycksaliga mikroberna, ty man glömmar bort människorna för mikroberna. Som sanningens siffror syntes obehagligt höga för fångvårdsstyrelse och sanitetsråd, så beslöt man sig för att gå en medelväg och endast bringa till allmänhetens kännedom, att där förekommit 42 sjukdomsfall och 30 dödsfall — och med dessa siffror komma morgondagens lydiga tidningar att omtala inspektionen af »il Bagno di Granatello».

Mycket har jag varit med om under denna tid, men min erfarenhet från Granatello's galärer var svår nog. Den gräsli-

gaste stank öfverallt, mörka källarhålur med mossbelupna, fuktiga murar — detta sista är ej underligt alls, eftersom fängelset ligger alldeles utmed vattnet. Det är väl ej många, som sett *il Bagno di Granatello*, ty den gamla byggnaden synes hvarken från Portici eller Resina. När sjön går hög, som i förrgår, då jag var där, rinner vattnet från murarna och en iskall källarluftråder därinne i de skumma s. k. salarna, där ett par hundra stackars gamla fångar bo. Till och med en af Napolis tidningar medgifver dock, att lokalen möjligen skulle kunna lämpa sig för en »scuola di piscicoltura», fiskodlingsanstalt, men ej för att härbärgera människor!

* * *

Jag behöfde andas fritt ut ofvanpå allt det där — jag hade gått och blifvit så bitter därinne i de förtrycktas boning och så nedstämd öfver all den sorg, man skall få se här i världen och som man ingenting kan göra för att mildra. Jag tog mig en promenad fram till Resina och gick så till fots hit hem. Och under vägen gick jag och funderade på, om den dock skulle kunna vara sann, den där sagan om att vi en gång alla skola komma att träffa samman på en annan planet i ett slags omvänd själavandring, där rollerna skola vara utbytt; där de, som voro olyckliga härnere, skola vara lyckliga, där de fattiga här skola fira fester, medan de rika stå och se på, där den som fick stryk här på jorden däruppe skall hålla i piskskäftet, där denna lifsforms hårdhjärtade fångvaktare då skola sitta i cell och de forna fångarna fara kring och inspektera! Och i det förlofvade landet skola också djuren gå ikring och vara elaka mot människorna, vår jords alla småfåglar och fjärilar skola på fria vingar flyga kring och se på, huru alla våra söndagsjägare sitta uppstoppade i enorma glasskåp, och alla fjärilsfångare i långa rader sitta uppträdda på väldiga knappnålar och sprattla med benen. Och den planetens uppförsbackar skola vimla af nutidens alla gamla dödströtta åkarekampar, som då skola sitta på kuskbockarna och utan medlidande klatscha igen hvart blodigt piskslag på sina forna tyranner, droskkuskarna... Men djuren äro mycket snäl-

lare än människorna, och de skulle nog ej länge hålla ut med att plåga den första »skapelsens herrar»!

Men jag själf, jag undrar hvad jag skulle bli däruppe på den märkvärdiga planeten?

Om jag just nu skulle blifva tagen hädan från denna jämmerdalen och flyttad dit upp, och om mitt kommande öde skulle bestämmas efter hvad jag haft för mig nu på sista tiden af mitt jordelif, så vet jag sannerligen inte hvad jag skall tro! Jag tycker just ej, att jag nu kommer åt att vara så elak mot människor, men jag är rädd jag blefve stämplad som djurplågar. Ty jag gör ju inte annat än plågar djur hvarenda dag. Antingen jag »fångar dem lefvande», eller jag med all möjlig listig omvårdnad odlar och omhuldar dem i kulturapparater, föder upp deras små i lagom värme med hvad de bäst tycka om, såsom Pasteurs köttsoffa, gelatin m. m. — det är alltsammans blott för att sedan gå så illa åt dem som möjligt, röka, koka, uttorka och förgifta dem och därpå kallblodigt titta efter i mikroskopet, om jag riktigt lyckats plåga dem till döds, de små oskälige (jag hade så när skrivit *oskyldiga*, men det törs jag ej för doktor Koch) mikroberna, som ej ana huru illa jag vill dem! Skall jag kanske, när allt kommer kring, blifva en koleramikrob däruppe och blifva pinad på samma sätt af en af den planetens doktorer, som skall stirra på mig genom sina grå glasögon med samma onda uppsåt?

Apropos doktorer, hvad manne de blifva däruppe? Skola de kanske få byta skinn med sina gamla patienter här nere? Det vore ett hårdt straff!

Men om jag inte skulle bli en koleramikrob, hvad då? Kan-ske blir jag dömd att sitta däruppe och läsa i tryck alla de dumheter, som här nere flugit igenom min svaga, oroliga jordiska hjärna — det blefve ej heller ett lätt straff, jag tror nästan jag skulle rösta för mikroben!

V.

Det var kanske dumt af mig att skämta med koleramikroben i mitt sista bref: jag börjar verkligen tro, att jag har orätt och doktor Koch har rätt i afseende på dess farlighet — det måtte åtminstone vara ett hämndgirigt djur, denna koleramikrob. Sedan jag skref sist, för två veckor sedan, har jag haft tid att tänka på mycket — det är märkvärdigt, hvad man kan komma att tänka på allvarsamma saker ibland! Men det blef inte så farligt som det såg ut.*

Man behöfver ej vistas här länge för att få klart för sig, att de officiella bulletinerna äro absolut otillräckliga att mäta sjukdomens fruktansvärda härjning. Anledningen till att dessa bulletiner ställa sig så låga är flerfaldig. Här måste först och främst påpekas det faktum, att folket i det längsta undviker att hafva något som helst att göra med myndigheterna; och ingen, som under farsotens dagar satt sin fot i fattigkvarteren, vill betvifla, att ej en stor del af Mercato's, Porto's, Pendino's och Vicaria's sjuke och döde aldrig blefvo anmälda på municipiet. Och detta gäller naturligtvis i högsta måtto om epidemiens höjdpunktstadium, då vagnar och bårar ej räckte till att transportera de sjuke med, då myndigheterna nödgades hyra Portici's omnibusar för att, fyllda med lik, köra upp till kolerakyrkogården. Ej ens sjukhusens siffror äro fullständiga, oordningen på Maddalena- och Conocchia-sjukhusen var obeskriflig, där skedde ej och kunde ej ske någon noggrann registrering hvarken öfver dem, som fördes in, eller dem, som fördes bort till kyrkogården. Alla sängar, gångar, korridorer och trappor voro öfverfulla af sjuka, nya ditfördes natt och dag i massor, och hvarken läkare, sjukvaktare eller uppsyningsman räckte till att uppehålla någon slags

* Jag hade legat sjuk mellan detta och det föregående brefvet — mera härom längre fram

ordning; och en noggrann statistik öfver den tiden skall aldrig kunna göras.

Ännu en förklaring öfver de låga siffrorna är, att municipiet ej vågade angifva den verkliga summan af de anmälda fallen utan minskade dem betydligt för att ej uppväcka för stor panik. Den högsta officiella siffran för 24 timmar är resp. 966 insjuknade och 474 döde, men det är alldeles utom allt tvifvel, att under åtminstone en veckas tid dogo här omkring tusen människor om dygnet.

Ett bevis på huru absolut otillräckliga dessa bulletiner äro får man vid blotta genomläsandet af »Hvita korsets» nyligen publicerade rapport. Under de 20 dagar, denna frivilliga sjukvårdsförening verkade, skulle enligt de officiella uppgifterna inalles hafva i Napoli förekommit 9,689 sjukdomsfall och 5,356 dödsfall — nåväl, under dessa samma dagar söktes blott hos denna privata förening läkarehjälps för 7,015 kolerafall. Läger man härtill, att samtidigt »Röda korset» och »Gröna korset» (de bägge andra större sjukvårdsföreningarna) hade fullt upp att göra med de sjuka, som sökt hjälp hos dem, att vidare municipiets läkarekår, ehuru mångdubblad, var absolut otillräcklig att bispringa de å municipiet anmälda sjuka, och man så till slut påminner sig det ofvan påpekade faktum, att för en stor, mycket stor del af fattigkvarterens sjuka ingen läkarehjälps alls söktes — så torde man blott härigenom kunna inse, att de officiella siffrorna måste vara alldeles för låga, ja sannolikt ej motsvara hälften af det verkliga antalet insjuknade.

Denna folkets motvilja mot allt, som hade att göra med myndigheten — och som ju för oss synes så förunderlig — skall jag en annan gång söka förklara; jag tror jag förstår den till en del.

Granskar man, hvilka delar af staden som varit mest hem-sökta af koleran, så finner man, att vid denna liksom vid de föregående epidemierna det egentligen varit de fyra fattigkvarteren, som lämnat största antalet fall.

Ministerpresidenten Depretis ord: »bisogna sventrare Napoli!», »man måste rifva upp Napoli!» är dagens lösen; dessa

usla fattigkvarter måste bort, ty de utgöra en ständig fara ej blott för det öfriga Napoli utan för hela Italien, ja, för Europa. Lämpligare infektionshärdar än dessa kvarter finnas ej i någon europeisk stad, och farsoten, som annars kanske skulle hafva afstannat, får här ny lifskraft att fortsätta sin vandring. Och detta gäller ej blott om koleran.

Alla främlingar äro rädda för Roma med dess malaria, men om Napolis tyfoidfieber talar man ej — jag anser den emellertid långt farligare. Tyfoidfiebern härskar här endemiskt, är en här ständigt fortlefvande sjukdom, som med sin stora dödsprocent årligen kräfver ett högst betydligt antal offer, synnerligen bland nyankomna, hvilkas moståndskraft är mindre. Och det är från dessa samma kvarter som denna sfär af smitta sprider sig öfver Napoli. Ej blott dessa sjukdomar frodas här: i dessa kvarter bor äfven en annan smygande sjukdom, som ej är tillräckligt känd, men som kan liknas vid Romas malaria och som kallas »febbre napoletana». Och vill du veta, huru den ser ut, så gå blott in i dessa fattigkvarterens gränder eller »fondaci», och du skall träffa på flere specimen af denna sjukdom än du vill se. Där inne finns ju aldrig någon sol, men är där något hörn, där ljuset faller starkare in, så se ditåt — där finner du säkrast dina nya patienter, ty de tro det är solen och de frysa så! Se på dessa utmärglade barnungar, som sträcka fram en hand, torr som ett skeletts, för att få en slant; den andra handen sticker barnet i sin mun för att du skall förstå han är hungrig — säger han något, så är det »muojo di fame!» (jag dör af hunger!). Se på det gulbleka, vissnade ansiktet, där ett par stora ögon lysa i feber — och du ser en bild af »febbre napoletana». Se på det — men gif honom en slant, ty han behöfver den väl, han har tyvärr så ofta rätt, då han säger att han är så hungrig — armodet och febern följas åt, och jag vet knappast, om jag vill önska att »la febbre» ej funnes till, den är kanske barmhärtigare än vi, ty den hjälper så ofta det stackars barnet från både hunger och elände dit upp till fattigkyrkogården.

*
*
*

Hälsovårdsläran visar oss, i hvilket nära samband en orts sanitära tillstånd står till dess befolkningstäthet. Napolis sjukdomshistoria lämnar oss en belysning af denna s. k. »befolkningstäthetslag». På en yta af 8 kv.-kilom. (ytan af de bebyggda tomterna) bo ej mindre än 461,962 individer. Och här af bo enligt den officiella statistiken ej mindre än 128,804 personer i jordvåningarna och källrarna. Men det finns något som är värre än dessa »bassi» och »sottoterrani»; ännu ett steg ner för samhällets sluttande trappa, och vi komma till en ännu eländigare bostadsform — till »fondaci». Du har ofta hört mig nämna detta namn såsom scenen för det gräsligaste eländet här — jag skall längre fram, då vi slutat vår hälsovårdsinspektion,* säga dig hvad en »fondaco» är. Napoli har nu 86 fondaci: de voro fler, men nyare byggnader hafva tagit bort åtskilliga af dem. Tre af dessa fondaci (i kvarteren Chiaia, S. Ferdinando, S. Giuseppe) äro tämligen snygga, d. v. s. jämförda med de andra; och som här blott är fråga om det gräsligaste som finns på jorden i afseende å människoboningar, så frånräknar jag dessa tre. Af de återstående 83 fondaci har kvarteret Mercato 13, Potto 19, Pendino 12, Vicaria 17 och de öfriga kvarteren tillsammans 22. I dessa fondaci bo 9,864 individer, som äro upptagna i folkräkningen (en distinktion, som en stor del af dessa stackare aldrig fått — så att siffran är låg).

En tredje bostadsform utgör de s. k. »locande», där man mottager logerande för natten mot 2 å 3 soldi per individ (jag har äfven sett för 1 soldo, men där fick man sitta och luta armarna och hufvudet mot ett rep, uppspändt mellan väggarna — för att hårbärgera mycket folk är idén ej dålig). Huru många dylika lokaler, som finnas här, kan ej säkert uppgifvas, den enda statistik som föres häröfver är redan gammal; då funnos emellertid i Porto 105 dylika »locande», innehållande 488 rum med 2,793 sängplatser, i Mercato 87, innehållande 276 rum med 1,319 sängplatser o. s. v.

»Fondaci» och »bassi» känner jag väl till, men min bekantskap med »locande» är mera ytlig. Jag har dock en gång, med

* Åtskilliga i brevet upptagna statiska upplysningar äro här utelämnade.

en camorrist till ciceron, vandrat igenom Mercato's alla locande för att söka efter en gammal gitarrspelare af mina forna vänner — jag skall tala om den historien en annan gång.

Det finns ännu en fjärde klass människor här i Napoli, som hvarken bo i husen, i »bassi», i »fondaci» eller i »locande» — en mycket talrik klass, som dock ej hör hit, där vi i högtidlig hälsovårdskommitté gå ikring och inspektera bostäderna för att sedan räkna ut, huru mycket jordyta de ha att bo på och huru många kubikmeter luft de ha att andas in per dygn. Nej, de höra ej alls hit, de som representera denna fjärde klass, men de äro mina favoriter sedan gammalt, och de äro de intressantaste af dem allihop, och därför få de komma med i min klassifikation af Napolis fattiga. Denna fjärde klass människor — ja de hafva minsann stor nog jordyta att residera på, och huru många kubikmeter luft de hafva att inandas, vet jag sannerligen inte, ty de hafva den stjärnströdda himlen öfver sig och — kloakerna under sig.

Det är den klass af Napolis fattiga, som icke hafva något hem alls.

Huru talrika de äro vet ingen, ty hithörande individer fly all statistik, stå utanför all folkräkning. Vill du inspektera dem, så måste det ske nattetid. Gå blott ut på ett par timmars vandring, när dagssorlet tystnat, och du skall träffa på dem öfverallt. Din fot snuddar oförmodadt på något mjukt bylte, byltet rör på sig, och med ett »*scusate, signori!*» — ej med en svordom, som om det vore hemma — drar någon stackare, du väckt upp, benen åt sig och kryper ihop i sina trasor igen. Han ber dig om ursäkt för att han ej har annat hem än gatan att sofva på! Under lampan, som lyser upp madonnabilden i gat hörnet, på alla kyrkors trappsteg, under de uppdragna båtarna vid Mergellina, vid tidningskioskerna och vid »*acquafrescaions*» stånd, på torgens och trädgårdarnas bänkar — öfverallt finner du dem; mödrar med det minsta barnet vid bröstet och ett par andra småtingar halft skylda under den trasiga schalen, krympingar, som du i morgon bittida skall finna på samma plats för att tigga fram sin dag, halfstora pojkar, somliga sittande där en

och en, hoprullade som igelkottar för att hålla sig varma, andra liggande i högar under ett gemensamt skydd, en gammal kappa, ett segel, några säckar eller dylikt.

Det är otroligt hvad en sådan där gammal kappa kan rymma! Jag hade varit uppe i en af Mercato's fondaci härom natten och gick hem framåt morgonen, klockan var väl mellan 3—4, det var ännu mörkt. Jag gick i mina djupaste funderingar öfver Piazza del Carmine och väcktes upp med att jag snuddade vid den gamla kyrkans trappsteg; i det samma trampade min fot på något mjukt föremål, som låg där på marken — och i ögonblicket stodo fem yrvakna pojkar på benen. Jag sade dem, att jag var ledsen att hafva väckt dem; och de lade sig ned under kappan igen i ypperligt lynne — »morgonstund har guld i mun» — eller åtminstone koppar! Jag, som har så svårt att sofva, jag beskådade tankfull hur de tio benen sprattlade en stund under den gamla trasiga kappan, så blef allt orörligt och stilla — positionerna voro kända och inöfvade sedan länge — och de fem hemlösa barnen sofvo lugnt på Santa Maria del Carmines gamla trappa.

VI.

Assistenter.

Jag lofvade i förra brefvet att säga dig, hvad en »fondaco» är. Ja, nog kan jag beskrifva en fondaco, jag känner dessa eländets hem väl. Men jag har ett förslag att göra dig, som vi bägge två skola finna oss väl af, i fall du går in därpå, ty jag slipper då att beskrifva, och du slipper höra på — kom med och se själf. Jag har en sjuk att gå till nu i kväll uppe i Fondaco Papare — följ mig dit!

Vi åka ett stycke bortom Piazza Mercato, längre fram far ej gärna kusken så här dags på dagen — och han kommer för ofrigt ej stort längre; ty grändarna bli så smala.

Du förvånar dig att jag hittar i denna labyrinth af gränder, men ser du, jag har varit här nu så ofta; vi gå fram genom gränder, hvilkas namn du aldrig hört nämnas och aldrig sett upp-

tagna i någon plankarta öfver Napoli, gränder, där aldrig en främling satt sin fot och en napolitanare knappt heller. Men snart är också min kunskap slut, jag hittar ej längre själf, men det gör ingenting, ty där du ser lampan lysa under madonnabilden i hörnet, det är Vicolo Fiumecello, och där få vi en ciceron, som för oss an. Ser du pojken som står där och håller i betslät på en liten, liten åsna? Jag stiger i din aktning, icke sant, då jag säger dig, att jag är herre öfver dem bägge två — både pojken och åsnan. De äro de enda öfverlevande af en hel familj, som bodde här i gränden; pojkens far och mor och två syskon ligga däruppe på kolerakyrkogården. Fadern var »verdummaro» (grönsakshandlare), och den lilla åsnan bar omkring den vandrande butiken. Men affärerna gingo visst mycket illa i dessa svåra tider, så fick han kolera och dog på sjukhuset, och ett par dagar senare dogo de bägge barnen och modern där hemma. Jag fick först höra den sorgliga, och tyvärr så vanliga, historien genom en grannkvinna samma dag modern dött, och som det var strax bredvid, gick jag dit. En mörk, eländig håla, som vanligt; pojken satt på den fuktiga marken och grät, och bort i hörnet stod en ynkelig liten åsna, som jag ej hört upptagen bland de efterlevande. Åsnan hade visst varit alldeles bortglömd och nära att hungra ihjäl, ty hon hade nästan ätit upp den ruttnade halmmadrass, på hvilken den döda kvinnan ännu låg kvar.

Pojken och åsnan äro nu under mitt speciella beskydd; pojken, Peppino heter han, bor hos en grannkvinna, och åsnan residerar nu ensam i den gamla rengjorda familjebostaden, som för resten passar långt bättre till stall än till människoboning. Tro ej jag gör storverk — här är det så lätt att spela mecenat. Pojken kostar mig 4 soldi om dagen och åsnan 2, summa 6 soldi — mindre än en cigarr. Nog är det roligt att röka, men de 6 soldi göra mig dock ännu större nöje — se på pojkens fina, graciösa lemmar, se det vackra lockiga hufvudet med den rundade, nästan kvinnligt veka läggningen af kinderna och de stora, vemodiga ögonen, som se dig rakt in i själen! Så måtte Antinous ha sett ut som barn. Vi äro nu så goda vänner, Peppino

och jag, och jag funderade på att ta honom med mig hem till Paris, om jag ej tyckte att det vore synd. Och om du visste hvad jag har roligt af den lilla afdankade melankoliska åsnan! Henne kan jag ju ej tänka på att taga med mig, men under tiden omhuldar jag henne så godt jag kan. Och åsnan söker på sitt sätt att visa sin tacksamhet; hon gnisslar som en såg (du har väl hört åsnors sätt att uttrycka sig — jag vet ingen bättre liknelse) hvar gång jag tittar in till henne; nu, sedan jag varit sjuk, har hon fått ett bättre tillfälle att gengälda mig, ty nu bär hon mig kring på nattexkursionerna, så länge jag ännu är klen i benen. Pojken följer med, han känner Mercatokvarteret på sina fem fingrar, och han har skaffat mig många patienter. Du förstår inte ett ord af hvad han säger, och han förstår knappt dig med din vackra högitalienska: »*Iamo nucopp' al maruzzaro?*»* frågar Peppino. Ja, amico mio, vi skola dit upp till den stackarn — vi voro där i går kväll, han var då så usel, men det har varit mig omöjligt att titta till honom i dag. Jag bestiger min gångare, Peppino utstöter sitt åsnekommandorop »iaaah iaaah»!, åsnan säger till ett slag — och vi ge oss i väg. Det går ej vidare fort, åsnan är visst otroligt gammal (»è antica», säger Peppino), och hon är dessutom filosof, och då och då tvärstannar hon och funderar på den felande länken i sitt system — och den får hon visst aldrig reda på. Att det är något på tok i världssystemet och något outgrundligt i lifvets gåta, det har hon klart för sig — och det har jag med, men längre komma nog hvarken hon eller jag. Jag respekterar i allt den fria forskningen — hon är för resten inte den första åsna, som studerat filosofi, och torde ej vara längre från de vises sten än någon annan. Jag låter henne därför följa sin fria impuls och stanna en stund, när de där funderingarna om den felande länken komma öfver henne, och jag sitter under tiden och funderar på min lifsåskådning, som är lika dunkel som åsnans. Jag säger dig allt det där, för att du skall förstå att vi ej springa ifrån dig. När jag rider så här, så

* Skola vi gå upp till maruzzaron? En välkänd typ här, som fått sitt namn från en af neapolitanarnes favoriträtter, som han går omkring och säljer, bestående af sniglar kokta med peperoni, tomat och lök.

tänker jag ofta på Don Quixote — jag tror bestämdt jag är lik honom, där jag sitter på den ruggiga lilla åsnan med benen släpande i marken; mager och ynkelig lär jag se ut själf också, efter hvad man säger mig. Men är jag den irrande riddaren och är Rosina Rosinante, då är det den trogna Sancho, som luffar bakom oss och som sätter sitt namn under brevet. Vet du, hvad som finns i korgen, som hänger vid hans halsband? Jo, både vin och konjak och dessutom några andra nyttiga saker såsom eter, morfin, en Pravaz' spruta etc.

Förhållandet mellan honom och Rosina är ännu outredt å ömse sidor; han är en belevnad hund och han underlåter aldrig att hvar gång han möter åsnan hälsa på henne på det sätt, som vår Herre lärt honom att hälsa på sina gelikar — något som alltid hos åsnan uppväcker den största förbluffelse, och hon vet inte alls, hvad hon skall tro. De äro ungefär lika stora och hon har aldrig sett något dylikt; att han inte är en åsna, det begriper hon. Hennes egentlige herre, Peppino, delar sin skyddslings tvekan i afseende på hvilken grupp inom skapelse-serien den nye kamraten tillhör, men han har nu stannat vid att det är en »lupo» (varg), och den åsikten delas af alla våra bekanta här. Jag har fått dem att tro mig i mycket, dessa mina fattiga vänner, de tro på min goda vilja att söka hjälpa dem så godt jag kan, de försöka tro på mina medikament — men att det ej är en »lupo», som går bakom mig, det vilja de ej gå in på. Och kanske är det, när allt kommer omkring, bra att så är, ty den förfäran han inget kan måhända vara oss till nytta ibland — det är väl tyvärr sant, att här ej är så säkert om nätterna. Men vår bekantskapskrets har nu vidgats så pass mycket, att jag ej tror det är farligt alls — vi se ju för resten ej ut, som om vi hade några stora ägodelar att fresta de hungriga ögonen med. När magen är tom och det ligger någon sjuk därhemma, för hvilken doktorn har ordinerat buljong, och där inte finns en styfver att köpa mat för, då är det ju ej så lätt att vara ärlig som det är för oss. Och nog kan det väl hända att du, som är obekant här, gjorde klokare i att stoppa in klockkedjan, som blänker i mörkret — om inte för annat så för att bespara någon en frestelse. Men Peppino, ås-

nan och »il lupo» vaka öfver oss, lampan öfver madonnabilderna lyser upp de mörka gränderna här och där — vår sak är god, således ingen fara, och *avanti!* Och är du inte katolik och fatalist som jag, och är du uppskrämd af tidningarnas dagliga berättelser om osäkerheten i fattigkvarteren och de många stölderna och öfverfallen, så skall jag hviska dig någonting i örat:

»Don Salvatore Trapanese vakar öfver oss!» Du förstår mig ej? Håll ögonen öppna och se dig för så godt du kan i mörkret och du skall snart få veta, hvilken mäktig bundsförvant vi ha. Gumman som sitter där i hörnet — nej det är inte hon, som skall ge dig förklaringen på gåtan, fastän hon nog kunde det; hon nickar åt oss, hon är min goda vän, fastän jag aldrig kunnat bli hennes kund, hon säljer kastanjer och »chioccioli» (sniglar), men de se tyvärr så oaptitliga ut — jag ger henne en slant ibland, ty affärerna gå dåligt och den stackars gumman har mistat sin dotter i koleran. Titta dit bort i hörnet midt emot — gummans lykta hjälper dig att genomtränga dunklet — ser du en figur, som står där halfdold i portfördjupningen? Han ser hemsk ut, icke sant, som om han lurade på oss? Men var ej rädd för honom, ty det är så långt ifrån att han vill öfverfalla oss — att han beskyddar oss i stället. Ser du, han hälsar: »buona notte, Eccellenza!» Som du ser är han helt olika fattigkvarterens vanliga typer; han har en kappa öfver axeln, hatten på sned och käpp i hand och, som det tyckes, hela kläder — en fin karl här, men fysionomien är otäck. Fråga Peppino, skall du få veta hvem han är; pojken ser sig om, att mannen därborta inte skall höra oss, och så svarar han dig: »Signori, è a camorra!» Du har läst, att camorran är slut — misstag, min vän, camorran lefver än! Och vi ha kanske camorran att tacka för att vi också äro vid lif den dag som är! Mannen, du såg, är ej en »hög», ej en »masto», han är blott en underordnad, en »picciotto di sgarro», men han har order att beskydda oss, och därför gå vi lugna som i vårt eget hem här midt i tjufkvarteret — ty där äro vi nu. Du tror här skulle hjälpa att ropa på polis — här finns ingen polis på en half timmes väg, och kan du få tag i någon under hela vår nattvandring, så skall jag ge dig alla mina

ägodelar — och förmynderskapet öfver Peppino och åsnan med! Camorran är än i dag det enda slags ordningsmakt, som finns i dessa kvarter — och där har du hemligheten till att den ännu kan existera. Jag trodde, jag också, att camorran var död — men jag har fått lära mig i år att den lefver, och du skall en gång få beskrifning på denna underliga institution; och jag skall då med ett exempel visa dig, hvad nytta jag haft af att hålla mig väl med camorran.

Men vi knoga vidare. Allt mörkare blir det kring oss, allt trängre bli gränderna.

Här är ju alldeles öde och du frågar, hvar alla människor äro. Jo, ser du, här har koleran gått fram med förfärlig häfthet och nästan hela gränden, vi passera, har blifvit utrymd. Nu residera här endast *pipistrelli* (flädermöss), som fladdra kring oss i den tjocka, vidriga luften, och oräkneliga råttor, stora som halfvuxna kattor, hoppa mellan smutspölarna i den sumpiga gränden — dessa råttor skrämde mig i början, det erkänner jag. Vi äro nu i centrum af fattigkvarteret, och armodets tyvärr oskiljaktiga följeslagare, smutsen, blir allt gräsligare kring oss. Du vill vända om, du kan ej behärska din vämjelse för all denna vidrighet! Nå, tror du jag tycker det är roligt då! Men vi skola fram likaväl, vi ha gjort mycket ondt här i världen, och det kanske är enda gången i vårt lif, det förunnas oss att göra något godt!

Och ser du, allt det där går att få bort — det biter ej djupt, fläckar som gå att tvätta bort äro ej farliga! Jag har varit här länge nog midt i eländet, jag har tagit i trasorna med bägge händerna — se på min hand, är den ej lika ren som din?

Så, när vi slutat vårt nattarbete, gå vi ned till Mergellinan i morgon bittida och draga några djupa andetag så att hafsvinden riktigt får fara in och rensa lungorna rena, så ett bad ute i det blåskimrande vattnet, innan Napoli ännu vaknat och hunnit andas på dess klara spegel — och af nattens vämjeligheter skall intet finnas kvar!

Och se'n gå vi hem och lägga oss, och vi skola sofva som kungar! Och nattens mörka minnen skola taga form i drömmen,

du drömmer att du dyker djupt, djupt ned på samhällets vida hafsbottnen, där bland dy och smuts livvets skeppsbrutna sofva dödens sömn, du söker bland lik och spillror, om där ej är någon, hvars hjärta ännu slår, du famlar med handen för att rycka någon drunknande med dig dit upp till ljuset igen! Så, när du tycker att du liksom stiger, stiger upp mot hafsytan igen, slutar drömmen och du vaknar vid att morgonsolen, Italiens sol, skiner in i rummet! Du vaknar, och nattens dröm har ej gått spårlöst förbi, ty du har handen full af musslor, där de smutsiga skalorna ha brustit och pärlor äro kvar, idel pärlor af det goda du velat, af det vackra du tänkt! Och dessa pärlor virar du med kärleksfull hand in i kransen af dina italienska rosor, som dofta af evig vår, och af dessa pärlor formar du det radband, du håller i din hand, då du bredvid publiken faller på knä för den Gud, mot hvilken du så ofta brutit!

Och af dessa pärlor kommer en eller par äfven att en gång i de sälla jaktmarkerna pryda halsbandet på Puck.

VII.

Patienter.

Vi äro framme: Peppino och åsnan stanna här, medan du och jag och assistenten med korgen om halsen gå in under den hvalfformiga porten, som leder till fondacon. Municipiet är dock en bra institution, det är municipiet, som bekostar elden, som brinner här midt på gården och som lyser upp taflan för dig — det är för att rena luften, och du går utan svårighet in på att sådant torde behövas. Du tycker, att du står midt i en grotta eller snarare på den smutsiga bottnen af en uttorkad brunn — det är fondacons borggård; rundt ikring bildas väggarna af bostäder, kyffe vid kyffe, håla vid håla, med de glugglika öppningarna tjänande som både fönster och dörrar. Oftast delas hvar och en af dessa hålor af flere familjer, och det är undantag, om du träffar mindre än 6—8 personer i hvarje.

Hvilken förskräcklig mängd med barn, icke sant! Ja!

de lära ju vara uttryck af vår Herres speciella välsignelse — och i hvilken fruktansvärdt hög grad är ej då detta stackars fattiga folk välsignadt! Ur hvarenda glugg kräla ungar fram, hvarannan kvinna bär ett barn vid bröstet, och hela gården är ju alldeles full af pojkar, som leka kring det brinnande bålet. Där sitter en lång rad barn närmast elden; det röda skenet ger en så frisk färg åt de stackarna — du skulle se dem vid dagsljus, huru bleka de äro! De bry sig ej om de andra barnens lekar och upptåg, de sitta alldeles stilla som gammalt folk och stirra i elden; hälften af dem äro kanske fader- och moderlösa, men allihop ha de *la febbre*. Pojken, som sitter här närmast och hälsar på oss med den själlösa, slöa blicken och idiotens klanglösa skratt på läpparna, han har ryggmärgslidande och är krympling sedan ett par år. Han bäres hit ut hvar kväll till elden, och han har sagt mig, att han aldrig haft så roligt som se'n koleran kom hit. Hans far är i fängelse och hans två systor och modern dogo förliden vecka. Bägge flickorna dogo under natten, och jag minns moderns omedvetna grymhet, då hon, pekande på krymplingen — som utan att kunna hjälpa till med någonting satt där hopkrupen på familjens enda stol och likgiltigt följde oss med ögonen — i sin förtviflan utropade: »*solo questo, il Dio non se lo piglia!*» (blott den här, den tar Gud ej till sig!). Jag såg i detsamma bort till krymplingen; nattens hemska syn med de två systrarnas långa dödskamp måtte dock ha väckt det domnande förståndet; då moderns ord nådde hans öra hade idiotens skumma tankar ljusnat, reflexen af en människosjäl flög öfver det vissnade, uttryckslösa ansiktet och den slöa hjärnan hade fått förmåga att fatta betydelsen af hennes ord — han var människa igen, ty han kunde känna sorg! Men det varade ej länge, nu sitter han där lika slö som förr, och frågar du honom hvar hans föräldrar äro, så svarar han dig med ett fänigt skratt: »*papà è al Bagno e mamma sta al Campo Santo!*» (pappa är på galärerna och mamma är på kyrkogården). Hustrun, som står där bredvid med sitt barn vid bröstet, har tagit honom till sig sedan moderns död — hon är dock så utfattig själf!

Pojken, som springer där kring elden, han har mist både far och mor och är nu ensam med åtta syskon; äldsta systemen är sexton år, det är hon som står där och rifver kastanjerna ur elden — småsyskonens middag! Pysen ser inte ledsen ut alls, han är för liten att förstå sin förlust, men han förstår i stället, att han för första gången i sitt lif uppträder i hel kostym, och han njuter nu som bäst af den stolta känslan. Som du ser, består kostymen i en skjorta, som släpar efter honom och betydligt hindrar de små fötternas glädjesprång; men ser du på ungarna ikring honom, så förstår du, att en skjorta är ett högst distingeradt plagg här — och är hon dessutom hel som hans, så är den fullständigt uppseendeväckande. Dussintals af hans små beundrare uppträda såsom vår Herre bragt dem till världen, i fullständig adamatisk dräkt — men de äro lika glada för det! Pojken har fått skjortan af fattigvårdsstyrelsen. Där var häromdagen utdelning af 200 skjortor midt på Piazza Mercato; jag var med, d. v. s. ej som aspirant, men som åskådare till det tragikomiska spektaklet — aspiranter var det minsann nog, mer än dubbelt så många som det var skjortor. Toaletten skedde på stället, ty order voro gifna att de trasor, som sågo för betänkliga ut, skulle genast brännas — det brann en eld framför skjortutdelningstribunen och flera hundra gatpojkar stodo där omkring!

Samma bisarra öde, som råder vid utdelningen af beväringsspedlarna där hemma vid mötena och som med konsekvent humor låter den lille beväringen alltid få en rock, som är dubbelt så stor som han själf, och den länge krigaren få en dito, som i sin korthet och snäfhets på ett högst tillfredsställande sätt låter bonddrängens eleganta konturer och naturliga behag göra sig gällande — samma skämtsamma öde tycktes råda vid skjortutdelningen på Piazza Mercato. Stora lazzaroner, som kommit dit med sitt »*omnia mea mecum porto*» och förtroende-fullt först öfverlämnat hela sin garderob åt lågorna, stodo nu tankfulla inför problemet att kunna härbärgera sina bruna kroppar i den lilla barnskjorta, som fallit på deras lott; halfstora pojkar snafvade oupphörligt i sina långa, säcklika municipi-

palitetsskjortor, och på marken kraflade små bytingar ikring, spårlöst försvunna under de vida vecken af skjortan, som skulle varit lagom åt deras pappor.

Men vändom åter till fondaco'n.

Där står ju vår patients hustru och värmer ett gammalt täcke framför elden — han lefver således, hennes man, »il maruzzaro», som vi skulle besöka. Men ser du hennes svar på min stumma fråga, hon korsar sig och pekar uppåt — han är död! Men hvarför värmer hon då täcket? »*Carmela, l'ha presa stanotte*» (det är Carmela, hon sjuknade i natt) snyftade modern. Carmela är deras dotter, hon var så snäll mot sin far och vakade så ömt öfver honom. Vi gå dit upp. I ena hörnet ligger liket af fadern, två ljus brinna på marken där framför, och några halfvisnade blommor ha förirrat sig ända hit upp och ligga vid den dödes hufvud. Liket är alldeles ohöljdt, ty det var familjens enda täcke, som modern höll på att värma därnere åt dottern, som visst fryser, efter som hon känns så kall. Flickan ligger vid väggen midt emot, så nära, att hon kunde röra vid den döde, om hon sträckte ut handen.

Armod, fruktansvärda, otroliga, namnlösa armod, var då det elände, som följer dig i spåren, ej nog för dessa stackars människor, skulle de också behöfva få den hemskaste af alla sjukdomar bland sig för att deras lidandes mått skulle vara rågadt! Att vara tvungen att taga madrassen, hvarpå den döde fadern hvilar, för att lägga den under det sjuka barnet, att nödgas rycka bort det smutsade täcket, som skyler hans lik, för att lägga det öfver dottern, som, kämpande med lifvet, ser döden där tätt bredvid sig, döden i dess ohyggligaste gestalt! Och inte en kude att lägga under hennes hufvud, inte en trasa att gnida henne varm, inte en sked att hålla i henne medikamenten, inte en panna att värma upp vinet!

Nu kommer modern med det värmda täcket och sveper det om flickan så ömt, som endast en mor kan göra det kring sitt sjuka barn. Hon, modern, har vakat i tre nätter öfver mannen och nu i natt öfver dottern; dignande af trötthet faller hon ned framför bädden och ropar: »*Vergine santissima delle grazie*,

*salvami la figlia mia! Tu sei tanto bella, Madonna mia, ed hai fatto tante grazie, che questa ad una povera madre non la recuserai! La senti, Madonna, come si lamenta! Dimmi che cosa vuoi da me per farla guarire? Vuoi il mio sangue, il mio cuore?»**

Vi börja förstå oss en smula på kolera, du och jag, och vi skaka på hufvudet; ingen puls, armar och ben kalla, och de medvetlösa ögonen stå halföppna.

Och nu till verket! Det är så trångt i det usla kyffet, att vi måste lyfta upp liket och ställa det nästan upprätt mot hörnet för att ej trampa på det.

Här gäller att få lifsvärmen igen hos den sjuka; hittar du intet annat, så slit af dig rocken att gnida de kallnade lemmarna varma med! Och du, doktor, fram med allt hvad du har att taga till!

Och huru börjar du ej hålla af en sådan där halfdöd stackare, med hvilken ifver spanar du ej efter hvarje gynnsamt tecken till att vi äro på god väg, huru glad blir du ej, om den stela blicken börjar få lif, om de trötta halföppna ögonen, med de stora svarta ringarna ikring, långsamt vända sig mot dig och liksom söka följa dina rörelser! Och så glänser det till i dem — det är medvetandet som kommer igen, det är själen som vänder åter. Du lutar dig ned öfver hennes ansikte och du ser, att hon känner igen dig, du säger henne, att allt skall gå bra, och du ser att hon förstår dig och att hon vill tala, fastän hon ej kan det. Så börja läpparna röra sig, och hennes första ord är att hon ej vill dö! Du stryker kallsvetten ur hennes panna och säger henne, att hon skall lefva! »*Si, tu guarirai, si, si!*» (ja, du skall bli frisk!)

Så börjar hon bli orolig, kastar sig af och an på den usla bädden, och med det klarande medvetandet kommer dödsångesten och plågorna igen: »*Salvatemi! salvatemi! Ma mi salverete? Non è vero che sarebbe un peccato se morissi?*» (rädda

* Heliga Guds moder, rädda mitt barn! Du, som är så skön och som har gjort så många under, kan väl ej vägra att hjälpa en stackars moder! Hör du, Madonna, hur hon jämrar sig? Säg mig hvad du vill af mig för att rädda henne! Vill du ha mitt eget blod, mitt eget hjärta?

mig! skall ni ej rädda mig? Inte sant att det vore synd att låta mig dö?).

Och så blir hon varm och vill oupphörligt dricka: »*Ho sete! brucio! neve, neve! io ardo!*» (jag är så törstig, jag brinner! is, is!).

Du undrar öfver hvarifrån den, som är så nervös, får tålmod att sitta där timtals och då och då stoppa en isbit i munnen på henne. De stora ögonen se så tillitsfullt på dig, men så forskande, för att af hvarje din blick, hvarje ditt minspel söka förstå, om du är nöjd, om du tycker det går bra.

Och om hon kommer sig! Inte är det då fråga om hvems förtjänst det är, inte väntar du dig någon tack för det lilla, lilla du gjort därför — och ingen får du heller. Modern har sin tro för sig, att det var Madonnan och inte du, som räddade hennes barn, och ju flera sjuka du får se, desto mera kommer du att luta åt moderns åsikt. Och inte är du i stämning att notera dina doktorsobservationer, att säga att du »räddat» en kole-rapatient och publicera »fallet» med allehanda teoretiska funderingar öfver vare sig den ena eller den andra behandlingsmetodens förträfflighet, koksaltinsprutningar, Cantani's »enteroclys» o. s. v. — lämna det åt andra eller vänta åtminstone därmed, tills du kommer hem och sitter vid ditt arbetsbord och funderar i nattrock och tofflor öfver hvad du upplefvat.

Här är du människa och ingenting mer.

Stör ej andakten i ditt sinne med tanken att söka pryda läkekonstens halfgudsaltare med din erfarenhets torra medicinalväxter eller lysa upp det med ditt vetandes lilla ljus — de äro så många, som trängas där omkring, där den ene söker blåsa ut ljuset för den andre, och lämna du plats för dem, som kunna smycka det altaret bättre än du! — Gå du modigt fram till mänsklighetens högaltare och tänd din kunskaps ringa talgljus där, och lägg så på dess nedersta trappsteg dina enkla blommor; de hafva inga prunkande färger och inga djupsinniga latinska namn, dina blommor — de äro vuxna på den mark, där Goethe's ord spirade upp:

»*Grau, teurer Freund, ist alle Theorie,
Und grün des Lebens goldner Baum!*»

VIII.

Två pessimister.

Du minns min lilla åsna från vår natttrond i Fondaco Papare, icke sant? Du minns, att jag anförtrorde dig, att hon var en stor filosof, den lilla åsnan, att hon ibland tvärstannade och funderade på den felande länken, och att jag under tiden funderade på mitt system, som ej heller var så klart?

Så hafva vi suttit många stunder fördjupade i våra tankar. På de sista dagarna har Rosina (så heter åsnan — alla åsnor i Italien heta Rosina) blifvit mera sällskaplig och meddel-sam, den sorgsna blickens allvar har liksom mildrats, och en fläkt af humor har ibland klippt till i de slokiga, melankoliskt sänkta öronen. I går morse hade vi vandrat ned till Mergellina för att se solen gå upp bakom Vesuvius, och medan vi sutto där och väntade, passade jag på, efter att med ett saftigt blomkålshufvud ha sökt höja stämningen, att varsamt röra vid det förflutna, som jag anade hade lämnat mången sorgsen håg-komst i den lilla åsnans själ. Jag frågade henne till slut, om hon ej ville berätta mig sin historia, så skulle jag se'n tala om min — hon skulle ej tro, att det blott var åsnor som voro olyckliga här i världen. Rosina log bittert, och medan vi sutto där för oss själfva och sågo på hur golfen vaknade, berättade hon mig sitt ödesdigra lif. Vill du höra hvad hon sade, med de vackra, oförstådda djurögonen stirrande ut öfver vattnet?

*
*
*

Med fladdrande band i betset och den blomsterpydda sadeln hvilande så lätt på den glänsande fällen bar hon förr, lättfotad och glad, mången fin engelsk miss dit upp till Camaldoli's kloster — hon var stationerad på den linjen. Och medan kavaljeren, som red bredvid, sökte göra sig kvick öfver hur dumma åsnorna äro, gick hon och klippte med öronen och tänkte för sig själf, att nog kunde hon ha sagt lika många plattheter

som den där kurtisören, om hon hade velat; men hon var för klok, och därför teg hon. Och den unga damen tyckte visst så med, ty hon klappade med den handskbeklädda handen så vänligt på hennes nacke, lät henne stanna och rycka af de friska grässtrån, som här och där spirade upp mellan stenarna, och stack till och med ibland ett saftigt fikon i hennes mun.

Och åsnan såg ut i världen med sina klara, vackra flickögon och tyckte tillvaron vara rolig nog och att de äldre kollegerna i åsnestallet hade alldeles orätt i sin mörka åskådning af lifvet. »Men låt oss ej dröja vid denna lyckliga tid — *nessun maggior dolore che ricordarsi del tempo felice nella miseria!*»* citerade åsnan, då hon beskref sin ungdom — »låt oss gå vidare!»

Så gingo ett par år. Plikttroget och snällt bar hon sin börda dit upp på höjden, där rymden var så ljus och där hon fick det källfriska vattnet att dricka, och aldrig snafvade hennes fot, då det bar ned för branten igen, huru glatta stenarna än voro. Nog var arbetet hårdt ibland, men man måste kämpa för tillvaron, tänkte åsnan, och hon höll kuraget uppe så godt hon kunde. Men så glömde man allt oftare att rykta henne fin, och den vackra fällen på ryggen började nötas bort af den hårda sadeln. Och en dag var det djupa hål på bogen; ingen brydde sig om att hjälpa henne att få dem läkta, och när hon sökte skaka bort flugorna, som kröpo i såret, fick hon stryk. Men åsnan höll ut och gjorde tåligt sin plikt, oaktadt det sved som eld under den hårda sadeln. Och hon började tycka, att människorna blefvo allt tyngre och tyngre, allt efter som hon själf blef allt spensligare och spensligare. Hon, som förr satte sin ära i att vara bland de främsta i kavalkaden, som klättrade uppför backens brant, hon började nu hålla sig i midten, och snart kom hon bland eftertruppen, där kamraterna med den mörka lifsåskådningen stretade fram med sänkta hufvuden. Inga blommor bar hon mer i sadelknappen, det bandpydda betslet lånades allt oftare ut till en yngre, nykommen

* Det finnes ingen större smärta än att erinra sig lyckliga tider, när man är eländig.

åsna, och snart fick hon för alltid ett gammalt rostigt betsel i stället.

Och allt sällsyntare blefvo smekningarna, allt sparsammare blefvo läckerbitarna, som vankades under vägen, allt hårdare haglade piskslagen.

»Om jag skulle slå igen», tänkte åsnan en dag, då hon orättvist fått slag på slag af den tjocka ryttarens ridspö, medan drifvaren bakom slog med sin grofva käpp så hårdt han kunde; en gammal åsna, som knogade bredvid henne, förstod hvad hon tänkte göra och afrådde henne — »det är alltid vi, som få orätt i alla fall», sade hon melankoliskt.

Men hon slog igen med bakbenet och sökte samtidigt raska af tyrannen på sin rygg med sadel och allt. Det gick ej, ty remmarna sutto så hårdt; och hon fick stryk se'n hela vägen. Och när hon kom hem den dagen, trött och hungrig efter utståndna mödor, var krubban tom och intet vatten fanns att dricka, och så fick hon ligga där hela natten och fick likväl arbeta strängare än någonsin dagen därpå.

Sedan dess slår hon aldrig mer bakut.

Men hon började förstå, att världen ej är så glad, som hon förr trodde, och att människorna ej äro så snälla som de själva säga. Och hon blef hypokondrisk och bitter och slöt sig allt närmare till den skola, där de gamla afdankade åsnorna föreläste sin tröstlösa, pessimistiska filosofi.

En dag lades ingen sadel på henne, men hon spändes i stället för ett stort lass med sten; och så släpade hon med det ett par år, hon drog sig dödstrött, men fick ändå ideligen stryk. Hon föll af allt mer, förlorade så småningom intresset för allt, som förr roat henne, och brydde sig ej heller längre om, att hon aldrig blef ryktad — hvad gjorde det henne nu, att hon såg allt ruskigare och slokigare ut, hon fick ju bara stryk i alla fall. Tåligt och undergifvet gick hon tyst och drog det tunga lasset, och när piskslagen föllo som hårdast, såg hon blott på sina tyranner.

Och så kom hon alldeles på dekadans. En dag fördes hon till en stor plats, där många andra olyckskamrater stodo;

mycket folk gingo förbi henne, några ryckte upp hennes sargade mun, så öm efter ryckningarna i betslet, och tittade på hennes tänder, så nötta af att ideligen tugga på den torra halmen — men ingen brydde sig vidare om henne. Till slut sent på kvällen kom där en man med en gosse vid handen, han talade med hennes tyrann en stund och så tog han henne vid betslet och ledde henne hem till sig; och åsnan förstod, att hon bytt om ägare. Sedan dess var hon i Peppinos pappas tjänst och gick omkring med honom och sålde grönsaker; stryk fick hon nog där med, men arbetet var mindre tungt.

»Och så till sist», slutade åsnan, »till sist höll jag på att få ända mitt sträfsamma, plikttrogna lif med att långsamt få svälta ihjäl efter att hafva nödgats äta upp den gamla halmadrassen med koleramikrober och allt! Men då kom doktorn . . .» Här afbröt jag åsnan, sägande henne, att jag inga tacksägelsor ville hafva, och bedjande henne på det bestämdaste att ej använda några komprometterande titlar — finge man reda på, att det var en doktor, som satt långa stunder och resonerade filosofi med en liten åsna nere på Mergellinan, så skulle inte ens en veterinärläkare vilja kännas vid honom. För resten tackade jag åsnan för hennes historia, och jag skämdes öfver min egen bitterhet — huru mycket större rättighet hade ej hon att vara bitter öfver sitt öde än jag öfver mitt! Och nog hade hon, liten åsna, anledning att fundera på lifvets outgrundliga gåta!

Och så kommo vi in på filosofien. Hon sade mig, att hon fruktade att aldrig kunna genomtränga den hemlighetsfulla slöja, som höljde tiden, att hon skulle dö, utan att få veta hvad sanningen är — *»arcano è tutto, fuor che il nostro dolor!»** tilllade hon.

Jag hade länge misstänkt, att den lilla åsnan var en inbiten pessimist, och då hon nu citerade Leopardi, förtviflans skald, blef jag ej alls förvånad. Jag frågade henne, om hon kände till Schopenhauer. Men det gjorde hon ej; hon hade blott hört talas om honom genom ett par andra åsnor, som en dag knogat upp till Camaldoli med ett par tyska professorer —

* Allt är hemlighetsfullt utom vår smärta.

konversationen hade under vägen uteslutande rört sig kring Schopenhauer, och åsnorna hade följt med så godt de kunde. Men de hade kommit hem bittra och ovänliga; där hade van-kats mera stryk än vanligt, åsnedrifvarna voro vid dåligt humör, därför att de inga drickspengar fått af filosoferna — så att hon trodde ej, att Schopenhauer passade för åsnor. Nej, hon trodde, att Leopardi hade mera rätt, han, den ädle italienske skalden, hvars pessimism ej ledde till revolt mot lifsprincipen utan till resignation, till tystnad, till förakt; hon påminde mig om hans ord: »*Nostra vita a che val? Solo a spregiarla!*»*

Jag sade henne, att hon gjorde bättre i att upphöra att söka efter sanningen, ty, äfven om hon skulle finna den, så vore hon blott olyckligare, *ty sanningen är i och för sig sorglig!* Bättre vore att söka bibehålla de illusioner, som smycka lifvet, att göra till vårt mål att söka glömma, att de äro blott illusioner.

»Men hvad är då världsprocessens mål!» utropade åsnan; »vore det sant, hvad Kant säger, att detta mål är moraliteten, så skulle man väl se oss närma oss detta mål allt mer, så skulle väl det godas princip och utöfning tränga allt djupare ned bland samhällets alla lager, så skulle väl människorna blifva allt bättre!

Men så är det ej — nog vet jag, att jag fått mer och mer stryk ju längre jag lefvat!»

Jag hade eljest tänkt försvara Kant, men inför detta åsnans slående argument blef jag alldeles svarslös, och när i det samma mina ögon föllo på hennes sönderpiskade rygg, lämnade jag Königsbergfilosofen åt sitt öde.

»Och är återigen» — fortsatte åsnan — »är återigen vårt mål en allt högre stegring af intelligensen, en allt större utveckling af vår förmåga att tänka och känna, ja, då äro vi också dömda att blifva allt mera medvetna om vårt lidande, om vår sorg, ty detta medvetande går i jämbredd med utvecklingen af vår hjärna, med förfiningen af vårt nervsystem.»

»Du har nog rätt, min stackars vän», svarade jag, »och

* Hvad är vårt lif värdt? Blott förakt!

därför är det också som, ju djupare vi stiga ned i skapelse-serien, dess mer aftager förnimmelsen af sorg, ända tills vi komma ned till känslolöshetens nollpunkt, där det omedvetnas ödsliga hvila vidtager, där lifvet slumrar i smärtfri dvala.

Och vore du en vanlig åsna, Rosina, skulle jag därför också säga dig, att du är mindre olycklig än jag. Du citerade nyss Leopardi, men minns du hans »*Canto notturno di un pastor errante*», där herden, irrande kring på Himalaja's berg, vänder sig till månen, dömd liksom han själf att aldrig få hvila, och tager honom till vittne, att hjorden han vaktar är lyckligare än han! Ty djuren äro åtminstone okunniga om sitt elände, de glömma snart hvarje ångest, hvarje olycka, som går igenom deras lif, de veta ej hvad ledsnad är!»

»Om jag minns den vackra dikten!» svarade Rosina — och de bägge verserna, jag nyss tolkat, ljödo på Petrarca's och Dante's språk i mina öron:

Che fai tu, luna, in ciel? dimmi, che fai,
Silenziosa luna?

Dimmi, o luna; a che vate
Al pastor la sua vita,
La vostra vita a vol? dimmi: ove tende
Questo vagar mio breve
Il tuo corso immortale?

O greggia mia che posi, oh te beata,
Che la miseria tua, credo, non sai!
Non sol perchè d'affanno
Quasi libera vai;
Ch' ogni stento, ogni danno,
Ogni estremo timor subito scordi
Ma piu perchè giammai tedio non provi.

ch minns du »*La Ginestra*»?

E tu, lenta ginestra
Che di salve odorata

»Läs den en annan gång», afbröt jag, »se där lyser morgonsolen redan öfver Sorrento's berg — vi måste ge oss i väg, min vän, vi få fortsätta i morgon.»

»Men då skulle stenarna ju vara lyckligare än vi?» fortsatte åsnan, medan vi rustade oss till att gå.

»Ja, jag tror det», svarade jag, »blott jag vore riktigt säker på, att all förnimmelses lif är stelnadt inom dem — jag har ibland mina tvifvel därom, och det hade Heine med — och tänk, om de kunna känna, huru mycket olyckligare än vi äro de ej då! Ty vi kunna åtminstone någon gång tala ut vår sorg, men de kunna intet säga!»

»Se på idioten», sågade åsnan, »han är alltid lycklig!»

»Ja visst, min lilla åsna, ty *smärtan är en intellektuell funktion*, och den står i direkt förhållande till utvecklingen af vår hjärna.»

»Blott ett ord till», sade åsnan, »men vi bägge, som aldrig känt oss lyckliga, således är då vår hjärna mycket utvecklad, således äro då vi missförstådda intelligenser bägge två?»

»Nej, min stackars lilla vän», svarade jag, »vi äro visst inga ljushufvuden någon af oss. Vi äro blott litet mindre åsnor än några andra — voilà tout!»

IX.

Vi, som lefva i ordnade och upplysta samhällen, kunna knappast tro på tidningarnas upprepade klagomål öfver folkets fientlighet, vi kunna ej fatta, att dessa människor hellre lida och dö i sitt öfvergifna armod, än att de vända sig till myndigheterna för att få någon hjälp. Men så är det. Ordningsmaktens upprätthållare ha med rätta känt sig högst osäkra under sina inspektioner i fattigkvarteren, och läkarna ha mycket ofta sett sin bästa vilja stranda mot folkets orubbliga misstro till dem själfva och till deras medicin. Det är sant, det omförmälda ryktet, att doktorerna troddes få en premie, då de kunde uppvisa ett visst antal kolerasjuka. Åsikten, att läkarna voro betalda af regeringen för att sprida farsoten, daterar sig från 1836 års epidemi. I regeln hade denna åsikt nu så pass modifierats, att man trodde, att myndigheterna ville minska trångboddheten och därför släppt in koleran för att ge mera utrymme! Denna åsikt hörde man allmänt hyllas af folket, och tyvärr blef

den nog också ibland öfversatt i handlingar af fientlighet och våld. Men just det oerhörda i dylika funderingar synes mig vara nog för att förlåta de mörka hjärnor, som arbetat ut dem, ty de rå ej för det, dessa människor, de rå ej för sin okunnighets misstro mera än feberpatienten rå för, att han i yrseln vill köra ut sin doktor, än dåren rå för, att han med förtjusning tänder eld på hospitalet.

Och därför förstår jag ej, att någons professionella stolt-
het kan lida af denna oförtäckta misstro till ens läskicklig-
het, att ens sympati för detta folk kan minskas genom dess af-
voga vresighet, då man ville hjälpa dem. I så fall är det bra
att såsom jag ej ha något alls att vara stolt öfver — ty min
sympati står orubbad kvar. Och dock har jag aldrig varit
föremål för sådan ringaktning som här, man har många gånger
kastat ut mina undergörande mixturer genom dörren och mig
själf nära nog också, och stryk har jag också fått.

Ja, det går väl an, när man kastar ut medikamenterna ge-
nom dörren, men vet du hvad en käring uppe i Pendino gjorde
en gång med mig? Gumman, som var af gamla stammen, stre-
tade med sina sista krafter emot i allt hvad vi ville göra för
henne. Hon var så usel, att hon inte kunde tala; se'n vi ändt-
ligen efter flera fruktlösa försök lyckats hålla i henne medika-
menterna, gjorde hon ett slags tecken, som jag ej förstod, men
som en närstående »commare» tolkade såsom att hon ville tala
vid mig. Jag lutade mig ned öfver den stackars gumman, som
för resten såg ganska snäll ut, och när jag kommit alldeles intill
henne — spottade hon ut medikamenterna midt i ansiktet på
mig. Det var gummans sätt vis à vis doktorer, inte var det
värdt att söka leda in hennes gamla mörka tankegång på nya
banor — och jag torkade mig om mun, och vi voro lika goda
vänner för det.

Ofta, när man ströfvade kring i fattigkvarteren, såg man
framför en af dessa armodets boningar några kvinnor, som
höllo på att värma täcken och kläder vid en kolpanna, medan
andra lågo framför dörröppningen på knä under ifriga böner
— säkra tecken på att koleran fanns därinnanför. Frågade

het denna »Hvita Korsets» verksamhet varit välsignelserik, — men än se'n? Saken är ju så enkel och bör ej omnämnas annat än med dess riktiga namn, som är vackert nog — man gör sin plikt, voilà tout!

Att dessa föreningars arbete ej varit något lekverk ser man af Hvita Korsets nyligen publicerade rapport; hvar 10:e af föreningens medlemmar och hvar 7:e af dess läkare blefvo angripna af sjukdomen, de bekämpade. Af samma rapport framgår, att föreningen har vårdat 7,015 kolerasjuka och »salvato» 3,500. Lyckliga Croce Bianca! Jag vet läkare, som gjort allt hvad som stått i deras makt för att hjälpa och som knappast våga säga, att de »räddat» en enda.

Hvita Korset upphörde redan efter 20 dagar, ej blott på grund af kolerans aftagande, men nog också till en liten del på grund af den spänning, som uppstått mellan denna förening och municipiets läkarkår. Denna senare, som gjorde sin plikt såväl som den förra, började tröttna på, att man blott talade om Hvita Korset, att alla tidningar blott upprepade dess medlemmars bragder.

Jag trotsar dig att läsa en enda af Napolis tidningar under de sista månaderna, där du ej påträffar dessa reklamer, jag tror snart att knappast en enda af stadens invånare ej lyckats få dit sitt namn med ett superlativ af »beundransvärd», »superb», »heroisk» o. s. v. bredvid sig. En apotekare, som lämnat gratis en flaska laudanum, då han väckts upp om natten — ja, morgonen därpå är han odödlig (med namn, adress och allt), och vänliga tidningar fläta kring hans panna en lagerkrans, stor nog att den bör bespara honom höstinköpet af torra lagerbärsblad till sitt apotek. En vinhandlare, som sänder till understödsfonden några buteljer marsala, han blir »*ammirabile*» — och han blir väl »*ammirabilissimo*», om han ej tar igen tombuteljerna! En af stadens fruar, som skickat ett dussin linnen, hon blir en »*angelo*» med detsamma och svepes in i änglarnas fotsida mantel — så att hon kunde gärna sända dit hela sitt förråd af det numera öfverflödiga jordiska plagget. Och hennes man, som sänder ett par stöflar — han behöfver ej heller sina

egna längre, ty han flyger på ryktets tidningspappersvingar högt öfver jordens stoft.

Man varnade öfverallt för ficktjuvarna, men jag tyckte korrespondenter och reporters voro långt farligare folk — det fordrades stor försiktighet, ja, list för att undgå att komma i tidningarna vid sidan af apotekarens apoteos och stöfveldonators himlafärd. Jag var för resten fast en gång, och det var endast en tillfällighet, som räddade mig från att bli ryktbar.

X.

Du har följt mig kring eländets boningar, du har fått en inblick i det lif, som Napolis fattigbefolkning lefver, och den hemska synen af detta namnlösa armod kommer dig att rysa. Och du frågar, huru detta kan vara en verklighet, huru människor än i dag kunna lefva och dö så, som du sett dessa stackare lefva och dö? Du frågar, hvarför detta folk stått stilla, när hela det öfriga Italien gått framåt mot bildning och frihet, och hvems skulden är till denna gränslösa nöd bland Napolis folk?

Jo, jag skall säga dig, på hvem skulden faller — och den faller tung. *Man har aldrig gjort något för detta folk, aldrig!*

Det fanns en tid, då de mäktige hade intresse af detta folks förnedring, då det var politisk klokskap att underhålla den okunnighet och det förtryck, hvori de lefde. Denna tid är förbi, men det nya Italien har ej gjort mer än det gamla, det har alldeles glömt bort Napolis folk i sin välsignelserika reformation. Nu klagar man blott öfver folkets okunnighet och misstro — men man glömmar, att man aldrig gjort det minsta för att taga bort denna misstro, att man aldrig räckt detta öfvergifna folk handen för att hjälpa det resa sig upp till pånyttfödelse.

Jag skulle önska jag kunde säga det så högt, att det ljöde ända upp till Roma — det är en skam för det unga Italien denna fullkomliga glömska, hvori man lämnat Napolis folk. Det finns ingen ursäkt härför; man har länge vetat af det gräsliga elände, som härskar här, och förslagen att lindra nöden ligga fär-

diga sedan länge.* Allt ifrån 1860 ha Napolis alla municipalstyrelser studerat denna fråga, kommittéer af dugliga män ha utarbetat mångfaldiga förslag till ombyggnaden af fattigkvarteren; åtta af dessa förslag har jag sett. År 1871 öppnades en ny offentlig täflan för projekt till det gamla Napolis ombyggnad och förbättring af dess usla hygieniska villkor; jag vet att alla då inlämnade förslag fingo medaljer, fyra af dem belönades med en premie af 6,000 lire hvardera och två med 3,000 lire. Men resultatet? Jo, hvart år, som går, faller dammet allt tjockare på de mödosamt utarbetade luntorna, där de ligga och slumra i municipiets arkiv, och intet har gjorts. Af brist på medel, tror du — nej visst icke, under tiden har man med oerhörda kostnader byggt om de aristokratiska kvarteren, skapat offentliga trädgårdar och squarer åt de rike, byggt Banchina Caracciolo, Rione Amedeo, Via del Duomo, Galleria Principe di Napoli, och offrat årligen 300,000 lire på San Carloteatern. Och folket har man tystat ner med "Banco di Lotto", lotteribankerna, som för detta folk är hvad krogarna voro hemma förr. Och medan det öfriga Napoli fröjdas åt sina vackra trädgårdar och stora ljusa gator, har man lämnat fattigkvarteren åt sitt öde; här lefver folket som förr, och i dessa eländets hem har nu också koleran gått fram med fruktansvärd förödelse. Här trifvas alla sjukdomsgifter, här jäser febern i de sumpiga gränderna. Här växa utmärglade, ljusskygga barn upp utan ans för sin kropp och utan odling för sin själ, i den fullständigaste saknad af begreppet om godt och ondt, här förlorar synden sin karaktär af skuld, här svälter man en stund och så blir man tjuf, här hämta camorran och lasten sina rekryter och här dör detta förmörkade och förnedrade folk lika öfvergifvet som det har lefvat! Men här födes också under ohörd kvidan och namnlöst elände hatet mot de rike, här ammas de förtrycktes hot upp, här blänker knifven under trasorna! Och kommen ihåg, att huru förnedradt detta folk än varit sedan sekler har det dock visat, att det kunde resa sig till revolution, när

* Sedan detta skrefs, har gudskelof Napolis sanitära förhållanden i hög grad förbättrats, flera af fattigkvarteren ha rifvits ned, och staden har nu ett utmärkt dricksvatten.

förtrycket tyngde för hårdt, kommen ihåg, att Mercato's och Porto's fattige dock en gång hafva kommit en mäktig tron att darra, fastän de ej hade annat än stenar till vapen och en fiskare från Amalfi till höfding.*

* * *

Har du märkt hos en af Napolis kvinnor, att huru eländigt det än är i hennes hem, huru trasig hon än är själf, så bär hon dock nästan alltid kring halsen eller invirad i de svarta hårflätorna några vackra pärlor eller koraller? Så är det också med detta folk, hvars dotter hon är — det har något hos sig, som är oätkomligt för all förnedring, som dock lefver kvar trotsande seklers elände och förtryck. Det är arvet från Greklands och Romas skönhetslif.

Än i dag kan du här midt bland trasor och smuts möta typer, som bära formskönhetens adelsmärke på pannan, än i dag kan du bland de unga kvinnorna, som likt lastdjur långsamt skrida förbi dig med de tunga bördorna på hufvudet, se lefvande modeller till antikens karyatider, än i dag kan du bland Mergelinas fiskare se den juliska kejsarättens nobla hufvuddaning, än i dag kan du bland de lekande barnen se Antinous' helleniska profil med den aningsfulla pannan och de drömmande ögonen därunder, än i dag kan du se en lazzaron drapera sig i sin trasiga kappa så, som Caesar svepte manteln kring sig, när han föll vid Pompeji stod!

Och bland alla lyten i detta folks karaktär möter dig ibland något ädelt, något högsinnadt, som kommer dig att ofrivilligt tänka på en svunnen storhetstid — det är dig, som då du står på Romas forum, där midt bland den moderna tidens fula och låga byggnader ditt öga faller på grusade tempels kolonner och på kejsares triumfbågar!

Ja, det är så lätt att skratta åt detta folks okunnighet och vidskepliga mörker — men jag har intet skämt att göra häröfver, ty jag har sett för mycket af det elände, som lider i tystnad här,

* Masaniello.

därför att det ej kan säga ut sin nöd på vår moderna civilisations språk.

Det är mig, som trädde jag flera sekler tillbaka i tiden, då jag lefver in i dessa människors lif, där intet af modern utveckling så till godt som ondt skönjes, där än i dag medeltidens hela mystik höljer folkets sinnen. Men denna medeltidsnatt är ej idel mörker, de eviga stjärnorna tindra dock fram äfven här — här lyser madonnans lampa så blid öfver de knäböjande arme, här skimrar än i dag fram det vackra af de hänsofna klostrens lif i den tysta barmhärtighet, som lyser upp de hånade munkarnas väg från boning till boning. Låt vara, att du kallar allt det där vidskepelse hos dem och romantiskt känslöpjunk hos mig, att några munkars uppoffrande människokärlek ej kan plåna ut en rad af klostrens långa skuldregister — jag glömmet här ditt förståndiga tal, ty jag tänker blott på, hvad jag så ofta, ofta sett under denna tid, att de ge tröst, att de hafva hjälp mot förtviflan, att de hafva lindring mot plågorna! Och än en gång tar jag af mig hatten för de gamla munkarna — jag gör det med ledsnad, ty det är till farväl. Jag lämnar nu deras land, deras tid är snart förbi, och hvem vet, om jag skall finna dem mer, då jag en gång vänder åter?

Ja, jag reser snart härifrån, i kväll re'n. Jag är blott en skolpojke, som rymt bort från skolan hit ner, och nu har Plikten, den gamle buttre skolmagistern, med rotting i hand kommit efter mig för att hämta mig tillbaka till hvardagslifvets läxläsning. Jag har sagt magistern, att jag trodde det var söndag, jag har känt mig i sådan andaktsstämning hela denna tid, och att på söndagarna får man ju alltid skollof. Men jag lär hafva räknat fel, ty han svarade mig, att vi äro midt i arbetsveckan. Och han frågade mig, den stränge pedagogen, om jag glömt bort allt, hvad han med sådan möda pluggat i mig; och han började på stället förhöra mig i geografien och frågade mig, om jag visste hvar Paris låg.

Och så tittade han på min slokiga hatt och på mina luftiga sommarkläder och bad mig beskedligt taga på mig *redingote*

och hög hatt och säga farväl åt lazzaronerna, farväl åt åsnan-filosofen, farväl åt golfen, farväl åt Vesuvius, farväl åt sommaren, farväl åt rosorna utanför mitt öppna fönster! Farväl åt koleran — nej det sade han, att jag ej behöfde göra annat än med ett »au revoir», ty vi skulle ses igen om ett par dagar, menade han.* Hade han vetat af mitt skrifveri, hade han nog tillagt, att jag skulle säga farväl åt Dagbladet — men han har ingen aning därom — och hjälp mig, så att han aldrig får reda på det, ty då blir jag bestämdt kuggad i nästa examen. Farväl i alla fall — vi skiljas åt som vi möttes, utan att byta ut visitkort, icke sant, det gör ju dig ingenting och är behagligare för mig.

Men hvilka äro de vänliga författarna till de många brefven, jag fått härnere? Den anonyma handen, som sändt mig den stora sedeln »att dela ut bland mina fattiga patienter», hvems är den? Kvitton till redovisning kan jag ej uppvisa, ty ingen af emottagarna känner till skrifkonsten; men tro mig att ni gjort en god gärning, hvem ni än må vara! Och den, som skref till svenska konsulatet ett bref till »förf. af Bref från Napoli», innehållande vänliga råd mot koleran och ett kärkommet ord, att det fanns någon, som förstod hvad jag skref om — hvem är det? Brevet bar Uppsala poststämpel och var skrifvet af en vän till Italien, det är allt hvad jag kunnat räkna ut.

Ja, äfven om jag fått smaka rottingen för att jag rymde ur skolan hit ner och får ett stort streck i min anmärkningsbok — så ångrar jag mig ej ändå, ja, ej ens mitt brefskrifveri.

Ty af några hopradsade bref kan man bygga en fiskarbåt, två Dagblad — du vet det är en stor tidning — räcka till att spänna ut till segel, åsnan Rosina, om du minns henne, lefver till döddagar af idel trycksvärta, och Peppino och tjug-

* Kolerans utbrott i Paris tvingade förf. att återvända dit, där han var praktiserande läkare, då detta skrefs.

tals andra hungriga pojkar med honom hafva profiterat mera af »Bref från Napoli» än alla Dagbladsprenumeranter tillsammans. Tviflar du ännu på »pressens stora betydelse för samhället»!

XI.

Golfo di Napoli.

Jag stod här om dagen ner på Immacolatellan, och bredvid mig stod Rosina, sänkt i djupa tankar. Hvarför vi stodo där, kan jag ej så noga säga — nog af, vi hade hamnat där.

Immacolatellan är landstigningsplatsen för alla golfens fiskarbåtar, men nu, då Napoli är afstängdt från sjösidan, var den öde.

»*Un bajocco, Signoria! Eccellenza! un bajocco!*»

Ja, det där äro vi vana vid, och jag försökte låtsa som jag ej hörde det. Men tiggaren höll i sig — han måtte vara psykolog, tänkte jag, och stack handen i fickan för att ge honom hans procent af Dagbladsbrefven, han, den trasiga figuren, hade minsann större rättighet till det arvodet än jag.

»*Pietà, Signoria!*» ljöd det med sådan förtviflan i tonfallet, att jag beslöt mig för ett extra dyrtidstillägg i utdelningen och att i största hast ge mig i väg — jag anade, att hunger och nöd hade bleknat de läppar, som bådo mig om barmhärtighet, och jag tordes ej se på tiggaren, ty jag fruktade, att en hel spalt af Dagbladet skulle stryka med, och man måste ekonomisera i dessa svåra tider.

Jag sporrade Rosina, d. v. s. jag framkastade idén att vi skulle se, hur det såg ut litet längre ned på hamnen. Men händelsen ville, att hon just då var absorberad af någon knagglig slutvändning, och vi kommo ej ur fläcken — jag har ju sagt dig förut, att jag respekterar den fria forskningen; och det var för öfrigt det enda jag hade att göra, ty som du kanske minns, har Rosina åtskilligt att anmärka mot Kants filosofi, och en-

kannerligen har hon aldrig kunnat sätta sig in i hans »kategoriska imperativ».

Tiggaren stod där kvar med slantarna i handen och i det samma kom jag att se på den trasiga skepnaden — *sapristi!* det är ju Francesco, han, som var med den där stormiga höstkvällen för fem år sedan, då vi drefvo i land i Puola, och det var ju under hans kappa som jag, frusen och våt, låg och sof hela natten! Povero Francesco, hvad vill det här säga?

Och Francesco, lika öfverraskad som jag själf att träffa vänner och bekanta så där oförmodadt nere på Immacolatellan, hälsade mig med sydlänningens lifliga känsloutbrott, och den store gossen började gråta, då han berättade mig om, hur han för två månader sedan kom hit från korallfisket i »Barbariet» (Algeriet) och sedan dess förgäfves legat och väntat på att få komma i land på Capri, som afstängts sedan kolerans utbrott.

Arbete hade varit omöjligt att få, alla hans besparingar hade strukit med, och i dag hade han nödgats tigga för att få en bit bröd.

Francesco kinesade hos mig öfver natten — då man som han legat flera veckor under en båt, är man inte så kinkig i afseende på bekvämlighet; nu var det han, som sof under min kappa.

Alla de öfriga olyckskamraterna lågo i Sorrento, berättade han, väntande på att få komma hem.

Sorrento hade just öppnats från Napolisidan dagen förut, och morgonen därpå foro vi dit med ångbåten. Vi hade knappt lagt till vid Marinan, förrän jag träffade på flera af mina gamla vänner från Capri, och det var mig riktigt svårt att se deras nöd.

Första veckan hade de fått något understöd från Capri, men sedan drogs hjälpen in, Sorrentos kommun hade all möjlig möda att föda sina egna fattiga, och dessa hemlösa stackare lefde nu till största delen inhysta hos sina sorrentinska kamrater nere på Marinan. De flesta af dem voro korallfiskare,

hemkomna från Afrika,* några voro sjömän, som efter lång bortovaro vände hem igen, och resten var fiskare, som varit ute på långfiske. Två gånger hade de seglat öfver till Capri och förgäfvets sökt landa, och sista gången hade karantänbevakningen skjutit efter deras båt. På eftermiddagen höllo vi sammankomst nere på Marinan för att diskutera, hvad som borde göras; talen, som höllos, voro hvarken långa eller lysande, men vi kommo alla öfverens, det var hufvudsaken, vi voro alla beslutna att segla dit öfver en gång till, och expeditionen utsattes till morgonen därpå.

Innan vårt möte började, hade jag som hastigast sprungit och hälsat goddag på donna Mariucci, den vänliga padronan i osterian, där jag i forna tider alltid brukade hålla till. Och medan öfverläggningarna pågingo som bäst, kokade makaronerna i padronans största kittel och en stund därefter satt hela Caprikolonien kring det dukade bordet i osterians trädgård.

Hvilken festmåltid, min vän, där under orangeträdens skugga med strålande kvällssol därutanför, vågbruset under oss och fullmogna drufvor, blåskimrande fikon och guldglänsande oranger öfver våra hufvuden! Du, som aldrig fått smaka annat än hotellens förfalskade, sura vin, du skulle ha druckit af donna Mariucci's gamla vänliga landtvin, pressadt ur den ädlaste drufva med samma enkla tillredning i dag som för två tusen år sedan, jungfruligt rent från moderna tillsatser, doftande som af blommor och fröjdfullt som sommarens sol! Vinet är gammalt, min vän — det är samma vin som Horatius drack med sången på läpparna och murgrönskransen om pannan!

Sorrento är inte stort, ryktet om vår fest har snart sprungit kring på några bara pojkfötter till hvartenda båtlag, och snart tittar den ena fiskarluftvan efter den andra fram öfver trädgårdsmuren.

Välkomna, go' vänner, här finns ett godt glas vin för eder alla att önska oss »buon viaggio» tills i morgon! Många af sorrentinarna känner jag sedan gammalt — vänliga, ärliga, brun-

* En stor del af Capris manliga befolkning tager hvart år hyra för att fiska koraller på Afrikas kust.

hyade fiskartyper allihop. Presentationen med de obekanta sker ostörd af allt ceremoniellt tvång. »*Chi è?*»¹ hör jag en och annan fråga, pekande på mig. Och med viktig och hemlighetsfull min hviskar honom närmast sittande capriot i örat: »*è il signor con lo cane*».² Il signor con lo cane! — ja, den titeln kan vara så god som en ann', den har burits af en mycket lycklig människa och jag är mycket stolt däröfver.³ Och i dag är min stoltaste dag, jag är så lycklig öfver att dessa vänliga människor haft mig i godt minne, och det är ej det gamla vinet, nej, det är min svärmande kärlek till detta land, som fyller mitt sinne med jublande fröjd.

Nu kommer Narella, padronans yngsta dotter, och frågar, om »il signor» kommer ihåg, att vi bägge dansat tarantellan mer än en gång tillsammans. Ja, Narella mia, nog minns jag det alltid, och skaffa hit tamburin och gitarr; i dag, då jag vill ta hela världen i famn, kan du vara viss att jag gärna dansar tarantellan med Sorrentos vackraste flicka!

Och medan ungdomen dansar där nere på terrassen, röka de gamla belåtna sin pipa och snegla fundersamt utåt golfen och undra hvad för vind vi skola få tills i morgon.

Och så bryta vi upp för att mötas i morgon bittida vid Marinan, där båten ligger färdig och väntar oss.

Och tack för i dag »*tutti quanti!*» och tack för att ni ej glömt bort mig under dessa år!

»*Grazia a voi, signori!*» — Nej, tacka inte mig, tacka Dagbladet; vi ha ätit upp hela artikeln om »Två pessimister»!

Nu faller skymningen öfver Sorrentos berg, hafsbruset tystnar af och klockorna ringa Ave Maria — godnatt!

* * *

En sorrentinsk sommardag, min vän!

Solen står redan högt öfver Monte St. Angelo och kastar sitt strålande ljus öfver den blåskimrande golfen. Där borta i väster

¹ Hvem är han?

² Det är han med hunden.

³ Puck har varit här nere många gånger. Han är den största hund i södra Italien och åtnjuter kring hela golfen stort och berättigadt anseende.

ligger Ischia och drömmer ännu i morgonens rosiga dimma, och Posilipo ikläder sig sin grönskande rock. Napoli vaknar i purpur och guld, och Portici, Resina och Torre del Greco slå sitt glänsande pärlband kring Vesuvius' fot. Vulkanen ligger där i sin väldiga hvila; sommaren slår sin grönskiftande mantel kring dess midja, men högre upp vågar han sig ej — blott solen får nalkas den skrofliga kägglans topp och strö sitt guld kring titanens grå hufvud. Ett litet moln, rodnande barn af den unga dagen, tittar oförväget ner öfver jättens gap, men jätten sofver, och imman af hans flåsande andedräkt förtonar sig mot den klara luften. Därborta komma några skyar sväfvande öfver de dunkelvioletta bergen och styra utåt golfen. De skola samma väg som vi, de fara däruppe i sitt stolta tåg, och vi spanna vårt segel härnere vid Sorrentos strand, men samma blånande ljus skimrar öfver himmel och haf och samma vänliga vindar styra vår färd.

Seglet sväller för den friska morgonbrisen, och med yrande skum kring bogen, babords reling i vattenbrynet och en sorlande ström i kölvattnet säga vi farväl åt Sorrento.

Slit af dig hatten och låt vinden blåsa dig i pannan! Knäpp upp rocken och drag några djupa andedrag af den sköna luften, jungfrulig och ren som våren, sund som naturens ungdom! Länge nog har du dvalts i stadens kvalm, länge nog har du andats in gatornas damm och sjukrummens smitta, länge nog har elände och sorg kastat sin skymning öfver ditt sinne — låt nu den fria rymden sträcka dig sin hälsas famn, låt nu hafvet blåsa dig sin friska fröjd till möte!

Se på reskamraterna däruppe, se på molnen, som nyss skymde solens ljus, har ej vinden re'n jagat dem långt, långt bort, och är ej himlen lika klar igen — skulle ej då dess friska fläkt kunna drifva bort sorgen, som skymmer glädjen i ditt sinne! Se på golfen, som tar emot all Napolis slagg och ändå är lika skimrande blå — skulle ej då dess skummande vatten kunna bada dig ren från strändernas damm!

O, hur vidgas ej ditt bröst, känner du ej hur vinden blåser dig ända ner i själen och spänner seglen på många unga tankar, som länge legat för ankar! Du hör hur ditt hjärta slår i rytmi-

ska, jämna pendelslag, du känner, att du är på lifvets middags-höjd och att spiralfjädersnål ännu är spänstigt och godt — verket kan gå länge ännu, det var blott oron som krånglade ibland!

Vinden tar till och båten dansar fram öfver hvita, yrande vågor. Låt det salta skummet stänka dig i ansiktet, det är ädlare än det härligaste vin, det är den hvitskimrande modersmjölken från naturens böljande barm, som skall amma dig upp till hälsa och kraft!

Du, som vågat tvifla på underverk, nu falla fjällen från dina ögon och du ser, att världen är skön ännu, skön som på skapelsens första dag. O! hur ljust blir det ej inom dig! Din sjuka hypokondris spöken fly, och vingbruten och ljusskygg flaxar Minervas ugglor kring ödemurarna af din pessimistiska filosofis hednatempel. Snart sjunker hvad som är kvar af hela den stolta lärdomsbyggnaden i det vida hafvet, och muntra böljor dansa sin yrande lek öfver bittra människotankar, och nere på djupet växa koraller och pärlor kring sterila system och hånfulla teorier. Dina filosofer gå till botten med de vises sten om halsen, och där nere i hafssalen sitter Neptunus och stryker sitt våta skägg och skrattar, så att det skummar uppe bland böljorna, åt de nykomna gästernas ynkliga uppsyn, och sjönymforna rycka de stackars professorerna i peruken, och fiskarna kila in och ut mellan hålen i filosofernas mantlar.

Men du, som sitter däruppe i din båt, du vågar ej mer mumla ett enda ord af knotande sorg, du ser stum upp mot den blånande rymden, under hvars höga tempelhvalf solen förkunnar dig sin strålande filosofi, och ödmjuk och glad sträcker du armarna mot lifvet!

Stranden vi ila förbi är så skön, att du nästan önskade, att vinden mojnade af och saktade vår snabba fart, så att du finge njuta längre af den tjusande taflan.

Där ser du Capo di Sorrento, och murarna där på klippan stå kvar sedan romartiden; folket kallar dem *Bagno della Regina Giovanna*, men de äro ruinerna af ett antikt bad. Kolonnerna där bredvid äro lämningar af ett tempel — några säga åt

Herkules, andra åt Neptunus. Jag tror det var hafsguden, som bodde här, och känner du ej på vår snabba fart, hur »fader Neptunus med sin breda hand skjuter på bakstammen i båten»? Gamle Virgilius går så bra att citera här; ty här på golfen seglade skalden själf så ofta, och samma latinska segel som vårt spände han för vinden. Och kring dessa stränder vandrade Aeneas, och där framför oss på udden reste Ulysses ett tempel åt Minerva. Stället heter nu Punta di Campanella; allting är här så gammalt, att du tycker det namnet ljuder så modernt i dina öron — det är bara sedan Karl V:s tid, då ringdes här i stormklockor för att varna golfen för annalkande sjörofvare.

Däruppe på slutningen glänsa de hvita husen af Massa Lubrense, kransad af orange- och citronlundar, och där på berget ligger Deserto's grå gamla kloster.

Ja, nog är stranden skön, men skönare ändå är golfen, och härlig går vår färd öfver skummande vågor!

Du seglar i Sorrentos bästa båt, ej i en af hotellens finmålad främlingsbåtar, blott i en enkel fiskarbåt, men är du kännare, så se på dess smäckra linjer och du begriper, att det är ras i den. Med den kan du fara ut på långfiske ända bortom Gaëta och Terracina-bukten, och vinddrifven nedåt Sicilien kan du också bli af höststormarna — men det gör ingenting, båten står sig i hvad väder som helst, ty han är satt i sjön på madonnans fest, och ingen störtvåg vräker ikull honom, så länge vår skyddspatron S:t Antonio's bild sitter kvar uppe i fören. Se, hur den skarpa kölen klyfver böljorna, känn hur lydigt båten följer hvarje minsta tryckning af din hand på rodret! Det är som hade den lif, som flöge du fram på en eldig häst med gnistrande hofslag och fradgande skum i betslät!

Han som sitter vid rodret lär vara pessimist — nå ja, se de ut på det viset, pessimisterna, så måtte dock den åkomman ej vara obotlig. Det är han, som tror, att smärtan är positiv och glädjen är negativ här i världen — begriper du hvad det vill säga? Nej, inte jag heller. Det är han som påstår, att resignation öfver sitt öde är det högsta en människa kan komma till — då är det väl resignation som glänser i han ögon och leker på hans mun.

Det är han, som i hemlighet skrifvit en lång uppsats om det drag af melankoli, som lär återfinnas i alla djurs anlete — se på delfinerna, som hoppa där framför vår båt, har du nånsin sett något så melankoliskt som deras yrande lek bland skummande vågor? Hvad skulle Schopenhauer säga, om han finge se dig, pessimistiske rorsman, och eder, ystra delfiner! Men det står för resten bestämdt aldrig rätt till med de där svartglänsande delfinerna — just här midt för, där de leka som bäst, där stod i forna tider på stranden ett tempel åt Circe. En gång för länge sedan låg jag och sof där på den mjuka sanden vid hafsnymfens slott, och jag vaknade vid att böljorna började sjunga så trolska gamla sagor, och när jag öppnade ögonen, såg jag den fagra sirenen bada därborta i månljuset, och långt ut på golfen hörde jag tritonerna blåsa på pärlglänsande musslor.

Nu passera vi Campanellans udde och vinden från hela Salerno-golfen ligger på. Vincenzo hade rätt — sjön går hög därute, och kom hit och sätt dig bredvid mig och håll styft i skotet, medan vi språkas vid. Vincenzo har alltid rätt, han kan sjön utantill lika säkert som han kan sitt Pater noster, och det är han, som lärt mig att sköta en båt. Han är nöjd med sin elev, och nu sitter han däruppe i fören, den gamle väderbitne sjöbjörnen, med kritpipan i mun, Caprifiskarens ylleluftva neddragen i pannan och de plirande ögonen sneglande ut öfver Salerno-bukten, där vinden kommer dansande på skummande vågor.

Den unge sjömannen, som sitter bredvid honom, det är min vän Andrea. Vet du, hvem Andrea är? Jo, han är »*il fratello della Margherita*», Anacapris skönhet, som alla främlingar skulle se lika väl som de sågo Villa di Tiberio och blå grottan. Nu är hon gift med en »*forestiero*», och jag stod fadder åt hennes förstfödda, då jag var här sist. Brodern Andrea har nu varit borta lika länge som jag, hela fyra år, han har rest jorden rundt som matros på ett franskt skepp, och nu skall han hem för att hälsa på »*la madre e la sorella*».

Vi äro fyrtio man i båten, och det blefve för långt att berätta dig om alla, och historien blefve för resten ungefär densamma för hvar och en af oss. Vi äro enkla människor allesammans,

fiskare allihop, om du så vill, somliga ha gjort god fångst och andra ha gjort dålig, skeppsbrutne finns det nog också ibland oss, skeppsbrutne både på korallfiske och på medicin; men i dag lyser samma glädje i allas våra ögon, glädjen att få nalkas vårt sköna hemland igen.

Vi ha varit långt borta i främmande land, andra kuster, där vi kunnat slå oss i ro, ha vi nog sett, men vi ha varit vår kärlek trogna, och hit ha våra längtande tankar alltid gått. Och nu äro vi vid våra drömmars mål, blott en stund ännu och vi skola fälla seglet vid den älskade stranden!

Har du sett den skönsta pärlan i Napolis krona, har du sett Isola di Capri, simmande på golfens vatten? Böljorna slå mot stränder rikare än dina, o väna ö, ljummare fara vindarna genom Sorrentos lunder, och yppigare strör naturen sin grönskande prakt öfver Ischias kullar än öfver din klippburna sommar, men aldrig lyser solen så strålande skön som öfver Capri, aldrig glänser golfen så skimrande blå som kring din fagra strand!

Napoli-drottningens frivola lyx når ej hit. Alla de öfriga vasallerna kring golfen böja knä för den sköna synderskan, som sagan gaf sitt namn af en lockande siren och som sedan helgade sina tempel åt den Venus, som Anakreon och Ovidius besjöngo och som marmorn gaf form i Venus Kallipygos, i den capitoliniska och mediceiska Venus' sinnliga fägring. Men du, allvarlig och ren, oberörd af all förnedring, du står där på din vågombrusade piedestal lik den meliska Afrodite, lefvande gudarnas oförvanskliga lif, omstrålad af Hellas' ungdom, kysk som skönhetsens ideal!

En gång skändade Rom din jungfruliga fägring med skuggan af sin sjunkande härskaresol, men du vrok Tiberius' tempel i hafvet, där de korallspunna pelarna ligga än i dag, och nu växa vinrankor och kaprifol öfver de grusade ruiner, som vittnade om din förnedring.

Poeterna ha rimmat dikter till din ära och liknat dig vid en drömmande sfinx eller vid en antik sarkofag — jag har intet ord för dig, tjusande ö, jag står stum inför din gudaborna fägring!

* * *

Där lysa de hvita husen på Marinan så vänligt mot oss, och bort i fören ropar Francesco, som har ögon som en korp, att stranden är full af folk.

Nu plockar Vincenzo fram ur det onsigfullt inlagda knytet den medförda presenten, som än en gång skall synas och som vi också måste beundra. Gubben har haft det så svårt på sista tiden, att han måst sälja sina helgdagskläder för att få bröd, och röka har han inte haft råd till på länge förrän i dag — men silkesduken, som hustrun skall få att vara fin med, då hon går i mässan, den har han inte rört vid. Gumman är säker, hon har utan att blinka låtit mången störsjö slå öfver sig, när hon satt och höll styft i skotet under nattfisket om höstarna; och nu sitter hon däruppe i Anacapri och ser utåt sjön, medan hon lagar näten tills gubben skall komma hem.

Ungdomarna äro mestadels korallfiskare, och de ha nog hvar sin »Nenella», som går därborta och längtar efter dem. Och nu skall hon också få ett korallband eller en vacker pärla, som han gömt undan för hennes räkning. Hon har nog haft andra tillbud under tiden, den vackra flickan, och mången »signore» har nog hviskat henne några lockande ord i örat, men hon tänker på honom, som drog bort, och har hon en gång gifvit honom sitt ord, så sviker hon ej. Bref har det ej vankats under den långa skilsmässan, ty ingen af dem kan skriva, men hvar morgon har hon för honom satt friska blommor vid madonnans altare, och när stormen tog till och han gick där borta ensam på vakt, tog han nog fram helgonmedaljen, som hon band om halsen på honom när han for. Nu anar hon, att han är nära, och hela dagarna spanar hon utöfver sjön, om han ej skall komma, och du kan vara säker på, att hon är nere vid Marinan, då vi lägga i land. Har han haft god tur, så har han sparat ihop pengar till att köpa sig egen båt, och mer behöfver man ej för att sätta bo, om man håller af hvarann. Och kommer han aldrig igen — korallfisket är farligt, och hvart år kräfver hafvet sina offer — ja, då hänger hon upp ringen, han gaf henne, där borta i koret bredvid altaret. Gå in i kyrkan däruppe och du skall få se, att där finnas många af dessa vittnen på rörande trohet.

Stranden är verkligen full af folk och vi kunna se, hur andra komma springande på vägen, som slingrar sig genom vinjerna neråt Marinan. Längst ut på bryggan står kustvakten, karabinjärernas blanka bösspipor lysa i solskenet. Nu viftar man med en röd flagg, hvilket lär vara första varningssignalen, och de skrika något, som vi ej kunna höra men tyvärr förstå likaväl — seglet faller och vi kasta ankaret. Vakten har nog rätt, jag har läst karantänsreglementet, vi få ej komma närmare än på 25 meters afstånd.*

Där lågo vi framför Marinan en hel oförgätlig dag; jag skulle kunna skrifva dig långa bref om den dagen och hvad allt vi då upplefde. Men mina Capri-minnen behåller jag för mig själf.

Vi kommo aldrig i land.

Jag satt tyst i båten och hörde på, huru mina stackars vänner hälsade på sina kära. Där fanns mer än en i vår båt, som varit borta i långa år och som tröstat sig i mången svår stund med tanken på återseendets dag; där stodo nu de anhöriga på stranden, och han kunde ej ens få ta dem i famn! Gummorna stodo där och skuggade ögonen med handen för att bättre kunna urskilja den hemvändande sonens ansikte, hustrurna höllo upp den sistfödde *bambino'n* i luften för att fadern skulle få se, hur »*carino*» han blifvit, och flickorna stodo där finpyntade och vackra för att hälsa sin solbrände »*amoroso*» välkommen. Alla trängdes de om hvarann på hamnarmen för att komma så långt ut som möjligt, ifriga pojkar trillade i sjön (var ej rädd, de simma som löjor, de brunbenta bytingarna), somliga skratade, andra gräto, alla skreko de på en gång för att öfverrösta

* Capri afstängdes genast vid kolerans utbrott i Napoli. Ingen båt fick nalkas ön under första tiden, hvilket sedermera ändrades till 25 meters lofflig distans. Detta stackars sjöfolk hade man helt enkelt vägrat tillträde, så länge epidemien varade i Napoli, utan att alls vilja låta dem genomgå en bestämd karantänstid. Det är sant, att man sköt flere gånger på annalkande båtar, men det är också sant, att min vän II Sindaco, Illustrissimo Signor T-a fick stryk söndagen förut af det uppretade folket nere på Marinan. Vår expedition uträttade åtminstone det goda, att dagen därpå hämtades alla Capriborna på länets bekostnad till karantänsinrättningen å Nisida med löfte att efter en tids observation få komma i land.

vågsorlet. Och nog uppfångade hvar och en sitt välkomstord. Den fagra stranden bildade ramen kring den vänliga taflan, och Italiens solljus föll däröfver.

Och så sprang »*Il Signore con lo cane*» upp i fören och hälsade på alla sina goda vänner. Han har lefvat länge bland detta folk, och de känna honom väl. Se där kommer Serafina springande, »*buon giorno, cara Serafina!*» Hon var hans »serva» ett helt år härnere, hon var så snäll mot honom, då han låg sjuk här, och han håller så mycket af henne. Hon har nu i fyra år hvar dag dammat hans gamla rum fina, hon tror så säkert, han skall komma igen, och han tror det själf, när han är glad.

Hela dagen lågo vi där för ankar, och hela dagen stod Capris vänliga folk på stranden, vinkande oss sitt välkommen och sitt farväl. Och kvällen kom, solen sjönk bakom Monte Epomeo, och mörkret föll öfver golfen. Napoli tände ljusen i sin skymmande festsal, och därborta satt Vesuvius och rökte lugn sin aftonpipa. Vinden blef så smekande ljum och vågorna somnade in. Tyst som i sorg gled vår båt utåt golfen, bort från den väna stranden. Tigande sutto vi där och sågo, hur Capri försvann allt mer i dunklet; vinden förde till oss ännu ljudet af de kära rösterna på stranden, och mången af oss såg ljuset tändas i sitt hem. Snart blef allt tyst och natten svepte sitt svarta dok kring vår älskade ö.

Ja, poeterna ha kanske rätt, du liknar en sarkofag! Men stör då ej lugnet hos de döde, låt tystnaden viga sin frid öfver din hänsöfna fröjd! Här slumrar under rosor och immorteller en ungdomsdröm.

Vinden har domnat af och båten rör sig knappt på den tiggande golfen. Men ingen af oss har brådtom till Sorrento, tids nog hinna vi dit, när dagen gryr.

Vincenzo sitter och håller gummans silkesduk i handen, och blir det fläck på den, så skall den pryda henne så mycket mer, när hon en gång får bära den i kyrkan, ty den gamle sjöbjörnen gråter. Och Francesco lägger varsamt in sina koraller igen, som han trodde skulle pryda hans »Nenella's» hals i kväll.

Men bredvid honom sitter Giovanni och sjunger sången om »Il Pescatore di Coralli»:

Addio, Lucia, m'appellano,
 Il vento già compare,
 Abbiám salpata l'ancora,
 La luna è in mezzo al mare,
 Mi sento il cor dividere,
 Partendomi da te;
 Speranza mia, non piangere
 Ch' è il marinar fedele.
 Vedrai tornar dall' Africa
 Fra un anno queste vele.
 Ed all' ara della Vergine
 Allor' sarai con me.
 Addio, addio.
 Addio, addio!

Det är natt på golfen. Och sagan väcker de tysta stränderna ur deras tuseåriga drömmar. Den tjusande sirenen, som en gång helgade denna nejd, lockar dig än.

Här lågo de gamles Elyseiska fält, här var Homeros' dödsrike, hit lät Virgilius föra Aeneas vid Sibyllans hand för att söka sin döde fader, här flöt Coeytens mörka flod.

Och här hvilade sig Augustus från härskarmakten öfver världen, här i Julius Cæsars forna villa dog Marcellus, hit flydde Tibelius att söka bot för den djupaste människosorg, här rufvade Nero på sitt svartaste brott, här är Agrippinas graf. Här lågo Cicero's och Lucullus' landthus, här sjöngo Ovidius och Horatius om nejdens tjusning, här redde Virgilius sin graf vid den strand, han höll så kär.*

Och natten skrider långsamt hän, och det flyger en ljusning öfver golfen. Men ännu sofva stränderna under slöjan, virkad af de bleknande stjärnornas ljus och månens dröjande skimmer. Ser du det glänsande molnet, som stiger öfver bergens

* »Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
 Parthenope; cecini pascua, rura, duces» —
 var det epitafium, som skalden skref för sin egen graf.

kam; det är solens härold, som strör rosor på vägen, där dagens drott skall åka fram.

Nu vaknar vinden och skakar vallmon ur Sorrentos lockar, flyger på morgonrodnadens vingar bort till Capri och lyfter varsam på den väna öns dunkla skir, stryker med andehand sömnen ur Napolis ögon och smeker med sin ljunma fläkt Posilipos rodmande kind. Så faller nattens slöja, som höljde nejden, liksom draperiet skylande de skönformade lemmar af en antik marmorstod, och smyckad i sin gudaborna fägring hälsar Napoli den uppgående solen. Klar som Dianas spegel ligger golfen, och rymden blir så hög, och det är dig som såge du ända upp i himlen.

Och du, prosaiska hvardagsmänniska, du känner ditt förkrympta sinne genombäfvast af naturens väldiga andakt, du känner, att du står på tröskeln till ett tempel, och du ropar: »Här bo förvisso gudar!» Ja, här bo gudar, och lefvande genom årtusenden skrida de dig förbi i den penteliska marmorns dräkt, de brustna tempelkolonnerna resa sig på nytt mot det odödliga idealets himmel, och det är ej morgonrodnaden af den nya dagen, nej det är det dröjande återskenet af antikens sjunkna sol, som glänsar fram öfver Golfo di Napoli.

XII.

Soeur Philomène.

De hade börjat tjänstgöra samtidigt på det stora Parissjukhuset. Hon var barmhärtighetssystemer och han läste på examen och skötte under tiden sjukhustjänsten för en kamrat. Hon bar Les Soeurs' de S:t Augustin hvita dräkt, men novisernas slöja höljde ännu hennes fina, sorgsna ansikte, så ungt för allt det elände hon vaktade. Ingen visste, hvarifrån hon kom, hon var Soeur Philomène, det var allt. Flera af de unga läkarne i *Salle de Garde* hade sökt få några upplysningar om henne, men den enda, som kanske visste något, var »*La Supérieure*», och hon iakttog en hemlighetsfull tystnad, hvar gång det tala-

des om den unga barmhärtighetssystemen. Alltid var det Soeur Philomène, som visste ge bästa besked vid morgonrodnaden om hur natten varit för någon af salens sjuke. Alltid var det hon, som bäst förstod att lägga kudden till rätta under det trötta hufvudet på någon stackare, som plågorna gjorde orolig och kinkig, alltid var det hon, som skulle tala hoppets ord timmen före operationen, när modet svek. Och när nattklockan ringde där nere i Salle de Garde och han, som hade vakten, yrvaken och vresig kom upp för att se, hvad där var på färde, var det alltid henne han fann där i förväg, nedlutad öfver den sjukens säng, med len hand läggande förbandet till rätta eller med tröstande ord stillande den kvalfulla nattens oro.

En natt inbars det från närmaste polisvakt en pojke, som påträffats sanslös på gatan. Han blödde ur ett stort sår i hufvudet och var alldeles stelfrusen. Sedan första förbindningen blifvit gjord, klädde Soeur Philomène snabbt af honom och lade honom i den uppvärmda sängen. Det var ett fattigmans barn, och några tunna, urväxta kläder var allt, som skylt den lilla, magra gestalten därute i den kalla vinternatten. Han låg länge afsvimmad. Men så började han sakta jämra sig och han tog sig med handen åt hufvudet. Efter en stund slog han upp ögonen, stora, undrande barnaögon, och såg på de hvita gardinerna kring sängen och utöfver den halfskumma sjuksalen. Så tummade han med de små upptinade fingrarna på täcket, och så började han med bägge händerna oroligt trefva kring sig i sängen liksom sökte han något; och han såg lugnad ut, när han fick reda på den lilla spruckna fiolen, som han haft med sig under rocken och som utgjort hans enda bagage.

Han grep fast om den och reste sig plötsligt upp liksom för att löpa bort. Den lille hemlöse stackaren, van att blifva bortkörd öfverallt, trodde helt visst, att här var fara på färde, och nu, sedan han fått fatt på fiolen, såde honom det uppvaknande medvetandet, att det var bäst att ge sig i väg. Men hufvudet var för tungt, och han föll tillbaka på kudden igen. I detsamma fick han sikte på honom, som stod där vid hans hufvudgärd, och med vidtuppspärrade, misstänksamma ögon

stirrade han på hans blodfläckade förkläde. Doktorn såg, att han blef rädd och vek åt sidan. Men då Sœur Philomène i detsamma lutade sig ned öfver den lille, blef han lugnare igen, och han såg henne nyfiket, men så förtroendefullt, rakt i ögonen.

Och doktorn gick ned och lade sig i vaktrummet. Han var den tiden i den period af en ung läkares lif, då man lägger an på att ej visa några medlidande känslor för de sjuke, då man spelar likgiltig och lugn, då man nere i Salle de Garde söker öfverbjuda hvarandra i att slå karlord om hur kallblodig man är, då den sjuke blott är ett nummer i det stora, lefvande planschverk, som sjukhuset ritat till ens patologiska handböcker, då den döde blott är ett »kadaver», som man synar med anatomens kännarblick

Och medan han låg därnere i vaktrummet, trodde han, att han inte alls brydde sig om den lille stackaren däruppe i Salle S:t Paul.

Men han kunde inte somna, och när han legat en stund, funderade han ut, att han kanske dock borde se efter en gång till att förbandet kring pojkens hufvud satt riktigt kvar och att blödningen upphört. I trappan stannade han och sade till sig själf, att han egentligen ingenting hade däruppe att göra nu i natt och att bäst vore lämna pojken i fred. Men han gick dit upp i alla fall. Sista natttronden hade gått och det var alldeles tyst i salen. Han smög sig bort till den nykomnes säng. Där satt Soeur Philomène ännu, den lille hemlöse spelmannen sof med armen kring barmhärtighetssystemens hals och sin fiol i andra handen.

Och dagen därpå vid morgontronden fick han förklaringen på, hvarför han, den likgiltige doktorsadepten, ej kunnat låta bli att smyga sig dit upp under natten och än en gång se på pojken. Ingen visste, hvarifrån gossen kom, och på alla frågor svarade han blott med att stirra på professorn och alla studenterna, som stodo kring hans säng. Men just som en djupsinnig intern (assistent) höll på att notera på taflan öfver sängen: »*commotion cérébrale, perte de la parole*», stack den

lille tummen i munnen, blinkade med ögonen och lät så till allas förbluffelse höra en ljudlig smackning med läpparna. Och där fanns vid sängen en, som förstod — den gesten kände han väl från Mergellinan och Santa Lucia. »*Tu sei italiano?*» frågade han.

»*Si Signore, vengo da Napoli*», svarade den lille lazzaronen. Han var inte stum alls, men bara rädd för alla dessa främmande människor och deras okända språk.

Och därmed hade pojken fått en god vän, som var så glad att få pyssla om honom.

Gossens historia var den vanliga. Han var från en af de fattiga byarna uppe i Salernobergen och dref kring på Napolis gator med sin fiol under armen för att få bröd. Därifrån hade han tagits på entreprenad till Paris. Hvert år infinna sig dessa de hvites slafhandlare i Napoli och välja sina offer bland gatans trasiga barnskaror för att sedan i London och Paris förtjäna pengar på dem såsom gatsångare eller modeller.

Gossen hade kommit till Paris för några dagar sedan men kommit på villospår, och efter att länge ha irrat kring hade han till slut, utmattad af hunger och köld, fallit omkull på gatan.

Men vinternatten hade varit för kall för den lille trasige sydlänningen. Fram på dagen började han hosta, på kvällen låg han i feber, och på morgonen därpå stod där »*pneumonie double*» (dubbelsidig lunginflammation) på taflan öfver hans säng — och tyvärr var diagnosen den gången riktig.

I tre nätter vakade Soeur Philomène öfver honom, och på fjärde dagen dog den stackars lille musikanten.

Ingen hade brytt sig om honom förut, ingen hörde han till under lifvet, men efter döden tillhörde han enligt reglementet anatomisalen. Och han hade ej hunnit kallna, förr än likhusdrängen kom för att bära honom dit ner, där den lilla späda barnkroppen skulle styckas under studenternas dissektionsknifvar. De stodo där på hvar sin sida om sängen, Soeur Philomène och doktorn, och de sågo på hvarandra. Och han, som ingenting kunnat göra för att rädda den lille vännens lif, han drog lakanet öfver barnets hufvud och gjorde ett tecken åt drängen att vänta;

och han gick ned till »*Monsieur le directeur*». Han stod väl hos myndigheterna den tiden, och hans bön blef beviljad.

Och i skymningen bars en liten kista ut från sjukhuset; begrafningståget var inte långt, det var blott en barmhärighets-syster och en student, som gingo bakom båren. Den lille hemlöse stackaren låg där i fred med sin brustna fiol i handen. Och af blommorna, som den vintriga världsstadens lyx hvar morgon hämtar från söderns sommar, hade en handfull violer hittat vägen till den svartlockige lille spelmannens kista med en doftande hälsning från hemlandet, där modern samma kväll uppe i den undangömda kyrkan borta bland bergen bad madonnan hjälpa barnet, som irrade kring ute i vida världen.

* * *

Soeur Philomène var lika tyst som förut, hon talade aldrig med någon annat än de korta frågor, som sjukhustjänsten fordrade. Men det var, som hade de något gemensamt sedan dess, det döda barnets bägge vänner. Än var det hon, som hade någon skyddsling i sjuksalen, och då lagade han alltid så, att han fick den på sig, och än var det doktorn, som intresserade sig för någon af de sjuka, och då såg det ut, som hade den snälla systemen några särskilda omsorger om honom.

De voro tolf barmhärighetssystrar på det stora sjukhuset. *La Supérieure*, »*ma mère*» som de alla kallade henne, hade nog ibland gjort sina små omvändelseförsök med den främmande underläkaren, ty hon visste, att han ej tillhörde samma lära, som bjudit henne att hängifvet offra sitt lif under barmhärighets-systrarnas dok; hon hade en gång frågat honom, om man aldrig biktade sig i hans kyrka och aldrig tände ljus vid madonnans altare, och vid hans nekande svar hade den gamla nunnan medöm-kande men undergifvet skakat på hufvudet.

Men de voro ej ovänner för det; han hade till och med en gång fått spela på den lilla orgeln vid mässan nere i det lilla kapellet en dag, då den gamle patern, som brukade spela, var sjuk.

Till tack tog han alltid så godt han kunde barmhärighets-systrarna i försvar vid de dagliga diskussionerna nere i Salle de

Garde. Förföljelsen mot barmhärtighetssystrarna var just då påbörjad, »*la laïcisation des Hôpitaux*» var dagens brännande fråga, och alla systrarnas hängifvenhet och uppoffrande människokärlek var ej nog att tysta ner talet, om att de borde bort dessa Soeurs de Charité, att sjukhusen borde göras oberoende af all religionens inverkan.

Hvar kväll lästes mässan nere i kapellet för dem, som kunde komma dit ned, och där uppe läste systrarna i hvar sin sal en bön för natten. Ofta stannade doktorn kvar däruppe i Salle St Paul efter kvällsvarden. När Soeur Philomène tände ljusen vid det lilla altaret, saktade jämmer och klagan af och det blef så tyst i den stora sjuksalen; på knä midt på gången bad la Soeur med klar röst för nattens ro, och när hon slutade med »Ave», läste alla de sjuka efter. Några hunno ej följa med och här och där kom en darrande röst långt efter med slutorden: »*priez pour nous, pauvres pêcheurs, maintenant et à l'heure de notre mort!*» och från en och annan säng hördes blott ett kvidande mummel — men det fann nog sin väg det också.

Soeur Philomène såg så blek ut. En morgon syntes hon ej vid rondon och man sade, att hon hostat blod under natten. Men snart började hon sin tjänst igen, lika offervillig som förut; natt och dag fann man henne i salen hjälpende och tröstande som förr, och aldrig unnade hon sig någon hvila.

Så gick vintern hän. Fönstren stodo öppna hela dagarna och våren kom in i de dystra sjuksalarna och flög från säng till säng och lyfte sakta på gardinen, bakom hvilken den bleke sjuklingen låg och väntade på den sista hjälpen — sommaren.

Nere på gården började träden grönska och ute på terrassen sutto konvalescenterna flera timmar om dagen och värmdes sig i solen.

Det var fest nere i Salle de Garde och alla kamraterna drucko sista skålen för den nykreerade doktorn. Där på väggen hängde hans gamla sjukhusrock, nerfläckad och karbolsyreimpregnerad, och där bland böcker och kollegier låg hans gamla inrökta studentpipa, som hållit honom sällskap så många genomvakade arbetsnätter. Doktorn satt där resklädd med det efter-

längtrade diplommet på fickan, och däruppe i hans gamla rum stod kappsäcken färdigpackad till morgonens afresa. Alla höllo tal och ingen hörde på. Doktorn smög sig ut och gick än en gång genom den välkända korridoren upp till Salle S:t Paul. Han stannade vid dörren och han hörde hur det hviskades från säng till säng »*la ronde de la mère!*» Och där kom Soeur Philomène med nattlampan i hand bort från andra ändan af den skumma salen. Han såg på det sorgsna bleka ansiktet, och han kände, hur mycket han höll af den snälla, milda systemen, fast han aldrig talat vid henne. När hon slutat sin rond, gick han fram till henne och sade henne farväl. Han skulle fara långt bort och finge väl aldrig mer se henne, men innan han for, ville han säga, att det gjorde honom så ondt att se hur blek och sjuk la bonne Soeur var, och han bad henne tänka på, att hon dödade sig själf genom att ständigt vaka öfver de sjuke. »Jag är lycklig», svarade hon blott. Han glömde hennes stränga klosterregels förbud och räckte henne handen till farväl — men hon tog den ej.

Han var länge borta. En kväll stod han där åter vid det gamla sjukhuset. Allt var sig likt, de dystra murarna vaktade samma lidande och sorg som förr. Det var samma tid som Soeur Philomène brukade läsa aftonbönen uppe i Salle S:t Paul, och han gick dit upp. Men det lilla altaret var nedrifvet, krucifixet fanns där ej mer, la Soeur Philomène var borta, alla de vänliga systrarna voro borta. Emot honom kom en student i den välkända sjukhusdräkten — där kunde han kanske få besked om hvad han ville veta.

»*Ah! oui, les Soeurs! il y a longtemps qu'on les a mises à la porte!*»

»Jaså, min unge vän, il y a longtemps qu'on les a mises à la porte.

Och den gamle hvithårige sjukhusprästen, är han här ännu?»

»*Il n'y a plus de prêtres ici, il n'y a plus d'église, à quoi bon!*

Men ni har då varit här förut?» frågade studenten och såg

nyfiket på den främmande besökaren. »Det måtte ha varit före min tid?»

»Ja, det måtte ha varit före er tid.»

Det måtte ha varit för mycket, mycket länge sedan, tänkte han för sig själf, medan han vände om och gick, ty han kände sig så gammaldags och främmande midt i den moderna tidens alla förbättringar. Han stannade en stund nere på gården och såg, hur det lyste däruppe i det lilla fönstret till hans forna rum. Där satt väl en ny student och läste på examen — måtte han hinna längre i den långa historien om människornas lidande än hans företrädare, som nu stod därnere på gården, ty han kom aldrig längre än till kapitlet om människornas hjälplöshet; och där ritade han ett kors till märke i boken.

* * *

Det var flere år därefter. Doktorn hade tagit sig ledigt från Paris-praktiken och farit ner att hälsa på kära trakter igen. Alldeles sysslolös var han ej, ty sysslolöshet ger hypokondri. Studier blef det dock inte mycket af — men det var ju också hans ferier. Alla andra skrefvo långa afhandlingar om koleran — men han skref inte en rad, ty han hade ingenting att säga. Och mikroberna, de celebra mikroberna, som, huru små de äro, dock räcka till att göra en läkare stor — dem brydde han sig ej om. Han hade då lika liten lust att genom patologernas mikroskop titta på mikrober som han skulle haft lust att genom astronomernas teleskop se på natthimlens fjärrblänkande stjärnor — hvad han såg med blotta ögat var honom nog. Och han såg med sorg, hur det fattiga folket led.

Koleran aftog, men hungersnöden tilltog. På sjukhusen kom han ej ofta, ty de, som lågo där, behöfde ingen hjälp; bättre läkare än han gåfvo dem sin vård och barmhärtigheten tog hand om deras anhöriga, så långt medlen räckte. En kväll skyndade han dock dit bort till kolerasjukhuset, ty han hade hört, att en fransk barmhärtighetssystemer låg där för döden.

I korridoren mötte han en af underläkarna, som han kände se'n förr. Till svar på hans fråga pekade kamraten blott på dör-

ren till ett af de reserverade rummen — »*stadium algidum*»* tillade han och gick vidare.

Rummet var halfskumt, två barmhärtighetssystrar lågo på knä därinne och på sängen låg Soeur Philomène, blek som döden. Hon öppnade långsamt ögonen och blicken föll rakt på honom, som stod där sörjande vid hennes hufvudgärd.

»Jag visste att ni var här», sade hon. Och nu räckte hon honom handen — men den var ej längre hennes, den hörde ej längre lifvet till, den var redan kall. Så föll hon i slummer igen och låg alldeles stilla, blott då och då öppnade hon ögonen och såg länge och oafvändt på dem, som stodo kring hennes säng. Framåt morgonen flög det som en frossbrytning öfver henne och de svepte hennes hvita nunnedräkt kring henne. Hon var då alldeles kall, men de sågo på hennes ögon, att hon var vid full sans. Hon rörde läpparna för att tala, men orden hade flytt. Den smärftfulla skuggan öfver pannan, som han kände så väl igen, försvann allt mer, ty ögonen började glänsa af en fröjd, som denna jorden ej vet af. Och så fick hennes själ vingar, och dödens fridfulla ro föll öfver hennes ansikte.

Och de, som stodo där omkring, de visste, att hon var lycklig.

* Det för kolieran karakteristiska algida stadiet, då kroppen kallnar,

När Puck kom bort.

Det hade blifvit alldeles skumt därinne i Santa Maria del Carmine, blott här och där lyste ett vaxljus öfver några knäböjande arma, som ännu hade några sorger att anförtro åt Guds moder, ännu ville anropa hennes mäktiga hjälp mot någon nöd, ännu ville bedja henne om en stunds frid för sina själars oro. Santa Maria del Carmine är de fattiges kyrka, och de fattige kände, att de behöfde madonnans hjälp mera än någonsin förr. En och annan hade bäfvande vågat sig ända fram till det undergörande krucifixet, som människohänder ej kunnat förstöra, och hvars skyddande kraft är större än själfve San Genaro's, Napolis skyddspatron;* men de flesta hade stannat nere i sidohalfven, och några trodde sig ej värdiga att komma längre än till dörren, där de i ödmjuk ringhet kysste tröskeln till Guds moders helgedom. Klockorna ringde Ave Maria, och den ene efter den andre reste sig upp och gick med en djup bugning sin väg. Kyrkan skulle stängas, och jag gick långsamt ned för sidogången. I detsamma kom där en man in i kyrkan, han föll på knä, och medan läpparna mumlade ifriga böner, gjorde han gång på gång korstecknet, och som i djupaste förtviflan lutade han sig ned och slog pannan mot stengolfvet.

Sakristanen kom för att stänga kyrkporten, och mannen reste sig upp, slog kappan öfver axeln och gick skyndsamt ut ur kyrkan. Just som jag gick förbi platsen, där han knäböjt, stöt-

* Sakristanen berättar dig det där krucifixets historia. — Det var under Napolis belägring af Alfons af Aragonien. En kula gick in genom fönstret öfver högaltaret och for rätt mot krucifixet; men bilden böjde ner hufvudet, och kulan gick in i väggen. I samma stund föll i de belägrades led Alfons' broder, träffad af en kula i hufvudet.

te min fot mot något klirrande föremål, jag böjde mig ned och tog upp en lång, calabresisk dolk, som låg på golfvet. Vi bägge voro de sista, som lämnade kyrkan, och jag hann upp honom ute på Piazzan. Han spratt till, då jag räckte honom knifven, och med en snabb åtbörd ryckte han den ur min hand. Hans ansikte var likblekt, och där var en hemsk, underlig glans i hans ögon; jag blef så slagen af hans utseende, att jag ej kunde låta bli att säga honom, att jag sett honom där inne i kyrkan och att det gjorde mig ondt om honom. Han såg på mig med rynkad panna, och med hopbitna tänder mumlade han: »*Cholera in casa!*» (koleran är där hemma).

Jag sade honom, att jag var en smula doktor, och jag pekade på instrumentlådan, som jag bar under armen; jag erbjöd honom mitt bistånd, ifall han trodde, att jag kunde vara honom till någon nytta, men han skakade afböjande på hufvudet och fortsatte sin väg.

Jag stod där kvar ett par minuter på Piazzan och funderade på, hvart jag skulle taga vägen, eller om jag rent af skulle gå hem och lägga mig — jag hade varit i strängt arbete och hade just efter slutadt dagsverke gått in och satt mig en stund i den fredliga gamla kyrkan, eftersom jag gick där förbi. Just som jag skulle gå min väg, fick jag till min öfverraskning se mannen i kappan komma tillbaka mot mig.

»*Siete forestiere?*» (är ni främling?), frågade han kort.

Jag svarade ja.

»*Non avete niente a fare con il Municipio?*» (ni har ingenting att göra med municipiet?), frågade han vidare.

»*Niente affatto*» (ingenting alls), svarade jag.

»*Volete venire con me?*» (vill ni följa mig?), sade han då.

Jag begärde ingenting bättre. Vi gingo ned Via del Laviraio och togo af i en af gränderna bakom den lilla kyrkan San Matteo; en god stund hade jag tämligen väl reda på, hvar vi voro, men så småningom började mina märken svika, och snart visste jag ej alls, hvar vi gingo fram. Jag frågade ett par gånger efter grändernas namn, men han svarade mig ej. Det hade blifvit mörkt, och jag undrade, hvad klockan kunde vara; men ingen af

de få trashankar, vi mötte, såg ut, som om han hade någon klocka, fastän det ej var utan, att mer än en af dem såg ut, som om han skulle önskat komma öfver en. Men ingen människa sade ett ondt ord till oss, jag tyckte nästan ett par gånger, att de lik-som gingo ur vägen för oss, och med några af dem föreföll det mig till och med, som om min följeslagare utbytte ett slags hälsning, för så vidt jag kunde se i det osäkra skenet af de små lyktorna, som här och där lyste upp madonnabilderna i gathörnen. Vi gingo genom en hvalfformig gång och kommo in i en gränd så smal, att vi knappt kunde gå i bredd. Min följeslagare frågade mig plötsligt, om jag visste, hvar vi voro, och jag svarade med största uppriktighet, att jag ej ens visste, i hvilket kvarter vi voro. Strax därpå stannade vi framför ett ruskigt, halfförfallet hus, som syntes alldeles öde, och jag hörde, huru han växlade några ord med en människa, som jag ej kunde se. Men hvad som förvånade mig var, att jag ej förstod ett ord, af hvad de sade hvarandra — jag, som var så stolt öfver att kunna tala napolitanska folkdialekten bättre än mången inföding. En man kom fram ur portfördjupningen, vi gingo alla tre in i en becksvart gång, och jag hörde, huru porten bomrades igen bakom oss. Min följeslagare tog mig vid handen, och väl var det, ty jag kunde ej se en aln framför mig. Vi gingo öfver en gård och stodo framför ett lågt litet hus, där en svag ljustråle lyste fram mellan de stängda fönsterluckorna. Jag tänkte för mig själf, att det är endast Napoli och röfvarromanerna, som kunna bjuda på ett äfventyr, sådant som det här artade sig att blifva; och mannen, som nu kom och lyste oss uppför trappan, såg i sanning inte alls oäfven ut att sitta modell till en bandit. — Ny konversation mellan honom och min följeslagare, hvaraf jag dock trots allt bemödande ej heller begrep ett ord. Jag urskilde likväl ordet »*misericordia*» flere gånger, och jag slöt däraf, att de talade om huru vi träffat samman i kyrkan; jag hade af Peppino fått lära mig, att *misericordia* betyder på camorraspråket »knif». Mannen höjde lyktan upp till mitt ansikte och beskådade mig noga, men jag kunde ej fatta, om han tyckte om mitt utseende, ty han sade ej ett enda ord.

Vi stannade framför en halföppen dörr; mina följeslagare gjorde korstecknet, och tysta gingo vi dit in. Det var den vanliga synen, jag där såg; modern låg utsträckt på golfvet framför madonnabilden, vridande händerna af förtviflan, och ett stycke från henne lågo ett par andra kvinnor (*«commare»*) på knä under ifriga böner. Borta vid spiselstället satt där hopkrupen en gammal skrynklig gumma, som med en underlig halfsjungande stämma mumlade en hop osammanhängande ord, hvilka mera läto som besvärjelseformler än böner — jag hörde sedermera, att det var *la nonna* (mormodern), och att hon inte var riktigt klok.

Vid sängen stod ingen, den sjuka kämpade som vanligt ensam i sin kamp mot döden — det napolitanska folket rör i regeln ej vid en döende annat än i yttersta nödfall, de stanna i rummet men alltid ett stycke från sängen.

De andra blefvo stående vid dörren, medan mannen från Santa Maria del Carmine och jag gingo fram till sängen. Jag tog lyktan ur hans hand, och ljusskenet föll öfver ett blåblekt barnansikte på sängkudden; den starke mannen vid min sida skälfde till, och jag kände, att det var hans barn. Barnet började kallna och tycktes alldeles medvetslöst. Jag gjorde en eterinsprutning i smyg under täcket, och som vanligt höjdes krafterna en smula, om också blott tillfälligt, så dock nog för att få de misstänksamma ögonen omkring mig att mildras. Flickan öppnade ögonen och började sakta jämra sig, och de stodo nu alla kring sängen i största spänning, seende ömsevis på henne och på mig. Modern, som i sin hopplösa förtviflan ej ens tycktes hafva lagt märke till, att vi kommit in i rummet, sprang upp, så fort flickan började jämra sig, och halft som i yrsel hjälpte hon mig nu att söka gnida henne varm med ylltäcket. Jag brukade den tiden använda intravenösa koksaltinsprutningar (ett slags transfusion), jag hade just samma dag gjort en sådan och bar instrumenten med mig i lådan. Medan jag gjorde i ordning, hvad jag behöfde — här nere fick man, liksom kirurgerna i fält, vänja sig vid att hjälpa sig själf och hjälpa sig med litet — uppstod där en ifrig diskussion i rummet, och åsikterna voro mycket delade; de flesta röstade för, att man skulle *«lasciare fare alla*

Madonna» (lämna allt i madonnans hand), men det slutade med, att modern med orden: »*Sia fatta la volontà di Dio e di San Gennaro benedetto*» (ske Guds och den helige San Gennaros vilja!), lät mig göra som jag ville. När jag gjorde hudsnittet och blottade venen, skreko de till allihop, och då till min förskräckelse flickan i detsamma kollaberade, ropade modern med förtvifflans stämma: »*Mi muore! Mi muore!*» (hon dör från mig!). I samma ögonblick pekade en af kvinnorna bort till madonnabilden, och mållösa af bestörtning sågo de, hur »*la lampada*» (den heliga lampan) flämtade till och slocknade. Det blef alldeles tyst i rummet, och de föllo alla på knä och gjorde korstecknet gång på gång; blott den gamla gumman satt där stilla i sitt skumma hörn, och vaggande hufvudet af och an, mumlade hon ideligen: »*Ira di Dio! Ira di Dio!*» (Guds vrede!). Modern sprang fram till madonnabilden, och fattande den med bägge händerna, ropade hon med nästan hotande stämma: »*Perchè ai fatto spegnere la lampada, Madonna Santa? Vorresti far spegnere così la vita della piccola? E tu fai grazie? E tu sei madre del Dio? No, no, non avresti cuore, non avresti viscere di madre!*»*

Hon hällde ny olja på lampan och tände två ljus framför bilden: »*Ora te ne è portato due ceri benedetti — va bene così? Tu sei contenta adesso, Madonna mia?*»**

Jag satt där med det liflösa barnet i famnen, och jag kände, huru de andra med vilda, ovänliga ögon bevakade alla mina rörelser. De hade alla tolkat den heliga lampans slocknande som en dödsdom, och ingen sökte mera hjälpa mig.

Jag skall ej glömma den natten.

Under ömsevis böner till madonnan och hotelser mot mig gingo timmarna här. Jag satt där och stirrade på barnet och torkade kallsvetten än från dess panna och än från min egen.

* Hvarför lät du lampan slockna, heliga madonna? Är det så du också vill låta min lilla flickas lif slockna ut? Och det är du, som ger nåd? Och det är du, som är Guds moder? Nej, nej, du har intet modershjärta, du har intet moderslif.

** Se, här har jag bringat dig två välsignade ljus — är det bra nu? Är du nöjd, madonna min?

Jag hade gjort allt, som stod i min makt att göra, och jag hade gifvit upp allt hopp. Jag väntade hvarje stund, att barnet skulle dö, och jag började allvarsamt fundera på, om det ej var mitt eget lif, jag satt och vaktade ut.

Ett gråblekt dagsljus började äntligen falla in i rummet, och hade ej mitt öra ännu kunnat uppfånga de svaga hjärtslagen, skulle jag trott, att det lyste öfver ett lik.

Fram på morgonen syntes där inträda ett slags reaktion, hjärttonerna blefvo starkare, pulsen blef skönjbar, och lifsvärmen kom igen en smula. Hon började sakta jämra sig, och du skulle ha sett modern, när barnet kunde få fram orden »*Mamma, mamma!*»

Jag hade gudskelof ånyo tagit fel — barnet vände åter mot lifvet.

Jag gick min väg fram på morgonen, följd af fadern, och efter en labyrint af gränder stodo vi åter på Piazza Mercato. Jag upprepade än en gång mina förhållningsorder för dagen, och han såg på mig med ett vänligt ögonkast, som belönade mig mer än väl för en sömnlös natt.

Enligt öfverenskommelse möttes vi där igen sent på kvällen, och till min glädje var hans första ord: »*Sta meglio, sia benedetto San Gennaro!*» (hon är bättre lofvad vare San Gennaro!)

Ja, hon var bättre, och vid mitt besök kvällen därpå vågade jag hoppas, att hon skulle få lefva. Jag såg henne ännu i tre kvällar, alltid följd dit och därifrån af fadern, som mötte mig på Piazza Mercato — jag insisterade ej längre på att gå dit ensam och vid dagsljus, ty jag förstod redan då fullkomligt väl, hvarför de föredrogo, att jag kom dit i mörkret. Sista kvällen jag var där, voro vi utmärkt goda vänner allihop — utom den gamla gumman, som hela tiden satt och mumlade »*ammazzacane*»* åt mig — och när jag fram på nattsidan gick, stod modern och såg efter mig i dörren, och jag hörde hennes sista ord länge ljuda i mina öron: »*Possiate avere la pace che desiderate!*» (måtte ni få den sinnesfrid, ni önskar!)

* Betyder egentligen "rackare", hunddödare, och var ett af folkets vanliga epiteter till medicinska fakulteten och ett som jag personligen kände mig alldeles oskyldig till.

När jag tog farväl af fadern, frågade jag honom, hvad han hette, och han sade att han hette Salvatore Trapanese — det in-tresserade för resten mig föga som läkare, men det var ej familje-initialerna, som stodo inristade på silfverbägaren, hvori jag tillagat barnets medikamenter. Don Salvatore tillade, att om jag någonsin behöfde honom, så stod han själf, hans lif och hans »*coltello*» (knif) till min disposition. Don Salvatore pekade bort till hörnet af Via Lavinaio, där en trasig gammal »*ciabattino*» (skoflickare) satt och lappade ett par skor, och jag hade blott att vända mig till honom, i fall jag behöfde någonting. Jag tackade don Salvatore för hans vänlighet, och han tackade i sin okunnighet mig för barnets lif, och så sade vi hvarandra farväl.

* * *

Det här var en ganska vanlig historia och det var för resten inte alls, hvad jag tänkte tala om. Jag var ofta uppe åt de där trakterna, men jag såg aldrig till don Salvatore, och snart hade jag glömt bort hela saken. Osäkerheten i fattigkvarteren var, efter hvad man berättade, ganska stor den där tiden; nästan hvarje dag stod där att läsa i tidningarna mer eller mindre hemska beskrifningar på nattliga öfverfall, och camorran tycktes visa en lifaktighet, som påminde om den gamla goda tiden, då halfva Napoli styrdes af denna underbara institution. Mig hade det dock aldrig händt det allra minsta obehag, och jag började undra, om ej en god del af de där beskrifningarna voro gripna ur luften.

En kväll uppe i Vicaria-kvarteret tyckte jag mig dock märka, att en högst betänklig figur följde efter mig på afstånd. Jag hade ett ärende dit bort och efter att en lång stund haft den där individen i hälarerna på mig, kände jag en viss belåtenhet, då jag väl hann fram till *fondaco'n*, där jag hade fullt af vänner. Mannen, jag skulle se till, var emellertid redan död, och jag stannade där blott en kort stund. När jag kom ut igen, hade det dock hunnit bli mörkt, och jag hade ej gått många minuter, förrän jag hörde försiktiga steg bakom mig i gränden. Regeln i dylika fall är helt enkelt den, att man skall alltid söka hålla ryg-

gen fri, och jag stannade flere gånger för att låta nattvandraren gå förbi mig; men i detsamma tystnade också stegen bakom mig, och hade jag ej ibland tyckt mig urskilja en mörk skugga längs muren, skulle jag trott, att det blott var ekot af mina egna steg, jag hörde. Men Puck morrade hela tiden, och jag såg för resten, när jag gick öfver Piazzetta dei SS. Apostoli, att det var samme karl, som följt mig hela kvällen. Några minuter därefter var jag ute på Via del Duomo, som är kvarterets enda snygga gata och där folk är i rörelse natten igenom. Jag stod där i gathörnet en lång stund för att se, om han skulle komma fram, men den kanaljen vågade sig ej ut på den upplysta gatan. Kvällen därpå fick jag återigen syn på samme slusk, som gick ett stycke efter mig; jag gick den gången hela vägen hem till fots, och när jag kommit upp på mitt rum och händelsevis tittade ut på balkongen, såg jag, hur han stod och hängde i gathörnet midt emot mitt fönster en lång stund — men han blef lurad den gången också, ty jag hade ej ute att göra den kvällen.

Att mannen i fråga hade några planer på mig, därom kunde jag ej längre tvifla det minsta, ty hvar jag än var, dök han plötsligt upp ett stycke ifrån mig, och jag såg väl, att han på allt sätt sökte dölja sitt spioneri. Jag fann honom t. o. m. stående utanför kolerakyrkogården en kväll, då jag varit där uppe; liken begrafdes vid midnatt, så att det var sent, då jag gick därifrån. För resten såg jag honom aldrig förr än efter mörkrets inbrott — liksom rofdjuren höll han sig undan om dagarna.

Man vänjer sig vid allting, och jag hade väl slutat med att också vänja mig vid att ha den där karlen i hämlarna — så verkligt otäck han än såg ut — så vida ej mina misstankar snart fått en bekräftelse, som lämnade intet öfrigt att önska i afseende på klarhet.

Jag stod en kväll nere vid *molo'n* (hamnen) och såg, hur skymningen föll öfver golfen, medan högt där uppe mot det mörknande firmamentet den gamle Vesuvius tände eldarna i sin väldiga fyrbåk. Plötsligt fick jag se min man komma springande på hamnarmen, hoppa ned i en båt och med förtviflans fart ro ut på redde. Strax därpå sprungo ett par *carabinieri* (gendar-

mer) i en annan båt och satte i väg efter honom. På mindre än en minut voro där åtminstone hundra människor samlade på hamnarmen, åseende jakten med det spändaste intresse, och jag hörde af en förhoppningsfull pojkbysing vid min sida, som ideligen ropade: *Coraggio, coraggio!* (friskt mod) åt den förföljde, att det var en *camorrista*, man sökte få fatt uti. Fullt af små båtar vände just hem från dagsfisket, och det var lätt att se, att de rodde så mycket som möjligt i vägen för karabinjärernas båt. En af dessa aflossade sin revolver efter den flyende, och knappt hade första skottet ljudit, förr än camorristen kastade sig i sjön. Det var nu så mörkt, att jag ingenting kunde se, men de andra förklarade, att han var oskadad och syntes simma mot en stor båt, som just hissat segel ute på redden för att gå ut på nattfisket; båten föll af i riktning mot den simmande, och det såg nästan ut, som skulle han hinna dit — nådde han blott båten, så var han i säkerhet, och skyddad af mörkret kunde han se'n landsättas någonstades på kusten (jag har själf i forna tider seglat med smugglare och vet, att kustbevakningen ej lider af sömnlöshet) Folket omkring mig gjorde ingen hemlighet af sina sympatier för camorristen, och jag öfverraskade mig själf med den förhoppningen, att han skulle komma undan — jag vet, att det låter förskräckligt illa, men jag håller sällan med polisen här nere.

Men den officiella rättvisan segrade den gången, de hunno upp honom, och en stund därefter lade de i land med sin fånge. Händerna voro bakbundna på honom, och han såg så utmattad ut efter kampen, att han med möda släpade sig fram mellan karabinjärerna. Mängden följde efter den för alla så fruktade vägen bort till San Francesco-fängelset, men jag stod där kvar liksom fastnitad vid marken; ty då de gingo förbi, hade fången lyftat upp hufvudet, och hans öga hade hvilat på mig med en besynnerlig blick, som var både hatfull och förebrående. Dagen därpå läste jag i »*Pungolo*», att en farlig camorrist kvällen förut blifvit efter ett förtvifladt motstånd arresterad vid hamnen och att polisen äntligen trodde sig vara på spåren efter det camorra-band, som ansågs ha begått en hel serie af brott.

Jag hade lyckats få en ganska stor praktik i folkkvarteren, och jag tillbringade största delen af min dag där uppe. Erfarenheten hade lärt mig, hur man skulle bära sig åt med det stackars folket, och jag hade förvärfvat mig flere vänner bland dem. Och just på allra sista tiden syntes det mig, som om min bekantskapskrets betydligt ökats: hvar jag gick fram, nickade någon tras-hank åt mig, och på hemvägen om kvällarna hälsades jag än här än där med ett vänligt »*Buona sera, Eccellenza*!» af, för så vidt jag kunde se, mig fullkomligt obekanta nattvandrare. Droskkuskarna på Piazza Mercato började klatscha med piskorna så fort de fingo sikte på mig, och på långt håll skreko de med ett tonfall som ej var det vanliga: »*Signò, vulit' a mme!*» (signor vill ni ha mig) och ville jag ej åka, så voro de lika vänliga för det. Kom jag in på någon liten osteria eller *bottegha* (krog) märkte jag, att på en vink af någon bland gästerna värden fördubblade sin uppmärksamhet mot mig, och ofta nog kom han och utbytte min *fiaschetto* mot en annan af sitt bästa *vino vecchio*, efter att jag uppfångat ifrigt minspel mellan honom och min kusk, som satt utanför och väntade på mig. Jag var visserligen smickrad öfver allt det där men började dock högeligen förundra mig själf öfver den oväntadt stora utsträckningen af mina vänskapsförbindelser. Men hvad som mest förbryllade mig var, att jag sedan någon tid återigen trott mig förstå, att jag hade en karl i hälarne på mig hvar jag gick, och ett par gånger hade jag redan lagt märke till, att han följt mig ända till min port. Han såg minst sagdt lika betänkelig ut som hans företrädare, och det blef mig snart tydligt, att han i allo öfvertagit dennes oförklarliga spioneriroll att smyga efter mig, så fort det blef mörkt.

Jag åkte en dag ned åt Porta Capuana med en kusk, som, oaktadt jag ej hade minsta hågkomst af att vi sett hvarandra förr, dock öfverhopade mig med all möjlig uppmärksamhet. Vi foro förbi San Francesco-fängelset, och, just som vi passerat porten, såg kusken på mig med en mystisk blinkning med ögonen, och där uppstod följande konversation mellan oss — jag gör bäst i att öfversätta vår napolitanska rotväliska, ty du skulle ej förstå den.

»Har Eccellenza varit och sett honom?» frågade kusken.

»Hvem?»

»Vet Eccellenza då ej, att han blef arresterad och nu sitter fängslad här inne? Men det var hans eget fel, hvad hade han där nere vid *molo'n* att göra, där det ju alltid finns polis! Och Eccellenza rår inte alls för det!»

»Men, *sapristi*, hvem talar du om?»

»*Il fratello del vostro amico*», sade kusken med en ny blinkning med ögonen.

Det var Salvatore Trapanese's bror, som blef gripen nere vid hamnen.

* * *

Mina promenader fingo ett oförmodadt slut dagen därpå, ty jag blef sjuk själf. Det kom helt hastigt öfver mig. Jag tror jag blef en smula vimmelkantig på gatan, och när jag gnuggade mig i ögonen och såg mig omkring, befann jag mig halfliggande i en droska, och midt emot mig satt en likblek poliskonstapel och stirrade på mig med en fullkomligt förfärad uppsyn. Jag försökte erinra mig hvad som passerat, och för hvad slags brott jag kunde ha blifvit fast; men hufvudet var alldeles i olag på mig, och jag blandade ihop allt möjligt om camorran, om Salvatore, mig själf och om San Francesco.

»*Sta un poco meglio?*» (är ni en smula bättre), sade polisen.

»*Gnorsi*» (jaha), sade jag.

»*Corragio, un altro poco siamo arrivati*» (friskt mod, vi äro snart framme), tillade han.

Vi åkte längs Strada Piliero, och vinden från sjön blåste mig i pannan; det klarnade allt mera där innanför, och jag kom plötsligt i håg, att jag var doktor. Jag bad polisen taga fram en flaska eter, som jag hade i fickan, och han stackit dem i en brinnande kakelugn. Här och där vände sig folket om på gatan och såg på oss, och jag märkte, hur de gjorde korstecknet, när vi åkte förbi.

Vi voro på väg till kolerasjukhuset.

Jag började kunna tänka ganska bra, och jag tyckte, att det där sjukhuset var ett bra dystert ställe.

Och jag upptäckte, att det tyckte polisen också. På min begäran stannade vi vid en liten krog, och jag drack polisens skål i ett stort glas konjak, som kändes liksom dynamit i munnen, medan han själf och kusken fingo hvar sin *foglietta* vin. Jag förklarade polisen, att jag ej behöfde någon doktor alls, ty jag var doktor själf, och att jag visst ej hade någon kolera; och den vänliga själen sade mig, att det var hvad han hela tiden hade trott — »*un poco di febbre*» (en smula feber) det var allt.

Jag for hem mycket ordentligt, men sedan jag kom in i porten, minns jag inte alls, hur det var. Strax därpå kände jag, hur Cesare stoppade en isbit i munnen på mig, och när jag öppnade ögonen, såg jag, att kvällsolen ännu sken in i rummet; men Cesare sade, att det ej var den samma solen, ty jag hade legat i min säng ett helt dygn, påstod han — jag hade hoppat öfver hela den tiden i min tankeföljd, och jag tror det är bäst att göra så här med. Jag frågade Cesare — Cesare var min betjänt, hofmästare, kock, »chasseur», allt möjligt — om jag hade kolera, och jag tyckte alldeles, att det var någon annan som talade, ty jag kände ej igen min egen stämma, den lät som en gammal skröplig gummas röst. Cesare svarade, att han ej var riktigt säker därpå, men han trodde det — han var ej utan en viss auktoritet, ty vi hade tillsammans sett hans hustru och barn dö af samma sjukdom.

Ja, det var ju möjligt, fastän symptomerna ej syntes mig vara de typiska; men man tänkte alltid på kolera de där dagarna.

Och jag var nyfiken att se, hvad natten skulle bringa med sig.

Cesare hade gått ner efter mera is, efter hvad han sagt, och jag låg där ensam och funderade för mig själf. När hufvudet är matt, orkar man ej med annat än sorgliga tankar, och till slut försöker man ej tänka alls. Man är så trött och man önskar blott att äntligen få hvila riktigt ut i fred och ro. Att

dö är ej så farligt, men fega naturer rädas att plågas länge. Det är ett psykologiskt misstag, då man tror att åsynen af andras dödskamp gör oss mera förtrogna med den dystra döden; det är blott sant, så länge det gäller att se på våra medmänniskor. Men då man med lugn eftertanke har insett, att stunden kanske nalkas, då man skall upphöra att lefva sitt eget lif, då önskar man långt hellre, att man aldrig sett, huru det går till att dö. »Var en man», säger man till sig själf, »och om du ej vetat att lefva, så låt åtminstone se att du vet att dö!» Och dock formar fantasien oupphörligen fram bilder af dessa ångestfulla ögon, som man så ofta sett söka efter en smula hopp i ens egen blick, där man som läkare stod vid en dödsbädd, dessa brutna stämmor, som ropa efter hjälp ännu sedan ordet och tanken flytt, dessa stelnade fingrar, som krampaktigt gripa i lakanet liksom den drunknande griper efter halmstrået och famlande söka ens hand för att krama sig fast vid lifvet, dessa flämtande bröst, som spänna hvarje muskel för att få in litet luft att ännu en stund kämpa den förtviflade kampen mot bödeln, som långsamt stryper sitt offer. Ja, Heine hade nog rätt: *Der Tod ist nichts, aber das Sterben ist eine schändliche Erfindung . . .*

Fönstren stodo öppna, och jag kunde där jag låg se ut öfver golfen. Det var så lyckligt och solljust där borta, och det var mig, som hade stränderna klädt sig i sin fagraste skrud för att bjuda mig farväl. Jag såg bort till Capri, som låg där i sin rosiga slummer, och jag tyckte det var bra hårdt, om jag nu skulle skiljas från den nejd, jag höll så kär. Där flög liksom en lätt dimma öfver golfen, och jag hörde vänliga röster från mitt lifs fröjder ropa mig vid namn.

Så blef allt så tyst, skymning föll kring mig, och jag kände mig så ensam.

Jag sträckte ut handen mot min vän, men han satt ej vid min sida, jag kallade honom vid namn, men han kom ej. Jag försökte tänka, att han gått ned med Cesare, och jag lyssnade andlös efter hans steg i trapporna. Dörren öppnades försiktigt, och Cesare kom in på tåspetsarna. »Hvar är han?» frågade jag. Cesare försökte lugna mig med, att han strax skulle komma till-

baka; men jag tvingade honom att berätta allt, och då förstod jag, att jag var ensam.

Cesare hade stått i fönstret och sett mig komma hem, och han hade burit mig uppför trapporna, ty jag hade svimmat, då jag skulle stiga ur vagnen. Kusken hade ej sett till Puck alls, och Cesare hade blifvit så förskräckt öfver mitt utseende, att han — jag är ledsen att säga det — ej gjort några efterforskningar efter honom förrän just nu, då han varit nere och sändt bud efter konsuln; och jag vet ej ens, om det blott var för Pucks skull han sändt efter honom. Jag försökte att bli arg på Cesare, men jag var så trött, att det gick inte.

Konsuln kom en stund därefter. Han var en hyggelig karl men han hade missuppfattat situationen och trott, att det var fråga om något annat. Men se'n han väl fått klart för sig den olycka som händt mig, lofvade han villigt att göra allt hvad han kunde för att få reda på Puck. Han tillade, att han hoppades det skulle lyckas honom bättre än hans försök att skaffa reda på mig själf. Han hade fullt af bref och telegram till mig, sade han, och för en tid se'n hade han själf fått telegram att söka reda på, om jag var »död eller lefvande»; han hade gjort sitt bästa att få fatt på mig, men alla hans efterforskningar hos de officiella myndigheterna hade varit fruktlösa.

Jag log i mitt skägg, så ledsen jag än var, och jag upplyste honom, att jag reste inkognito den här gången; förslagsvis meddelade jag honom min åsikt, att han kanske gjorde klokast i att vänta ett par dagar för att se, hvad han borde svara på det där telegrammet.

Cesare följde konsuln ut på trappan, och jag hörde af deras hviskande samtal, huru mitt factotum sade åt honom: »*Parla con lo cane come era un cristiano.*» (Han talar till hunden liksom vore den en kristen människa).

Sent på kvällen fick jag ett par ord från konsulatet om att Puck efterlystes öfverallt, att alla Napolis poliskonstaplar hade fått hans signalement, och att jag skulle ha godt hopp.

Min sjukdom ville ej utveckla sig till ordentlig kolera, och

hela natten låg jag och väntade på ett par välkända symtomer som fattades; men de ville ej komma.

Dagen därpå var jag bättre, men jag hade ej ro att tänka så mycket på mig själf, som du väl kan förstå. Men kanske skrattar du åt mig, när du läser det här, och i så fall må du skratta så mycket du vill! Men jag skrattade ej, jag, där jag låg för mig själf och tänkte på den trogne vän jag förlorat, vännen som delat ljuft och ledt med mig i hela tio år. Var han kanske i händerna på elaka människor, som slogo och misshandlade honom, satt han kanske bunden i ångestfull väntan, att jag skulle komma och befria honom — och jag, som ej ens kunde stå på benen!

Jag hade fått för mig att, om jag blott kunde komma ut, skulle jag strax få reda på honom, och jag nästan grät öfver min vanmakt. Jag bad och hotade Cesare för att få honom att kläda på mig och hjälpa mig ned i en vagn; men han brydde sig ej det minsta om hvad jag sade till honom.

På eftermiddagen kom konsuln tillbaka; han hade intet nytt att meddela mig, och jag var viss, att min hund var hopplost förlorad. Konsuln sökte dock trösta mig så godt han kunde, och han berättade mig, att en af hans kolleger mistat sin hund två gånger och fått honom tillbaka — han betalade se'n dess 5 francs om året till en camorrist mot garanti att hunden ej skulle stjälas mera.

När konsuln gått, höllo Cesare och jag krigsråd. Vårt gemensamma förtroende till den officiella ordningsmakten hade aldrig varit stort, och Cesare hade en viss antipati mot polisen, som öfvergick min egen. Samma kväll begaf sig Cesare i väg till Piazza Mercato för att söka få tag i den där »*ciabattino'n*». Framåt klockan 11 på kvällen mottog jag visit af en individ, som jag under andra förhållanden skulle blifvit förskräckt att se stiga in i mitt rum nattetid. Han hälsade på mig bekant och frågade, om jag kände igen honom, men jag nödgades bekänna, att jag ej kunde erinra mig honom — han såg ut som djävulen själf. Han medförde hälsningar från Don Salvatore, som hade viktiga förhinder, men han bad mig vara öfvertygad, att jag

hade en god vän i honom själf. Jag tackade honom för hans goda sinnelag mot mig, och jag berättade honom om Puck. Jag tog upp min börs och tömde dess innehåll på bordet bredvid sängen, och jag sade honom, att allt hvad jag ägde, tillhörde den som bragte mig hunden tillbaka — jag har aldrig vidare godt om pengar, jag tror, att det var omkring 200 francs jag hade. Han lyssnade mycket uppmärksamt, och jag skall aldrig glömma hans ord, då jag slutat: »*Si non è morto, sarà ccà domani sera!*» (lefver han, skall han vara här i morgon kväll). Jag fruktade, att han var allt för säker på sin sak, och jag sade honom, att jag tyvärr visste väl huru sluga hundtjufvarna voro. Men då han med en viss stolthet svarade mig: »*Sono tutti miei amici*» (de äro alla vänner till mig), insåg jag, att jag hade underskattat hans förmåga. Jag tackade honom för de förhoppningar, hans besök gifvit mig, och han gick sin väg. I dörren vände han sig om och nedkallade madonnans och San Gennaro's beskydd öfver mig. Och i samma ögonblick kände jag igen honom. Det var den mannen, jag så ofta sett smyga sig efter mig, sedan den förste hade arresterats nere vid molo'n.

Jag sof bättre den natten, och när dagen kom, insåg jag, att konsuln kunde lugnt telegrafera, att jag var »levvande» utan att behöfva riskera förnyade konsulatsutgifter för att kontrahandera den upplysningen.

Men allt som timmarna skredo, desto oroligare blef jag. Jag hade bland annat legat och dragit mig till minnes, att jag varit en smula hård, ja kanske orättvis mot Puck för en småsak just kvällen innan jag sjuknade, och du kan ej tro, huru den tanken oupphörligen kom igen och pinade mig. Det blef kväll, och ingen hördes af. Cesare hade fått order att vara nere på gatan på utkik, och som han nu började lyda mig igen, hade han verkligen gått ned och lämnat mig ensam en stund. Jag var så matt af all oro, att jag till slut föll i ett slags halfslummer. Jag vet ej hur länge jag låg där i mörkret, men jag vet, hur jag väcktes upp. Cesare kom inspringande, jag hörde ett flämtande i trappan, som kom mig att försöka hoppa ur sängen, och Puck rusade in i rummet dragande don Salvatore efter sig i repet.

Don Salvatore släppte sitt tag, och min älskade hund kom fram till sängen, där jag låg. Han kom upp med framtassarna på sängkanten och lade sitt stora hufvud stilla på mitt bröst. Hans vackra pelsrock var sönderrifven och blodig, och ett tjockt rep satt så hårdt knutet om halsen på honom.

Ingen af oss sade något, hvarken han eller jag, men vi ha aldrig behöft ord för att förstå hvarandra. Han smög sig allt närmare intill mig, och till sist kröp han sakta upp i sängen så stor han var; och nog fick han göra det den dagen alltid.

Don Salvatore stod kvar nere vid dörren. Han såg blek och aftärd ut, och han var lika trasig som min vän sedan gårdagen; men huru söndrig och nött rocken än var, så såg man dock ännu de hvita banden, som kantade den.* Jag räckte honom handen och bad honom taga emot min tack för den glädje han skänkt mig. Han såg nästan förlägen ut, och jag märkte, att han undvek min blick: *»sono uomo di mala vita»*, sade han, *»è non sono degno di toccar la vostra mano»* (jag är en dålig människa, och jag är ej värdig att ta er i hand). — Jag hade visst inga skäl att vara sträng mot någon människa, men jag hade åtskilliga skäl för att ej vara det; och jag sade honom det.

Så gaf jag honom pengarna, men han lade dem tillbaka på bordet med dessa ord: *»voi avete salvato la figliuola, io ho trovato lo cane — va bene così!»* (ni har räddat min lilla flicka, jag har skaffat igen hunden — det är bra som det är!)

Och så slog han sin trasiga kappa öfver axeln och gick sin väg.

Men jag tror jag har Don Salvatore att tacka för mer än min hund.

* När något af barnen sjuknar, göra föräldrarna "il voto" till madonnan för barnets räddning. De bära helgonets färger så länge de förbundit sig därtill, ofta för ett år, och intet i världen kan förmå dem att lägga bort dem. För *Madonna del Carmine* är dräkten brun med hvita kanter, för *Madonna delle Sallette* hvit med röda kanter o. s. v.

La Madonna del Buon Cammino.

Han hade ofta sett den gamle prästen i porten till sin helgedom, spanande ut öfver den smutsiga gränden, och redan på långt håll brukade de sända hvarandra neapolitanarnas vänliga viftning med handen och: »*Buon giorno, Don Dionysio!*» — »*Benvenuto, Signor Dottore!*»*

Han hade ofta tittat in på den gamla öfvergifna klostergården med sin utsnade fontän och sina bleka höstrosor kring murarna af det lilla kapellet. Och Don Dionysio hade berättat honom om flera af den undergörande Madonna del Buon Cammino's mirakler. Den undergörande Madonna del Buon Cammino stod där alldeles ensam i sin halfrasade helgedom, där blott en liten oljelampa kämpade mot dunklet. Med stor högtidlighet hade Don Dionysio dragit undan förhänget, som dolde hans madonna för profana blickar, och öm som en moder hade han ordnat de trasiga flikarna af hennes klänning, som hotade att alldeles falla i stycken. Och doktorn hade med medlidsam undran beskådat den bleka vaxbilden med det känslolösa löjet öfver de stela dragen, som för don Dionysio's hänryckta ögon afspeglade den högsta kroppsliga och andliga fägring — »*come è bella, come è simpatica!*»** sade han, blickande upp till sin idol.

Inne i *Santa Maria del Carmine's* gamla tempel därbredvid brunno hundratals ljus framför altarna, och natt och dag strömmade folk ditin att anropa den mäktiga madonnans skydd. Möd-

* God dag, Don Dionysio! — Välkommen, herr doktor.

** Så vacker hon är — så sympatisk! Italienernas älskvärda ord "simpatica" finnes ej på svenska.

rarna drogo ringarna från sina händer att hänga dem som offergärd kring madonnans hals, flickorna sletto korallbanden från sina svarta flätor att pryda bildens rika klänning, och med pannorna lutande mot kyrkans nötta marmorgolf lågo starka män mumlande ångestfulla böner om hjälp och förskoning.

Döden bodde i Napoli's gränder. Tre gånger hade den vidtberömda Madonna del Carmine i högtidlig procession burits kring kvarteret att värna Mercato's folk från den härjande farsoten, och man visste nogsamt berätta om flera under, om döende som vändt åter till lifvet sedan det förunnats dem att kyssa fällen af modonnans klännig.

Doktorn hade sett Don Dionysio med en föraktlig axelryckning försvinna i sin lilla portik just som Madonna del Carmine's procession drog där förbi, och mer än en gång hade han hört den gamle prästen uttrycka sina tvifvel om den mäktiga madonnans undergörande kraft till en eller annan »*commara*» (grannkvinna), som han lyckats hejda på hennes väg till kyrkan. »Hvad har då egentligen eder madonna gjort för er, folk af Mercato?» ropade han spefullt. »Eftersom hon är så mäktig, hvarför har hon då ej räddat Napoli från koleran! Och här midt i hennes eget kvarter i Mercato, hvars invånare sedan sekler knäböjt för henne, hvad har hon gjort för att hindra farsotens spridning här? Dö ej folk hvarje dag rundt omkring hennes egen kyrka trots alla edra böner, trots alla edra ljus! *Altro che la Madonna del Carmine!** Och att koleran ej nått denna sidan af Piazza di Mercato och ej skall nå hit, hvem tron I. I han att tacka därför om ej Madonna del Buon Cammino, som sträcker sin skyddande hand öfver eder, fastän I ej förtjäna det, fastän I lämna hennes helgedom mörk och bringa alla edra offerljus till de andra madonnorna, hvad de än må heta! Och dock sen I ej i eder förblindelse att Madonna del Buon Cammino är långt mäktigare än alla edra madonnor tillsammans! *Altro che la Madonna del Carmine!*»

Men ingen tycktes sätta någon tillit till den gamles ord, intet offerljus skingrade dunklet inne i Madonna del Buon Cam-

* Tack vackert för Madonna del Carmine!

mino's kapell, och inga läppar mumlade hennes namn i bönerna om förskoning från den fruktade farsoten. Hade de ej Madonna del Carmine där strax bredvid, som sedan all tid varit kvarterets skyddshelgon, som hjälpt dem ur så mången nöd och tröstat dem i så mycket elände! Fanns ej i hennes kyrka det undergörande krucifix, ur hvars genomstungna sida blod sipprade fram hvarje långfredag och hvars hår prästerna högtidligt klippte hvarje jul! Och, om Madonna del Carmine ej kunde ensam räcka till för dem alla i dessa nödens dagar, hade de ej den vördnadsbjudande Madonna del Cholera, som räddat deras stad år 1834 från samma farsot som nu härjade bland dem! Stod ej i hamnkwarteret därbredvid Madonna del Porto Salvo i sitt rika kapell klädd i siden och guldbrokad, färdig att lyssna till deras böner, fanns ej vid Banchi Nuovi den vidtberömda Madonna del Aiuto, som nog ej ville svika sitt namn af hjälparinna i förtviflans stund! Och hade de ej Madonna dell' Addolorata med manteln af massivt silfver kring sin fotsida klänning, hvars fäll ännu ingen kysst utan att känna lisa för sin sorg, hade de ej Madonna dell' Immacolata, hvars himmelsblå dräkt var strödd med guldstjärnor liksom själfva himlahvalfvet, hade de ej Madonna di Salette, hvars purpurröda kjortel färgats af martyrens blod! Och stod ej uppe i sin skimrande dom själfve San Gennaro, Napoli's skyddspatron, hvars stelnade blod flyter på nytt hvarje år,* han som skyddat sin stad från pest och hungersnöd och bjudit Vesuvius' lava att stanna vid stadens portar!

Men Madonna del Buon Cammino, hvem kände till henne? Hvem visste hvarifrån hon kom, och hvem hade med egna ögon sett ett enda under af hennes hand? Hvad för en madonna var det, hvars altare stod utan ljus, utan blommor, och hvars mantel var i trasor! »*Non tiene neppure cappelli, la vostra Madonna!*»,** hade en dag en gammal gumma ropat Don Dionysio midt i ansiktet under mängdens jubel. Verkan af detta argument hade varit förkrossande, och Don Dionysio hade i fullt

* Underverket sker hvarje år på helgonets dag inför tusentals åskådare.

** Hon har ej ens hår på hufvudet, er madonna!

raseri försvunnit i sin port, och sedan dess hade han ej syntts till på flera dagar.

Doktors väg gick där förbi en kväll kort därefter, och han beslöt att besöka sin vän. Inne från kapellet hörde han Don Dionysio med väldig röst sjunga en gammal latinsk lofsång till sin madonnas ära:

Consolatrix miserorum,
 Suscitatrix mortuorum,
 Mortis rumpe retia.
 Intendentes tuae laudi
 Nos attende, nos exaudi,
 Nos a morte libera!

Han lyfte upp förhänget framför dörren, och i skenet af den lilla oljelampan såg han Don Dionysio på knä framför sin madonna, ifrigt sysselsatt att borsta spindelväfven från en gammal peruk af obeskriflig färg. Hans vrede hade synbarligen ännu ej lagt sig: »*dicano che non tiene capelli!*» ropade han, så fort han fick sikte på sin ende besökare, »*adesso vogliamo vedere chi tiene i più belli capelli!*»* och med ett triumferande ögonkast till doktorn satte han den väldiga peruken på Madonna del Buon Cammino's kala hufvud. — »*Come è bella, come è simpatica!*» ropade han med strålande ögon, och han ordnade så godt han kunde de hoptrasslade lockarna kring bildens panna.

Då doktorn gick sin väg en stund därefter, hade Don Dionysio's vrede svalnat, och han återtog i synnerligen godt lynne sin position i sin lilla portgång, fullt stridsfärdig till anfall och till försvar för sin madonnas sak.

Samma kväll hörde doktorn att där varit ett fall af kolera i *fondaco'n* strax bredvid Don Dionysio's gata, och han gick dit så tidigt han kunde morgonen därpå. I förbifarten såg han Don Dionysio redan på sin post gnuggande händerna med synnerligen belåten min, och doktorn hade ej hjärta berätta honom, att äfven hans madonnas skyddande närhet nu visat sig otillräcklig. Men Don Dionysio vinkade ifrigt med handen så fort han fått sikte

* De säga, att hon ej har hår på hufvudet — nu skola vi se, hvem som har det vackraste håret!

på sin vän, och redan på långt håll ropade han så att det hördes öfver hela gränden: »*Ecco il cholera!*» Se där hvad jag alltid sagt! Det han I därför att I ej velat sätta eder tillit till Madonna del Buon Cammino; nu skolen I få se hur det går för dem, som tro mera på Madonna del Carmine än på henne! *Ecco il cholera* midt ibland oss!»

Gränden var full af människor, som i ångestfull bäfvan flytt ur husen att bedja i kyrkorna och framför helgonskrinen i gathörnen, och några af dem stannade villrådiga framför kapellet och lyssnade till Don Dionysio's hotfulla spådom om död för alla dem, som vågat framkalla den mäktiga Madonna del Buon Cammino's vrede.

Fondaco'n tycktes alldeles öde, ty så många som kunde hade i första förskräckelsen sprungit därifrån, men ledd af ljudet af bedjande röster kom doktorn snart till ett skumt kyffe, där den så vanliga synen mötte hans ögon. Vid dörren några knäböjande kvinnor mumlande ifriga böner, utsträckt på golvet framför madonnabilden en moder vridande händerna i förtviflan, och i ett hörn ett blåblekt barnansikte halft doldt under en hop trasiga täcken. Flickan var alldeles kall med halfslutna ögonlock och knappt kännbar puls. Då och då flög en krampaktig darrning öfver henne, men eljest låg hon där alldeles orörlig och medvetslös — kolera! Vid bäddens hufvudgärd hängde Madonna del Carmine's bild, och doktorn förstod af kvinnornas ifriga mummel, att den undergörande madonnan förts dit kväl-len förut. Då och då lyfte modern upp hufvudet och såg forskande på doktorn, och det var honom som läste han något liknande förtroende i hennes ångestlysande ögon. Och dock tycktes han intet kunna uträtta här. Eterinsprutningar, gnidningar och alla de vanliga medlen förmådde ej bringa lifsvärmen tillbaka och pulsen blef allt svagare. Återigen såg doktorn till sin förvåning det där tillitsfulla uttrycket i moderns ögon, och han beslöt att våga försöket. Han visste väl, att i ett fall som detta var föga att förlora — ty lämnadt åt sig själf var barnet tydligen döende — men sedan någon tid var han förföljd af en djärf idé, att kanske var allt ännu att vinna. Ingen brydde sig mera

om att vakta på hvad han gjorde, modern låg med pannan lutad mot golfvet ropande med bevekande röst till madonnan att af nåd taga hennes lif i utbyte mot barnets, och bland kvinnorna hade bönerna afstannat och i deras ställe ett lifligt meningsutbyte brutit ut om huruvida det ej vore bättre att söka hämta dit en annan madonna, eftersom Madonna del Carmine tydligen ej ville hjälpa dem, trots deras böner, trots ljusen som brunnit framför hennes bild hela natten, trots moderns löfte att kläda barnet i madonnans färger ett helt år om det finge lefva. Barnet var alldeles känslolöst, och operationen gick lätt för sig. När allt var öfverståndet rörde doktorn sakta vid moderns skuldra och halft i yrsel stirrade hon på honom, medan han sade att där var föga tid att förlora, om de ville föra dit en annan madonna, och han föreslog att låta hämta Madonna del Buon Cammino, hvars kapell låg strax därbredvid.

En djup tystnad följde på hans ord, och det var tydligt, att hans förslag ej omfattades med minsta intresse af omgifningen. Han låtsade tolka deras tystnad som bifall och efter någon svårighet lyckades han öfvertala en af kvinnorna, som han väl kände, att gå till Madonna del Buon Camminos' kapell. Don Dionysio kom ögonblickligen med sin madonna i famnen. Han satte den lilla oljelampan framför bildens fötter och började ifrigt sjunga hymnen till sin madonnas ära, då och då kastande ett ursinnigt ögonkast på den fruktade rivalens bild, framför hvilken modern ännu låg utsträckt, medan nere vid dörren kvinnorna muttrade alla möjliga slags öknamn till hans idol »*Vatene farti un altra gonnelle, poverella! Benedetto San Gennaro, che brutta faccia, che l'hanno dato, povera vecchia!*»*

Plötsligt blef det alldeles tyst i rummet och i andlös häpnad stirrade de alla på doktors vaxbleka medhjälparinna i kampen för barnets lif. Ty från den döendes sammanpressade läppar hördes en sakta jämmer, och de halföppna ögonen vände sig långsamt mot Madonna del Buon Cammino's ansikte. Alla korsade sig nu gång på gång, och doktorn kände, huru barnets

* Gå och skaffa dig en annan klänning, din fattiga stackare! Helige S:t Gennaro, så ful du är, stackars käring

puls blef starkare och lifsvärmen började sprida sig i de kallnade lemmarna. Dödsångesten började lysa ur hennes ögon och med halfkväfd röst ropade hon: »*Salvatemi! Salvatemi! Madonna Santissima!*»* — Med väldigare stämma än förut återtog Don Dionysio sin lofsång, och rundt omkring honom mumlade nu allas läppar Madonna del Buon Cammino's namn. Don Dionysio lämnade fondaco'n en stund därefter, följd i procession af nästan alla dess invånare. Barnet var då vid full sans och alla voro ense, att Madonna del Buon Cammino gjort ett mirakel. Vid barnets sida satt doktorn kvar ännu, vaktande huru krafterna långsamt men säkert kommo tillbaka.

Sent på kvällen, då han tittade dit igen, var förbättringen så betydlig, att det var sannolikt att barnet skulle lefva. Öfverallt i fondaco'n och i gränderna däromkring talades blott om det nya miraklet, och då doktorn gick hem såg han för första gången ljus lysa i Madonna del Buon Cammino's kapell. Han fick ej en blund i sina ögon den natten, ty han kunde ej slita sin tanke från hvad han bevittnat samma morgon, och han kunde knappast styra sin otålighet att pröfva halten af dagens erfarenhet på ett nytt fall.

Han behöfde ej vänta länge. Samma natt angreps en af grannkvinnorna i fondaco'n, och då han såg henne fram på dagen, var hon redan så klen, att det såg ut, som kunde hon dö hvarje minut. Hans förslag att hämta dit Madonna del Buon Cammino antogs nu utan tvekan, och medan allas uppmärksamhet var riktad på Don Dionysio och hans helgon, kunde doktorn ostörd af alla besvärliga och misstänksamma ögon få sysselsätta sig med sin patient. Äfven här inträdde en snabb och otvetydig reaktion som förtydligades allt mera under dagens lopp, och samma kväll gick genom Mercato's gränder ryktet om ett nytt mirakel af den undergörande Madonna del Buon Cammino.

Så började denna underliga tid då, okänslig för vaka, för trötthet, ja för hunger, doktorn gick kring från bädd till bädd, buren liksom på starka vingar af en idé, som nästan bländade hans syn och som kom all hans skepticism att vackla. Han kom

* Rädsla mig, heliga madonna.

där med Don Dionysio i hälarne till den vanliga synen af någon halfdöd stackare, där människokonst tycktes ha intet att göra. Och då en stund därefter Madonna del Buon Cammino i högtidligt tåg fördes därifrån, följd af hopens djupaste andaktsbetygelse, gick han obemärkt sin väg, glömsk af allt, i tigande undran öfver den plötsliga, konstanta förbättring han bevittnat, en förbättring som ofta nog såg ut som en återuppståndelse från de döda.

Ack! han hade kommit dit ned, där döden, sedd på afstånd, syntes honom så lätt — lättare än lifvet. Han hade gjort föga för de arme, som ledo ikring honom, men han hade gjort mycket för sig själf — han hade nästan glömt sitt eget elände. Hans erfarenhet af kolera var redan stor nog, han visste ungefär hvad de andra visste. Han visste, att Ödet råder öfver döden liksom öfver lifvet. Metod efter metod hade han försökt, ärligt och samvetsgrant, och han visste väl att trots Koch, trots mikroben, var man lika okunnig som förut, då det gällde att behandla en kolerasjuk. Hopplös tviflare vandrade han ikring Napoli's fattigkvarter med medikamenter i händerna, hvarpå han ej trodde stort själf, med hoppets och förtröstans ord på läpparna och modlös förstämning i tankarna.

Och så detta sista försök, så djärft att han nästan ryggade tillbaka för dess användande och hvars resultat bildade en hel serie af botade fall midt i en epidemi, hvars dödsprocent var fruktansvärd.

Återigen var han läkare och intet mera. Med fördubblad ifver följde han hvarje nytt fall, knappast en minut vek han från de sjukas sida, och med stigande spänning vaktade han hvarje sympton, hvarje detalj med sin skepticisism från fordom. — Och dock var det så, sedan nästan en hel veckas tid ej ett enda dödsfall!

Han hade nästan glömt bort att Don Dionysio och Madonna del Buon Cammino följde honom i spåren — han hade glömt dem liksom han glömt sig själf. Då och då föll hans öga på den omedvetne medhjälparen vid hans sida, och han kände sig då glad att det förunnats honom att låta den gamle dela hans framgång. Don Dionysio tycktes ej behöfva mera hvila än doktorn;

dag och natt var han på benen med sin madonna. Hans ansikte strålade af hänryckning, och han njöt i fulla drag af sin korta lycka. Madonna del Buon Cammino var nu höljd i en eldröd sidenmantel, ett diadem af prunkande glaspärlor omgaf hennes panna, och kring hennes hals hängde uppradade på ett snöre en hel mängd ringar och örhängen. Natt och dag brunno ljus i hennes kapell och kring de förr så nakna väggarna hängde flere *ex-voti* af alla möjliga slag, tackoffer för räddning från sjukdom och död. Fullt af folk lågo ständigt på knä därinne under ifriga böner om hjälp hos den mäktiga madonnan, som gjort så många mirakel och som sträckte sin skyddande hand öfver gatan, ty med bäfvan hade doktorn hört Don Dionysio profetera, att så länge ljusen brunno i Madonna del Buon Cammino's kapell skulle koleran ej våga nalkas hennes gata.

Det var nu Napoli's arma folk gick att möta sitt djupaste elände, det var nu infektionen, snabb som elden, med ens bröt ut öfver fattigkvarterens gränder. Det var nu folk föllo på gatorna som träffade af blixten, då hospitalens trappor och korridorer voro fulla af sjuka, då döende och döda lågo sida vid sida i nästan hvarje hus, då Portici's omnibussar, fyllda med dagens dödsskörd, hvarje kväll kördes upp till kolerakyrkogården, där öfver tusen döda hvarje natt fyllde den väldiga koleragrafven. Det var nu bäfvande händer bröto ned murarna, hvarmed nyare tider täckt de forna helgonskrinen i gathörnen, då folket i vild yrsel stormade domen för att med våld tvinga prästerna att bära själfva San Gennaro, Napoli's skyddspatron, ned till deras gränder. Det var nu ångesten nådde gränsen af vansinne, då förtviflan började ryta som raseri, då på skälfvande läppar böner och hot ljödo i växlande virrvarr, då knifvar blänkte i händer, som nyss förut krampaktigt gripit omkring radband och krucifix.

Doktorn och hans vän gingo fram sin väg som förut, oberörda af den stigande förfäran, som omgaf dem. Och hvart de kommo, vek döden undan för dem. Doktorn behöfde all sin själfbehärskning för att tvifla ännu, och för hans öga hägrade det mål, som hans djärfvaste tankar redan nådde.

Intet frågande tvifvel hade någonsin väckt Don Dionysio's tankefrihet, och sedan länge hade doktorn gifvit upp alla försök att stäffa den gamles jublande segervisshet.

Epidemien hade nu nått sin höjdpunkt, nästan hvarje hus i kvarteret var infekteradt, och dock stod Don Dionysio's spådom ännu fast — ej ett enda fall hade förekommit i Madonna del Buon Cammino's gata.

Doktorn hade hört af en grannkvinna, att i en af *Orto del Conte's* »bassi»* låg en kvinna för döden och att hennes man blifvit »*avvelenato*» (förgiftad) på sjukhuset dagen förut. Han kom dit frampå kvällen, och det var med stor svårighet han kunde tränga sig fram genom den fientliga hop, som skockat sig framför det infekterade huset. Han hörde, att mannen nästan med våld blifvit förd till San Maddalena-sjukhuset af en af de frivilliga sjukvårdsföreningarna, att han där dött och att, då man för ett par timmar sedan sökte föra dit hans hustru, som angripits under natten, hade folket satt sig till motvärn, en gendarm hade fått ett knifstyng i ryggen och de öfriga hade med knapp nöd räddat sina lif med flykten. Som vanligt var det läkarna, som fingo skulden för allt det onda, och han hörde de välbekanta epiteten af »*ammazzacani*», »*assassini*», »*avvelenatori*»** ljuda kring honom. Sedan alla försök att vinna deras förtroende visat sig fruktlösa, hade doktorn intet annat val än att invänta Don Dionysio's ankomst. Så fort Don Dionysio trädde in i huset, riktades som vanligt allas uppmärksamhet på honom och hans madonna, och de föllo alla på knä under ifriga böner utan att bry sig längre om hvarken den sjuke eller doktorn.

Kvinnan var i *stadium algidum*, men pulsen var ännu skönjbar. Stark af sin vunna erfarenhet skred doktorn till verket. Han hade knappt slutat, förrän hjärtverksamheten började blifva oregelbunden. Just som Don Dionysio med triumferande stämma förkunnade, att miraklet hade skett, började dödskampen, och det var med yttersta möda, doktorn kunde hålla hjärtverk-

* Källare, jordvåning.

** Rackare, mördare, giftblandare.

samheten uppe, till dess han lyckats få Madonna del Buon Cammino ur huset, följd i högtidligt tåg af alla de närvarande. En stund därefter smög doktorn som en missdådare sin väg, och han sprang för sitt lif till hörnet af Via del Duomo, där han visste sig i säkerhet.

Samma natt dogo tre af hans patienter. Han uppbjöd all sin förmåga att hindra Don Dionysio att vara honom följaktig dagen därpå, men förgäfves.

Hvarenda en af de sjuke, han behandlade med sin nya metod under dagens lopp, dog inför hans ögon.

Vingarna, som burit honom uppe under denna mödans tid, hade fallit från hans skuldror, och dödstrött vandrade han hem på kvällen vid Don Dionysio's sida. De sade hvarann god natt framför Madonna del Buon Cammino's kapell, och i det fladdrande skenet af lampan framför hennes helgonskrin såg doktorn en dödlig blekhet sprida sig öfver hans väns drag. Den gamle vacklade och föll med madonnan i sin famn. Doktorn bar honom in i kapellet och lade honom ned på halmbädden i den lilla sakristian, där den gamle prästen brukade sofva. Han ställde varsamt Madonna del Buon Cammino på hennes piedestal och hällde olja för natten i lampan, som brann öfver hennes hufvud. Don Dionysio vinkade med handen att blifva flyttad närmare, och doktorn drog hans bädd fram till bildens fotställning. »*Come è bella, come è simpatica!*» sade han med svag röst. Så låg han där alldeles orörlig och tyst med blicken ofvändt fästad på sin idol. Doktorn satt där hela natten vid den gamles sida, medan krafterna sjönko alltmera och dödskylan långsamt föll öfver hans lemmar. Det ena offerljuset efter det andra slocknade ut och skuggorna föllo allt djupare öfver Madonna del Buon Cammino's kapell. Så blef allt mörkt, och blott den lilla oljelampan från fordom spred sitt darrande sken öfver den bleka vaxbilden med det känslolösa löjet öfver de stela dragen.

Dagen därpå föll doktorn afsvimmad på gatan och fördes medvetslös i en vagn till koleraskjuhuset.

Och obetvinglig som Ödet gick Döden fram öfver Madonna del Buon Cammino's gata, öfver Vicolo del Monaco. Ty det var Vicolo del Monaco — detta namn, som fyllde hela Neapel med skräck och som tidningarna förde kring världen såsom platsen, där farsoten härjade fruktansvärdare än någonstädes i hela staden.*

*
*
*

Det dunkla lilla kapellet, som fridlyste den gamles förvirrade andakt, är raseradt af den nya tiden, och Vicolo del Monaco finns ej mer. Don Dionysio sjönk smärtfri från sin vidskepelses skumma tankevärld ned i det ogenomträngliga mörkret af den stora grafven däruppe på kolerakyrkogården. Den andre, den vanmäktige dåren, som för en kort minut trodde sig kunna bjuda döden stanna i sitt segertåg, han lefver ännu men med verklighetens bittra vision för all tid skymmande hans syn. Så sjunker äfven han i glömskans stora graf, och af dem som lefde och ledo i Vicolo del Monaco finns intet kvar — intet.

Men bakom förhänget i ett litet dunkelt kapell står ännu Madonna del Buon Cammino med det känslolösa löjet öfver de stela dragen.

* Nästan hela gränden dog ut. En rapport angaf öfver 30 dödsfall på en enda timma i Vicolo del Monaco.

För dem, som ha sinne för musik.

Jag hade årsabonnement med honom. Två gånger i veckan kom han och spelade igenom hela sin repertoar, och på sista tiden tog han af sympati för mig som oftast om misereret ur Trubaduren, som var hans bravurstycke. Han stod där midt på gatan och såg oafvändt upp till mina fönster, medan han spelade, och när han slutat, tog han alltid af sig sin spetskulliga hatt och ropade ett: »*Addio, Signor!*» till mig.

Det är bekant att liksom ur violinen strömma tonerna äfven ur positivet med allt rikare välljud, ju äldre detta är. Den gamle artisten hade ett utmärkt instrument, ej af den moderna, bullrande sorten, som efterhärmar en hel orkester, med flöjttoner, klockklang och triumferande trumhvirflar, utan ett vemodigt gammaldags positiv, som visste ge ett drömmarnas svärmeri åt det muntraste allegretto och i hvars stoltaste tempo di marcia där ljud en omisskänlig grundton af resignation. Och i repertoarens ömmare stycken, då, klanglös och vacklande som en gammal brusten människoröst, melodien trefvade sig fram däruppe bland diskantens rostiga pipor, då darrade det nere i det djupare registret som af återhållna suckar. Ibland svek rösten alldeles det trötta positivet och den gamle vefvade saktmodigt ett par tacters paus, mera rörande än all musik i sin vältaliga tystnad.

Visst var instrumentet i och för sig tacksamt, men den gamle hade nog sin personliga andel i den stämning af svärmod, som spred sig öfver mig hvar gång jag hörde hans musik.

Han höll till i fattigkvarteret kring Jardin des Plantes, och flere gånger under mina ensliga vandringar däruppe hade jag stannat och tagit plats bland den glesa publik af trasiga barnungar, som omgaf honom.

Vi blefvo bekanta en dag på senhösten, en disig skymmande höstdag. Jag satt där borta på bänken under de vissnande träden, som fåfängt sökt smycka det dystra kvarteret med en smula sommar och nu hopplöst läto bladen falla; och som ett melankoliskt ackompagnement till mina tungsinta funderingar hostade det gamla positivet i gränden där bredvid Traviatas aria i sista akten: »*Addio, del passato bei sogni ridenti!*»

Jag spratt till vid att musiken tystnade. Den gamle hade gått igenom hela sin repertoar, och efter en tröstlös inspektion af publiken stoppade han undergifvet in apan under rocken och beredde sig att gå. Jag har alltid tyckt mycket om positiv, och jag har tillräckligt öra för att veta skilja god musik från dålig. Jag gick fram och tackade honom och bad honom spela litet mera, om han inte var trött i armen. Han var visst ej bortskämd med beröm, den gamle artisten, han såg på mig med en sorgsen tviflande blick, som gjorde mig riktigt ondt i ögonen, och med en nästan blyg tvekan frågade han, om det var något särskildt stycke jag önskade höra. Jag lämnade valet åt den gamle själf. Efter en hemlighetsfull manöver med några skrufvar under positivet — som besvarades där inifrån med ett halfkväfadt pustande — började han vefva långsamt och med en viss högtidlighet, och med ett vänligt ögonkast åt mig sade han: »*questo è per gli amici!*»*

Det var ett nytt stycke, som jag ej hört honom spela förr, men jag kände väl igen den gamla vemodiga melodien, och halfhögt sökte jag i minnet efter orden till Napolis kanske vackraste folkvisa:

Fenestra che luciva e mò non luce
 Sign'è ca Nenna mia stace malata,
 S'affaccia la sorella e me lo dice:
 Nennella toja è morta e s'è aterrata,
 Chiagneva sempe, ca dormeva sola,
 Mò dorme in distinta compagnia.**

* »Det här stycket är för vännerna.»

** Den gamla visan förlorar sin stämning, om den öfversättes på högitalienska. Jag har därför nedskrifvit första versen såsom den sjunges på folkdialekten. Den kan öfversättas ungefär så:

Han såg på mig med ett skyggt intresse, medan han spelade, och när han slutat, blottade han sitt gamla grå hufvud och så var bekantskapen gjord.

Det var ej svårt att se, att det var dåliga tider — den gamla kostym var betänkelig, och nödens blekhet låg öfver de vissnade anletsdragen, där jag läste historien om ett sorgset, förfeladt människolif.

Han var från bergen uppe kring Montecassino, berättade han, men hvarifrån apan var, fick jag aldrig riktigt reda på.

Så möttes vi då och då under mina vandringar i fattigkvarteren. Hade jag godt om tid, stannade jag en stund och hörde på ett par nummer, därför att jag märkte, att det gjorde den gamle glad, och som jag i alla fall alltid hade sockerbitar i fickorna för möjligen skeende hundbekantskaper, blef jag snart god vän med apan också. Förhållandet mellan henne och hennes impresario var ovanligt godt, och detta oakadt hon ej alls hade infriat de förhoppningar, man grundat på henne — hon hade aldrig kunnat lära sig något som helst konststycke, enligt hvad den gamle berättat mig. Sedan länge hade också alla emancipationsförsök uppgifvits, och nu satt hon där hopkrupen på positivet och gjorde rakt ingenting. Hennes ansikte var sorgbundet som de flesta djurs, och hennes tankar voro långt borta. Men ibland vaknade hon upp ur sina drömmier, och hennes ögon kunde då få ett mistroget, nästan ondskefullt uttryck, om hon kom att fixera någon af gatpojckarna, hvilka trängdes kring hennes tribun och sökte rycka henne i svansen, som stack fram under den lilla galonerade Garibaldiskjortan. Mot mig var hon alltid mycket vänlig, lade tillitsfullt sin skrynkliga hand i min och tog förströdt emot den lilla uppmärksamhet, jag var i tillfälle att visa

Fönster som lyste och nu ej lyser,
 Det är bevis att min Nenna är sjuk.
 Systemen torkar tårarna och säger:
 Din lilla Nenna är död och begrafven.
 Hon grät alltid, då hon sof ensam,
 Men nu sofver hon i fint sällskap.

henne. Hon var stor vän af alla slags sötsaker, och brända mandlar voro i hennes tycke det förnämsta goda, som fanns.

Sedan den gamle en gång på balkongen vid *Hôtel de l'Avenir* igenkänd sin musikälskande vän, kom han ofta dit och spelade där nedanför. Längre fram blef han som sagdt engagerad att regelbundet komma dit och spela två gånger i veckan — det kan synas extravagant för en, som studerade medicin, men den gamles pretentioner voro så små, och jag har ju alltid varit så road af musik. Det var för resten den enda förströelse, där vankades, — det lästes skarpt uppe i *Hôtel de l'Avenir*, jag skulle taga examen till våren.

Så gick hösten hän, och den hårda tiden kom. De rike profvade de nya vintermoderna, och de fattige darrade af köld. Handskklädda händer hade allt svårare att lämna den varma muffen och det pälsfodrade rockuppslaget för att taga fram slanten åt tiggaren, och allt bittrare blef kampen för tillvaron för gatans alla problematiska existenser. För hopplöst stängda fönster konserterade inne på gårdarna små blåfrusna konstnärer, harpspelare, »*zampognari*» och violinister; ohörda ljödo repertoarens mest bevekande nummer om »*La bella Napoli*» och »*Santa Lucia*», medan stelnade fingrar knäppte mandolinen och lilla syster huttrande af sköld slog på tamburin. Förgäfves sjöng den gamle gatsångaren med rosslande patos sången om »*la gloire*» och »*la patrie*», och förgäfves spelade min vän det där stycket »*per gli amici*» — allt tätare föllo snöflingorna öfver de ödmjukt blottade hufvudena, och allt sparsammare föllo sous-styckena i den utsträckta hatten.

Jag mötte min vän ibland, och alltid hade vi som förr ett vänligt ord för hvarann. Han var nu klädd i en gammal rundskuren abruzzerkappa, och jag märkte att allt efter som kölden tilltog, vefvade han sina stycken i fortare takt för att hålla sig varm. Och fram i december gick själfva misereret i allegretto. Apan hade blifvit civil och insvept sin lilla magra kropp i en lång resrock, sådan som engelsmännen bruka bära; men hon frös fruktansvärdt i alla fall, och glömsk af all etikett steg hon allt oftare ned från positivet och kröp in under den gamles kapp.

Och medan de ledo där ute i kölden, satt jag hemma i mitt varma rum, och i stället för att hjälpa dem, glömde jag bort dem, allt mer och mer upptagen som jag var af mina tentamensbestyr, utan annan tanke än på mig själf. Och så flyttade jag en dag hufvudstupa ned till Hôtel-Dieu för att tjänstgöra i en kamrats ställe, och veckor föringo, utan att jag satte min fot utom sjukhuset.

Jag minns det så väl, det var själfva nyårsdagen vi sågo hvarandra åter. Jag kom gående öfver Notre-Dame-platsen, mässan var just slut, och folket strömmade ut ur den gamla domen. Som vanligt stod där en hel rad tiggare, anropande kyrkofolkets barmhärtighet. Den stränga vintern hade ökat deras antal, och vid sidan af de vanliga tiggarna, krymplingar och blinda, som alltid höllo till vid kyrkporten och med hög röst läste upp sitt eländes historia, stod där ett tyst led af armodets tillfälliga rekryter, stackare, hvilkas lefvebröd snöat in under drifvorna, och hvilkas stolthet domnat af köld. Längst bort ett stycke från de andra stod där en gubbe med böjdt hufvud och framsträckt hatt, och med smärtans öfverraskning igenkände jag min vän i sin tunna gamla bonjour, utan abruzzerkappan, utan positivet, utan apan. Min första tanke var att gå fram till honom, men en pinsam känsla af jag vet ej hvad höll mig tillbaka, jag kände att jag rodnade, och jag blef orörligt stående, där jag stod. En och annan af de förbigående stannade och liksom sökte i fickorna, men ingen enda slant såg jag falla i den gamles hatt. Platsen blef snart nästan tom, och den ene tiggaren efter den andra vandrade i väg med sin lilla förtjänst. Till sist kom där ut ur kyrkan ett barn, ledt vid handen af en sorgklädd herre; barnet pekade på den gamle och sprang så fram och lade ett silfvermynt i hans hatt. Den gamle böjde ödmjukt hufvudet till ett tack, och jag höll i min olycksaliga distraktion på att tacka den lilla gifverskan, jag också, så glad blef jag. Min vän vecklade omsorgsfullt in den dyrbara gåfvan i en gammal näsduk, och med framåtlutad gång, som om han ännu bar positivet på ryggen, vandrade han i väg.

Jag hade ingenting alls att göra för tillfället, och som jag tyckte, att en liten promenad ofvanpå sjukhusluften ej kunde skada före frukosten, så gick jag långsamt efter fram öfver Seibron. Ett par gånger gick jag fatt honom och var nära att slå honom på axeln med ett »*buon giorno, Don Gaetano!*» men utan att egentligen veta hvarför, hejdade jag mig i sista stund och lät honom få ett par stegs försprång igen.

En iskall vind låg rätt emot oss, och jag svepte pälsen fastare kring mig. Men just i detsamma kom jag att med plötslig förvåning fråga mig själf, hvarför det egentligen var jag, som hade en så varm och skön päls, och den gamle, som stretade där framför mig, blott hade en tunnsliten gammal bonjour. Och hvarför var det på mig, frukosten väntade, och inte på honom? Hvarför skulle jag ha en flammande brasa där hemma i mitt bekväma rum, medan den gamle hela dagen fick irra kring gatorna för att ej hungra ihjäl och se'n på kvällen gå hem till ett uselt kyffe för att värnlös mot vinternattens köld hvila ut till en ny dags kamp för bröd?

Och det blef mig med ens klart, hvarför jag rodnade, då jag fick se honom vid Notre-Dame, och hvarför jag ej kom mig för att gå fram och hälsa på honom — jag blygdes inför den gamle, jag blygdes öfver lifvets oförtjänta gifmildhet mot mig och dess stränghet mot honom. Jag kände mig, som om jag tagit någonting från honom, hvilket jag borde ge honom igen; och jag började fundera på, om det kunde vara pälsen.

Men längre kom jag ej i mina funderingar, ty den gamle stannade och såg in i ett butiksfönster. Vi hade just gått öfver Place Maubert och svängt in på Boulevard S:t Germain; bulevarden vimlade af människor, och jag kunde utan att bli bemärkt närma mig alldeles intill honom. Det var framför en elegant sockerbagarbutik han hade stannat, och till min förbluffelse gick han beslutsamt ditin. Jag tog plats framför butiksfönstret vid sidan af några blåfrusna gatpojkar, fördjupade i beskådandet af de oåtkomliga läckerheter, som lågo uppradade där inne, och jag såg, huru den gamle försiktigt vecklade upp näsduken och lade den lilla flickans penninggåfva på disken. Jag hann

knappt vika åt sidan, förrän han kom ut igen med en röd konfektpåse i hand, och med snabba steg styrde han i väg bortåt Jardin des Plantes-hållet till.

Jag var högeligen förvånad öfver hvad jag sett, och nyfikenheten dref mig att följa med. I en af smågränderna bakom Hôpital de la Pitié saktade han sin gång, och jag såg honom försvinna i ett ruskigt gammalt hus. Jag väntade ett par minuter, och så trefvade jag mig in i den becksvarta portgången, klättrade uppför en slipprig trappa och fick fatt på en dörr, som stod på glänt. Ett iskallt skumt rum, där midt på golvet tre små trasiga barn sutto hopkrupna kring en halfutbrunnen kolpanna; bort i hörnet stod rummets enda möbel, en snygg järnsäng med krucifix och radband på väggen däröfver, och fram vid fönstret hängde en madonnabild med grant färgade pappersblommor omkring — jag var i Italien, i mitt fattiga, landsförvista Italien. Och på renaste toskanska svarade mig äldsta syster, att Don Gaetano bodde högst uppe på vinden. Jag knackade på däruppe, men ingen svarade, och jag öppnade dörren. Rummet var starkt upplyst af en brasa, som flammade i spiseln. Med ryggen vänd mot dörren låg Don Gaetano på knä framför elden och värmden en liten panna; midt för spiseln låg en gammal madrass med den välkända abruzzerkappan kastad däröfver, och på golvet där bredvid på en utbredd tidning voro en hel mängd läckerheter uppradade, ett par apelsiner, valnötter, russin och mandel, och där stod äfven den röda konfektpåsen. Nu lade Don Gaetano en sockerbit i pannan och rörde om med en trästicka, och med öfvertalande stämma hörde jag honom säga: »*Che bella roba! quanto è buono, questo latte con lo zucchero! Non piangere, anima mia, adesso è pronto!*»*

Det prasslade sakta under abruzzerkappan och en liten svart hand sträcktes fram mot konfektpåsen.

»*Primo il latte, primo il latte!*» förmanade den gamle — »*non importa, pigliati una!*»** sade han, ångrande sig själf,

* Så godt det här är; den här mjölken med socker i! Gråt inte, min skatt, nu är det färdigt!

** Mjölken först — nåja, så tag då en!

och han tog upp en stor bränd mandel ur påsen; den lilla handen försvann, och det hördes ett knaprande under kappan. Don Gaetano hällde den uppvärmda mjölken i en kopp och lyfte så försiktigt på en flik af kappan. — Där låg den stackars lilla apan med flämtande bröst och feberglänsande ögon. Ansiktet hade blifvit så litet på henne, och hyn var alldeles askgrå. Den gamle satte henne på sitt knä, och öm som en mor hällde han i henne ett par skedar af den varma mjölken. Hon såg med liknöjd blick bortåt läckerheterna på tidningen, och hon fingrade tankspridd i den gamles skägg. Hon var så matt, att hon knappt orkade hålla hufvudet uppe, och då och då hostade hon så, att det magra lilla bröstet darrade, och hon tog sig med bägge händerna om pannan. Don Gaetano skakade sorgset på hufvudet och lade varsammt ned den lilla sjuklingen igen.

Det flög en svag rodnad öfver den gamles ansikte, då han fick se mig. Jag sade honom, att jag gått där förbi just som han gick in i porten och att jag tagit mig friheten följa efter uppför trapporna för att hälsa på honom och ge honom min nya adress, under förhoppning, att han fortfarande ville komma och spela för mig. Ofrivilligt såg jag mig i det samma kring i rummet efter positivet, och Don Gaetano, som förstod, upplyste mig, att han ej längre spelade positiv, utan sjöng. Jag såg bort till den dyrbara vedhögen bredvid spiseln, till filten, som hängde framför fönstret för att utestänga kylan, till läckerheterna på tidningen — och jag förstod, jag också.

Apan hade varit sjuk i tre veckor — *la febbre* förklarade den gamle. Vi lade oss ned på hvar sin sida om bädden, och det sjuka djuret såg på mig med sin stumma bön om hjälp. Hon var alldeles varm om näsan som sjuka barn och hundar, ansiktet var skrynkligt som på en gammal, gammal gumma, och ögonen hade fått ett fullkomligt mänskligt uttryck. Hon andades så kort, och vi hörde, huru det rosslade i strupen på henne. Diagnosen var inte svår, hon hade lungsot. Hon sträckte flera gånger fram sina afmagrade armar, liksom för att vi skulle hjälpa henne, och Don

Gaetano trodde, att det var för att bli åderläten.* Jag hade gärna gifvit vika, så principiellt motståndare jag än är till all åderlätning, i fall jag kunnat tänka mig möjligheten af att något kunde vinnas därmed. Men jag insåg allt för väl, huru omöjligt detta var, och jag sökte så godt jag kunde få Don Gaetano att förstå, att det inte gick an. Men jag visste tyvärr ej själf, hvad som kunde vara bra för den stackarn. Jag hade den tiden en vän bland vaktarna i ahuset i Jardin des Plantes, och samma kväll var han med och såg på henne; han sade, att det var ingenting att göra, och att där fanns intet hopp. Och han hade rätt. En vecka ännu brann elden i Don Gaetanos rum, se'n fick den slockna, och det blef vinterkallt och mörkt som förut i den gamles hem.

Nog fick han ut positivet från pantlånekontoret, och nog föll där ibland en slant i hans hatt också. Han svalt inte ihjäl, och det var allt, hvad han begärde af lifvet.

Så blef det vår, och jag kom bort från Paris. Och Gud vet, hvart Don Gaetano har tagit vägen.

Hör du ett vemodigt gammalt positiv ljuda inne på gården, så gå fram till fönstret och gif den stackars kringvandrande artisten en slant — kanske är det Don Gaetano! Tycker du hans positiv stör dig, så försök med att bedja honom ställa sig ett stycke längre ifrån dig, men kör ej bort honom med ovänlighet! Han får så många hårda ord ändå, hvarför kunna ej åtminstone vi vara snälla mot honom — vi som ha sinne för musik!

* Folket i Italien brukar ännu åderlätning mot allt fysiskt och moraliskt ondt, och denna kur utsträcker äfven till djuren — jag har flere gånger hört talas därom, speciellt för aporna, som ju där liksom här nästan alla bli bröstsjuka, och jag kände en apa på Capri, som varit åderläten två gånger.

Leksaker.

Från Paris' horisont.

I Paris vaknar det nya året vid barnskratt, gryningen af dess första dag skimrar i rosig fröjd på små runda barnkinder, och i tindrande barnögons ljus går ridån upp öfver leksakernas feerivärld.

Denna leksakernas värld är en trogen miniatyrbild af vår egen, den är stadd i ständig utveckling liksom vår, kampen för tillvaron skönjes äfven där; typer stå upp och försvinna liksom hos oss, de starkare och mera lyckade individerna fortleva, trotsande tiden, medan de klenare och mera styfmoderligt utrustade undanträngas och dö ut. Till de förra hör t. ex. dockan, hvars karaktärstyp seklerna visserligen kunnat modifiera, men hvars idé är evig, hvars själ fortlever af gudarnas oförgångliga ungdom — dockan är tusentals år gammal, man har hittat henne i små romares grafvar, och kommande släktens arkeologer skola finna henne bland lämningarna af vår kultur. Barnen i Pompeji och Herculanium hoppade genom tunnband alldeles som du och jag gjorde, då vi voro små. Och hvem vet, om ej gunghästen, på hvilken vi redo som pojkar, stammar i rätt nedstigande led från den där tagelprydda stridshästen, i hvars träflank gossarna på Frans I:s tid spände hälarne. Trumman är likaså oåtkomlig för tidens växlingar, genom sekler slår den juldags- och nyårsdags-revelj i barnkamrarna till tennsoldaternas batalj, och den skall slå ännu, så länge det finns gossarmar att föra trumpinnarna med och öronhinnor att bedöfva. Tennsoldaten ser med lugn framtiden an, han faller ej gevär förrän efter de stora folkens allmänna afväpning, och vi ha

långt ännu till den eviga freden. Leksakssabeln skall ej heller försvinna, den är barnkammarsymbolen af vårt släktes outrotliga själslyte, af stridsbegäret. Bjällerklingande harlekiner med narrkåpan öfver axeln skola äfven trotsa tiden, de skola finnas i leksaksvärlden, så länge det finns narrar i den stora världen. Guldsmidda riddare med svärd vid sidan, lockiga prinsessor med sidensko på fot, väldiga musketörer med kragstöflar och stora mustascher äro alla typer, som stå sig tämligen godt ännu så länge.

Kinesdockan är ännu ung, men hon går en lysande framtid till mötes.

Bland det leksaksfolk, »som går», bland de försvinnande typerna kunna nämnas munkar, troll och kungar — ett dåligt omen för resten. Jag vill ej göra någon ledsen, men det är ett faktum, att efterfrågan på kungar har betydligt minskats på sista tiden — mina studier i leksaksantropologi tillåta mig ej den minsta tvekan i detta fall. Det tillkommer ej mig att närmare söka utforska anledningen till detta allvarliga fenomen — jag förstår fullkomligt det pinsamma i saken och insisterar ej.

Trollen, som uppe i stora världen fått det alldeles för hett om öronen nu, sedan lokomotiven börjat flåsa genom skogarna, och som sökt och funnit en fristad i leksaksvärlden, i bilderböckerna och barnsagorna — de börja taga af äfven de, de springa ej längre med samma vilda energi fram ur sina spiral-fjäderaskar, då man lyfter på locket och släpper dem lösa, och de veta ej längre att ingifva samma skräckfulla respekt som förr. De äro dömda att dö ut; några generationer ännu, och ammor och barnpigor skola läsa fysik, och då är det slut med trollen. Jag för min del kommer att sakna dem.

Leksakerna äro uttryck af samhällets lif, och barnböckerna skriva det uppväxande släktets kulturhistoria. Vår tid är den vetenskapliga forskningens tid, och dess söner ha ej ro för drömmar; den nya generationen, som växer upp, rör sig i en annan tankevärld, än vi gjorde. Nu får Tummeliten reda sig så godt han kan i villande skog, och den stackars Robinson Crusoe, som vi höllo så troget sällskap, känner sig allt mer ensam på sin

obebodda ö med allas vår vän Fredag och sin tåliga lama, hvars nacke vi klappade i drömmen. Nu fara gosstankarna med Phileas Fogg *Jorden rundt på 80 dagar*, eller anträda oförskräckt *Resan till månen* med nogsamt kalkylerad hastighet af jag vet ej huru många mil i sekunden och halfva Ganot's fysik till reskost. Nu sitter i sitt barnkammarlaboratorium en liten blifvande Edison med fundersam min och söker att få en fluga att dåna under klockan af en liten luftpump eller telefonerar till småsyskonen på en lilleputt-telefon, — då vi blott visste att storma träfästningar med ärtkanoner och leverera tennsoldat-bataljer, inskränkande våra vetenskapliga forskningningar till den oblodiga vivisektion, som bestod i att skära upp magen på våra leksaksgubbar och peta sönder allt hvad vi kunde komma öfver »för att se hvad det var inuti».

De voro nästan okända för ett par decennier sedan alla dessa *jouets scientifiques*, dessa s. k. vetenskapliga leksaker, som nu innehafva så hög rang i leksaksbasarerna och utgöra kanske största lockelsen för barnen, här ute åtminstone. »*La tranquillité des parents et l'éducation des enfants*» är devisen på dessa leksaker — ja, nog blir det sörjdt för uppfostran och lärdomsutbildning alltid, men fantasien, hvart tar den vägen nu, då själfva julklapparna ge lektioner i kemi och fysik? Och all denna artificiellt stegrade, moderna vetgirighet, månne den ej förkväfver det frö till svärmeri, som är nedlagdt i barnets sinne, och jagar bort denna drömmarnas skära poesi, som är morgonrodnaden till den vaknande tankens solljus? Kanske tar jag fel, men det synes mig ibland, som om man skratade mindre nu än förr i barnkamrarna, som om barnens ansikten sågo allvarligare ut. Och skall jag vara riktigt uppriktig, erkänner jag, att jag ser litet snedt på dessa moderna leksaker, och jag har aldrig köpt en dylik julklapp åt någon af mina små vänner.

De politiska strömningarna inom leksaksvärlden, ett tankeidigert och hitintills föga studeradtt ämne, äro svallvågorna från de politiska stormarna, som uppröra de stora folkens lif. De horisonter, som här öppna sig för betraktarens blickar, äro

emellertid för vidsträckta för att kunna fixeras inom den tränga ramen af en tidningsartikel; jag anser mig därför från början böra begränsa mitt ämne och blott ägna min uppmärksamhet åt den franska leksakspolitiken efter l'année terrible (1870-71).

Striden mellan Frankrike och Tyskland är nedlagd, men ännu ljuder i leksaksvärlden ekot af 1870 års vapenbrak; man slåss ännu i lilleputtvärlden, där de nürnbergska och hamburgska leksaksfabrikernas Bismarckar och Moltkar hvarje jul leverera ny batalj med *l'article de Paris*. Segerrika genom sin prissbillighet rycka tyskarna framåt. Från Schwarzwald invand- ra millioner träboskap, oxar, får och hästar, hundar och kattor för att mäta sig på julmarknaden med alstren af Vogeserfabrikernas (S:t Claud m. fl.) träartister. Från Hamburg, Nürnberg och Berlin emigrera hvarje jul tusentals dockor för att i pariserbasarerna rivalisera om köparnas ynnest med sina franska kolleger, och hvarje jul skrida i täta massor preussiska tennsoldater i pickelhufvor öfver Rhen för att storma leksaksbodarna och tränga sig in i de franska barnkamrarna. Striden är ojämn, konkurrensen är svår. Siebenbürgen och Tyrolen leverera ett helt apotek, en välförsedd kryddbod eller en landt-egendom med gröda och inventarier, kor, får och getter bland grönskande hyfvelspånsträd, för 3 fres 50 centimer, och Hamburg erbjuder för samma moderata summa en för icke kännare oklanderlig docka med emaljögön, lockigt hår och en omgång kläder, då den lilla parisiskan redan på sin toalett offrat dubbla summan och ej kan samtycka att bli din för mindre än en louisdor. Nürnberg mobiliserar ett helt regemente tennsoldater med tross och artilleripark (modell Krupp) för samma pris som arsenalerna i Marais (stor fabrik för leksaker) behöfva för att ställa på benen en enda bataljon Chasseurs d'Afrique.

Situationen är mörk — de franska leksakerna retirera på hela linjen.

Men Frankrike skall ej gå under! Och pejlar man djupet af den franske tennsoldatens själ, så skall man bakom den tillbakadragenhet, som disciplinen fordrar, dock igenfinna samma ärofulla drömmar om revanche, som lifvade de mobiltrupper,

hvilka Gambetta stampade ur marken. Den franske tennsoldaten har blicken riktad mot öster, han vet, att han ännu är maktlös mot de tyska leksakshordernas invasion — han är bunden af artikel IV i Frankfurtdördraget* — men han bidar sin tid.

Och hämnden är nära. Äfven denna gång har signalen till återuppståndelse utgått från Belleville, från en leksaksvärldens Gambetta. En fattig arbetare i Belleville fick här om året en idé, och ur denna idé har framgått en arméstyrka, som skulle kunna realisera drömmen om den eviga freden och hålla hela Europas samlade härar i schack, om det blott gällde nummervärdet — 5 millioner krigare om året ställer han på benen. Dessa krigares härkomst är blygsam, men så var ju också Napoleons.

De härstamma från gamla sardinlådor. Utkastad på sophögen af pigan, räddas sardinlådan från förintelsen af chiffoniern, som säljer den åt en lumpgrosshandlare uppe i Belleville eller Buttes-Chaumont. Denne åter säljer sardinlådorna till en specialist, som, efter att hafva bränt dem i stora högar för att smälta ned tennlödningen, levererar dem till fabriken. Krigarna utskäras ur själfva askbotten, dess lock och sidor tjäna till fabricerandet af järnvägsvagnar, gevärspipor, velocipeder m. m. Det låter som en obetydlighet, icke sant, men i Belleville finns en stor fabrik, som grundats för denna idé att använda gamla bleckaskar, den sysselsätter 200 arbetare och levererar årligen omkring 2 milliarder blecksaker af detta enda material.** Jag var där uppe här om dagen, och som ingen misstänkte, att jag var en politisk korrespondent, fick jag utan svårighet tillträde till jättearsenalen, hvarifrån de 5 millionerna krigare utgå. Den fattige arbetaren, ur hvars hjärna den fullbeväpnade blecksoldaten — via sardinlådan — sprungit fram, är nu

* De utländska leksakerna betala sedan år 1871 i tull 60 fres pr 100 kilo; förr betalades 10 proc. af det deklarerade värdet, men detta måste ändras, ty ofta sändes dubbla fakturor, en till tullen med ett fiktivt lågt klareringspris och en annan till agenterna i Paris med den verkliga summan angifven.

** Det var denna fabrik, hvarifrån utgingo »cris-cris» af oroväckande hägkomst.

en rik man, och hvad mera är, han är en klarsynt och ifrig patriot, som i sin sfär gjort sig väl förtjänt om fosterlandet. Efter årslångt återtag börja de franska blecksoldaterna avancera, de preussiska pickelhufvorna vika hvarje jul från de inkräktade positionerna i de franska barnkamrarna, och snart skall trikoloren vaja i leksaksbodarna i Berlin. — En liten revanche i afvaktan på den stora.

* * *

Femton år ha förflutit sedan fienden tryckte sin häl på det fallna Frankrikes nacke, men i dag liksom förr är dock Paris hufvudstaden för all mänsklig kultur. Konkurrenten har fört *l'article de Paris* till ett kommersiellt Sedan, och *le jouet parisien* hör ur finansiell synpunkt ej längre till stormakterna i leksaksvärlden. Men pariserdockan skall dock aldrig erkänna sin tyska rivals segerrätt, hon bär det medfödda adelsmärket på pannan, och hon skall härska i dockvärlden som förr med smakens och den konstnärliga förfiningens obestridda rang. Det behöfs ej mycket »människokänedom» för att genast urskilja henne, den graciösa parisiskan med sitt fina sourire och sina skälmaktiga ögon från en hamburgsk eller nürnbergsk dockskönhets, som med sitt stereotypa flin på karmosinröda kinder och sina vidtuppspärrade intetsägande emaljögön genast förråder sitt tudeska ursprung. Skulle tvekan vara möjlig, så se blott på fötterna — pariserdockan har små eleganta fötter och är alltid chausserad med ett visst koketteri, då däremot Germanias tungfotade dotter är karakteristiskt vårdslös i sin fotbeklädnad ... *tout comme chez nous* för resten. Beträffande den öfriga toaletten är Tyskland, trots sina vunna 5 milliarder, inkapabel att leverera en smakfull docktoalett, härför fordras en parisersömmerskas fina fingrar. Också anses det *comme il faut* bland de verkligt eleganta preussiska dockorna att hämta sina kostymer från någon dockvärdens Worth i Paris. — I parentes kan jag upplysa, att de verkligt distinguerade preussiska dockorna hämta mera än sina kostymer från Paris — de hämta äfven sina hufvuden därifrån. De tyska

leksaksfabrikanterna, oförmögna att hemma hos sig få vackra och uttrycksfulla dockfysionomier, köpa sina dockhufvuden en gros från porslinsfabrikerna i Montreuil och S:t Maurice, där verkliga artister t. ex. en Carrier-Belleuse modellera dem.

Jag har hittills endast talat om den högre eleganta dock-societeten, men äfven i den bättre lottade medelklassen — dockor på 20 à 30 fres — märkes lätt skillnaden på tyskor och fransyskor. Allt efter som man tränger ned i samhällets lägre regioner, i dockbourgeoisien, blir den nationella typen mera oklar; dock återger jag mig att som oftast ännu på en 5 fres docka igenkänna min franska landsmaninna. För att bestämma nationaliteten hos en 1 fres docka erfordras vidtomfattande förstudier och medfödda anlag. Jag meddelar här till ledning för unga forskare i denna ännu tämligen obskyra afdelning inom antropologien ett viktigt moment i den fysikaliska undersökningsmetoden — man skall skaka på dockan. Om det skramlar inuti henne, är hon sannolikt fransyska, ty Parisgri-setterna, som göra dessa dockor, ha för vana att stoppa några småstenar inuti dem — hvilket lär utveckla barnens anlag för vivisektion, enligt hvad jag hört sägas.

Längre ned i serien, där den Darwinska öfvergångstypen vidtager, där dockan saknar både armar och ben och där hvarje spår af sjäslif dött ut på dess impassibla träansikte, stämp-ladt af samma passionsfria lugn, som möter oss hos antikens marmorfolk, eller där blott ett medvetlöst löje glider öfver de rudimentära anletsdragen, hvari degen stelnat, där näsan blott är en aningsfull kontur och ögonens svarta glober ännu höljas af det kaos-mörker, hvarur den första dockan utgått — där upphöra alla nationalitetsspörsmål, där framlefver dock-embryot i paradisk enfald sin af alla politiska stormar ostörda till-varo i det land, som sett det födas. Dockan à 13 sous emigrerar ej, kanske af patriotism, kanske af brist på företagsamhet.*

* Dockan à 13 sous är en karakteristisk Paris-typ. Hon hör till släktet *poupard*, är vanligen af målad papp eller af trä, ibland är hufvudet af ett slags deg. Efter hufvudets fulländning har artistens fantasi och skaparkraft plötsligt afstannat — resten af skepnaden är endast skisserad och förlorar sig i ett aflängt kaos.

Hennes roll i lifvet är blygsam, hon hör till de ringaktade. Hennes plats i de stora leksaksbasarerna är ett undangömdt hörn långt bakom de andra dockorna, som sträcka sina artikulerade armar mot bättre lottade köpare och med strålände emaljögön och leende mun taga emot alla besökandes beundrande blickar. Men långt bort i ytterkvarterens öde gränder, där hela leksaksbasaren består af ett flyttbart bord och publiken af en hop hungriga små trasvargar — där tronar 13 sous-dockan i främsta ledet. I det fladdrande skenet af lyktan, som lyser upp den blygsamma feeri-värld, som jul och nyår rulla upp för fattigmans barn, där blir den ringaktade dockan skön som en drottning, och en hel stab beundrare och beundrarinnor sluta ring omkring henne. Och äfven jag hör till hennes beundrare. Ingen af *Louvrens* eleganta dockskönheter har med sina smäktande ögonkast kommit mitt hjärta att klappa, ingen af *Bon Marchés* tjusande koketter har kunnat fånga mig i sina blonda lockars garn. Men jag erkänner, att mitt öga med rörd sympati dröjer vid den fattiga 13 sous-dockans grofva drag. Hvar och en har sin smak — jag tycker hon är vacker, jag kan ej hjälpa det. Och vi ha ofta mötts, slumpen för mig gång på gång i hennes väg. Men tänk, om det ej vore slumpen, tänk om det i stället vore denna min oförklarade böjelse, som så ofta leder mina steg dit ut, där jag vet, att jag finner min sköna, tänk om jag vore kär på gamla dar! I alla händelser har jag ingenting sagt, och min flamma har aldrig sagt mig ett ord heller, hvarken uppmuntrande eller afböjande. Men vi träffas, som sagdt, ofta nog hos gemensamma vänner, ibland synnerligast på jul- och nyårskvällar ha vi gått dit i sällskap. Mitt besök bryr man sig ej vidare om, men hvilken glädje sprider ej dockan! Inseende min underordnade roll böjer jag mig villigt för min kamrats öfverlägsna sällskapstalang, och tyst i ett hörn brukar jag njuta af hennes succès. Jag vet ej, huru hon bär sig åt, men knappt har hon kommit in i rummet, förrän det liksom ljusnar där inne i det mörka kyffet, där armodets barn bo. Ljuset kommer från småsyskonens tindrande ögon, skimrar i ett matt löje på sjuke brors bleka kind och faller som

en gloria kring dockans kala hufvud. Gråten fastnar i halsen på den sistfödde lille, som kryper kring på golvet, han glömmer, att han är hungrig, han glömmer, att han fryser, och hänryckt sträcker han armarna mot den kärkomna gästen. Och så på kvällen, när jag skall gå, på kvällen, då där nedin- under rikemans barn dansat sig trötta kring julgranen, då tap- tot gått för tennsoldaterna inne i gossarnas rum och småflickor- nas eleganta poupéer sofva i hvar sin docksäng — då sveper lilla syster däruppe i vindskupan så ömt mammans trasiga schal kring sin älskade docka, ty natten är kall, och dockan har intet på sig. Och så sofver fattigdockan i syskonsängen med sina små tacksamma beundrare.

Ringaktad och beledad af oss stora, hvilkas ögon blifvit för- vända af tidens fordran på naturalism, står dock 13 sous-dockan i sin landtliga oskuld och sin ursprungliga naivitet mera nära idealets urbild än Louvrens och Bon Marchés dyrbara dockskönheter, som stå på högsta trappsteget af kulturens för- fining. Vi stora ha förlorat förmågan att döma häröfver, då vi förlorade vårt barnasinne, men vår lärare i detta som i myc- ket annat är den lille parfveln, som kraflar omkring på golvet. Lägg en kokett lyxdocka vid sidan af den enkla pappdockan, som ännu ej ens fått mänsklig form, och den lille sträcker of- tast armarna efter den senare. Det låter som en paradox, men dessa enkla billighetsleksaker äro favoriterna äfven hos rike mans barn, så länge de äro verkliga barn och äro omedvet- na om guldets betydelse. Sedan, när de fått kunskap härom, drifvas de snart ut ur barnasinnets Eden, då öppnas deras ögon för fattigdockans nakenhet, och hvad jag ofvan sagt gäller ej mer.

Men de »politiska strömningarna», hvart ha de tagit vägen?

Undan från politikens stridsfrågor och oro ha tankarna flytt till den fattiga dockans vindskammaridyll. Jag har sökt teckna henne så, som hon ofta, ofta uppenbarat sig för mig, jag har lyft på den oförtjänta glömskans slöja, som döljer hen- nes undangömda tillvaro, där hon lefver för att bringa glädje åt dem, som världen fostrar upp till sorg. Jag har gjort det

som en tacksamhetsgärd för den rena glädje, hon förunnat äfven mig, fast jag är för gammal att leka med dockor.

Men Gud ske lof, att jag ej är för gammal att se på.

Dockan, hon är ej gammal hon, och hon blir det ej heller — hon åldras ej, hon dör ung liksom hjälten, älskad af gudarna. Hon dör ung, och redan några veckor efter nyåret har hon gått till de underliga Elyseiska fält, där hvad som lefver kvar af alla sönderslagna leksaker sofver under skuggan af vissnade julgranar.

Från Impasse Roussel.

Jag hade flera patienter den tiden i Impasse Roussel. De voro en tio à tolf hushåll, som bodde där inne, men det var ingen, som hade det så dåligt som familjen Salvatore, tror jag. Inne hos Salvatores var det så mörkt, att de måste bränna en liten gasoljelampa hela dagen, och där fanns ingen eldstad annat än kolpannan, som stod midt på golvet. Fuktigt som i en källare var där alltid, men när det regnade, trängde vattnet in i rummet, som låg ett par fot lägre än marken.

Och dock kunde man i allt se ett slags rörande bemödande att sträfva emot det dystra intryck, själfva bostaden gaf. Gamla illustrerade tidningar voro uppklistrade kring väggarna, sängen var snygg och ren, och bakom ett skynke i ena hörnet var familjens lilla garderob i största ordning upphängd. Småflickornas säng hade Salvatore själf med konstfärdig hand fabricerat utaf en stor gammal låda, och om dagen kunde man sitta på den som på ett slags soffa. Hörnhyllan, där madonnan stod, var prydd med sirliga pappersblommor, och där lågo äfven uppradade familjens små dyrbarheter: den förgyllda broschen, som Salvatore förärat sin hustru, då de gifte sig, korallhalsbandet, som hennes bror en gång haft med sig hem från korallfisket i Barbariet (Algeriet), de två granna kopparna, ur hvilka man drack kaffe vid högtidliga tillfällen, och där stod äfven den där märkvärdiga porslinsunden, som Concetta en gång fått af en fin dam, och som endast fick tagas ned om söndagarna för att beundras på nära håll.

Inte förstod jag, hur modern bar sig åt, men flickorna voro alltid något så när hela i sina urvuxna klänningar, och de skeno

i ansiktet, så rentvättade voro de. Äldsta syster, Concetta, hade gått i fattigskolan nära ett halfår, och det var moderns stolthet att låta henne läsa högt ur sin bok för mig — själf hade hon ju aldrig lärt att läsa, och ehuru jag låtit mig berättas, att Salvatore själf läste mycket bra innantill, så hade dock hvarken han eller jag vågat oss på något försök i den vägen. Nu, sedan Petrucchio nästan aldrig kom upp ur sängen mera, hade Concetta fått lof att uppgifva skolgången för att stanna hemma hos sjuke bror, medan »*la mamma*» var på sitt arbete där borta på matserveringen. Den platsen kunde ej uppgifvas, ty hon hade ej blott 10 sous om dagen för diskningen, utan kunde äfven ibland få med sig hem under förklädet några kvarlefvor, som ingen annan kunde använda, men som voro utmärkta att göra soppa på åt Petrucchio.

Salvatore själf arbetade hela dagen borta i La Villette, han måste vara vid stenhuggeriet kl. 6 hvarje morgon, och det var alltför lång väg att gå hem under middagsrasten. Ibland hände det att jag var där, när han kom hem på kvällen efter slutadt dagsverke, och han såg då mycket stolt bort till mig, när Petrucchio sträckte armarna mot honom. Han tog så försiktigt sin lille son med sina stora valkiga händer, lyfte upp honom på sin breda skuldra och lutade ömt sin solbrända kind mot sjuklingens vaxbleka ansikte. Petrucchio satt alldeles orörlig och tyst på faderns arm; någon gång grep han med sina magra fingrar i faderns tofviga skägg, och då såg Salvatore mycket lycklig ut: »*vedete, Signor dottore*» sade han då, »*n'è vero che sta meglio stasera?*»*

Han fick ut sin veckoaflöning hvarje lördag, och då kom han alltid triumferande hem med en liten leksak åt sin son, och både far och mor lågo då på knä framför bädden för att se, hvad Petrucchio tyckte om den. Petrucchio tyckte tyvärr om nästan ingenting, han tog leksaken i sin hand, men det var också allt. Petrucchios ansikte var gammalt och vissnadt, och hans allvarliga trötta ögon voro ej ett barns ögon. Jag hade aldrig sett honom gråta eller klaga, men jag hade heller aldrig sett

* Inte sant han är bättre i kväll?

honom le mer än en gång, då han fick en stor luden häst, en häst, som räckte ut tungan, när man vände honom upp och ned. Men det var inte alla dagar en sådan häst stod att skaffa.

Petruccio var fyra år, men han kunde ej tala. Han kunde ligga timme efter timme alldeles orörlig och tyst, men han sof ej, hans stora ögon stodo vidöppna, och det var som såge han långt bortom det trånga rummets väggar — »*sta sempre in pensiero*»,* sade Salvatore.

Petruccio ansågs förstå allting, som sades kring honom, och där företogs intet af vikt inom den lilla familjen, utan att man först sökt utforska Petruccio's uppfattning af saken, och hade någon i den lille själlöses anletsdrag trott sig läsa ett ogillande, så förföll med ens hela frågan, och det befanns sedan, att det nästan alltid varit Petruccio, som haft rätt.

Om söndagarna satt Salvatore där hemma, och som oftast voro där då några andra helgdagsklädda arbetare på besök, och med lågmälda stämmor satt man och resonerade om arbetsförtjänsten, om underrättelser från »*il paese*» och ibland spenderade Salvatore på en liter vin, och man spelade ett parti »*alla scopa*». Ibland ansågs Petruccio ha gifvit tillkänna, att han ville se på, och då stod hans lilla säng framflyttad till bänken, där de sutto, och ibland önskade Petruccio vara ensam, och då flyttade Salvatore med sina gäster ut i förstugan. Jag hade dock märkt, att Petruccio's önskan att vara ensam och samkvämet förläggande till förstugan vanligen inträffade, när hustrun var borta; var hon hemma, så såg hon tydligt, att Petruccio ville, att fadern skulle stanna där inne och ej gå ut med de andra. Och Petruccio hade nog rätt i det där också. Tyvärr var Salvatore ej alldeles obehaglig, om någon af gästerna i sin tur ville spendera, och en gång ute i förstugan hände det nog, att det bar af bort till vinkrogen också. Och en gång där, var det ej så lätt för Salvatore att komma därifrån.

Och hvad som var ännu svårare var att komma hem igen. Hustrun förlät honom nog, hon hade gjort det så många gånger förr, men Salvatore visste, att Petruccio var obehaglig, och ju

* Han ligger alltid och tänker för sig själf.

tätare rusets dimma föll öfver honom, desto mera förkrossad kände han sig under Petrucchio's förebrående blick. Ingen förställning hjälpte här, Petrucchio genomskådade honom genast, Petrucchio kunde till och med se, huru mycket han hade druckit, enligt hvad Salvatore själf anförtrodde mig en söndagskväll, då jag träffade på honom sittande ute i förstugan i djupaste ånger. Salvatore var tyvärr betydligt osäker på målet den kvällen, och det behöfdes ej Petrucchio's skarpsinne för att se, att han var mer än vanligt drucken. Jag frågade honom, om han ej skulle gå in, men han ville stanna där ute för att få »*un poco d'aria*»; han var dock mycket angelägen att få veta, om Petrucchio var vaken eller ej, och jag lofvade att komma ut och säga honom det. Jag tyckte, jag också, att det var bäst, att han satt kvar där ute, till dess hufvudet hunnit klarna på honom en smula, om just ej för Petrucchio's skull så för att skona hustrun, och det var för resten ej första gången jag var Salvatores förtrogne i en dylik svår situation. Den, som sett de fattiges lif på nära håll, kan ej vara sträng mot en arbetare, som, efter att ha sträfvat tolf timmar om dagen hela veckan, får litet vin i hufvudet någon gång. Det är ett sorgligt faktum, men vi måste döma det mildt, ty vi få ej glömma, att samhället ej ännu erbjudit dessa stackars människor någon som helst annan förströelse.

Jag tillrådde därför min vän Salvatore att sitta kvar där ute, tills jag kom tillbaka, och jag gick ensam in. Där inne satt hustrun med sitt sorgebarn i famnen, och borta från lådan hördes de sofvande småflickornas jämna andedräkt. Petrucchio ansågs känna igen mig mycket väl och äfven tycka om mig, ehuru han aldrig gifvit det tillkänna på något vis, lika litet som, för såvidt jag kunnat förstå, någon som helst annan förnimelse någonsin afspeglats på hans ansikte. Modersögat, så klarsynt i allt, såg dock ej, att det fanns ingen själ i barnets tomma blick, modersörat, så känsligt för hvarje den lilles andedrag, hörde dock ej, att de förvirrade ljud, som någon gång gingo öfver hans läppar, aldrig skulle kunna formas till mänskligt språk. Petrucchio hade ju varit sjuk sedan födseln, hans kropp var förkrympt, och där bodde inga tankar under barnets

skrynklade, fårade panna. Jag förmådde tyvärr intet göra för honom, allt, hvad jag kunde önska, var, att den vanlottade lille snart skulle få dö. Och det såg ut som om hans befrielse var nära. Att Petrucchio var sämre sedan någon tid hade både modern och jag förstått, och i kväll var han så maktlös, att han ej orkade hålla hufvudet uppe. Petrucchio hade vägrat all föda sedan gårdagen, och Salvatores hustru höll just på, när jag kom in, att med alla de smekord, som endast en mor känner, söka förmå honom att svälja ned litet mjölk, men han ville ej. Förgäfves förde modern skeden till sin mun och sade, att det var utmärkt godt, förgäfves vädjades till min närvaro, »*per fare piacere al Signor dottore.*»* Petrucchio ville ej. Hans panna var rynkad, och hans ögon hade fått ett uttryck af smärftfull ängslan, men ingen klagan gick öfver hans sammanpressade läppar.

Plötsligt gaf modern till ett anskri; Petrucchio's ansikte förvreds i krampaktiga ryckningar, och en våldsamt konvulsion skakade hela hans lilla kropp. Anfallet var strax öfver, och medan Petrucchio lades i sin säng, sökte jag lugna modern så godt jag kunde med att barn ofta ha konvulsioner af minsta anledning, och att detta i och för sig själf ej är så vidare farligt.

Jag såg upp, och jag fick se Salvatore stående lutad mot dörrposten. Han hade tagit mod till sig och just raglat fram till dörren för att gå in, och, osedd af oss, hade han bevittnat den för ovana ögon så uppskakande synen. Han var alldeles likblek, och stora tårar runno utför kinderna, som nyss förut glödde af ruset. »*Castigo di Dio! Castigo di Dio!*»** mumlade han med bäfvande stämma, och han föll på knä där borta vid dörren, liksom vågade han ej nalkas den vanmäktige krympningen, som syntes honom som en Guds väldige hämnare.

Den omedvetne lille sonen hade än en gång visat sin far rätta vägen; Salvatore gick ej mera till krogen.

Petrucchio blef allt sämre, och modern vek ej mera från hans sida. Och det var en knapp månad efter att hon förlorat

* För att göra doktorn till viljes.

** Guds straff.

sin plats, som Salvatores olycka inträffade; han föll ned från en murareställning och bröt af sig benet. Han fördes på Lari-boisière-sjukhuset, och bolaget, där han arbetat, utbetalade 50 centimer om dagen till hans familj — hvilket ej var deras skyldighet att göra, så att Salvatores hustru hade att vara mycket tacksam därför. Hvarje torsdag — visitdagen på sjukhuset — var hon där uppe hos honom en stund, och jag såg honom också ett par gånger. Dagarna gingo och nöden blef allt större där inne hos Petrucchios mor. Porslinshunden stod nu ensam kvar på madonnans hylla, och det dröjde ej länge, förrän helgdagskläderna gingo samma väg som nipperna bort på pantlånekontoret. Petrucchio skulle ha buljong och mjölk hvar dag och han fick det; småflickorna fingo också äta sig någorlunda mätta, tror jag, men hvad modern själf lefde af, vet jag ej.

Att få Petrucchio till barnsjukhuset, där han skulle haft det mycket bättre, hade jag ju försökt så många gånger, men som vanligt hade all min öfvertalningsförmåga intet kunnat uträtta; de fattige släppa som bekant nästan aldrig från sig sina sjuka barn. Den lägre borgarklassen och de burgna handverkarna ha lärt sig inse värdet af sjukhusen, men de riktigt fattiga mödrarna, hvilkas kultur är mycket låg, vika ej från sina sjuka barns sida — undantagen från denna regel äro ytterst sällsynta.

Och så kom den 15:e, den fruktade dagen, då hyreskvar-talet skall betalas, då arbetaren släpar madrassen till pantlånekontoret och hustrun drar af sig ringen, som för hennes klass betyder långt mer än för vår; den ångestfulla dagen, då otaliga bönfällande stå med sänkta hufvuden inför sina hyresvärdar, och då hundratals familjer ej veta, hvar de skola sofva nästa natt.

Jag hade mina vägar där förbi just samma kväll, och vid porten stod Salvatores lilla flicka och grät för sig själf. Jag frågade henne, hvarför hon grät, men det visste hon ej; till slut fick jag dock veta det, hon grät därför att »*la mamma piange tanto*».* Där inne på gården stötte jag på min vän Archangelo

* Mamma gråter så.

Fusco, gatsoparen, som bodde vägg om vägg med Salvatores. Han höll på att släpa sin säng ut på gården, och jag behöfde ej invänta hans förklaring för att förstå, att han blifvit vräkt.* Jag frågade honom, hvart han skulle flytta, och han hoppades få ligga på nattasylet vid rue Tocqueville i kväll, och se'n finge man väl se. Där inne satt Salvatores hustru och grät bredvid Petrucchios säng, och på bordet stod ett knyte med familjens kläder. Familjen Salvatore hade ej kunnat betala sin hyra, och familjen Salvatore hade blifvit vräkt. Värden hade varit där på eftermiddagen och sagt till, att rummet var uthyrdt från nästa dags morgon. Jag frågade henne, hvart hon tänkte taga vägen, men det visste hon ej.

Jag hade ofta hört talas om den fruktade hyresvärden; året förut hade jag sett alldeles samma sorgliga scen, huru han låtit kasta ut på gatan ett par olyckliga familjer och lagt beslag på det lilla, de ägde. Jag hade aldrig sett honom personligen, men jag ansåg, att det kunde vara nyttigt för mina människostudier att göra hans bekantskap. Archangelo Fusco erbjöd sig att följa mig till honom, och vi knogade i väg. Under vägen berättade min ledsagare mig, att värden var »*molto ricco*»; utom hela Impassen ägde han ett stort stenhus i kvarteret, och detta förvånade mig ingalunda, eftersom jag länge vetat, att han i smyg dref det mest inbringande af alla yrken, nämligen penningeutlåning åt fattigt folk. Archangelo Fusco ansåg sig intet ha att lära af ett nytt sammanträffande med värden, och se'n han berättat mig, att han utom hyran var skyldig honom tio francs, öfverenskommo vi, att han blott skulle följa mig till porten. En illa klädd gubbe med ett rödbrusigt, obehagligt utseende öppnade försiktigt dörren, och sedan han synat mig noga, lät han mig komma in i rummet. Jag framförde mitt ärende och bad honom låta Salvatore få betala sin hyra om ett par dagar. Jag sade honom, att Salvatore själf låg på sjukhuset, att barnet var döende och att hans stränghet mot dessa stackars människor var omänsklig grymhet. Han frågade, hvem jag var, och jag svarade, att jag var en vän till familjen. Han såg

* Hyresvärden får lägga beslag på allt utom sängen och gångkläderna.

på mig, och med ett fult skratt tyckte han, att jag bäst borde visa det genom att genast betala deras hyra; jag kände, hur blodet steg mig åt hufvudet, jag hoppas och tror, att det var blott af harm, ty man behöfver aldrig rodna öfver att man ej är rik. Jag hörde ett par minuter, huru han öfveröste mina stackars utfattiga italienare med de gröfsta ord; han sade, att de voro ett smutsigt, tjufaktigt pack, som ej förtjänade att behandlas som människor, att Salvatore söp upp sin arbetsförtjänst, att gatsoparen stulit tio francs från honom, och att de allihop väl förtjänade den nöd, de lefde uti.

Jag frågade, om han behöfde dessa penningar just nu, och af hans svar insåg jag, att här hjälpte inga böner — han var rik, han ägde öfver 50,000 francs i pengar, sade han, och han hade själf börjat med att äga intet. Det är ett sorgligt psykologiskt rön jag här syftar på: den rik vordne fattige är i regeln grym mot fattiga; man skulle hoppas och tro motsatsen, men det är tyvärr så.

Min mening, då jag gick dit, hade varit att med diplomatisk klokhet söka åstadkomma ett slags uppgörelse; men tyvärr var jag ej mannen härtill. Jag föll i fullkomligt raseri och förgick mig för resten som vanligt. Han svarade mig i början hånfullt och groft förolämpande, men tystnade så småningom, ju häftigare jag blef, och till slut talade jag ensam, jag tror i en half timmes tid, till honom. Det tjänar till ingenting att berättas, hvad jag sade honom — det finns tillfällen, då man är berättigad att visa sin vrede i handling, men det är alltid en dumhet att visa den i ord. Jag sade honom emellertid, att dessa penningar han pressat ut från de fattiga voro syndapengar, att hans skuld till alla dessa stackars människor var långt större än deras skuld till honom. Jag pekade bort till krucifixet, som hängde på väggen, och jag sade, att om det fanns någon gudomlig rättvisa här på jorden, så skulle hämnden ej uteblifva, och att inga böner kunde köpa honom fri från det straff, som väntade honom, ty hans hela lif var fläckadt af den största synd som finns, nämligen grymhet mot de fattiga. »Och tag dig i akt, gamle blodsugare», ropade jag till slut med hotande

stämman, »du skyller ditt guld till de fattige, men till djäfvulen skyller du dig själf, och stunden är ej långt borta, då han skall kräfva igen sitt lån!» Jag hejdade mig bestört, ty mannen sjönk ned i sin stol, liksom rörd af en osynlig hand, och likblek stirrade han på mig med en förfäran, som jag kände meddela sig till mig själf. Förbannelseorden, jag nyss ropat ut, ljödo ännu i mina öron med en underlig hemsk klang, som jag ej kände igen, och det var mig, som vore där någon mer än vi bäge i rummet.

Jag var så upprörd, att jag icke har något minne af, huru jag kom ut därifrån. När jag kom hem till mig, var det redan sent, men jag sof ej en blund den natten; och än i dag tänker jag med undran på den vakna dröm, som då fyllde mig med en onämbar bäfvan. Jag drömde, att jag dömt en människa till döden.

Då jag kom dit bort fram på förmiddagen, hade slaget redan träffat mig, jag *visste* hvad som hade händt, fastän ingen människa sagt mig det. Alla Impasse Roussels invånare voro församlade framför porten i ifrigt samspråk: »*Sapete, Signor dottore?**» ropade de så fort de fingo se mig.

»Ja, jag vet», svarade jag och gick skyndsamt till Salvatores. Jag lutade mig ned öfver Petrucchio och låtsade undersöka hans bröst, men andlös lyssnade jag till hvarje ord hustrun berättade mig.

Värden hade kommit dit ned sent i går kväll, sade hon. Lilla flickan hade sprungit och gömt sig, då han steg in i rummet, men Concetta hade stannat kvar bakom moderns stol, och då han frågade, hvarför de voro så rädda för honom, hade Concetta svarat, därför att han var så elak emot mamma. Han hade suttit där på bänken en lång stund utan att säga ett ord, men han såg ej ond ut, tyckte Salvatores hustru. Till slut hade han sagt åt henne, att hon ej behöfde vara ängslig för hyran, hon kunde få vänta med betalningen till nästa gång. Och när han gick, hade han lagt ett femfrancsstycke på bordet för att köpa något åt Petrucchio. Utanför dörren hade han mött Archan-

* Vet doktorn af det?

gelo Fusco, som just höll på att lassa sin säng på en dragkärra för att ge sig i väg, och han hade äfven sagt åt gatsoparen, att han kunde få bo kvar. Han hade frågat Archangelo Fusco om mig, och Archangelo Fusco, som bedömde mig med vänskapens allt förlåtande öfverseende, hade inte sagt något ovänligt om mig. Han hade se'n gått sin väg, och enligt hvad som upplystes i polisundersökningen hade han mot sin vana tillbragt kvällen på en vinkrog där bredvid, och portvakten hade tyckt, han såg rusig ut, då han kom hem. Som han bodde alldeles ensam och af fruktan för tjufvar eller girighet skötte sitt hushåll själf, visste man ej, hvad som försiggått, men där hade brunnit ljus hela natten; och då han ej kom ned på morgonen och hans dörr var stängd inifrån, hade man börjat ana oråd och skickat efter polis. Han hade varit varm ännu, då man skar ned honom, men doktorn, som polisen sändt efter, hade sagt, att han var död se'n ett par timmar. Man hade ej kunnat utforska minsta anledning, hvarför han hängit sig. Allt hvad man visste var, att han på kvällen haft besök af en främmande herre, som stannat hos honom öfver en timmes tid, och grannarna hade hört en häftig ordväxling där inifrån. Ingen i huset hade sett den främmande herrn förut, och ingen visste, hvem han var.

* * *

Impasse Roussel äges nu af den dödes bror, och till min glädje var den nye världens första åtgärd att låta reparera upp rummen där inne, så att där nu ser någorlunda snyggt ut. Och sänkt hyran har han också gjort.

Salvatores flyttade därifrån, se'n Petrucchio dog, men det bor ännu fullt af italienare där inne. Jag är där ibland, och trots allt tal om Parisdoktorernas *jalousie de métier* har jag ännu aldrig kommit på någon, som sökt locka den praktiken ifrån mig.

Rafaella.

Taflan ansågs vara en af de bästa på Salongen, och den unge konstnärens namn var på allas läppar. Det stod ständigt en grupp af beundrare framför bilden, förtrollade af den sköna synen. Hon låg där på en bädd af purpur, och kring hennes fågring strålade ett skimmer af lifvets majsol. Raffinerade konstkännare bestämde hennes ålder till högst sexton år — det var ännu något af barnets tjusfulla behag i de fina lemmarna, och det var, som höljde en slöja af oskuld hennes nakenhet.

Hvem var hon, den fagra slumrerskan, hvars anletes danning var så ädel, hvars lemmars harmoni var så skön? Var det sant, hvad ryktet förde kring, att originalet till den bländande bilden bar ett af Frankrikes största namn, att en Faubourg S:t Germain's högborna skönhet, okänd af mannen, låtit konstnären få skåda det ideal han sökt, men aldrig funnit? Hvem var hon?

Han hade stått där länge och lyssnat till bifallssorlet, som vittnade om konstnärens triumf, och långsamt banande sig väg genom den eleganta publiken nådde han utgångsporten.

Han stod där en stund och såg, hur det ena ekipaget efter det andra rullade i väg nedför Champs-Élysées; och så vandrade han af bort öfver Place de la Concorde och kom in på Boulevard S:t Germain. Klockan slog 7, när han gick förbi S:t Germain des Prés, och han påskyndade sina steg, ty han hade lång väg ännu.

Han vek af i en af smågatorna bort vid Jardin des Plantes-kvarteret, och det var, som lämnade han Paris långt bakom sig. Gatorna började mörkna och trängas ihop till gränder, butikerna krympte ihop till små salubodar och kaféerna blefvo krogar. De fina rockarna blefvo allt sällsyntare och blusarna blefvo allt flera. Klockan var nära 8, det var teaterdags nere

vid de strålande boulevarderna, och där uppe vandrade grupper af arbetare hem från slutadt dagsverke. Trötta och tungsinta sågo de ut, men arbetet är strängt, redan klockan 6 på morgonen ljöd hvisselsignalen i fabriker och verkstäder, och många hade en timmes väg dit bort. Här och där stod en trasig gestalt med framsträckt hand; han bar ingen inskription på bröstet, om hur han blifvit blind, han läste ej upp ett ord af sitt eländes historia — han behöfde det ej här uppe, ty de, som gåfvo honom en slant, voro fattiga själfva, och de flesta af dem hade vetat af, hvad det vill säga att vara hungrig.

Gränderna blefvo allt smutsigare, och högar af sopor och afskräden lågo kvar vid de stinkande rännstenarna; det var ej så noga här uppe, här bodde bara fattigt folk.

Han gick in i ett ruskigt gammalt hus och trefvade sig upp för de slippriga, mörka trapporna, så högt upp han kunde komma. En gammal gumma tog emot honom i dörren — han var väntad. »Zitto, zitto!» (tyst, tyst), sade den gamla med pek-fingret på munnen, »hon sofver!» Och med hviskande stämma berättade *la nonna* (mormor) om hur det varit se'n i går. Rafaella hade inte yrat alls i natt, hon hade legat stilla och lugn hela dagen, blott att hon då och då begärt att få se barnet, och för en stund se'n hade hon somnat in med den lille i famnen. Ville *il Signor* väcka henne? Nej, det ville han inte, han satte sig tyst ned på bänken bredvid den gamla. Gumman och han voro goda vänner, och han visste väl hela deras sorgliga historia.

De voro från San Germano, byn där uppe bland bergen halfvägs mellan Rom och Neapel, hvarifrån flertalet af italienska modeller komma. De hade kommit till Paris för knappa två år sedan med en hel hop män och kvinnor från deras nejd. Rafaellas mor hade fått »*la febbre*» och dött på Hôtel-Dieu ett par månader därefter, och gumman och dotterdottern hade sedan haft att reda sig ensamma i den främmande staden.

Rafaella hade blifvit modell som de andra.

Och den unge konstnären målade hennes bild. Han målade hennes sköna flickhufvud, han målade hennes ungbarmade bröst.

Så föllo hennes fattiga kläder, och han målade hennes kyska nakenhet i den knoppande vårens fågning, i de sofvande sinnenas oskuldsfulla fred. Hon var den fjärilsvingade Psyke, hvars läppar Eros ännu ej kysst, hon var Dianas nymf, som, trött efter jakten, låter kitonen falla och osedd af mänskligt öga badar de jungfruliga lemmar i den undangömda skogssjöns vatten, hon var lundens fagra dryad, som sofver på sin bädd af blommor.

Och medan konstnären fäste hennes bild på duken, kysste satyren hennes lockiga nacke.

Så blef hans sista tafla färdig. Ryktet steg in i den unge konstnärens ateljé, och ett förfördt barn gick därifrån.

De skildes åt som goda vänner, han skref upp hennes adress med svartkrita på väggen, och hon kom till en annan. Så gick hon ur ateljé i ateljé; och hennes omedvetenhet skyddade henne ej mer.

En dag stod den gamla mormodern nere vid dörren i den eleganta ateljén och berättade snyftande, att Rafaella skulle bli mor. Han mindes henne väl, den vackra flickan, och han stack några guldmünt i den gamlas hand och lofvade att söka göra något för henne. Han höll ord. Samma kväll föreslog han kamraterna att göra en insamling för Rafaellas barn, och han förmodade, att där var ingen, som hade rättighet att undandraga sig. Och där var ingen, som hade rättighet att undandraga sig. De gåfvo alla, hvad de kunde, somliga mer somliga mindre, och mer än en tömde hela sin börs i hatten, som gick rundt för Rafaellas barn.

Alla tyckte de det var så synd om henne, den vackra flickan, som haft sådan otur. Man undrade, hvad som skulle bli af henne, nog skulle hon väl kunna fortfara att vara modell, men aldrig kunde hon bli densamma som förr; skulptörerna voro ense, att midjans sköna linjer aldrig kunde bestå profvet, och målarna visste väl, att hyns varma kolorit var förlorad. Barnet skulle naturligtvis »en nourrice» på landet, och pengarna räckte nog till att betala hela första året. Och det var heller ingen dålig idé att be den där främmande doktorn titta till Rafaella, han

tyckte ju för resten om italienarna, och han kunde måhända vara till nytta både i ett och annat, som komma skulle.

Och doktorn, som tyckte om italienare, hade ofta varit där på sista tiden. Rafaella hade varit så sjuk, så sjuk, hon hade yrat i dagar och nätter, och det var den första lugna sömnen, hon haft på länge.

Nej, doktorn ville visst icke väcka henne, han satt där tyst bredvid den gamla mormodern, och han funderade. Han tänkte på Rafaellas historia. Den var ej ny för honom, den historien, italienska fattigkvarteret hade mer än en gång berättat honom den, och läst den i böcker hade han än oftare gjort. Och han tyckte, att hvad han såg i lifvet var långt enklare och långt sorgligare än hvad han läste i böckerna.

I Rafaellas historia fanns ej heller något vidare ovanligt eller effektfullt, inga starka känsloutbrott af vare sig sorg eller förtviflan, inga anklagelser, intet själfmordsförsök och ingen hämndlust. Allt hade gått så enkelt och hvardagligt till väga.

Det var ej med högburet hufvud och flammande ögon som den gamla mormodern stått inför honom, som dock bar skulden till barnets fall, utan i ödmjuk undergifvenhet hade hon stannat nere vid dörren och snyftat fram deras olycka, och när hon gått, hade hon bedt madonnan belöna honom för hans barmhärtighet. Och den stackars gamla gumman hade nog haft sina skäl — hon kunde ej bära hufvudet högt, ty lifvet hade för länge se'n krökt hennes nacke under dagsverkets ok, hennes ögon kunde ej flamma af hot, ty de hade för ofta fått bedja om bröd. Hon visste ej anklaga, ty själf hade hon ohörd blifvit dömd till idel förtryck, hon visste ej fordra rättvisa, ty hela lifvet hade gifvit henne orätt. Hennes väg hade gått fram bland mörker och nöd, hon hade sett så litet af lifvets solljus, och hennes tankar hade blifvit så skumma där under den fårade pannan. Hon var slö, slö som ett gammalt utslitet lastdjur.

Och förföraren, han var visst ingen usling, han var kanske ej sämre än andra. Han hade gjort hvad han kunnat för att försona ett felsteg, som enligt hans åskådning knappt ansågs vara något felsteg; han hade dragit försorg för ett helt år om ett

barn, som han sade ej var hans eget — hvad kunde han göra mer? Han hade frågat doktorn, om han kände några dygdiga modeller; och doktorn hade svarat honom nej, ty han kände icke heller några dygdiga modeller.*

Och Rafaella, hon bar sin förnedring liksom hon förr burit sin fattigdom, utan bitterhet och utan förtviflan; hon grät ibland, men hon anklagade ingen, hvarken sig själf eller honom, som förfört henne. Hon var resignerad. Författarna tro, att det är så lätt att hoppa i Seinen eller att dricka en flaska opium, men det är mycket svårt. Rafaella var dotter af det fattiga folket, ingen kultur hade trängt in i hennes tankevärld, vare sig med sitt ljus eller med sin skugga, hon var alldeles för mycket naturbarn för att ens kunna hitta på något dylikt.

Ja, hon var mycket ociviliserad, hon visste ingenting om människorna, hon förstod ej ens, hvarför hon skulle bli föraktad därför att hon blef mor. Hon hade frågat honom, som satt däruppe vid hennes säng, om förklaringen på hvad hon med naturbarnets fina instinkt väl förstått, hvarför grannhustrurna vändt henne ryggen, då hon gått förbi dem; och han, som var civiliserad, hade ej riktigt vetat hvarför. Han, som var civiliserad, hade framfört anbudet om barnets inackordering på landet eller dess inskrifning på »*Enfants trouvés*» (hittebarnshuset), och hon, som var ociviliserad, hade ej vetat af annat svar än att slå armarna fastare kring barnets hals. Och »*la nonna*», den gamla mormodern, som hvarken kunde skriva eller läsa, och som skurade trappor och bar kol hela dagen, och se'n hon vyssjat barnet till ro på kvällen, dödstrött sof med halfslutna ögon och ett snöre bundet om handlofven för att då och då kunna vagga den lillas korg — hon hade ej heller förstått, att det kunde vara till någon lättnad, om »*la piccola*» komme bort.

Ljuset föll kring den torftiga sängens hufvudgärd, och doktorn såg på sin patient. Ja, det var bra likt henne, han

* Jag var under de tio år, jag bodde i Paris, doktor och vän till de flesta medlemmarna af italienska fattigkvarteret där — mestadels modeller. Min erfarenhet under dessa år var fruktansvärd. Resultatet af nio års vistelse i Rom var detsamma. Af svenska modeller har jag ingen erfarenhet och ha om dem intet att säga.

var en stor konstnär, den firade artisten! Hennes ansikte var blott litet blekare nu, den där smärtsamma skuggan öfver pannan fanns väl ej i den ljusa ateljén, där bilden målades, de där svarta ringarna kring ögonen passade nog ej för Salongen. Men samma formfulländning i hvarje drag, samma ädla hufvuddaning, samma barnsligt veka rundning af kinden, samma krusade lockar kring den högborna pannan — ja, ryktet sade sant, hon bar adelsmärket på pannan, men ej Faubourg S:t Germain's utan Hellas', hon bar den meliska Afrodites drag.

Det var så tyst däruppe i det skumma vindsrummet. Doktorn såg på den unga modern, som sof så lugnt med sitt barn i famnen, han såg på den gamla gumman, som satt vid hans sida och tummade på sitt radband. Med aningsfullt vemod tänkte han på den framtid, som väntade dessa tre, och sorgsna gingo hans tankar den väg, som låg framför hans stackars vänner.

Rafaella blef snart frisk, ty hon var sund af naturens ungdom. Modell blef hon ej mer, ty hon kunde ej lämna sitt barn. Hon blef ej gift, ty folket förläter ej den, som haft ett barn med en »signore». Med barnet vid bröstet gick hon kring att söka plats, hvad plats som helst; hennes fordringar voro så små, men hennes utsikter voro ännu mindre — hon fick ingen plats. Gumman höll ut ännu en tid, se'n var hon bruten och förbi och Rafaella hade att skaffa mat för tre munnar. De sista sparpengarna voro slut, och helgdagskläderna voro på pantkontoret. Den offentliga barmhärtigheten hjälpte henne ej, ty hon var främling, och den enskilda barmhärtigheten nådde ej Rafaella. Hon hade att välja mellan nöd och långsamt förfall till prostitution; hennes barn lefde, och hon valde nöden. Världen belönade henne ej för hennes val, ty dygden hungrar och fryser i Paris' fattigkvarter. Och hon slutade som de flesta andra med att »fare la scopa».* Blekt och utmärgladt satt barnet där uppe på *la nonnas* knä, och med böjd rygg sopade Rafaella gatorna, där nöjena och lyxen gingo fram. Armodet hade plånat ut hennes

* Nödhamnen för de flesta af fattigkvarterens skeppsbrutna, som ännu vilja och kunna arbeta. Staden Paris' gatsopare bestå till stor del af italienare.

fägring, hon bar nödens och förtryckets drag. Sorgerna hade fårat hennes panna, men adelsmärket bar hon ännu — hatten af för dygden i trasor, den är ädlare än Faubourg S:t Germain's!

* *

*

Kanske kunde någon, som skrifer bra, göra en liten novell af Rafaellas historia också; den är dock som sagdt hvarken vidare originell eller spännande, den är mycket alldaglig.

Men jag kan gifva ämnet till en annan liten novell — det är den där doktorn, som tycker om italienare, som har hittat på det. Han har gått och funderat därpå i många år, men han kommer aldrig längre än till funderingar. Skrif en historia om kvinnomodellerna och dedicera den till konstnärerna! Skrif den utan vrånghet och utan sentimentalitet. Skrif den utan öfverdrifter, ty de behöfvas ingalunda, utan strånghet, ty vi ha alla behof af öfverseende.

Säg dem — konstnärerna — huru mycket vi alla hålla af dem, de sorglösa, godhjärtade kamraterna, säg dem, huru stolta vi äro öfver dem, de lyckliga tolkarna af vår skönhetslängtan. Men fråga dem, hvarför de så ringakta sina modeller, fråga dem, om de veta, hvart originalen till deras kvinnofigurer taga vägen.

De veta det väl.

Svara de dig, att de äro unga, att deras frestelse är större än någon annans, så tänk efter, om du själf har rätt att säga dem något mer. Men svara de dig, att skulden faller öfver modellerna, så säg dem i ansiktet, att de ljuga. Säg dem då, att flertalet af kvinnomodeller i Paris bli glädjeflickor — statistiken är där, och den tål ingen opposition; vi veta väl, att mer än en af dem bär skulden inom sig själf, men de äro många, för hvilkas moraliska förnedring en konstnär bär ansvaret.

Men har han då alldeles orätt, doktorn, som tycker, att artisten står vis à vis sin kvinnliga modell i samma ställning som läkaren vis à vis sin kvinnliga patient? Människorna fordra,

och de ha rätt att fordra, lidelsefri blick hos läkaren, och emellan läkarens aktning för sin vetenskap och mannens frestelse har hedern intet val. Vår tid ger konsten platsen framför vetenskapen — hvarför är då ej konstnärens aktning för hans höga uppgift stor nog att kunna skyla en naken kvinnomodell? Hvarför finns det inga dygdiga modeller, hvarför faller deras kvinnlighet med deras kläder? Är ej modellen den okända medhjälparinnan till konstnärens alstring, är hon ej, äfven hon, om ock omedveten, en ringa tjänarinna i konstens tempeltjänst, i templet, där de gamle ställt den kyska Pallas Atenes stod?

Ja, den, som kan skrifva noveller, vet nog hvad han skall säga dem mera — han må taga med de där doktorsfunderingarna, om han tycker det är någon mening med dem; de ha åtminstone den egenskapen, att de äro fotade på erfarenhet, erfarenhet från Paris' konstnärsvärld lika väl som från Roms.

Men må han ej förglömma, att det är tidens gunstlingssöner, han vågar klandra. Blir hans artikel bra, så får han mycket tadel därför — han bör taga emot det som beröm, ty »*il n'y a que la vérité qui blesse!*»

Och för resten kan han trösta sig med, att människornas tadel betyder lika litet som människornas beröm.

Monsieur Alfredo.

Jag vet inte alls, huru jag hittade vägen till det blygsamma lilla kaféet, och inte heller vet jag, hvarför jag aldrig kom att gå på något annat under hela det året.

Jag undrar, om det inte var monsieur Alfredo's skuld, att jag kom att bli stamkund där.

Han dejeunerade visst senare än jag, ty jag brukade redan ha hunnit med ett par cigarretter, innan han gjorde sin entré på Café de l'Empereur, rak och korrekt i sin högknäppta bonjour, med pappersrullen under armen och det grå håret i sirliga lockar kring det fårade gamla barnansiktet. Värden serverade honom hans lilla kopp kaffe och satte schackbrädet framför oss. Mr Alfredo informerade sig med gammaldags artighet om min hälsa, och jag emottog äfven tillfredsställande underrättelser om hans välbefinnande. Jag sysslade ifrigt med att ställa upp schackpjäserna, och medan jag kröp under bordet för att söka efter den där löparen, som alltid ramlade ned på golvet, tog mr Alfredo snabbt sin sockerbit ur fickan och stoppade den i kaffekoppen.

Vi spelade alltid två partier. Jag har en ovanlig otur i spel, och den gamle, som var ytterst road af schack, log af belåtenhet, då han gjorde mig matt. Han spelade mycket långsamt men häpnadsväckande djärft, och ännu efter ett par månaders dagligt samspel var jag ofömögen att kunna säga, hvem af oss som spelade sämst. Hvad som gaf mig mesta bryderiet var, att mr Alfredo nästan uteslutande spelade med drottningen och kungen; hästen, tornet och löparen anlidade han mera ogärna, och bönderna tycktes han alldeles vilja undvika, jag hade ej sett någon spela på det viset, och ofta nog behöfde jag anlita hela min skarpsinighet för att förlora.

Samtalet rörde sig kring litteratur och framför allt teater. Mr Alfredo ställde mycket stora fordringar på den dramatiska konsten, och han gillade ej någon annan riktning än den tragiska. Han var ytterst svår att tillfredsställa i afseende på författare. Jag svärmade den tiden för Victor Hugo, men mr Alfredo ansåg honom allt för vek. Racine och Corneille skattade han högre; dock trodde jag mig förstå, att han ej fann nog handling och dramatiskt lif hos dem.

Komedien föraktade han, och han vägrade bestämdt att betrakta en Scribe, Augier, Labiche eller Dumas som dramatiska storheter. — Man behöfde blott nämna Offenbach's eller Lecocq's namn, för att den eljest så fredlige mr Alfredo skulle falla i fullkomligt raseri; han talade då italienska, hvilket jag aldrig hörde honom göra annat än då han blef ytterst ifrig, och han kallade dem *birbanti* och *avvelenatori** — de hade genom sin musik spridit det gift, som dödat en hel generations smak, menade han, och de buro skulden till tragediens förfall i våra dagar.

Han hade väl reda på allt, som rörde Paristeatrarna, och tycktes ofta gå dit själf — jag hade ett par gånger slagit fram, att vi skulle gå tillsammans någon kväll, men hade märkt, att mr Alfredo ej låtsade förstå min önskan.

Så fort vi slutat vårt andra parti, tog mr Alfredo upp fyra sous ur ett litet papper, vinkade på värden och begärde få veta, hvad han hade att betala, och lade så de fyra sous-styckena på bordet. Café de l'Empereur var ej något dyrt ställe, som du hör; vid Boulevard S:t Michel kostade kaffekoppen åtta sous, och här kostade den blott fyra sous, då man drack den utan socker och grädde — mr Alfredo hade redan för längesedan meddelat mig sin erfarenhet, att socker tog bort kaffe-aromen. Jag, som icke var så nogräknad, hade både socker och grädde på min bricka och konjak också, men aldrig hade det lyckats mig att få mr Alfredo att smaka på ett glas däraf, jag hade försökt med allt, hvad Café de l'Empereur kunde erbjuda, men den gamle herrn hade alltid vägrat, vänligt men bestämdt.

* Röfvare och giftblandare.

Jag visste, att mr Alfredo var författare och att det var manuskriptet till en femaktstragedi, han bar under armen. Jag har alltid beundrat författare och artister, och jag sökte på allt sätt visa mr Alfredo, huru smickrad jag kände mig af hans umgänge. Jag hade för länge se'n berättat honom allt möjligt om mig själf och mina förhållanden, men mr Alfredo iakttog en skygg tillbakadragenhet i allt, som rörde hans egen person. Ibland, när vi lämnade kaféet tillsammans, hade jag velat följa med honom ett stycke, men, utkommen på gatan, tog han alltid farväl af mig, och jag såg mycket väl, att han inte ville ha mig med. Jag hade nog också velat göra honom en visit, men han hade låtit mig förstå, att hans tid var strängt upptagen just nu, och som jag insåg, att det var tragedien det gällde, så kunde det ej falla mig in att vilja störa honom.

Han kom aldrig på kaféet om kvällarna, och då satt jag där ensam. Ibland följde jag med någon af kamraterna i studentpensionen, där jag åt middag, ner till Paris, men som äkta Quartier Latin-bor, var det sällan det blef af, att vi kommo öfver på andra sidan Seine. En kväll hittade någon vid middagsbordet på, att vi skulle hela sällskapet fara ner till Variétés-teatern och se på »*Les Brigands*» (Frihetsbröderna), och hur det var, så drogo de mig med. Jag tror nästan hela parterren var full af studenter. Vi voro i feststämning och applåderade lika frenetiskt som »*claquen*», hvilken upptog bänken bakom oss. Jag tyckte nästan jag handlade falskt mot min gamle vän från Café de l'Empereur, jag kände, hur han skulle ha föraktat mig, om han sett mig, och jag beslöt att inte tala om för honom, att jag varit där. Men jag kunde ej hjälpa det, jag skrattade hejdlöst åt alltihop. Kupletterna hunno knappast sluta, förr än *claquen* gaf bifallssignalen med en bedöfvande applåd, och vi och hela parterren med oss följde efter i stormande jubel. Och så, när vi inte orkade röra armarna längre, hade *claquen* hämtat kraft igen, och med en ny, skallande applåd hälsades skämtet i guld och siden af den allvarliga åskådarraden bakom oss, där en hel kör af fattiga stackare ropade »bravo! bravo!» för morgondagens bröd.

Plötsligt spratt jag till vid ett bravorop, som kom ett stycke efter de andra; jag vände mig hastigt om och såg ut öfver claquen, och till kamraternas stora förvåning tog jag min hatt och smög mig ut ur salongen. Den glada musiken surrade i mina öron hela vägen hem, men jag kände, att det inte var långt ifrån, att tårarna kommo mig i ögonen.

Nej, jag talade aldrig om för mr Alfredo, att jag varit och sett på »Les Brigands», jag förde aldrig mer samtalet på Offenbach eller Lecocq, och aldrig mer slog jag fram att få följa den gamle herrn på teatern.

Dagen därpå, när vi slutat vårt schackparti, följde jag honom på afstånd till hans port. Samma kväll gick jag dit, och medan jag stod och läste visitkortet på mr Alfredo's dörr, kom portvakterskan och upplyste mig om, att mr Alfredo aldrig var hemma om kvällarna. Gumman frågade mig, om jag kanske var en elev, och jag svarade ja. Jag frågade henne, om han hade många elever nu, och hon svarade, att jag var den förste, hon någonsin sett.

Det var fram på senhösten jag meddelade mr Alfredo mitt oåterkalleliga beslut att slunga medicinen och söka ägna mig åt teatern, och med ousäglig glädje mottog jag hans samtycke att bli min lärare i plastik och deklamation. Lektionerna gåfvos hemma hos mig i Hôtel de l'Avenir. Den gamles metod var egendomlig och hans teorier om skådespelarkonst djärfva som hans schackspelning. Jag lyssnade med största uppmärksamhet till hvad han sade, och så godt jag kunde, sökte jag göra efter de plastikens grundregler, han lärde mig. Han villfor dock snart min begäran att få försöka mig i någon roll, och som han kände min böjelse för tragedien, beslöts det, att jag skulle under författarens ledning instudera en af rollerna i mr Alfredos sista stycke *Le poignard*, tragedi i fem akter. Mr Alfredo gaf själf konungen, och jag var markisen. Jag erkänner, att min debut ej var lycklig; jag såg, att författaren ej var nöjd med mig, och jag begrep själf, att jag gjorde fiasko som markis.

Min nästa debut var som lorden i fem-aktstragedien *La Vengeance*, men jag kunde tyvärr ej göra mig några illusioner

där heller. Jag försökte mig därpå som grefven i *Le secret du Tombeau*, men med högst tvifvelaktigt resultat. Jag sjönk se'n ned till vicomte och gjorde öfvermänskliga ansträngningar att hålla mig uppe, men fastän mr Alfredo så skonsamt som möjligt påpekade mina ofullkomligheter, kunde jag ej fördölja för mig själf, att jag ej passade till vicomte heller.

Jag började få allvarliga tvifvel om mina dramatiska anlag, men mr Alfredo trodde, att min insuccès kom sig däraf att jag, som ju var ovan vid den högre societeten, hade svårt att sätta mig in i dessa personagers stämningar och tänkesätt. Och han hade rätt — det var ingen lätt sak. De voro alla mycket ledsna, ja förtviflade, utan att det oftast var mig möjligt att utforska anledningen därtill. Kärlek och hat glödde i allas ögon. I regeln gick det visserligen illa för de älskande, men äfven om de fingo hvarandra, så blefvo de egentligen ej gladare för det. Jag minns t. ex. tredje akten af *Le Poignard*, där jag (markisen) efter att ha vadat genom blod får mitt hjärtas dam, som å sin sida gått igenom eld och lågor för att få mig. Ärkebiskopen viger oss i månsken, och vi, som inte ha sett hvarandra på tio år, bli ensamma ett slag i en rosenlund. Vi hade ingenting alls att vara oroliga för, ingen kunde störa oss, ty jag hade förut dödat nästan alla fullvuxna personer i pjäsen, och jag tänkte, att jag skulle vara litet vänlig mot markisinnan; men mr Alfredo fann aldrig min röst nog dystert under den lilla stund af lycka, han unnade oss (vi omkommo sedan vid en jordbäfning).

För resten var det lika synd om dem, som ej dogo vådadöden — de borttrycktes i alla fall i blomman af sin ålder af plötsliga, oförklarliga åkommor, där all omvårdnad kunde intet uträtta. I början sökte jag rädda flera af dem, men mr Alfredo såg alltid mycket förvånad ut, när jag tyckte att någon borde få komma sig; och som jag kände hans teori, att det är vekhet som störtat Victor Hugo som tragiker, så afstod jag allt mer och mer från mina medlingsförsök. Efter ännu några misslyckade ädlingsdebuter meddelade jag mr Alfredo min förmodan, att jag möjligen skulle reda mig bättre i någon mera blygsam

social ställning. Men vi möttes här af ett oförutsedt hinder — mr Alfredo gick ej längre ned än till vicomter. Drefs där af dramats nödvändighet någon enslig representant af de lägre klasserna in på scenen, så hann han knappt få fram ett ord, förrän författaren slungade till honom en börs och så sände honom ut i kulisserna med en imperatorsgest af den blanknötta rockärmen. Näväl, ingen falsk stolthet! — det var i dessa roller jag fann min länge sökta *genre*, det var här jag firade mina enda dramatiska triumfer. Omärkligt för den gamle försvann jag allt mer från repertoaren, kom någon gång in och lämnade med en bugning ett handskrifvet bref från någon konung, eller bar då och då ut några lik från scenen — det var allt.

Så gick hösten hän. Den ena tragedien efter den andra hade vi gått igenom, och ständigt kom mr Alfredo med ett nytt manuskript under armen. Jag började bli rädd, att den gamle skulle trötta ut sig med detta bottenlösa författarskap, och jag sökte på allt upptänkligt vis få honom att hvila sig ibland; men det var omöjligt. Han kom nu dagligen till Hôtel de l'Avenir, till sin ende elev och litteräre förtrogne. Hans blida, barnsliga ansikte såg allt snällare ut, och jag fäste mig allt mer med ett slags sorgsen ömhet vid den gamle entusiasten.

Och allt outsläckligare blef hans litterära blodtörst. Fram vid jultiden blef hans nya tragedi färdig, och mr Alfredo ansåg den själf för sitt bästa arbete. Den spelade på Sicilien vid foten af Etna midt bland glödande lavaströmmar. Ingen människa öfverlefde femte akten. Jag bad för en New-Foundlandshund, som med ett dött barn i munnen simmat öfver från italienska fastlandet, men mr Alfredo var obeveklig. Hunden kastade sig själf i Etnas gap i sista tablån.

Men medan vulkanens lava värmdde upp mr Alfredos tankevärld, föll vintersnön öfver Paris. Alla andra hade för länge se'n tagit till ytterrockarna, men min stackars lärare gick där ännu i sin svarta bonjour, så blank af idel borstning, så nött intill trådarna af årslångt bruk. Nätterna blefvo så kalla, och jag tänkte med oro, huru den gamle hade att vandra hem genom hela Paris hvarje kväll efter teaterns slut. Mångfaldiga gånger

var jag så nära att röra vid det ömtåliga ämnet, och hvarje gång hejdades jag af den finkänsliga stolthet, hvori han höljde sin fattigdom.

Jag hade dock aldrig sett honom se så belåten ut som just nu. Han grundade större förhoppningar än någonsin på sin nya tragedi. Den var liksom de föregående skrifven för Théâtre Français; den systematiska fiendtlighet, hvarmed mr Perrin* vägrat antagandet af någon af de föregående tragedierna, hade visserligen kommit honom att tänka på Odéon-teatern, men sände de kolossala proportioner det nya dramat antagit, såg mr Alfredo sig ej kunna undgå att ge det åt vår första scen.

Du tycker kanske, att jag borde ha visat mr Alfredo hans fantasys vådliga flykt, att jag borde sökt få honom att förstå, att hans teater var förlagd till en annan planet än vår — jag gjorde det ej. Och du skulle ej gjort det heller, om du känt honom som jag, om du sett, med hvilken oro hans snälla ögon väntade på mitt bifall, huru hans gamla tungsinta barnansikte lyste upp, när han reciterade något, som han trodde riktigt skulle slå mig med häpnad, hvilket det tyvärr nog också gjorde. Men jag hade kommit därhän, att det var mig fullkomligt omöjligt att med ett enda ord af misströstan störa hans glädje. Jag lyssnade stum till tragedi efter tragedi, och jag behöfde ej låtsas mitt allvar, ty allt mitt löje öfver hans förvirrade diktning hade tystnat inför verklighetens sorgespel, all min kritik hade sträckt vapen inför hans hjälplöshet — han hade ju inte ens en ytterrock! Jag var ju den stackars gamle författarens enda publik, hvarför kunde då inte jag unna honom en smula applåder, honom som hela lifvet hvisslade ut!

Så kom han ej en eftermiddag, och förgäfves väntade jag honom framför schackbrädet i Café de l'Empereur dagen därpå. Jag väntade ännu hela dagen, men drifven af oro och förebråelser, gick jag hem till honom fram på kvällen. Portvakten hade ej sett honom gå ut, och jag knäckade förgäfves på däruppe. Jag stod där en stund och såg på det gulnade visitkortet på dörren:

* Dävarande direktören för Théâtre Français.

M:R ALFREDO

AUTEUR DRAMATIQUE,
 PROFESSEUR DE DÉCLAMATION, DE MAINTIEN
 ET DE MISE EN SCÈNE.

och så öppnade jag tyst dörren och gick in.

Den gamle låg i yrsel och kände ej igen den objudne gästen, som med sorgsen blick såg sig kring i det tomma vindsrummet, kallt som där ute, ty där fanns ingen eldstad. Det var soligt och klart dagen därpå, och det gick lätt att förflytta honom till sjukhuset, som låg strax bredvid — jag tjänstgjorde där för resten. Han hade pneumoni (lunginflammation). Alla voro snälla mot den gamle herrn, både klinikchefen och kamraterna, och Soeur Philomène styrde så till, att han fick ligga i ett enskildt rum. Yrseln fortsatte hela den dagen och natten, men fram på morgonen blef han redig och kände igen mig. Han ville då ovillkorligen genast hem till sig igen, men han blef en smula lugnare, då han fick veta, att han var i ett enskildt rum och hade intet med det öfriga sjukhuset att skaffa. Efter någon tvekan frågade han, hvad han hade att betala, och jag svarade honom, att jag ej trodde, att sjukhuset kunde taga emot pengar, då *Société des Auteurs Dramatiques* hade friplats, och jag undrade, om det gick an att säga nej, då alla visste, hvem han var. Soeur Philomène, som stod bakom hans hufvudgård, höjde hotande pekfingret åt min lilla nödlögn, men jag såg nog på hennes ögon, att hon förlät mig. Jag hade rört vid den stackars gamle författarens ömmaste sträng, med ifrigt intresse lät han mig flera gånger upprepa det där om *Société des Auteurs Dramatiques*, och det spred sig ett matt leende af belåtenhet öfver hans infallna ansikte, när jag lyckats få honom riktigt öfvertygad. Han var se'n dess nöjd och till freds med allting, och själf märkte han ej, huru krafterna sjönko dag för dag. Enligt hans

önskan hade han fått ett litet bord med skrifmaterialier bredvid sängen, men han hade ännu ej försökt skriva något.

Natten hade varit sämre än vanligt, och jag såg vid morgonronden, att Soeur Philomène hade hängt upp ett litet krucifix öfver hans hufvudgård. Han hade legat alldeles tyst hela dagen; blott en gång, då han fått sin buljong, hade han frågat om namnet på det snabbast dödande giftet, och Soeur Philomène hade trott, att det var blåsyra.

Vid kvällsvarden var han mer feberaktig, och blicken började bli orolig. Han bad mig sitta ned, och under tysthetslöfte meddelade han mig planen till sin nya tragedi, där rivalen gaf brudparet blåsyra midt under vigseln. Han talade fort och lifligt, och med segerglad blick frågade han mig, om jag trodde Théâtre Français vågade säga nej den här gången; och jag svarade, att jag ej trodde, att den vågade det. Arbetet skulle bedrivas med stor ifver, redan i morgon skulle första akten vara färdig, och senast om en vecka skulle manuskriptet insändas. — Yrseln bemäktigade sig allt mer hans stackars hufvud, och han frågade ej mer efter mitt svar. Hans öga hvilade ännu på mig, men hans synkrets blef allt vidare, ty jordens alla skrankor började bli orolig. Han bad mig sitta ned, och under tysthetslöfte följa hans famlande tanke. Men hans ansikte tolkade mig ännu, hvad den flyende förnimmelsen ej längre kunde forma till ord, och med rörd förundran såg jag döden skänka honom den fröjd, som lifvet förvägrat honom. Han tycktes lyssna. Det flög en ljusning öfver de bleka dragen, ögat blixtrade till, och med högburet hufvud satt den gamle upp i sängen. Han skakade undan de grå lockarna, och det föll liksom ett skimmer af triumf öfver den klarnande pannan. Med handen på hjärtat bugade den döende författaren djupt, ty i den skymmande nattens tystnad hörde han ekot från sin lefnads skönaste dröm, han hörde jubelsorlet från Théâtre Français!

Och långsamt sänkte sig ridån öfver den gamles sista tragedi.

Politiska agitationer på Capri.

— Var ej rädd, de skola ej störa lugnet i Europa.

Ack, det finns fläckar till och med i solen, »den skönaste pärlan i Napolis krona» är ej heller felfri, moderna cykloper ha blåst sin flåsande andedräkt öfver demantens glans! Kraxande korpar svärma kring ruinerna, där tusenåriga minnen sofva, smutsiga dvärgahänder famla efter spillrorna af jättarnas svunna prakt, barbarer plocka sönder mosaikgolfven, där kejsarfötter stampade. Prosan i nattmössa och blå strumpor lyser med sitt talgljus på idyllen, som ligger där och drömmer med halfslutna ögon, grinande fauner böja undan vinrankorna, som skylta den svala grottan, där sagans nymf badar sina hvita skuldror.

Capri är sjukt, Capri är angripet af parasiter liksom ett gammalt lejon.

Capri är fullt af — ja, men i politik skall man vara försiktig, jag säger ingenting, läs brevet till slut, så får du se, hvad det är som Capri är fullt af.

I alla fall är det förgäfves du söker undkomma dem, dessa parasiter, de finnas öfverallt.

Du sitter däruppe på ruinerna af Tiberii palats och ser ut öfver golfen. Ditt öga följer förströdt något af de hvita seglen därute, det är en fredlig fiskarbåt, som vänder hemåt. Och tankarna gå långt bort från nutida tankar. . . Här stod en gång världens härskare i sitt marmorskimrande palats, han såg ut åt golfen äfven han, men hans öga var ej sorglöst som ditt, ty han fruktade sina offers hämnare i hvarje annalkande båt. Och när sjön var mörk, irrade han där kring ännu, och bäfvande sökte han i himlahvalfvets stjärnor läsa sitt ödes dom. Inga brott

kunde längre förhjälpa honom till glömska af sig själf, inga laster kunde längre döfva hans andes kval, den mörke titanen led uppe i sin klippborg så som intet af de offer, han plågade till döds; hans hjärta hade längese'n förblödt under den purprade kejsartogan, men hans själ lefde kvar i sin väldiga sorg. Du ligger på »*Salto di Tiberio*», det var här han kastade sina offer i hafvet, och där nedanför rodde män kring i båtar för att med årorerna slå dem till döds, som ännu kämpade bland vågorna. Luta dig ned öfver afgrunden och se, hur det brusar därnere — gamla fiskare ha berättat mig, att ibland, när månen går i moln och det mörknar häruppe, skumma vågorna som blodröda där nere bland klipporna.

Men solen strålar sin försoning öfver de grusaðe vittnena till så mycken synd, och den dystre kejsarens bild svinner snart ur ditt sinne. Nu är det så tyst och fredligt däruppe i Villa di Tiberio. Du ligger där på ryggen och ser ut öfver golfen och det är dig, som vore världen slut bortom de fagra stränderna. Dagens oroliga fejd når dig ej mer, och alla missljud tystna. Tankarna flyga kring utan mål, leka en stund i vågsvallet vid Sorrento's klippor, sända sin famnande hälsning till Ischias lunder och plocka några doftande rosor där borta vid Posilipos grönskande strand. Så domnar förnimmelsen sakta af, du hör ej längre dånet af de arbetande hjulen i tankarnas verkstad — det är hvilodag i dag och din själ får drömma. Hvad drömmer du? Det vet du ej! Hvar är du? Det vet du ej! Du far på fiskmåsarnas hvita vingar långt, långt bort öfver det vida, oändliga hafvet, du seglar med de glänsande molnen högt däruppe i rymden, dit ingen tanke når.

Men du är blott en fånge, som drömde han var fri, och du vaknar midt i drömmen vid rasslet af fångvaktarens nycklar. Sorlet af människoröster ljuder i ditt öra, och som en vingskjuten fågel faller du ned till jorden. Bredvid dig står en långskranglig tysk och han säger åt sin följeslagare, att det är otroligt, att det kan finnas en människa nog prosaisk för att kunna ligga och sofva på en plats, som är så »wunderbar». Förtrollningen är bruten, harmonien är borta och du reser dig upp för att

gå din väg. Då öfverfaller han dig med att fråga dig, om du inte tycker att golfen är blå, och när du hunnit ett stycke ned på gångstigen, störtar han sig öfver dig bakifrån med att himlen också är blå. Du tror det hjälper att se folkilsket på honom — det har jag gjort många gånger, och det bryr han sig inte alls om. Du vill försöka få honom att tro du är döf — det hjälper inte heller, han tar det som en artighet mot sig, ty han talar helst ensam. Säg honom, att Puck har rabies — det har hjälpt ibland, och kanske släpper han då sitt rof.

Solen står högt på himlen och sommardagen är så varm — kom låt oss bada nere i Blå grottan, där vattnet är så svalt! Nej min vän, inte dit! Som hajar komma de simmande efter oss och fråga, om vi veta, att Capris blå grotta är tysk, att det var »*ein Deutscher*», som år 1826 påträffade grottan. Låtom oss hellre gå ned till *Bagni di Tiberio*, ruinerna af kejsarens badslott; vi kasta af oss kläderna där inne i ett af de svala rummen, som bland kullvräkta murblock stå kvar ännu på stranden, och så springa vi ut i det safirblå vattnet, där ut på djupet de väldiga pelarna synas än. Men ser du groparna i den fina sanden, finns det elefanter här på ön? Nej, min stackars vän, men kom, låt oss gå härifrån — jag känner spåret och därborta sitter hon för resten, den blonda Gretchen, och läser en af Spielhagens romaner — vore det Heine hon läste, kunde jag kanske förlåta henne.

Vi vända åter längs stranden till Marinan och gå genom vignerna den gamla stigen upp till byn — tyvärr är den nya, breda körvägen snart färdig, men vi gå naturligtvis den gamla, som är långt vackrare. På stranden stupa vi öfver stafflier och målarlådor, på korta afstånd utlagda till giller för drömmare; bredvid hvart fångredskap sitter en liebhaber och lurar under ett stort paraply, och han ber »*der Teufel*» hjälpa sig tillrätta — och det gör han nog.

Du föreslår *Albergo Pagano*, ja, du har nog rätt i att det är öns bästa hotell. Gubben Pagano, som var en hedersman, är död för längese'n, och blott vi gamla caprioter minnas honom. Manfredo, som nu förestår hotellet, är min gode vän, men han rår inte för, att hans hus blifvit lika tyskt, som om det låge midt

i *das grosse Vaterland*. Minst ett femtiotal sitta de där kring bordet i den stora matsalen, på väggen sitter *der Kaiser* i stor gipsmedaljong med frisk lager omkring, och visa de dig den artigheten att taga dig för fransman, kan det nog hända, att de dricka en skål för 1870 — det har händt mig en gång. I stället för den tystnad och fred, du längtade efter, omges du under hela middagen af ett bedöfvande larm, som vore du på en *Kneipe* i Bremen. Förtviflad slår du upp dörrarna till trädgården och går dit ut — nej, du är dock i Italien, där ute på pergolan leka månstrålarna mellan vinrankorna öfver ditt hufvud, luften är smekande ljum, och sommarkvällen diktar dig sin tjusande sonett till belöning för prosan där inne. Du vankar där ute af och an för dig själf, men knappt har du sagt dig, att du är lycklig, förr än den skrålande sången börjar där inne och »*Heil dir im Siegeskranz*» ljuder som ett stridsrop i den lugna natten.

Nåja, allt det där är ju småsaker, de ha väl ett slags rättighet att vara här de också, och jag skulle kanske ha förlåtit dem, att de så ofta stört min fred — blott de ej störde mer än det. Men se'n jag en gång nere på Marinan mötte tre små brunbenta caprioter, som sjöngo:

»*Ach, du lieber Augustin,
Augustin, Augustin!*»

har jag alldeles tagit min hand från kejsardömet Tyskland.

Och Bismarcks alla avanser ha aldrig kunnat locka mig till förlikning — väpnad neutralitet är det högsta jag kan komma till annorstädes, men på Capri konspirerar jag fruktansvärdt. Vi mötte en gång Bismarck i Kissingen. Järnkansleren vågade sig ej direkt på mig, utan den listige diplomaten skickade »*der Reichshund*» för att utforska vår politiska ställning. Rikshunden vinkade inbjudande på svansen, men efter en gravitetisk hälsning afböjde Puck alla vidare förlikningsförsök, så vida inte hans herre genast ville lämna tillbaka Slesvig till Danmark. Vårt energiska uppträdande verkade nog imponerande på både

rikshunden och hans herre, men de höllo i sig i alla fall med sitt »status quo», och så stå sakerna ännu.

* * *

Jag har nog märkt, att mer än en bland läsarne af »Bref från Napoli» ibland rynkat på näsan åt min vänkrets här nere — bara lazzaroner, camorrister, gamla fattiga munkar o. s. v. Stunden är inne att visa, att jag har finare bekantskaper också; och nu skall du få höra på en historia från de högre samhällsregionerna. Saken försiggick på Capri för åtskilliga år se'n, och de handlande personerna voro: min vän monsieur D., pensionär vid konstakademien i Villa Medici (prix de Rome), jag själf och kejsarinnan Fredrik, dåvarande kronprinsessa af Tyskland.

Min vän D. och jag voro de enda profana i hotellet den tiden. Hela det stora bordet var i tyskarnas händer, och vi bägge sutto vid ett litet bord för oss själfva. Där hade vi vårt lilla observatorium, liksom professor Palmieri hade sitt där uppe på Vesuvius. Sedan några dagar angåfvo våra känsliga förnimmelseinstrument, att där försiggick något vid det stora bordet. Det bullrade mer än vänligt om kvällarna, röken föll tätare än eljest, ölet rann i strömmar och ansiktena blossade — allt tydde på en eruption af patriotism.

En kväll kom det ett telegram, som under förskräckligt tumult förelästes högt af en af sällskapet, en profryttare från Potsdam, som jag personligen hatade därför att han snarkade om nätterna — han bodde vägg i vägg med mig, och murarna i hotellet äro tunna. Telegrammet innehöll, att dagen därpå skulle kronprinsessan af Tyskland (sedan några dagar i Napoli) i djupaste inkognito göra en utfärd till Capri. Ingen af sällskapet tycktes begripa att ordet inkognito vill säga, att man vill vara i fred, och under resten af middagen öfverlade de trogna patrioterna om, huru de bäst skulle kunna störa den stackars prinsessan i hennes utflykt till Capri. Det gjordes upp ett helt program, en äreport skulle resas, en utvald deputation skulle slå

ned öfver prinsessan, så fort hon kom i land, och resten af sällskapet skulle spärra vägen för henne upp till Piazzan. Fostersländska sånger skulle afsjungas, tal skulle hållas, och profryttaren från Potsdam utsågs att i ett hälsningspoem uttrycka, hvad hans ansikte vältaligt nog sade förut, att han inte kunde skrifva vers. Alla Capris trädgårdar skulle sköflas på sina rosor, hela buskar och träd ryckas upp att bygga äreportar med, och hela natten viras girlander och sys fanor.

Jag gick upp på mitt rum och lade mig på soffan och rökte cigaretter. Och medan jag låg där och funderade, började jag gripas af det största medlidande med Tysklands kronprinsessa. Jag hade just läst i tidningarna, huru hon under sin vistelse i Napoli på allt sätt sökt undvika alla officiella uppvaktningar och huru hon under sina utflykter kring golfen sökt vara så ostörd som möjligt af alla ärebetygelser. Stackars prinsessa, hon trodde sig hafva lämnat den tunga hofetiketten där uppe i det dimmiga Berlin, och ändock skulle hon ej i fred få njuta af en enda sommardag på golfen! Att vara rik nog att kunna köpa hela Capri och ändock ej kunna få lefva den tju-sande öns fridfulla idyll en enda timme! Att vara utsedd att bära världens mäktigaste kejsarkrona och ändock ej hafva nog makt att kunna förhindra en profryttare att skrifva vers! Nu stördes jag i mina medlidsamma funderingar genom bullret af tunga steg i rummet bredvid; det lät som hästramp — det var *der Probenreuter*, som profred pegasen. Hela natten låg jag där och tänkte på fåfängligheten af all jordisk makt, och hela natten vandrade festpoeten af och an därinne. En gång saktade stegen af, och det blef tyst. Jag lutade örat mot väggen; det pustade tungt där inne, och jag hörde en hes röst mumla:

»*Ich stehe hier auf Felsenstrand.*»

En stund därefter hörde jag honom gå bort till fönstret, han slog upp det och lät nattluften svalka sin känslöbrand. Våra fönster vette åt samma balkong, jag smög mig fram och lyfte varsamt på gardinen. Månljuset föll rakt på honom, där han stod lutad mot fönsterposten. Håret stod på ända på honom och läpparna mumlade några otydliga ord. Han såg förtviflad

uppåt himlen, där stjärnorna blinkade förstulet åt hvarann, han såg ner öfver trädgården, där nattvinden prasslade fnittrande mellan bladen. Men han förstod inte skämtet, förrän en yrvaken ungtupp i detsamma frågade en af de äldre tupparna nere i hönsgården, hvad klockan var, och så hånfullt gol honom midt i ansiktet, att han hållit på hela natten och ändock inte kommit längre än till första versen. Då lät han höra ett klagande:

»*Ich stehe hier auf Felsenstrand*» . . . och så slog han igen fönstret. Alla Pagano's tuppar skrålade bravo, men Febus, Febus Apollo, solens och skaldernas gud, kom i detsamma in i rummet; och han rodnade af harm, när han fick syn på profryttaren, som famlade efter hans lyra. På morgonen, när städerskan kom in, hörde jag min granne beställa kaffe och konjak — när man stått så där en hel natt på »*Felsenstrand*», kan det nog behövas något vederkvickande. Han kom sent ned till frukostbordet. Jag såg på poeten; en intressant blekhet gaf något distingeradt åt profryttarens runda fysionomi, och likt utbrunna solar lågo de glåmiga ögonen under de tunga ögonlocken. Han var föremål för stor uppmärksamhet, enkannerligen af det täcka könet. Jag hörde honom anförtro åt sin bordsgranne, att han alltid lyckades bäst med improvisationer, och att han först i sista stund ämnade ge sin inspiration lösa tyglar. Man klingade med honom för hans vackra talang, och han smålog blygsamt. Han åt ingenting men drack betydligt. Vid desserten hade han återfått sin höga färg, orerade ifrigt och skålade till höger och vänster. Men det var som tordes han ej vara ensam med sina tankar; så fort det blef tyst omkring honom, försjönk han i djupa grubblerier, och en uppmärksam iakttagare anade lätt, att rosorna på hans kinder dolde bittra taggar, som sargade hans inre. Ty klockan var tolf, klockan fyra skulle prinsessan komma, och ännu stod han där, liksom Napoleon på S:t Helena, ensam och öfvergifven på sin »*Felsenstrand*», förgäfves spejande ut öfver diktens vida haf efter ett enda litet vänligt rim, som skulle ro honom öfver till andra versen.

Nere i hotellet var det inte möjligt att hålla ut; i salen repeterades patriotiska sånger för blandad kör, och i farstun

bundos de sista kransarna med offrets namnchiffer och långa, fladdrande band i de välkända färgerna. Piazzan var festlig; äreporten stod färdig, och öfverst på den satt en stor svart örnbak på papp, hållande i näbben ett hvitt plakat, hvarpå med röda bokstäfver stod skrifvet »*Willkommen*». Flaggstänger och girlander öfverallt rundt Piazzan; till och med Nicolino, barberare och »*salassatore*» (åderlätare), hade beslutit sig att ingå i kejsarförbundet, och en väldig flagga svajade framför hans »*Salone*». Jag visste ej, hvart jag skulle ta vägen, och till slut vandrade jag i väg upp till Villa di Tiberio — där uppe på höjden åtminstone måtte det väl vara fredligt och lugnt. Jag hade knappt hunnit lägga mig på min favoritplats, långt ut på branten, där ögat ser ut öfver Napoligolfen på ena sidan och Salerno-bukten och det vida hafvet på den andra, förrän en lång skugga föll öfver mig. Jag såg upp; där stod en patriot och stirrade genom en lång tub bortåt Napoli till. Det syntes verkligen någonting där längst ute på golfen, men solröken gjorde det svårt att urskilja, hvad det var. Nu gaf han till ett stridstjut och två andra spejare, som måtte varit uppklätrade i det gamla vaktornet, kommo rusande. Jag visste mycket väl, hvad det var, som syntes därute på hafvet — det var Scopa's stora båt* som seglade hem från Napoli. Jag sade naturligtvis ingenting, ty man kunde ju alltid hoppas, att de skulle tro det vara den väntade ångbåten och följaktligen ge sig i väg. Men de gissade tyvärr rätt de också, och alla tre satte sig ned i gräset bredvid mig och började äta smörgåsar och tala illa om Tiberius — de hade varit här uppe på utkik sedan tidiga morgonen och ingen frukost fått. Jag vandrade i väg ned till Capri igen. På Piazzan mötte jag min vän D., som inte heller var vid godt humör; han var på väg ned till Marinan, och jag gick med honom dit. Nere vid Marinan var det stilla och fredligt ännu åtminstone. Gubbarna sutto där i de öppna sjöbodarna och lagade näten, och pojarna, som inte funnit lämpligt att för prinsessans skull ta på sig mer kläder än vanligt, lekte i vågskalpet och tumlade

* Det gamla kommunikationsmedlet mellan Napoli och Capri, nu tyvärr ersatt af en liten ful ångbåt.

sina små bronskroppar i sanden. Bryggan var full af folk som alltid vid den tiden på dagen, då Napoli-ångbåten väntades; flickorna stodo där med koraller, blommor och frukter, och bakom bryggan stodo de små tåliga åsnorna färdigsadlade att föra de ankommande främlingarna på den sedvanliga turen kring ön, medan ångbåten låg och väntade. Vi höllo just på att stryka ett streck öfver hela Tyskland, när min vän Alessio skuggade ögonen med handen och förklarade, att det inte var den vanliga Napoli-båten, som syntes därute, utan en större och mer snabbgående. Jag såg på klockan, hon var bara tre, jag hade hoppats, att vi skulle få vara i fred ännu en timme. Alessio hade rätt, det var inte den vanliga båten. Nu blef det lif nere på Marinan, från alla håll strömmade folk till. Uppe på vägen sågo vi deputationen komma rusande i fyrsprång, efter kom kören, och sist kom hofpoeten, som säkerligen i lika hög grad som vi ogillade prinsessans påhitt att komma en timme för tidigt. Ja nog sköt ångbåten snabbare fart än den vanliga, och mera djupgående var den visst också, ty han backade långt ut från hamnen. Det högtidliga ögonblicket var inne, deputationen stod på bryggan i full slagordning med profryttaren framför fronten. Jag och min vän D. åskådade det hela från vårt skuggiga observatorium inne i Alessio's svala sjöbod. Vi sågo några personer stiga ned för fallrepstrappan i jullen, som med snabba årtag närmade sig land. Nu uppstämades »*Heil dir im Siegeskranz*!», och när första versen förklingat, lade båten till vid bryggan. I båten sutto två damer och en uniformsklädd herre, och de reste sig upp för att stiga i land. Hade de trott allt vara så enkelt, så blefvo de lurade — de hejdades af profryttaren, som varnande och högtidligt sträckte ut högra handen mot dem, medan han med vänstra handen tog upp ett papper ur byxfickan. Mitt gamla medlidande med prinsessan vaknade, men hvad kunde jag göra för henne, här var ju ingen räddning möjlig:

»*Ich stehe hier auf Felsenstrand!*»

Men här blef det plötsligt tyst; den ena damen lutade sig högt skrattande mot den uniformerade herrn, och denne sade mycket lugnt, att dessa bäge damer af sviten önskade göra en

tur upp till byn Capri, medan prinsessan, som var kvar ombord, for att bese öns stränder. Det var för sviten som sången ljudit, det var för »hoffruntimret», som profryttaren strött sin diktningens rosor!

I detsamma sågo vi, huru ångbåten vände därute och ångade af bortåt öns västra sida.

Snopna höllo deputationens medlemmar krigsråd, om hvad som borde göras. Det var klart, att ångbåten farit att göra »*il giro*», d. v. s. den vanliga turen rundt kring ön för att sedan komma tillbaka hit till »Marina grande», Capri's enda egentliga landningsplats — sant är visserligen, att midt emot på öns södra sida vid »Piccola Marina» finns ett slags hamn, men där lägger ju aldrig någon till och vägen, som därifrån bär upp till byn, är obanad och dålig. Man beslöt således att invänta båtens återkomst, mer än en timme kunde det näppeligen taga. Deputationen slog sig melankoliskt ned på några kullhvälfda båtar, men poeten blef stående för att ej skrynkla ned frackskörten. Och inte frös han där han stod i solbaddet. Timmen gick långsamt hän, men ingen ångbåt syntes till. Man hade väl väntat i nära två timmar, då en fiskare flegmatiskt upplyste, att han trodde, att ångbåten gått till Piccola Marina, ty när han rodde förbi just som jullen sattes ut, hade någon ropat till honom från kommandobryggan och frågat, hur pass långgrundt det var vid Piccola Marina. — Deputationen flög upp som stungen af en orm och försvann i ett moln af damm på vägen upp till Capri.

Hade prinsessan verkligen sökt landa vid Piccola Marina, så kunde hennes önskan att få vara i fred ej tydligare uttryckas. Jag kan ej hjälpa, att jag hoppades, att hon redan kommit i land, innan hennes förföljare hunnit dit ned; de hade åtminstone en halftimmes språngmarsch upp till bergkammen, där Capri ligger, och nästan lika lång tid ned för den södra slutningen till Piccola Marina. Hade hon, uppkommen på stora vägen, haft sinnesnärvaro nog att taga af åt Anacapri-hållet till i stället för åt själfva byn Capri, så kunde hon ha en utsikt att undkomma, ty naturligtvis skulle deputationen, efter att ha förgäfves

sökt henne vid Piccola Marina, draga sig tillbaka till byn för att invänta henne på Piazzan, där alla vägar utmytna.

Vi lågo kvar en stund nere på Marinan, men se'n vandrade vi upp åt Capri vi också; dock ej den stora vägen utan den gamla halfglömda stigen, som genom vignerna leder upp på Anacapri-vägen, ett stycke bortom Capri — på det viset kunde vi undvika Piazzan. Luften var varm som på en augustidag, och när vi kommit dit upp, lade vi oss i det höga gräset vid vägkanten. Vi resonerade för ovanlighetens skull politik. Min vän D. är elsassare, han var med i kriget, och han var inte blid i sina omdömen om tyskarna. Oss svenskar var han också ond på och han sade, att han ej kunde begripa, hvarför vi inte hjälpte Danmark 1864. Jag svarade honom med att föreslå, att vi en dag skulle segla bort till Amalfi och gå upp till Albergo della Luna och hälsa på honom, som skrifvit »*Uden Navn*».* Men vi voro ädelmodiga fiender och vi kommo öfverens om att det var synd om kronprinsessan, så tyska hon än var. Så kom jag att berätta om nattens äfventyr med profryttaren, och eftersom ingen hörde oss, kan det nog hända, att vi skämtade en smula med festpoeten. Jag minns till och med att vi försökte hjälpa honom på trafven med sitt poem, och skrattande lågo vi där och komponerade ett par extra strofer i hans afbrutna sång. Puck låg bredvid oss i gräset, han försökte följa med i våra rimsmiderier, men värmen gjorde honom slö för litterära njutningar, och han fick aldrig upp mer än ett öga i sänder. Mellan murgroenan, som klädde den gamla stenvuren bakom oss, tittade då och då en liten kvickstjärtad ödla fram och värmd sig i solen. När man ser en sådan där liten ödla, skall man hvissla sakta, då stannar det lilla graciösa djuret och tittar med de lifliga ögonen så undrande omkring, hvarifrån ljudet kommer; hon är så rädd, och man ser hur hjärtat hoppar i det lilla grönglänsande bröstet, men hon är så nyfiken och så road af musik — och det görs så litet musik där inne i den gamla stenvuren. Om man bara ligger alldeles stilla, så kommer hon fram ur sitt gömställe och sitter örlog och hör på. Man skall helst hvissla något sen-

* Ibsen bodde där flere månader.

timentalt; Verdi hör hon gärna, jag brukar ofta börja med Traviata, när jag ger ödlekonserter. Jag tycker så mycket om musik själf, och kanske är det därför jag söker vara vänlig mot de små musikälskarna. Att man kan fånga de små vackra ödlorna, det begriper jag inte, de höra till en gammal italiensk mur lika väl som murgröna och solsken. Men i Albergo Pagano är där en tysk, som inte gör annat än går omkring och fångar ödlor, han stänger in dem i en cigarrlåda och då och då öppnar han locket, och liksom Gulliver tittar han på de små fångna lilleputtarna. Vi äro dödsfiender, han och jag, ty jag släppte en gång ut alla ödlorna för honom.

Plötsligt morrade Puck till; vi sågo upp, och till vår stora förvåning stodo där två damer framför oss midt på vägen och ett stycke bakom dem en svartklädd herre, som stirrade orörligt rakt framför sig. Vi hade ej hört dem komma, så att de måtte ha stått där en stund, medan vi bägge som bäst lågo och rimmade på profryttarens poem. D. och jag sågo bestörta på hvarann — men det var tydligen ingen fara, det var ej svårt att se, att de voro engelskor, och de hade säkerligen ej förstått ett enda ord af vårt prat. Den ena var en medelålders tämligen korpulent dam i grå resdräkt, och den andra var en mycket elegant ung miss, som inte såg illa ut alls, tyckte vi. De stodo och sågo ner öfver Marinan, och då jag också såg ditåt, märkte jag, att kronprinsessans ångbåt kommit tillbaka från sin tur kring ön och nu låg där för ankar bredvid Napolibåten, som också måtte ha kommit, medan vi lågo där och funderade. Vi blefvo högst generade, när i detsamma den äldre damen vände sig om och på vacker franska frågade oss, hur långt det var fram till byn. D., som låg närmast, svarade, att det var knappast 10 minuters väg.

»Icke sant, man måste gå fram till byn för att komma ner till sjön», sade hon, pekande neråt Marinan.

»Ja, det måste man», svarade D.

I detsamma reste sig Puck och såg gäspande på dem. »*What a beautiful dog!*» hörde jag henne säga åt den andra. Jag upp-täckte med ens, att hon var ett ovanligt distingeradt fruntim-

mer med upphöjd smak, och jag kände ett behof att visa henne någon artighet. Jag hittade intet bättre på än att säga henne, att hon kommit till Capri i en mindre lycklig stund, ty i dag vore hela ön i barbarernas händer. Jag talade om för henne, att kronprinsessan af Tyskland var på ön och att hon, jagad af en deputation med en profryttare i spetsen, för en stund se'n upphunnits just där nere vid Piccola Marina och förts till Piazzan. Jag tillade, att alla våra sympatier följde prinsessan. Den unga missen såg mera besynnerlig ut, när jag sade allt det där, men den äldre hörde på med ett nästan omärkligt smil öfver ögonen.

»Vi önska komma ner till sjön så fort som möjligt», sade hon, »vi ha fördröjt oss längre än ämnadt var, vi ha varit ända uppe i Anacapri».

»Ja, nog finns det en genväg ner till Marinan», svarade jag artigt, »vi ha just nyss kommit samma väg hit upp, men den är ej så bekväm för er, madame».

»Komma vi då rätt dit ner?» sade hon och pekade på hamnen, där ångbåtarna lågo.

»Jaha».

»Och utan att passera förbi byn och Piazzan?»

»Utan att passera förbi byn och Piazzan», svarade jag. Hon talade några ord med den andra fröken, och så sade hon kort och bestämdt: »Var god, visa oss vägen!»

Ja, nog kunde jag det alltid, och jag följde dem nästan ända ned till sjön. Det gick klent med konversationen under vägen — jag hade träffat på ett par ovanligt tystlåtna fruntimmer, och jag fick hålla samtalet vid lif nästan alldeles ensam. Ibland log den yngre damen för sig själf, och jag trodde jag sagt någonting dumt, jag har aldrig varit någon stor kavaljer, och det är inte så lätt att underhålla två alldeles främmande damer. Jag vände mig då och då om och tittade på den stele herrn bakom oss; han hjälpte då också inte alls till att hålla målron vid makt — det var mig en baddare att ha litet att säga.

När vi hunnit dit ned, där vägen börjar vidgas, pekade jag på Marinan, som låg rätt under oss, och sade, att nu kunde de

ej längre taga miste om vägen. Nere på bryggan sågo vi ett par guldsmidda herrar gå af och an, och jag upplyste damerna, att, om de ville se kronprinsessan, så hade de blott att vänta en stund därefter, ty hon skulle nog snart komma dit, hack i häl följd af sina plågoandar. Men det brydde de sig inte om, svarade de. Så nickade de till farväl; jag tog äfven artigt af mig hatten för den stele herrn bakom dem, han stirrade på mig förvånad men var nog ohöflig att inte besvara min hälsning.

Jag hade knappt gått tio steg på vägen tillbaka igen, förr än två lakejer kommo springande nedför vägen, jag hann med nöd vika åt sidan, förrän de voro långt förbi mig. Strax efter dem kom där i förfärlig fart en lång, mager herre med smala ben och stora mustascher — ma foi, var han inte lik en tysk officer. I detsamma föll rakt i famnen på mig en liten, tjock, ytterst elegant person; han höll sin galonerade hatt i ena handen, och med den andra torkade han de stora svett dropparna ur pannan, han stammade en ursäkt och så rullade han i väg som ett klot nedför branten. — Högst besynnerligt, tänkte jag, hvad här är mycket folk på den här gångstigen i dag, här, där man eljest ej brukar möta en enda människa!

Där uppe på Anacaprivägen låg min vän D. och väntade på mig. Att gå hem till Capri voro vi ej hågade för, och vi beslöto att göra en tur upp till Anacapri och hälsa på »*la bella Margherita*», medan vi väntade på, att vi skulle få vår lugna ö igen. Vi sutto en stund däruppe under pergolan och drucko ett glas vino bianco, och så gingo vi långsamt ned åt Capri igen den vackra vägen, som slingrar sig längs Monte Solaro, med hela ön i grönskande sluttning nerunder oss. Där vägen svänger under Barbarossa's gamla borgruin sågo vi ned till Marinan, och till vår glädje voro bägge båtarna borta — prinsessan hade således rest och alla främlingarna med. Äkta caprioter se alltid med en viss belåtenhet Napoli-ångbåten aflägsna sig, man vill helst ha sitt kära Capri för sig själf, och hela denna bullrande främlingshop stör den drömmande öns harmoni.

När vi hunnit ned till byn, började det redan skymma. Piazzan var alldeles öde; utanför Nicolino, barberare och *salas-*

satore, svajade melankoliskt den trefärgade fanan, och högst uppe på äreporten satt pappörnen och bet dystert i sitt »*Willkommen*».

Nere i hotellet sutto alla redan till bords, men där härskade en ovanlig tystnad i salen. Vi satte oss vid vårt lilla bord och försökte se så oskyldiga ut som möjligt. Vid desserten råkade det stora bordet i ett förfärligt gräl om, hvem som bar skulden till en svår motgång, som tycktes ha drabbat dem under dagens lopp. Min vän D., som är en grym natur, frågade Manfredo Pagano, om där ännu fanns kvar i källaren en butelj af den där märkvärdiga gamla falernern, som legat där sedan 1870; och snart stod framför oss på bordet det spindelväfsomspunna årsbarnet till kriget, som sköflat hans hem. Det gamla vinet gjorde oss poetiska och vi drucko en skål för det tragiska i skaldekonsten. Ja, hvarken min vän D. eller jag ha lust att berätta dig något mera af den här historien. Var det mycket elakt, så har jag också redan fått mitt straff; nu sitter jag här långt bort från min kära ö, och profryttaren är kanske lycklig han och deklamerar än i dag som är för Pagano's tupper:

»*Ich stehe hier auf Felsenstrand!*»

Snöstorm.

Zermatt.

Dalen hade klädt sig i sin skönaste sommarskrud, snöfälten kring S:t Théodule-gletschern skimrade i strålande solljus, och Breithorns väldiga linjer tecknade sig med sällsam klarhet mot den djupblå himlen. Men Matterhorn ensam var mörk, och det låg som ett hot i den dystra molnslöja, som svepte sig kring dess stolta fjällvägg.

Vi voro ett fyrtiotal turister samlade utanför det lilla engelska kapellet, och midt bland oss låg den sista snöstormens offer i en enkel furukista, hölj'd af blommor och granriskransar. Kappellets präst läste en kort bön, och med blottade hufvuden sjöngo vi psalmen:

›Rock of ages, cleft for me,
Let me hide myself in Thee . . . ›

Så förrättades jordfästningen af en främmande clergyman, en kraftfull figur med den solbrända hyn, som bergen ger, och grofva alpskor under prästmanteln; kistan sänktes ned i grafven tätt invid kyrkomuren, där den döende själf bedt att få hvila, och den enkla ceremonien var slut.

* * *

Burkart dog strax bredvid samma klippa, där d:r Mosely frös ihjäl för ett par år sedan, och ej långt från den plats, där engelsmännen Hadow, Hudson, lord Douglas och föraren Croz föllo ned i ett 1,300 meters bråddjup. Hvad som då kostade

dessa fyra män lifvet (de ligga alla på Zermatt's kyrkogård) var, att mr Hadow snafvade och drog de andra med sig i djupet, medan två af förarna och den fjärde turistén, Whymper, räddades genom att repet brast.

Ansvaret för den nu timade olyckshändelsen drabbar, enligt mitt begrepp, endast den man, som numera ej behöfver bry sig om något ansvar — den döde själf. Hans oförsvarliga tilltag att utan vana vid bergsstigningar bestiga Matterhorn fick han gälda med lifvet. Men hans slut var nog lätt — jag såg den döde, hans ansikte var lugnt och smärtfritt som hos en man, som sofver, ingen dödskamp hade väckt honom ur hans dvala.

Man har mycket diskuterat denna sorgliga tilldragelse, och mångfaldiga beskrifningar på, huru den skedde, ha gått Europa rundt. Tidningskorrespondenter från alla håll svärmade som hökar kring Matterhorns offer, och de första telegrammen till tyska och engelska tidningar kastade hela skulden på förarna. Jag har ej sett några tidningar se'n dess och vet ej, om den inledda undersökningen är avslutad, men när jag lämnade Zermatt, trodde man där, att förarna skulle bli straffade, ehuru med orätt enligt mitt förstånd. Förvisso ligger det någonting upprörande hemskt i tanken, att man lämnar en man, som dock ännu är vid lif, att ensam och värnlös dö under fallande snö, och alla, som jag hört tala därom, ha med teoretisk skärpa bevisat mig, att förarna borde ha stannat kvar.

Ja, det är lätt nog att bevisa det där i en diskussion vid hotellets table d'hôte, och man får det också mycket klart för sig vid skrifbordet. Men jag vet ett osvikligt medel för att mildra ens dom, jag vet, hvilka de äro, som taga förarna i försvaret — det är de, som själfva varit med i en snöstorm på fjällen, de som sett och lefvat med dessa män, som nu stämplades som pliktförgätna.

Jag hörde äfven klandrande ord om den dödes vän, mr Davis, som kom undan med lifvet, efter att ha lämnat sin kamrat kvar däruppe. Jag beklagar denne man för den förfärliga situation, hvori han befunnit sig, men jag har intet ord af tadel för honom. Lesde olyckskamratens tanke ännu, då han lämnade

honom, så äro både Davis och förarna skyldiga, men jag tror ej att så var förhållandet. Davis själf var för resten nästan medvetlös och de enda ord, han kunde få fram under nedstigningen, voro, att han flera gånger bad förarna skära af repet och låta honom få ligga.

Tala ej om hjältemodig uppoffring, om själsstyrka och mod, allt det där är mycket vackert och mycket bra, då det t. ex. gäller att stanna kvar på ett sjunkande fartyg eller att låta döda sig af fiendehand vid vännens sida hellre än att svika honom. Men det gäller ej här, där döden uppenbarar sig i form af köld och utmattning. Ty själen deltagar i kroppens långsamma förlamning, själfbevarelseinstinkten upphör redan tidigt, energien är död, och tanken arbetar ej mer — människan är ej längre vare sig god eller ond, vare sig modig eller feg, vare sig högsint eller låg, de individuella karaktärsdragen äro längese'n öfversnöade, och hvad som gör den ene olik den andre hör till ett förgånget stadium.

Jag vet ej, huru nära dessa båda män stodo hvarandra, men sade man mig ock, att de voro de käraste vänner, så skulle jag svara, att det betyder nästan ingenting alls i ett fall som detta.

Jag vet en person, som inte heller hade det så bra samma dag som Burkart dog; han hade det visserligen ej så svårt som de, som från Zermatt bestigit Matterhorn, men hade det gått illa, så hade hans situation varit sämre än deras, ty han skulle varit hjälplöst öfverlämnad åt sig själf, då ingen saknade honom från Zermattsidan. Denne person har en hund, som han håller mycket af och som han, utan skryt, trott sig gärna vilja hoppa i sjön för — nåväl, han var mycket nära att skära af repet och lämna honom kvar i snön, och han var ej mäktig den minsta känsla af vare sig blygsel eller sorg vid tanken på att öfvergifva sin trognaste vän. Och han skulle ha lämnat honom, om snön hade fallit ett par timmar till. Hundvänner må förakta honom — han kan ej hjälpa det, ty det är sant.

Vi turister veta i regeln ej, hvad vi riskera, vi gå sorglösa dit upp, ju högre desto bättre — somliga att se snöfjällens

öfverväldigande ödsliga skönhet, somliga af skryt, somliga att stimulera sitt nervsystem med en smula fara. Baedeker upp-lyser oss visserligen, att det eller det fjället blott är för »erfarna alpinister». Men hvem tror sig ej vara en erfaren alpinist, sen han, gynnad af väder och vind och till hälften uppsläpad af en kraftig förare, lyckats krafla sig upp på en eller par »svåra» bergstoppar? Jag åtminstone känner till ett förläst individuum, som Gud ska' veta inte duger mera till alpinist än till något annat, men som likaväl varit nog oblyg att gå och räkna sig bland de »erfarne» och i dumdristig sorglöshet klifvit upp hvar som helst. Och så, när han lyckligt och väl kraflat sig ned igen, har han ogeneradt sagt, att det hela var en småsak för honom, som har så långa ben och är så förfärligt stark, och han har varit för feg att erkänna vare sig för andra eller för sig själf, att han vid mer än en klippkam nog var en smula orolig för sina kreditörers betalningsutsikter, och att han knappt kunde andas, när han kom upp till toppen.

Och så, om leken blir allvar, om lustturen blir kamp för lifvet, ja, då kastar han både ansvar, ränsel och sig själf på föraren; och denne, som tagit lättsinnigt Tartarin-skryt för allvar och skenbar, nervös spänstighet för solid styrka, han får så släpa fram en klenbent kulturprodukt i stället för en kraftfull bergklättrare, som gifvit sig ut för att i viss mån kunna reda sig själf, men som nu, när det gäller, hvarken kan stå eller gå ensam. Så orkar han ej längre, han tigger, ber och befaller föraren att vänta en stund, men föraren, som ser, att han skall försvara två lif, svarar ingenting, utan slår blott repet fastare om den andre och knogar på. Förarens fot är säker och han riskerar ingenting för sig själf, men den erfarne alpinisten snafvar oupphörligt, och skulle han falla, drar han föraren med sig i grafven, ty den kraftfulle har bundit sitt lif fast vid den stapplande främlingen, hvars namn han ej ens vet.

Så kommer man ej längre fram, snöstormen har släckt dagsljuset, och det gäller att bivuakera i skydd af ett klipputsprång för att ej bli lefvande begrafna under snön. Föraren ger bästa platsen åt alpinisten och binder honom fast vid isyxan, stadigt

nedslagen i en remna. Föraren är stelfrusen äfven han, och alpinisten räcker honom konjaksflaskan; men föraren ser, att där ej är mycket kvar, och han vägrar sin del af den dyrbara drycken, som skall hålla lifsvärmen uppe — vore han kejsare, blefve han lika ryktbar som Alexander, då han i öknens brännande hetta kastade vattnet ur hjälmen hellre än att ensam släcka sin törst; nu är han endast en enkel bergförare och ingen bryr sig vidare därom. Alpinisten insisterar ej, han fattar ej alls det storartade i den andres vägran, han fattar ingenting, han är slö. Så småningom viker den förfärliga tröttheten, lederna värka ej mer, och hufvudet blir så lugnt — alpinisten tycker han mår mycket bra, och han vill sofva i blott tio minuter. Det flyger förbi honom ett minne från en viss medicinsk handbok, där för-symptomerna till ihjälfrysning stå noga beskrifna, hans hjärna gör en slapp ansträngning att fatta hvad som föregår, men det hela är dimhöljdt och oredigt och han orkar ej ens bli rädd — åtminstone en fördel af förfrysning för dem, som ej annars höra till de modiga.

I romanerna tänker man på allting i sådana där ögonblick, på allt det onda man gjort, all den sorg man åstadkommit, på dem man håller kär och på dem man förlorat — jag börjar allt mer och mer tro, att man tänker på ingenting alls, mindre poetiskt visserligen, men mera psykologiskt sant, tror jag. Nej, alpinisten tänker på ingenting mer än på att sofva, men föraren, han får tänka för dem båda; han gnuggar honom med snö i ansikte och händer, han tvättar hans ögon och näsborrar med konjak, han ruskar honom vaken hvar femte minut och tvingar honom att stampa och slå med armar och ben, och då och då känner han efter, om repet sitter säkert om lifvet på honom.

Så fort han släpper alpinisten, sjunker denne ihop och orkar han säga någonting, så är det ett ovänligt ord för att han ej får vara i fred. Föraren har inte läst några medicinska handböcker han, men han vet hvad det gäller bättre än hela fakultetens professorer tillsammans; han vet, att den som somnar vaknar ej mer. Så gå timmarna hän i fruktansvärd ångest för den ene, hvars

hufvud är klart, i slapp försoffning för den andre, hvars blod börjar kallna.

Stormen har lagt sig och föraren beslutar att bryta upp. Likgiltig och slö låter alpinisten sig släpas med, han snafvar för hvartannat steg, ty han har ingen känsel i fötterna, och hans kläder, stelnade till is, omsluta honom som järnband. Men föraren sade sant, det är dock bättre att gå än att vara stilla; livsvärmen kommer så småningom åter och kläderna börja mjukna. Dåsigheten viker, svetten bryter fram i pannan, och där innanför börja de ryktbara »hjärnmolekylerna» arbeta igen. Alpinisten blir så mycket människa, att han inser den ojämna fördelningen af bördan; han begriper, att föraren börjar bli uttröttad, och han befäller honom att kasta ränseln, som den staccars karlen burit hela tiden — inte innehåller den mycket, men vore den också full af guld, skulle en Rotschild eller en Vanderbilt ej kunna taga förlusten mera lugnt, än han nu gör det.

Föraren tror, att klockan är tre, och en ljusning, som skall föreställa dag, börjar falla öfver de öde isfälten. Kölden känns ej längre så bitande kall, och snön ligger mindre djup. Frukostrast på en klippkam med sista konjaksdroppen, hvar sin dog-biscuit, och äkta glace à la chocolate, af Bore själf tillagad i rockfickan, där ett skålpund Suchard's chokolad låg förvarad — superbt, mycket bättre än vaniljglace! Dimman, som orörlig, blygrå och tung låg fastnitad vid marken, börjar få lif, och öfver vandrarnas hufvuden fara smala strimnor af moln, som man tycker sig kunna fånga med handen och göra rep utaf — ifall man hade tid. Och framåt går det, men långsamt, ty nyfallen snö är bergvandrarens farligaste fiende, farligare än gletscher och is.

Nåja, allt är snart öfverståndet, det blef ingenting af för den gången. Förarens betalning är uppgjord på förhand — han vågar sitt lif efter tariff. Hör den erfarne alpinisten till de rika, ger han väl lite mer, hör han till de fattige, kan det ej blifva mycket; men det gör ingenting, föraren är nöjd ändå. På säker grund tar främlingen än en gång den andres grofva hand i sin och säger honom tack; åsikterna om livets värde lära vara olika,

men nog är det väl värdt ett handslag och tack. Och föraren vänder till sitt hem igen, till hustru och barn, som blott ha honom till stöd. Och snart återstår för den erfarne alpinisten af hela historien blott en smula reumatism — nej, det återstår något mera; ty han funderar ut, att man kanske för ofta glömmet, att man ej har rätt att spela högt spel med en annans lif, en annan, som riskerar allt men intet vinner, och att en turists lättssinne kan kläda en fattig mans hem i sorg.

Det är ej om Burkart eller någon af de andra, som bestego Matterhorn, jag här talat — det är om en annan dumdrigtig äfventyrare, som fått en plötslig mani att klifva upp på alla bergstoppar för att se, om det är roligare öfver snögränsen än under densamma. Han gick dit upp som en erfaren alpinist men kom ned som en stackare. Han gick dit upp på lek, men han kom mycket allvarlig därifrån.

Mont Blanc.

Bergens konung.

Måhända skall denna artikel synas något underlig för dem, som ej veta af ett litet äfventyr, hvarmed min Mont-Blanc-bestigning var förknippad, ett äfventyr som började i en snölävin och slutade i en isklyfta och som gjorde mig till krympling i fyra månaders tid. Artikeln dansar fram på linan af en enda metafor och dansar öfver afgrunder. Men jag är ännu så helt och hållet behärskad af stämningen, som afspeglas i den ordbild, artikelns titel redan anger, jag beundrar ännu till den grad det väldiga snöfjällets vrede, att jag ej vågar nalkas det med en reporters förtrolighet. Jag ser här och där, att jag försökt draga på munnen till ett skämt — det kommer sig af, att det värker i min förfrusna fot. När jag skämtar med Mont Blanc, kommer jag ihåg en basrelief, jag sett i Rom, föreställande en liten grinande satyr, som med en bestört grimas mäter den sofvande jätten Polyfemos' tå.

Bestigningen af Mont Blanc är lätt.

Weisshorn, Monte Rosa, Dent Blanche eller Matterhorn gästar ingen, som ej har lugnt öga och säker fot, men vi veta alla, att Tartarin af Tarascon har bestigit Mont Blanc — fast han inte nådde toppen.

De äro obändiga revolutionärer, dessa andra fjälljättar, ystra frihetshjältar, som ej vilja låta betvinga sig af någon annan än solen, högdragna alpfurstar, som veta af, att de äro prinsar af blodet.

Men Mont Blanc är bergens konung; förr var han karg och grym, men nu har han veknat på gamla dar, och lik en ärevärdig patriark sitter han där, den hvitlockige gamle Charlemagne, och ser i lugnt majestät ut öfver sina tre riken. Godmodigt låter han människo-lilleputtarna kräla uppför den marmorblanka slottstrappan, och med kunglig gästfrihet låter han dem bese sin isskimrande borg. Men när sommardagen börjar skymma till

höst, då går han att sofva i sin hvita paradsäng under tronhimmel af moln. Och se'n tycker han inte om att bli störd, den gamle kungen.

Nej, han tycker inte om att bli störd, jag visste det väl. Jag hade frågat mig för hos slottsbetjäningen och man hade sagt mig, att det var för sent för audiens, att kungen ej tog emot så här dags på dagen.

Långväga från hade jag kommit dit med ränsel på ryggen och hufvudet fullt af underbara hörsagor om den vidtberömda kungaborgen, och länge hade jag önskat få se honom, fjällens stolte gamle drott.

Snopen stod jag där och hängde en lång stund framför slottsportarna, småmuttrande för mig själf en hop socialism; jag hade hållit en mängd radikala tidningar hela sommaren och var ej alls så beskedlig, som jag såg ut till. Det är de höges lott att aldrig få vara i fred för nyfikna blickar, och man kan väl aldrig bli mer än utkörd, tänkte jag för mig själf.

Och så gaf jag mig iväg till kungs, följd af två vägvisare — det var nog litet påfluget, men jag är ovan vid det konventionellas hofceremoniel. Puck hade alldeles slitit ut sina stöflar på Matterhorn, och enligt gemensam öfverenskommelse följde han inte med den här gången.

Sommaren följde mig ett godt stycke på vägen, i början klättrade hon ganska bra upp för branterna och tog säkert fäste i bergsskrefvorna, men jag såg nog att hon, dalens väna dotter, inte tyckte så mycket om kungabesöket som jag. Jag hade klädt mig i full parad för att hälsa den isgrå monarken, i skarpskodda alpskor, snödamasker och stålspetsad pilgrimsstaf, men hon var ej alls utrustad för en sådan färd, stackars liten! Vinden ryckte och slet i hennes bladvirkade klänning, och skarpkantade stenar refvo sönder hennes sammetsgröna skor med bandrosett af blåklockor och förgät-mig-ej. Men hon gaf sig ej så lätt; hon linda-de sina stackars fötter med mjuk skogs-mossa, hon lappade sin kjortel med ormbunke och enris och, fast fingrarna voro blåfrusna på henne, visste hon dock att sirligt och nätt vira in små ljungblommor däribland.

Så kommo vi till en hög fjällbrant, och uppe på klippkammen satt Cerberus, borgens bistre vaktare, och skälde och tjöt, och han ruskade på sin isbjörnspels, så att de hvita hårtapparna flögo om honom. Jag har aldrig varit rädd för arga hundar, och jag lockade på den gamle Bore och frågade honom på svenskt språk, om han inte kände igen mig, han, den gamle gårdvaren vid mitt barndomshem. Och där kom han emot mig i flygande fart! Han lade tassarna på mitt bröst, så jag höll på att ramla baklänges utför branten, och han slickade mig i ansiktet med sin kalla tunga, så att jag knappt kunde andas. Men midt under återseendets vänskapsbetygelser bet han mig ganska illa i näsan, och det var inte långt ifrån, att han bitit af den — det är hvad jag alltid sagt, man skall vara försiktig med andras hundar! Jag är visserligen stor hundvän, men jag visste icke riktigt, hvad jag skulle tro, och jag sökte komma i väg så fort jag kunde. Men han ansåg sig tydligen höra till sällskapet, och se'n följde han efter oss och morrade hela tiden, det odjuret — jag var glad att inte Puck var med, ty honom hade han bestämdt bitit ihjäl.

Men sommaren hon blef rädd och hon sade, att hon ej vågade följa mig längre.

Och så togo vi farväl af hvarann, hon vände om, lättfotad och glad, ned till alpängarnas grönska, och jag knäppte rocken fastare om lifvet och gick på. Några furor togo också mod till sig, och med senfulla armar gripande fasta tag i den skrofliga graniten följde de med uppför höjden. Allt brantare blef stigen, allt glesare blef den dunkelgröna karavanen, som skred där upp. Och så stannade de sista i skydd af ett klipputsprång. Jag frågade dem, om de ej ville följa mig längre, men de böjde sina hvitlockiga hufvuden till farväl. Jag klappade de gamla barndoms-kamraterna och bad dem hälsa hem, i fall jag ej kom tillbaka, och så fortsatte jag ensam min vandring.

Allt djupare trängde dödskylan in i fjällets ådror, allt saktare slog naturens hjärta, allt högre upp gick min färd. Och där stod hon, sommarens sista utpost, brantens modiga lilla blom-barn, skön som sitt namn, *Edelweiss!* Hon stod där alldeles ensam med fötterna i snön, intet lefvande väsen hade hon att

sällskapa med, men lika fin var hon i alla fall i sin lilla grå ylleklänning med frostpärlor kring, och lika frimodig och lycklig såg hon upp mot solen. Hon hade nog sin plats att fylla, äfven hon, där hon stod, och inte kunde det falla mig in att vilja göra henne något illa. Jag såg på henne en stund och jag tyckte hon var så vacker, fast hon var så enkelt klädd i sina hemväfda grå vadmalsskärter och hade inga färger alls att pynta sig med, hon, den fattiga lilla Askungen bland alla sommarfagra syskon.

Jag stod vid gränsen till den eviga vinterns rike och med fasta steg skred jag öfver löpgrafven, som i stelnade gletschervågor omgaf ismonarkens slott.

Det rådde en ödslig hvila i den sovande kungaborgen och jag kände, att jag nalkades ett majestät. Jag vandrade fram genom öde slottssalar, hvilkas bländhvita mattor ingen människofot trampat, under kristallskimrande tempelvalf, där orgeln dånade likt brusat af en underjordisk flod, mellan väldiga kolonnader, hvilkas molnhöljda kapitäl buro upp själfva himlen.

Och jag nådde borgens högsta torn. Vindeltrappan, som ledde dit upp, var borta, men med isyx och lina äntrade vi den gamle kungsörnens bo.

Och jag stod ansikte mot ansikte med fjällens konung. Kring den väldiges panna satt solens strålande diadem, och ett osägligt skimmer af purpur och guld föll öfver hans hvita kungamantel.

Intet genljud från dalarnas lif störde hans stolta hvila, stum som i sorg satt den gamle i ödlig frid och såg ut öfver sitt tigande rike.

Tysta stodo kring hans tron de högresta drabanter med stålblanka isharnesk kring barm af granit och med hjälmbuskar af moln kring de hvita hjässorna. Jag kände väl de väderbitna dragen af mången bland dem, och vördnadsfull hälsade jag de jättelika gestalterna vid namn — Schreckhorn, Wetterhorn, Finsteraarhorn, Furka, Monte Velan, Monte Rosa, Gemmi, Diablerets och Monte Viso, och hon, sköldmön med nedfällt visir kring sitt sköna hufvud, kysk lik Diana i sin snöhvita skrud, Die Jungfrau! Och mitt öga dröjde en stund vid den höge käm-

pen därborta, stolt som Akilles i sin guldsmidda rustning, purpurad som af blod, Matterhorn!

Men plötsligt mörknade konungens ansikte och ett dystert moln lade sig öfver hans panna. Han tog af sig kronan, och de hvita lockarna flögo för vinden. Och utan att det minsta bry sig om oss, satte han på sig sin nattmössa.* Och vi förstodo, att audiensen var slut.

Men kunde han sofva i sådant buller, så var han inte svårsofd, tänkte vi — det blef ett förskräckligt oväsen kring oss. Stormen dånade öfver våra hufvuden, så vi trodde hela slottstaket skulle ramla ned, och som en hungrig varg tjöt Bore i hälarerna på oss — han bet för resten af mig ett par tår se'n, det odjuret.

I skyndsamt fart bar det af genom det mörknade palatset, öfver de öde borggårdarna, där andehänder sopade ihop hvarje spår af vägen, genom de skymmande festgemaken, hemska som likrum i sina hvita draperier, under de dunkla kyrkhvalfven, där orgeln skalf som på domedag.

Men det stod aldrig rätt till med de där gamla borgsalarna — där spökade bestämdt. Det suckade och skrek därinne, och plötsligt skrattade det till håfullt och gällt, och långa skuggor svepta i hvitt flögo förbi oss — det var inte godt att se, hvad det var, men det var väl bergstroll, kan jag tro.

Så nådde vi en stor borggård, som kallas Grand Plateau, och knappt hade vi hunnit halfvägs däröfver, förrän ett kanonskott dånade till. Jag tittade upp och såg den hvita röken komma dansande utför Mont Maudit-branten, och så kom där ett helt berg af projektiler med lavinens fart rasslande förbi oss. — *Sapristi!* Man skjuter skarpt, tänkte vi.

Och i väg bar det. Men så brakade det till, som om åskan hade slagit ned öfver våra hufvuden, marken remnade under våra fötter, och jag kände, hur jag tumlade ned i underjorden. Allt blef stilla, och dödsfylan föll öfver mig.

* »Il met son bonnet» — förarnes vanliga och ganska karakteristiska sätt att beteckna det där lilla hvita molnet, som plötsligt täcker Mont Blanc's hjässa — betyder storm. Det tar sig bäst ut på afstånd.

Men så kom själfbevarelseinstinkten och ruskade på mig, och yrvaken satte jag mig upp i likkistan och såg mig omkring. Min ene vägvisare kröp nu också fram ur sin svepning, och med isyxan sprängde vi kistlocket, som redan var påskrufvadtt öfver den tredje kamraten. Och med stor öfverraskning upptäckte vi, att vi inte voro döda alls. Vi sutto inspärrade i en underjordisk fängelsehåla i afvaktan på vår dom, men vi voro ense om, att det var i de lifdömdes cell vi sutto. Dagsljuset föll in genom en smal glugg högt öfver våra hufvuden, och alldeles bredvid oss gapade en djup håla — det såg ut som i Mamertinska fängelset i Rom. Vi hade tid att fundera på ett och annat. Klaga tjänade till ingenting, protestera inte heller, vi bara önskade, att rättegångsformalitetera ej skulle draga för långt ut på tiden.

Då och då tittade ett hvitt troll in genom fängelsegluggen och kraftrade hänskrattande ned en hop snö öfver oss, och så trampade det i väg öfver våra hufvuden. »Ären I ännu jordens behärskare, I ynkliga små människo-mikrober!» dundrade de, så att det brakade i hvalfvet. — Vi beto ihop tänderna och sade ingenting. Till slut blef jag arg och ropade till trollet, att mikrob kunde hon vara själf, den gamla ugglan — jag tittade på mina bägge olyckskamrater, och vi gjorde alla tre ett slags grimas, som skulle föreställa, att vi tyckte att skämtet var mycket roligt, men skrattmusklerna hade stelnat i våra blåbleka ansikten.

Men trollet kände sig svarslost i alla fall; och jag tog mod till mig och sade, att inte var det värdt att vara så morsk, ty det fanns någonting, som var högre än själfva Mont Blanc, och jag pekade upp till en stjärna, som just i detsamma blickade ned på oss stackare genom fängelsegluggens grå dimgaller. Jag hade knappt sagt det, förr än trollet försvann, och i den klarande kvällen sågo vi det förvandlas till ett väldigt isblock, som, lösryckt af lavinen, hade stannat vid randen af klyftan — trolleri, idel trolleri!

Men det var inte trolleri, att vi kommo undan med lifvet den gången. Det var något annat, som hjälpte oss — det som är högre än Mont Blanc.

Hundarna på Capri.

En interiör.

Liksom de gamle romare ägna Capri-hundarna största delen af sin dag åt det offentliga lifvet. Piazzan är deras Forum, och det är där de skrifu på sin historia. Då Don Antonio öppnar dörrarna till sin osteria och Don Nicolino — barberare och »*sallassatore*»* — träder ut ur sin *Salone*, börjar Capri en ny dag. Från alla håll komma då Capri-hundarna gravitetiskt vandrande fram, doktorernas, Il Tabaccaio's, Il Segretario's, Don Archangelo's, Don Pietro's m. fl. och efter en hälsning enligt af naturen anordnad ceremoniel slår man sig ned på Piazzan att meditera. Don Antonio ställer ut ett par stolar framför sitt kafé, och några antaga tillbudet att luta sig mot dem, medan andra föredraga trappstegen, som leda upp till kyrkan, eller det bekväma hörnet vid Campanile'n, till hvars klockverk generationer lyssnat med stigande förvåning, där det, obetvingligt som solen, följer sin egen ban — tyvärr ej den samma som solen. Efter en stund komma Hotel Pagano's hundar tågande. De stiga upp senare än de andra, ty de äta en förfärligt grundlig diner. De stamma alla från den urgamla »*Timberio*»** Pagano, som vandrar ett stycke efter de andra. Timberio har starr på ena ögat, men det andra blickar med orubbligt lugn ut i lifvet. Hundfamiljen Pagano har alltid räknats bland Capris mest ansedda, och nu, sedan en af dess herrar, Manfredo, valts till borgmästare, har den blifvit ännu förnämre än förut. De hålla sig nu mestadels för sig själfva

* Åderlätare.

** Jag skrifer som jag talar här — ej italienska, utan Capridialekt. Den gamle kejsaren, som bodde på ön under elfva år, heter här ej Tiberio, utan Timberio.

i sällskap med några af de mera framstående liberala hundarna i portgången till Municipio. De konservativa hundarna, som fingö stryk vid sista valet, då de liberales kandidat, Manfredo Pagano, blef syndic, hålla sig nu i fientlig minoritet på andra sidan Piazzan vid trapporna, som leda upp till kyrkan. Då och då ser man dem äfven titta inom kyrkan, där de med största dekorum sitta som ringa publikaner nere vid dörren, medan mässan läses fram i koret och *Figlie della Maria* med halfsjungande stämmor recitera litanian. Vid tio-tiden uppträda »*Il Cacciatore's*»* bägge hundar, far och son. De gå direkt in till Don Antonio's vinkrog. De äro visserligen födda på ön, men de ha fått engelsk uppfostran, och de veta väl, hur en leg of mutton eller en roastbeef ser ut. Don Antonio's hundar ha också en viss aning härom, ännu genom generationer fortlefver där hos dem en svag anglicism från den tid, då Don Antonio var steward på en engelsk ångbåt, och de äro alltid stolta att framför sina Caprikolleger med lindrig brytning kunna säga ut sitt: how, vow, vow, — how do you do, Sir? till hvarje främling, som nalkas deras osteria. De tysksinnade hundarna förekomma ej i Don Antonio's osteria; trots alla Bismarek's sträfvanden att vinna Don Antonio för trippelalliansen äro tyskarna ej gärna sedda hos Don Antonio, deras hufvudkvarter är fortfarande Morgano's kafé »*Zum Hiddigeigei*», hvarifrån man hör dem skälla och gläfsa till långt in på nätterna.

Morgonen förflyter i lungt *dolce far niente* såsom förberedelse till dagens mödor. Sällan har något händt, sedan man möttes här i går, sällan tyder något på, att den dag, som går in, skall bringa i sitt sköte någon omväxling i den orubbliga harmonien af deras status quo. Där hvilar en arkadisk ro öfver hela deras tillvaro, ett komtemplativt lugn står stämpladt på allas ansikten. Och dock blommar denna frid på en vulkan, liksom

* Jägaren, allas vår gamle vän, Mr G. — i 15 års tid Piazzan's förnämste stankund och prydnad, alltid munter och alltid törstig, en väldig utrotare af vaktlar och vinfaskor, nu sent omsider gången till hvila i det tysta, lilla Campo Santo nedanför byn, där några cypresser och lagerträd höja sin dunkla grönska bland vinrankorna — hans älsklingsplanta. Gamle Spadaro lever ännu och är förtjust att berätta dig om sin sörjde och saknade herre.

den fagra sommar, som klär Vesuvius' sluttning därborta vid synranden. Då och då mullrar åskan fram ur gamle Timberio Paganos breda bringa, när Hotell Quisisana's svartlurfvige gårdvar träder honom för nära, de bägge rivaliserande doktorernas fyrbenta assistenter räcka ut tungan i smyg åt hvarandra, där de sitta på hvar sin sida om »*la Farmacia's*» dörr, och då och då flyga Don Nicolino's och Chichillo's (den nye perukmakaren) hundar i lufven på hvarandra, så att hårtestarna flyga kring dem. Antipatierna sjunka dock snart till djupet igen, och lugna som golfens jämna vågor därnere vid den gamle kejsarens badslott vaggas timmarna fram i rytmisk enformighet.

Man ser på flickorna, som, likt en lefvande Parthenonfris af karyatider, skrida förbi med väldiga *tufa*-stenar på högburna hufvuden, man ser på Marinans fiskare, som torgföra nattens fångst af guldfärgade *Triglie* och väldiga *Scurmi*, skönfärgade musslor från något klippref eller kanske en korallspunnen gammal romersk amfora, som de djupa *Palamido*-näten ryckt upp ur dess tusenåriga gömsle nere på hafsbotten. Ibland vaknar lusten för verksamhet och man vandrar långsamt öfver Piazzan fram till hörnet af Anacapri-vägen och stirrar drömmande på det aktiva lifvet framför åsnestallet, där kavalkader af *forestieri* stå otåligt väntande, medan sadlarna läggas på åsnornas blodiga ryggar och rostiga betsel stoppas in i sargade munnar. *Aaaaah! aaaah! avanti!* I väg upp till Monte Solaro i 1¹/₂ timmes styf stigning med de sorglöse turister! Ja, skön är vägen, som slingrar sig upp längs bergets flank bland granitburen grönska af myrten och ginestra. Synfältet vidgas alltmer — *aaaaah! aaaah!*, ännu en brant, och vingårdar och olivskogar ligga djupt under edra fötter och öfver edra hufvuden resa sig djärfva klippor, vilda i sin väldiga ödslighet som Alpernas Via Mala, med Barbarossa's förvittrade borg nitad fast på dess branter. Därute glänser golfen, gördlad af strändernas ovanskliga fågring, och från Posilipo's piniekrönta udde simmar ö vid ö bort mot Medelhafvets blånande fjärran — *wunderbar!* !

Under sadeln svider det som eld, och munnen är så öm af de ideliga ryckningarna i det tunga betslet; men friskt mod, liten

åsna! Där uppe på höjden bor Padre Anselmo i sitt eremit-kapell och där finns godt vin för törstande strupar!

Andra, som ej kommit så långt som fram till åsnestallet, luta sig tankfulla mot Piazza's balustrad, där några sjömän sitta och hänga och se ut öfver golfen. Ögat glider förströdt öfver Napoli's glansfulla linje och Vesuvius' väldiga silhouett och följer tankspridt riktningen af någon utsträckt hand, som pekar bort mot Sorrento's udde, där ångbåten skjuter fram på väg till Capri's grotta. Och där komma de bägge blinda gubbarna, »Fenocchio» och Giovanni, med vana fötter trefvande sig fram öfver Piazzan på väg till sitt vanliga hörn vid vägkanten, där sorlet af tusentals muntra turister dragit dem förbi, där de suttit sedan årtionden med sina gamla fiskarlufvor i de utsträckta händerna och sina tomma ögon stirrande ut i deras eviga natt af strålande solljus — *date u soldo, Eccellenza, al povero cieco! Anim u priatorio!** *La madonna vi accompagna!*!

Fenocchio's hund syns ej mera till vid gubbens sida, fångsten har väl ej varit så stor i den gamla fiskarlufvan, och det blef väl svårt att få brödbiten att räcka till för två munnar.

Uppe på Piazzan börjar man vakna, och i spridda grupper vandrar man fram till balustraden att beskåda ångbåten, som glider förbi på det blå vattnet på väg till grottan. Det är tid att begifva sig i väg ned till Marinan att möta de ankommande främlingarna. Quisisana's, Pagano's och Hotel de France's hundar eskortera högtidligt sina respektive portierer till Piazzans hvalfformiga portik med bourbonernas vapensköld ännu tronande däröfver, små färdigsadlade åsnor klättra också tåligt ned för den gamla trappstigen till Marinan, och med väldiga piskklatschar skramla Felicello's kuskar i väg ned för den nya körleden. Man beskådar uppe från Piazzan, huru ångbåten ankrar framför hamnen och småbåtarna föra passagerarna i land. Ett svagt intresse afspeglar sig i capriaternas passiva anleten, då de första främlingarna komma upp på Piazzan. Men ständigt samma oföränderliga typer, ständigt samma korrekta misser i Felicello's landå,

* På ordentlig italienska — hvilket de ej själfva skulle förstå — *anime del purgatorio*, för själarna i skärselden.

ständigt samma eldröda, bullrande tyskar, som gräla om betalningen med flickorna, som släpat deras koffertar uppför höjden till byn. Sällan äro några hundar med, sällan är där någon anledning att gripa in i hvad vara må — passivitet, idel passivitet. Nu ringa hotellens klockor till lunch, och man vandrar hvar och en hem till sig. Matsmältningsprocessen försiggår efter fysiologiens mönster, ostörd af hvarje hjärnverksamhet, och eftermiddagen förflyter under siesta på någon loggia, medan solstrålarna långsamt klättra uppför Anacapri-branten, och långa skuggor börja glida utför Monte Solaro's sluttning ned mot Capri's by. Luften är sval och blid, och man bereder sig att återtaga den offentliga verksamheten på Piazzan. Dagens kanske viktigaste stund nalkas. Posten kommer. Don Peppino (postmästaren) stänger högtidligt dörrarna till sin *ufficio*, och man väntar med spändt intresse, medan postväskan öppnas därinne. Alltid samma afvaktans ifver, alltid samma missräkning. De få aldrig något bref; alla bref och tidningar äro till hotellens främlingar. Någon gång få de fatt på en *Corriere di Napoli* eller en *Pungolo*, och de försvinna då i något hörn för sig själfva för att man skall tro, att de kunna läsa; men se'n de slukat hela tidningen, veta de ej mera för det. Så slappnar man åter ohjälpligt af, vandrar några slag rundt Piazzan, förbi Don Antonio's osteria med de välkända borden framför ingången, några urblekta fotografier och torkade biscuits i fönstren och några omedvetna filosofer i kontemplationer därinnanför, förbi *Il Salone*, där flugorna vaka öfver Don Nicolino's drömmar, förbi »*la Farmacia*» (apoteket), där lättjans morfin vaggar Don Petrucchio's tankar till ro, förbi åsnestallet, där främlingarna vända åter från sina utflykter kring ön och åsnorna skuffas in i sina mörka kyffen. Man ser ut öfver golfen, där Ischia rodnar i svinnande solglans och dunkelblå skymning faller kring Vesuvius. Dagens ansträngningar nalkas sitt slut, och Piazzan börjar bli öde. Uppe i Campanilen bryter plötsligt ut ett förskräckligt oväsen bland kuggar och hjul och famlande rätt på en gammal rostig hammare börjar det åldriga verket till slut slå, så länge det orkar, på några motsträfviga klockor. »*Ventiquattro ore*», säger Don Nicolino och stänger

gäspande sin Salone, tjugufyra timmar säga flugorna och gå till hvila bland borstar och kammar, tjugufyra timmar säga hundarna och vandra hem till sig med känslan af uppfyllda plikter att i drömlös hvila hämta kraft till morgondagens mödor.

Kyrkklockorna ringa Ave Maria, och dagen sjunker sakta i hafvet.

Så gå dagarna hän, likformade som kulor i radbandet, som glida mellan fingrarna på *Figlie della Maria* därinne i kyrkan. Hvarje morgon samlar medborgarplikten de spridda krafterna till fredligt samarbete på Piazzan, hvarje kväll manar Campanilen dem till hvila.

Men skuggorna kring husmurarna börja bli allt smalare, och varmare och varmare bränna Piazzans flata stenar i solbaddet. Oroliga drömmar börja störa siestans fred, och Capri gripes af en oemotståndlig lust att klia sig. Don Antonio spänner upp tältet framför sin osteria och dagens frågor afhandlas allt mer och mer under dess skyddande skugga. Man dröjer allt längre på Piazzan i de ljumma kvällarna, och med näsorna i vädret sitter man långa stunder framme vid balustraden och ser ut öfver golfen och bort mot Vesuvius, hvars väldiga rökmoln långsamt förtona sig mot fastlandet — vinden går öfver till sydlig, allt är som sig bör, och med aningsfulla tankar på kommande strapatser troppar man hvar och en hem till välbehöflig hvila. Piazzan är öde. Än ljuder här och där ned från någon vingård ett kort hundskall eller något skrålande *Potz Donner Wetter!* från »Hiddigeigei's» Bierstube, så blir allt tyst, och blott den gamle tidväktaren uppe i Campanilen räknar med högljudd malmröst nattens timmar för att hålla sig vaken. Än skymtar den hvita byn fram bland klipornas skymning, så mörknar det allt mer och Capri's ö försvinner i nattens dunkel.

Men re'n stiger månen upp öfver Sorrento's berg, och den flyktiga skymningens slöja glider sakta från Monte Solaro's stolta fjällvägg ned öfver sluttningarnas skimrande olivskogar, öfver orangelundar och myrten och försvinner i silfverskir ut öfver golfens vatten. Natten drömmer en ljuf dröm, och sagolik reser sig sirenernas månglänsande ö ur hafvet. En ljum sunnanvind

far fram öfver vattnet, sorlar sakta bland strändernas halfvakna vågor, flyger doftande fram öfver orangeträd i blom och gungar lekfull på späda vinranksblad. Jublande röster ropa från hafvet, allt starkare och starkare ljuda de genom tystnaden, och nattvandrarerna uppe på Monte Solaro hör suset af vingslag högt uppe i den månljusa rymden.

När Capri vaknar nästa morgon, vet man, att vildgässen dragit förbi och våren är kommen. Framför Maria Vacca's slaktarbod hänger en död vaktel — jakttiden är inne! Från tidiga morgonen är Piazzan full af hundar. Hvardagslifvets flegma har flytt, en viss energi lifvar de slappa dragen, och reflexen af en tanke lyser upp ögonens kontemplativa dunkel.

Framför Don Antonio's osteria stå bössor i långa rader, och på stolarna ligga väldiga jaktväskor och krutpungar. Sedan soluppgången är *Il Cacciatore* på sin post i osterian, i kolossala kragstöflar och med patrongördel kring magen — ve! den vaktel, som nu visar sig i Maria Vacca's slaktarbod, den försvinner genast i *Il Cacciatore's* »shootingbag». Inne i Municipio's portik lyssnar en yngre generation till gamle Timberio Pagano's jakthistorier från hans ungdomstid, då man fångade flere tusen vaktlar om dagen, och uppe på kyrktrapporna tänka de klerikala med vemodsfulla tankar på en svunnen storhetsperiod, då Capri hade sin egen biskop, hvars underhåll betalades af vaktelfångsten — *evescovo delle quaglie*,* som han kallades uppe i Rom. Timmarna gå hän under stigande spänning, och då ändtligen Campaniens klockor förkunna, att första jakt dagen är slut, vandrar man med spänstiga steg hvar och en hem till sig för att sofva sig till kraft för morgondagens ansträngningar. Åter faller mörkret öfver ön, och Capri sofver de rättfärdiges sömn.

På trötta vingar flyga fågelskarorna fram öfver hafvet. Tusenden ha fallit på Afrikas stränder, där de samlades för den långa färden, tusenden ha maktlösa sjunkit ned bland vågorna, tusenden skola dö på klippön, som skymtar fram därborta i dunklet. Skyddade af nattens sista timme nalkas de ön, och ljud-

* Vaktelbiskopen. Capri äger ingen biskop numera, men vaktelfångsten utgör ännu öns kanske förnämsta inkomstkälla — näst främlingarna.

löst slå de ned på dess branta stränder, på höjderna uppe vid *Villa di Tiberio*, där eremiten lurar bakom sina giller, bland *Mitromania's** och *Piccola Marina's* klippor, där näten stå färdiga att snärja deras vingar, vid *Limbo's* och *Punta di Carena's* udde, där Caprihundarna, tysta som kattor, smyga kring på rof. När dagen gryr bort öfver Salerno's berg och strålar än liksom för två tusen år sedan i flammande offereld på den gamla solgudens vittrade altare nere i *Mitromania's* grotta, fladdra hundratals vanmäktiga fåglar, vaktlar, vilddufvor, lärkor, trastar, i näten rundt ikring och hundratals andra förblöda bland klipporna — men hvad bryr sig solen om det! Hvad bryr sig solen om att dunklet, han skingrar, döljer en hop uttröttade fåglar för rofgiriga ögon, att i dag följer döden från klippa till klippa hans strålande ljus i spåren:

So che natura è sorda,
 Che miserar non sa,
 Che non del Ben sollecita
 Fu, ma dell' esser solo.

Leopardi.

På höjden af Monte Solaro sitter *Il Cacciatore* väpnad till tänderna och ser med segrarens blickar ut öfver slagfältet under sina fötter — nalkas honom ej, ty han skjuter på allt i dag. Dagen har varit het, *Il Cacciatore* har lossat öfver 100 skott i olika riktningar. Vid hans fötter hvila hans bägge hundar, far och son, och bakom honom sitter gamle Spadaro med en extra bössa i handen och en oerhörd jaktväska öfver skuldran. Då och då smågläfsa far och son och vifta med svansarna, förföljande i drömmen en flyende fågel, då och då famlar *Il Cacciatore's* hand efter den trogna bössan liksom för att fälla en vaktel till marken, då och då drömmer Spadaro, att han stoppar ett nytt byte i den väldiga väskan. Allt färre och färre ljuda skotten kring dem, allt djupare och djupare faller tystnaden öfver Monte Solaro's höjder. Nere under deras fötter blänka ren Faraglione's

* Få främlingar besöka *Mitromania's* grotta, hvars namn väl är en derivation af *Magnum Mithrae Antrum*. Den vetter mot öster, och solens första stråle lyser upp dess hemlighetsfulla dunkel. Man vet af här gjorda fynd, att här dyrkades en gång den gamle, dock evigt unge, Solguden.

tre klippor i purpur och guld, och den sjunkande solens skimmer glänser på golfens vågor. Från Capri's by tränger ljudet af hotellens klockor, som ringa till middag. En doftande hallucination af vaktelpastej kittlar Il Cacciatore's näsa, och under hans halföppnade ögonlock lyser hela golfen i grym synvilla liksom ett haf af idel *Capri-rosso* — denna färgglans, som redan gamle Homeros jämförde med skönglänsande rödt vin —, medan Spadaro's blygsammare fantasi hör makaronerna puttra och koka nere i vågsorlet bland klipporna och ser kvällsolens purpurglöd gjuta massor af »*pumaroli*»-sås däröfver.*

Il Cacciatore gnuggar sig i ögonen och ser sig förundrad ikring, och Spadaro trefvar bestört i jaktväskan, där fortfarande blott en ensam, liten siska, som skulle upp och gifva vårkonserter i Norden, sofver sin sista sömn. — Halloh! Spadaro! »*Andiamonci*».** Hundarna vakna så småningom, och karavanen sätter sig långsamt i väg ned mot Capri. Trött af dagens mödor når man äntligen Piazzan och dess vänliga osteria, där Il Cacciatore slår sig till ro, medan Spadaro och hundarna i triumf bära hem siskan och bössorna.

Så fortgår jakten i veckor. Hvarje morgon innan dagen gryr ger man sig i väg att söka fånga våren i flykten, hvarje kväll mötes man på Piazzan till hvila, och ofta nog samlas vi hos allas vår vän Il Cacciatore kring en förträfflig *Quail-pie*, så som endast han kan servera den.

Men fastän leden glesna, går dock de Tio Tusendes tåg segerrikt framåt — snart sjunga lärkor öfver frostiga ängar uppe i höga Norden, snart kvittra svalor under takåsen i den fjärran lilla stugan, som för så länge låg halftäckt af snön, snart repar vakteln sitt entoniga vaktrop i klarnande vårkvällar.

Jakttiden är slut, och snopna sitta Capri-hundarna på sin Piazza och stirra ut öfver golfen, ditåt den fångade fågeln flög, då han gled ur deras händer. Högre och högre flammar hvarje morgon offerelden på solgudens altare nere i Mitroma-

* *Pomodoro* = tomat, syditalienarnas älsklingsfrukt, förnämsta ingrediensen i allt, han äter, förljufvande enformigheten af hans makaroner.

** Låt oss ge oss af!

nia's grotta, klarare och klarare skimra hvarje kväll Faraglione's klippor i purpur och guld, rödare och rödare lockar gulfens vinfärg Il Cacciatore's näthinna. Tigande grubbla de liberala hundarna inne i Municipios skuggiga portik öfver dagens brännande frågor, flämtande lyssna de klerikale från sin soliga kyrktrappa till profetiorna om *Il Purgatorio's* glöd, som prästerna hvarje söndag ropa ut därinne i den svala kyrkan. Det offentliga lifvet afstannar allt mera, och det är som trädde där in en viss reaktion efter jakttidens kraftprof. Ångbåtens ankomst åses visserligen ännu från Piazzans balustrad, och man öppnar ena ögat för att beskåda de få främlingar, som vandra upp på Piazzan med målareparaplyerna uppspända och staffli och målarelåda på en pojkes hufvud. Postsäckens öppnande samlar dem visserligen än framför »ufficio's» stängda dörr, men intresset för det politiska lifvet har slappnat af och förhoppningarna om bref har gått öfver i stilla resignation. Inne i *La Farmacia* jäsa medikamenterna i sina burkar, och i Don Nicolino's *Salone* täckas murarna allt mer af lefvande flug-fresker. Längs Monte Solaro's flank hänger scirocco'n i tunga moln, och långsamt sänker sig en oemotståndlig dvala öfver Piazzan.

Capri går i sitt sommar-ide.

Då man vaknar, har solen dämpat sin eld, och bordet står färdigdukadt, där skapelsens herrar blott ha att sätta sig ned till festmåltid och hundarna att samla upp smulorna, som falla från de rikes bord. Från pergolan öfver deras hufvuden hänga drufvor i tunga klasar, och bland orangelundarnas skugga skymta fram saftiga fikon och rödkindade persikor. Så kommer vinskördens backanal med skämt och sång och glänsande flickögon under drufkorgarna och nakna fötter stampande fram vinets slumrande fjäril ur dess krossade chrysalid.

Öfver Piazzan far då och då en svalkande hafsvind, och Capri tar sig ett uppfriskande bad af hållande höstregn att skölja bort sommarens hetta och damm. Hundarna rädda sig i tid undan det okända elementets verkningar, men millioner svarta lif finna sin graf i rännilarna, som likt en syndafloed forsa fram öfver sommarens blodiga slagfält, medan de öfverlef-

vande finna sitt Ararat bland borstarne i Don Nicolino's »Salone».

Medvetslöshetens dimma lättar allt mer från hundarnas hjärnor, och vakna drömmar om verksamhet och kraft blicka fram ur halföppnade ögonlock. Don Nicolino putsar småleende sitt porträtt från dess gloria af flugor, och Don Petracchio komponerar ett nytt lifselixir ur sommarens mixtum compositum. Fenocchio och Giovanni sätta sig åter ned i sitt hörn att vaska fram litet koppar ur turistströmmen, och på skälvande ben aflassa de små åsnorna allt fler främlingar på Piazzan. Från Vesuvius faller röken i långa molnstrimmor ut öfver golfen och på Tramontanans (nordanvind) vingar flyger sommaren till hafs igen från sin bröllopsresa upp till Norden. Förgäfves spänna caprioterne återigen sina nät kring öns stränder, förgäfves ligga hundarna på lur bland dess klippor, förgäfves sitta Il Cacciatore i full rustning på sin utkik uppe på Monte Solaro och skjuter af alla sina skott efter flyktingen — sommaren far förbi.

Huttrande sitta hundarna med slokande svansar på sin Piazza och tänka med vemod på sin svunna sommarsaga. Från snöhöljda Apenniner seglar Vintern på sitt skumhöljda drakskepp ut öfver golfens fradgade vågor. Stormen dånar uppe bland ruinerna af det gamla vaktornet, hvars larmklockor tystnat för länge se'n,* och bland skummande bränningar äntrar den rasande vikingen Capri's klippa. Stark som en orkan sliter han i stycken pergolans girlander, som hänga kvar sedan höstens Backusfest, och brutal som en vilde rycker han bort fikonlöfven, hvarmed lundarnas dryad söker skylla sin nakenhet.

Men nere i Mitromania's grotta brinner offerelden som förr på den gamle persergudens altare, och huld höjer den mäktige sin strålande sköld öfver sin skyddsling och bjuder barbaren från Norden gå till sjöss igen. Och så far han sin väg, den gamle sjöröfvaren, med oförrättadt ärende, utan att ha röfvat en enda ros från flickornas solvarma kinder, utan att ha stulit en enda guldfrukt från orangelundarnas eviga grönska. Och knappt

* Ända in på 1600-talet ringde man i larmklockor från de gamla vaktornen för att varna golfens stränder för annalkande sjöröfvare.

har han hunnit vända ryggen till, förrän små orädda violer titta försiktigt fram bland tufvorna, och narcisser och rosmarin klättra högt upp på klippbranterna, för att se hvart han tog vägen, den barske nordbon, och snart kommer en hel flock blom-barn och slår sig ned att leka sommar i det gröna.

På Piazzan sitta hundarna som förr i soliga kontemplationer. Cykeln af deras lifs sinnesrörelser är genomgången, och de börja på nytt vända de blanka bladen af sin historia, sida efter sida i oföränderlig följd. Dagar följa efter dagar och år efter år, och omärkligt kommer åldern och skakar några hvita mandelblommor öfver deras hufvuden. Sinnenas spänstiga lust har domnat af, ungdomens vidtflygande tankar ha brutit vingarna mot Piazzans fyra väggar, och likt tama ankor vanka de kring inom sitt stängsel, från Don Antonio's osteria till Felicello's åsnestall, från Don Nicolino's Salone till Don Petruccio's Farmacia. Då och då når de förbidragande vildgässens frihetsrop däruppe från den höga rymden ned till Piazzan, det gamla ungdomsmodet vaknar på nytt, och man knogar i väg ett stycke framåt Anacapri-vägen, så fort de tunga benen kunna bära en. Då och då darrar genom Don Peppino's postkontor ett svagt eko från någon världsrevolution i deras örhinnor, och de blicka i drömmande frid bort till Napoli's hvita stad, hvars bullrande människolif dör bort bland golfens vågsorl, eller bort till den gamle revolutionären Vesuvius, hvars hotfulla åska aldrig skall nå deras Eden.

Så sitta de på sin Piazza, stirrande ut i tidens flod, som flyter dem förbi. Ännu ett par solhvarf stirra de däri, så röra de sig ej mera — de äro hypnotiserade. Kampen för tillvaron stannar af, och omärkligt sjunka de ned i Buddha's Nirvana, omedvetet, smärtfritt, solbegjutet.

Menageri.

— Audiatur et altera pars.

MENAGERI.

För oåterkalleligen
näst sista gången!!!

BRUTUS, lejon från Nubien; TIGRAR, BJÖRNAR,
APOR, VARGAR, ISBJÖRN, HYENOR
m. fl. märkvärdiga djur.

OBS! Direktören, "LEJONKUNGEN" kallad, inträder i lejonburen kl. 8. OBS!

För oåterkalleligen
näst sista gången!!!

Gatpojckarna hålla ut ännu en stund, så kallt det än är i kväll, ty »lejonkungen» själf har redan visat sig två gånger på balustraden, i ridstöflar och med ordensprydt bröst, och man hör för resten tydligt, hur djuren tjuta där innanför tältet. Ja, det vore synd att gå miste om det här, kom, låt oss gå in!

Det är själfve lejonkungens fru, som sitter och säljer biljetter, och vi se på henne med den vördnad, som hennes rang kräfver. Hon bär guldarmband kring sina tjocka handlofvar, och en dubbel guldkedja blänker fram under päls-

kragen. Men markattorna, som med en rem åtdragen om magen sitta fastbundna på hvar sin sida om henne på en pinne, de ha ingen pälskrage. De äro blå i ansiktet af köld, och när de springa upp och ned på pinnen för att hålla sig varma, då skratta gatpojarna, och det förbigående marknadsfolket stannar och ser på dem, menageriets omedvetna stackars clowner, som skola locka in åskådare att se på de öfriga olyckskamraternas tortyr.

Det är fullt af folk där inne, och de talrika gaslågorna glödga den skämda luften. Förevisningen har redan börjat, och mängden följer från bur till bur en neger, som, med en rotting pekande på fången innanför gallret, med entonig röst läser upp hans ålder, hans hemland och hans brott att lefva så, som naturen anvisat honom att lefva.

Jag har varit här flera gånger och kan den där beskrifningen nästan utantill — jag skall förevisa djuren för dig.

Här i buren, hopkrupen på sin pinne och med hufvudet gömdt i sin ruggiga fjäderskrud, ser du fågelvärldens stoltaste representant, Kungsörnen, *Aquila chrysaetos*, tre år gammal, fångad som unge. Du har läst om honom, den vingstarka fågeln, som i stolt majestät kretsar kring de öde fjällen. Ensam lefver han där uppe bland molnen, ensam som människosjälen. Han reder sitt näste vid en otillgänglig klippa, och branten skyddar hans ungar för roflystna händer. »Fångad som unge»: det vill säga att boet blef plundradt, modern blef skjuten, medan hon skriande flög dit för att försvara sin unge, och med bösskolfven krossades vingbenet på den halfvuxna örnen, som kämpade för sin frihet. Här har han suttit se'n dess, han sofver om dagen, men den långa natten vakar han, och när allt är tyst här inne, höres från hans bur en sällsamt hemsk klagan. Tre år gammal! Han är ej den mest beklagansvärda här inne, ty han lefver nog ej länge till, kungsörnen dör i bur.

Här ser du en Björn, *Ursus arctos*.

Hans bur är så liten, att han ej kan gå där inne, han sitter där nästan upprätt och vaggar af och an med

sitt tunga fromma hufvud. Räcker du honom en brödbit, så trycker han nosen mot gallret och tar sakta och varligt gåfvan ur din hand. Nosen är söndersliten af järnringen, som han förr bar däri, och hans ögon äro blodsprängda och rinnande af det starka gasskenet; men blicken är ej ond, den är vänlig och klok som hos en gammal hund. Då och då griper han med de väldiga ramarna kring gallret och skakar vanmäktigt på buren, så att marsvinen, som bo inunder honom, springa af och an $\frac{1}{2}$ förskräckelsen. Skaka, du nalle! Gallerstängerna äro af stål, starkare än dina ramar, du kommer aldrig ut, du skall dö därinne i ditt fängelse. Du är ett farligt rofdjur, du lefver af blåbär och frukt, och då och då tager du ett får eller en ko för att ej svälta ihjäl. Vår Herre förstod ej bättre än att lära dig att göra så, men det är mycket illa gjordt; det är endast människan, som har rättighet att äta sig mätt.

Här ser du en Hyena, *Hyæna striata*. Negern väcker hyenan med ett käpprapp, och skyggt hukar djuret sig ned längst bort i burens hörn, medan han berättar sin publik, att hyenan är känd för sin feghet, hyenan vågar ej anfalla i öppen kamp, men lömskt störtar hon sig öfver den försvarslöse fången, som vildarna lämnat kvar i ödemarken med bakbundna händer, eller öfver det maktlösa lastdjuret, som ej längre orkar släpa fram sin tunga börda och som blifvit öfvergifvet af karavanen i öknens sand — sedan bördan blifvit lassad på en annan.

Negern sticker försiktigt med den spetsiga käppen bortåt hörnet, där det fega djuret sitter hopkrupet, för att få det att resa på sig; och åskådarna äro ense om, att hyenam med sin sluttande, krypande rygg och sina oroliga ögon ger en trogen bild af lömskhet och feghet. De flesta af dem ha aldrig sett en hyena förr, men de ha sett krypande ryggar och oroliga ögon. Ej ens de döda lämna hyenan i fred, berättar negern, och med vämjelse vända sig människorna bort från det skuldbelastade djuret.

Här ser du en Isbjörn; hans namn står med stor stil på affischen, och han förtjänar det, ty hans lidande är kanhända större än någon annans. Isbjörnen är ett farligt rofdjur, äfven han; han fångar litet fisk åt sig själf där uppe i nordlanden, där människorna hålla på att utrota hvaldjursläktet med dynamit. Djurets förfärliga tortyr behöfver ingen förklaring — låt oss gå vidare.

I buren bredvid den flämtande isbjörnen bo en liten markatta från Sydafrika och en kanin.

Den lilla markattan har tröttnat på den evinnerliga klättringen upp och ned för burens galler, och gungan, som dinglar öfver hennes hufvud, roar henne ej mer. Sorgsen sitter hon på sitt halmströdda fångelsegolf, i ena handen håller hon en halftorkad morot, som hon än en gång vänder på alla kanter för att se, om den ser lika oaptitlig ut öfverallt, och med den andra kliar hon melankoliskt kaninen på ryggen. Då och då blir hon en smula intresserad, släpper moroten och undersöker uppmärksamt med bägge händerna någon misstänkt fläck på olyckskamratens ruggiga rygg, rycker upp ett par hårstrån och synar dem noga. Men så blir hon trött på kaninen också, och då vet hon inte alls, hvad hon skall taga sig till; hon ser sig kring i halmen, men där finns ingenting mer än moroten, hon ser rundt kring de hala, glatta väggarna i buren, men där finns heller ingenting, som kan distrahera henne. Och till slut har hon ingenting annat att göra än att återigen för hundrade gången se'n en timme hoppa upp i repgungan, för att en minut därefter återigen sitta nere på golfvet, lutad mot den gamla kaninen. Publiken kallar det för glädjesprång, men den stackars lilla markattan är minsann lagom glad.

Kaninen är resignerad. Generationers fångenskap har gjort honom förslöad, frihetsbegäret har för längese'n dött ut i hans degraderade harhjärna; han hoppas ingenting, men han saknar ingenting. Han har inga sällskapstalanger; han kan inte roa sin rastlöse vän på något sätt, och han fattar för resten ej alls situationen. Men han lönar markattan så

godt han kan för de små väntjänster hon bevisar honom; och när gaslågorna äro släckta och nattkylan tränger in i menageritältet, då lånar nordbon sin varma skinnfäll åt den darrande lilla sydlänningen, och hopkrupna tätt intill hvarandra invänta de dagen.

Invånaren i den lilla buren, som står på stolpen där i hörnet, han är ej omnämnd alls på affischen. Han synes ej för tillfället, ty han sofver kanske en stund där inne i sin mörka lilla kammare, men hvar och en, som ser det där ståltrådshjulet, vet att det är en ekorre, som bor här. Hvad han har att göra i menageriet vet jag ej, ty på den punkten torde publikens zoologiska uppfostran redan vara gjord — vi veta alla, hur en ekorre ser ut. Skrockfulla människor säga, att om en ekorre springer öfver vägen, där de gå fram, så betyder det olycka. Jag vet ej hvar de fått den fördomen ifrån, men sannolikt ha de lärt sig den af någon ekorre; ty ekorrarna tro precis detsamma, om de möta någon människa, och tyvärr ha de skäl för sin fördom. Jag tror tvärt om, att det betyder lycka för människorna, jag åtminstone har alltid tyckt det vara roligt, när jag mötte en liten ekorre. Ofta nog, då jag vandrade kring i skogen och i tacksam glädje stannade vid nästan hvarje steg inför något nytt under i naturens sagoland, ofta nog såg jag då äfven honom, den graciösa, smidiga, lilla ekorren, gunga högt där uppe på någon lummig gren eller försiktigt titta fram ur sin lilla risikoja med de klara ögonen spejande kring sig, om där skulle finnas några skolpojkar under hans träd. Kom fram, liten man! sade jag då på ekorrspåret, inte har det gått så bra ute i lifvet, som jag trodde på skolbänken, men Gud ske lof att jag åtminstone kommit så långt i mina humaniora, att jag lärt mig kärleksfull ömhet mot dig och de dina! Vi fingo tyvärr ej lära oss det i skolan på min tid, vi bytte ut fågelägg mot gamla frimärken, vi sköto små fåglar med bössor, som voro lika långa som vi själva — kom sedan och förneka arfsynden, den som kan.

Vi voro grymma mot djur som alla vildar.

Jag söker nu så godt jag kan godtgöra hvad jag då bröt, men en ond handling dör aldrig; och jag vet blodfläckar på späda pojkfingrar, som rostat till skamfläckar i mannens barndomsminnen. Jag har till min skam skjutit flera småfåglar, och flera andra har jag hållit i fångenskap; och tyvärr har jag äfven dödat en ekorre, lömskt plundrade jag hans bo, och hans unge stängde jag in i just en sådan här bur, vi nu stå framför.

Ser du, där kommer den lilla ekorren fram och börjar ifrigt springa i sitt ståltrådshjul; han har gjort försöket tusentals gånger, och dock gör han det ännu igen. Ja, det ser nätt ut.

När jag såg min ekorre springa så där allt fortare och fortare i sitt hjul, och till sist hjulet svängde kring så snabbt, att jag ej längre kunde se gallertrådarna, då tyckte jag det vara mycket roligt, och jag trodde, att ekorren sprang så fort, därför att han också tyckte, att det var roligt. Jag vet nu, hvarför han springer; han springer i ångestfull längtan efter frihet, han springer så länge han orkar springa, ty han ser ej heller han gallertrådarna i det svängande hjulet. Han springer kanske en mil, och dock spärrar samma fängelsegaller hans väg. Den enkla uppfinningen är nästan djäfvulskt listig; den är Ixionhjulet i det smärtfyllda Tartarus, dit människorna förvisat djuren.

Här ser du en Varg, *Canis lupus*, från Sibirien. Vargen är, som bekant, ett farligt rofdjur, äfven han. När kölden är ytterst sträng och snön ligger djup, nalkas vargarna människoboningar, och i hungrande skaror följa de efter släden — det har till och med händt, att de anfallit hästarna. Vi ha alla läst den hemiska berättelsen om den ryske bonden, som åkte hem öfver de öde snöfälten, han hörde vargarnas flämtande andedräkt bakom sig, och han såg deras ögon lysa i mörkret; och för att rädda sitt och de andras lif nödgades han kasta ett af barnen till vargarna.

Negern vet berätta, att rofdjuret här i buren fångades

som unge; varghonan lät döda sig vid ungens sida som vanligt.

Golfvet i buren är glänsande som ett parkettgolf af fotsulornas ideliga trampning, ty fången där inne hvilar aldrig, natt och dag går han där af och an med sänkt hufvud, liksom sökte han en utväg att fly — han finner den aldrig, han skall dö, äfven han, där inom gallret, liksom fångarna där uppe i hans hemland dö i sina fotbojor.

Det är skada att ej ryska regeringen offentliggör någon statistik öfver antalet af människor, som dö i Sibirien under rofdjursklorna; man skulle däraf kunna se, hur stor andel som kommer på vargarna. Indiska regeringen afger som bekant hvarje år en rapport öfver antalet människor; som fallit offer för vilddjuren i Indien. Detta antal har på ett öfverraskande sätt minskats, sedan man börjat jaga Kungstigern med exploderande dynamitkulor. Jag gillar ej denna metod, men jag förstår den. Den är ur mänsklig synpunkt upprörande och grym; men det finnes en gräns, utöfver hvilken fordringar på mänsklighet knappast längre äro berättigade. Offrets blodtörst vaknar äfven den i själfförsvarets hopplösa dödskamp, och förtvivflan ryter som ett vilddjur. För att återgå till vargen vill jag för den, som närmare intresserar sig för Sibliens rofdjursfauna, rekommendera läsningen af den samvetsgranne Dostojevski's arbeten. Han är en auktoritet, och hans böcker äro skrifna med stelnadt människoblod.

En ljusning i den mörka taflan bildar den stora Papegojan, som sitter där på sin pinne. En papegoja behöfver jag ej beskrifva för dig -- du känner släktet väl. Den här lär vara från Nya världen, men som bekant förekommer papegojan äfven i den Gamla. Papegojan är en omtyckt fågel, man finner henne nästan i hvartannat hus där. Papegojan är ej olycklig; hon märker ej kedjan, hon har om foten, hon vet ej af, att hon blef född med vingar. Hon besväras ej af någon onödig tankeverksamhet, hon äter, sofver, putsar sin pråliga fjäderdräkt och pladdrar från morgon till

kväll. Öfverlämnad åt sig själf är hon stum; ty hon säger blott efter hvad andra säga. Och hennes färdighet är så stor, att jag ofta, när jag hör någon tala, tvekar, om det är en människa eller en papegoja...

Det ruggiga magra djuret där, som står och ser på oss med sina sorgsna, milda ögon, är en Stenget, *Capra ibex*, från Schweiz. Stengeten är en raritet i menagerierna; ty, som bekant, sörjer den vanligen ihjäl sig redan första året. Jag ser på det stackars djuret med en beklämning om hjärtat; som du knappast kan fatta — jag har andats de höga fjällens fröhetsluft äfven jag; och jag förstår, hvarför stengeten dör i sitt fängelse. Det var andra tider, stackars fångade stenget; då du ströfvade omkring där uppe bland alpängarnas grönska; bland rododendron och myrtill, då högst där uppe på branten jag såg din fina silhuett teckna sig mot den klara luften! Du behöfde ingen alpstaf du; för att nå dit upp; lätt som den vingade fågeln lekte du dina smidiga lemmars fria lek där uppe bland klipporna. Ända upp till isens rike gick din färd, högt uppe på sluttningarna af Monte Rosa har min klumpiga människofot trampat snön i spåren af dina små alpskor. Ja, det var andra tider, stackars fånge! Det var andra tider för både dig och mig, och bäst är att ej tala därom.

Den storvuxna, muskulösa apan där än en Babian, gammal hane från Abyssinien står det under hans bur. Han sitter där tankspridd och tummar på ett halmstrå; men då och då kastar han ett snabbt ögonkast omkring sig, och han är nog inte så distrait, som han ser ut. Blicken är intelligent, men öndskefull; dess ägare är kandidat till mänskligheten.

När negern kommer fram till hans bur, visar han honom en tandrad; som ej är så vidare olik hans egen — släktycket mellan de bägge ansiktena är för resten omisskännligt. Negern varnar publiken från att taga emot den skrynkliga hand, som den gamle babianen ibland sträcker fram mellan gallret. Jag ger honom alltid en extra sockerbit, sedan

jag hört negern berätta, att han en gång bitit af tummen på en gumba, som petade på honom med en paraply. Jag ser för resten på honom, med vördnad, ty han tillhör en ryktbar familj, hvem vet, om han ej är en olycklig ättling af den hjältemodige gamle babian, som Brehm mötte i Abyssinien — negern känner nog ej den historien, så att jag kan gärna få tala om den. Den store naturforskaren mötte en dag under sin resa i Abyssinien en trupp babianer, som gingo tvärs öfver en smal dalgång på väg till en hop höga klippor. Eftertruppen hade ännu ej hunnit passera dalen, då jakt-sällskapet hundar rusade fram och afskuro dem vägen; de öfriga babianerna, som redan nått klipporna, stego då mangrant ned i dalen igen till de anfallnes undsättning, och de röto så förskräckligt, att hundarna retirerade. Medan aptruppen i god ordning fortsatte sin väg, uppmuntrades hundarna till nytt anfall. Aporna hade emellertid redan nått klipporna, där de voro i säkerhet, utom en sex månaders babianunge, som råkat komma på efterkälken; han blef omringad af hundarna, och under högljudda nödrop hoppade han upp på en sten med alla hundgapen omkring sig. Då steg en stor babianhane för andra gången ned från berget, gick ensam fram till stenen, där ungen satt hopkrupen, smekte honom och lyfte honom sakta ned och ledde så triumferande bort honom midt för hundarna, som blefvo så förbluffade, att de ej kommo sig för att anfalla honom. Man behöfver ej ha läst Darwin för att kalla den babianen för en hjälte.

Jag har märkt, att äfven den godhjärtade publiken sällan visar något vidare deltagande för de fångade aporna. Aporna spela samma roll i menageriet som Don Quijote gör i litteraturen — en kortsynt åskådare tager dem för uteslutande komiska och skrattar blott åt dem. Men den uppmärksamme vet, att den ensamma apans lif där bakom burens galler är i sin art ett sorgespel från början till slut; lika visst som Cervantes' odödliga dikt är en gripande tragedi. Och med rörelse förnimmer han, hur en stigande sympati blandar sig i hans medlidsamma löje, ju mer han lär

känna dem, de bägge urmodiga typerna, både Don Quijotes allvarliga hjältefigur, som glömt sig kvar långt se'n riddarepopéen gått att hvila i medeltidsmystikens dunkel, och den andre, gengångaren från den svinnande djurvärlden, öfver hvars ludna människoansikte re'n faller gryningen af den första människans skapelsedag.

Den här babianen synes dig mähända mycket ful, men vi veta, att begreppet om kroppslig fägring är fullkomligt individuellt, och det är sannolikt, att babianen å sin sida tycker att vi äro mycket fula. Du kan ej undgå att draga på munnen ibland, när du står och ser på honom, men skratta åtminstone ej så han ser det, ty liksom alla apor blir han bedröfvad och ond, om han märker, att man skrattar honom i ansiktet. Den gamle babianen är djupt olycklig, ty som han har bättre hufvud än de andra djuren här i menageriet, så är också hans förmåga att lida långt större — vi veta ju att smärtan är en intellektuell funktion. Han fattar ensam det hopplösa i sin situation, och hans rastlösa tankeverksamhet förvägrar honom den relativa glömska, som resignationen ger åt många af hans olyckskamrater.

Men till gengäld äger han dock en egenskap, som de andra djuren sakna, och det är denna egenskap, som räddar honom från att falla i hypokondri — det är humorn. Att apan är en stor humorist, vet hvar och en, som varit i tillfälle att observera en större mängd apor tillsammans; t. ex. i ahuset i Londons Zoological Gardens. Dock lefver denna humor äfven kvar hos den i ensam cell sittande stackars apan; och ibland, när jag länge stått och sett på den här gamle babianens minspel, har jag ofrivilligt kommit att fråga mig själf, om han ej sitter där och drifver smått med mig...

Negern har slutat sin förevisning, och det är blott aftnens glansnummer, som återstår. Publiken skockar sig framför lejonburen, delande sin beundran mellan Brutus, det nubiska lejonet där bakom gallret, och den djärfve, som utan vapen skall gå dit in. Direktören tar af sig sin ytterrock, och »lejonkungen» står framför oss i all sin glans, ljusröda

trikåer och ridstöflar och det guldsmidda bröstet öfversålladt med ordnar — från Nubien sannolikt äfven de. Han är liten till växten liksom Napoleon, och det ständiga umgänget med rofdjuren har gifvit hans ansikte ett rått och fränstötande utseende. Han är starkt parfymrad af brännvinsdoft för att motverka den fräna lukten, där inne i buren, och det pomaderade håret ligger i sirliga lockar kring den låga pannan. Negern räcker honom en liten piska, och han drar långsam på sig sina glacéhandskar. Det högtidliga ögonblicket är inne, och det blir en andlös tystnad i församlingen. Stolt hukar han ned sig och kryper in i buren, och stolt slår han en piskklatsch åt den hvilande Brutus. Lejonet reser sig upp med ett doft rytande och börjar vandra rundt kring buren, smygande sig tätt intill väggarna. Stolt sträcker lejonkungen ut piskskäftet, och lydigt börjar Brutus skutta fram och tillbaka däröfver. Stolt räcker negern sin härskare ett tunnband, och liknöjd och loj hoppar Brutus därigenom. Stolt skrefvar lejonkungen med benen, och nedhukad som en slagen hund kryper Brutus mellan den djärfves ridstöflar. Brutus är i dåligt humör i kväll, han ryter ej tillräckligt. Det blir dock något bättre i sista numret, där direktören står i hörnet af buren och Brutus, störtande sig mot honom, hejdas af lejonkungens blick. Brutus tredskas ej längre, utan ryter oklanderligt och visar sin gulnade roftand. Det hörs några halfkväfda utrop af förskräckelse bland publiken, en käring svimmar, ett pistolskott smäller, och skyddad af krutröken kryper lejonkungen snabbt, men stolt ut ur buren.

Bundna lejon, har du då glömt, att du en gång var konung äfven du, har du glömt, att hela nejden bäfvade, där du gick fram, att skogen blef tyst, när din härskarstämma ljöd! Fallne monark, vak upp ur din trældoms förnedring; res dig upp kämpalik och låt din härskarstämma ljuda än en gång!

Brutus, Brutus, hämnare af förlorad frihet, du är för stolt att vara slaf! Slit af dig bojorna, som smygande människolist band kring dina demmars sofvande kraft! Skaka

din flammande lejonman, och stark som Simson i din väldiga vrede låt murarna falla kring ditt fängsel och krossa filistéerna, som samlats för att le åt sin fruktade fiendes vanmakt!

Brutus, Brutus, hämnare af förlorad frihet!

Endast för djurvänner.

Jaktlusten är människans passion att förfölja och döda de i frihet lefvande djuren.

Denna definition, hvars riktighet ingen torde bestrida, innefattar ej dödandet af i s. k. djurgårdar inestängda djur — denna sport faller under rubriken mord utan för-mildrande omständigheter och tillhör den moraliska straff-lagen.

Jaktlusten såsom kroppslig idrott är i regel blott en svekfull förevändning — på djupet ryter vilddjurets mord-lusta, tämjd af kulturen till omedveten instinkt. Mellan vår tids jägare och våra vilda förfäder, som slogo ihjäl hvarandra med stenyxor för en bit rå fisk, ligger endast några hundra tusen års civilisation. Det är blott metoden, som blifvit förfinad, principen är alldeles densamma.

Skapelsens stora grundlagar äro oföränderliga, jakten är ej annat än samma den starkares impuls att slå den svagare till marken, som går igenom hela skapelseserien. Jaktlusten är en djurisk instinkt och såsom sådan omöjlig att förkväfva. Men det tillkommer hvarje om sin höga människorang medveten individ att söka motarbete och hämma utbrotten af denna lusta, som är en gengångare från grafven, där vårt släktes stamföräldrar hvila, ett lyte från vår vilda barndomstid. Och detta under grym lek utgjutna blod är en fläck, som vår från djurlifvets mörker frigjorda och till människa adlade familj bör söka plåna ut från sin vapensköld, liksom den frigjorda galärslafven söker plåna ut märket efter järnkedjan, som omslöt hans fot.

Människans rättighet till att döda djuren är begränsad till hennes rättighet till försvar och till hennes rättighet till existens — den förra kan endast i undantagsfall åberopas i våra länder, den senare kan ej åberopas af vår klass. Sympati utöfver mänsklighetens gräns, d. v. s. mildhet mot djuren, är som bekant en af de sista moraliska egenskaper, som människan förvärfvat sig. Denna egenskap saknas nästan fullständigt hos de lägst stående människoraserna, och graden af dess utveckling betecknar den väg, individen tillryggalagt från sitt vilda urtillstånd. En människa, som finner nöje i att plåga och döda djuren, är därför att betrakta såsom en öfvergångstyp mellan vilden och kulturmänniskan. Han bildar den felande länken i människoandens utveckling från råhet till förädling.

Jag har ej tid att här meddela mitt förslag till en tidsenligt jaktstadga — saken är ännu under studium —, jag vill blott tala om för dig den princip, hvarpå det hela hvilar.

Jag påstår, att det högst betydliga försprång människan tagit genom utvecklingens stora lag gör, att striden mellan människan och djuret är allt för ojämn för att vara lojal. Jag påstår att jakten, sådan den här bedrifves, i regeln är en omanlig sport och en oädel sport.

»Ja, men rofdjuren, björnar, vargar, räfvar m. fl., inte kan man väl låta dem gå alldeles ostörda omkring?»

Låtom oss närmare skärskåda denna din fråga.

Främst bland Sveriges rofdjur märkes björnen. Beträffande björnarna erkänner jag, att saken blir en smula komplicerad. Zoologerna äro ej ense om björnarnas verkliga natur, somliga tro sig ha märkt, att björnarna äro mycket beskedliga, gå stilla omkring och nöja sig med litet blåbär och hallon och hvad mer en fattig jordmån kan frambringa. Det framgår af mina enskilda studier i komparativ naturlära, att så ej alltid är fallet. Björnarna äro ofta nog svekfulla och farliga, och deras beskedliga uppsyn är ej att lita på. Innan man ger sig ut på vandring, gör man

därför klokt i att noga se sig för, och tror man sig ana en björns närhet, så gör man vist uti att ge sig i väg åt annat håll. Hör man en björn brumma i skogen, så får man inte sticka ut näsan — (det vore lätt lättsinnigt trotsa faran, Tyvärr är man ej alldeles säker därhemma heller, det gifves exempel på grymma björnar, som ej sky att närma sig mänskliga boningar, ja tränga in i husen och lägga ramarna på allt, hvad man äger. Björnarna ha en egenskap, som man ej nog kan sätta värde på, de hålla sig i långa tider alldeles stilla i sina iden, och tordspråket har rätt i att varna oss för att »väcka den björn, som sofer».

Hvad angår vargen och räfven, så är det visserligen sant, att de någon gång ta ett får eller en höna från oss, men hvad är det mot allt som vi taga från dem, från skogar och fält, där vi dagligen beskatta dem på deras af naturen dem anvisade visthusförråd. Och talen ej för mycket om vargens rofgrighet, I människor, som han hjärta att lömskt lägga ut förgiftad föda för det uthungrade djuret! Talen ej för mycket om räfvens list, I, som hittat på den skarpslipade sax, som hugger in i hans ben, när han griper efter det ljugande lockbete, I satt ut för honom! Har du sett en dylik rävfångst? (Blodet rinner af djurets sargade ben, den skarpa eggen skär ända in på benpipan, men, glömmande alla plågor, sliter fången för att bli fri och man ser ofta af fotspåren i snön, att flere kamrater irrat däromkring och förgäfves sökt hjälpa honom.

Har du sett en åtelfångst? Det förgiftade djurets döds-kamp står skrifven i snön, man ser hur det gått några steg och så börjat vackla, fallit omkull och med sviktande krafter rest sig igen för att söka fly, i vild yrsel rullat sig i snön, under det att giftet brann i dess inälfvor, och så till slut lagt sig att dö. Se se'n på fångstmannen, när han belåten och förnöjd kommer att hämta sitt byte, se på honom noga, ty du skall ha nytta af den synen i dina studier öfver människonaturen.

Uppe i Norden bor en mäktig man, som infört en betydelsefull förbättring af hvalfiskfångsten, en förbättring, som gjort honom till en bland landets rikaste män. Naturen har för att skydda hvalarna gifvit dem deras glatta hud och deras tjocka späcklager, men den mannen har öfverlistat naturen. Han jagar hvalarna med dynamit.

Du frågar, liksom jag själf gjorde, då jag hörde den ohyggliga historien, om ej mannen blifvit dömd till döden och hängd? Ack, min vän, vi förstå oss ej på världen, mannen har visst ej blifvit hängd; nog har man hängt ett snöre om halsen på honom, men det var kommandörsbandet af S:t Olafsorden. *Sapristi!* Det är att ej vara kinkig på umgänget, jag säger på fullt allvar, att jag ej skulle taga en sådan karl i hand. Han må använda sina millioner till hvad goda ändamål som helst, de äro syndapengar i alla fall, och han kan ej bli ren om fingrarna. Hvad ha hvalarna gjort människorna för ondt? Ha de ej alltid varit oförargliga och vänliga allt ifrån den gamla hederliga hvalen, som kom att svälja ned profeten Jonas och se'n satte honom oskadd tillbaka på stranden — huru många skulle ha gjort det efter, hvasa? Och tänk blott på den ohyggliga idén att spränga sönder en känslig djurkropp liksom man spränger ett klippblock! Tänk hvilken barbarisk uppfattning af människornas förhållande till djuren, som här får ostraffadt vinna insteg — tänk på det där, innan mannen blir storkors!

I en punkt är min nya jaktstadga obeveklig. *Barn få under ingen förväändning jaga* på grund af den betydliga utveckling, jaktpassionen ger åt barnets instinktiva grymhet, och den råa anstrykning, den ger åt hela dess karaktärsdaning — mildhet mot underlydande måste man lära som barn, världen lär oss nog att hårdna till. Barn få ej heller som åskådare deltaga i jakter, ty människorna blifva så fula, då de förfölja ett flyende djur, och barnet bör så mycket som möjligt skyddas från åsynen af allt oskönt.

Ack, jag minns så väl för länge, länge sedan en liten pojke, som stal sig ut från skolan en klar vårmorgon. Och

han såg träden knoppas och ängarna grönska, och högt uppe i luften hörde han lärktoner. Och pojken lade sig tyst ned i gräset och lyssnade med tacksamhet och glädje. Han visste, hvad lärkan sjöng, hon sjöng, att vintern var slut och det var sommartid i Norden. Och han såg på den lilla fågeln högt där uppe i den strålände rymden, han såg dit upp, tills han fick tårar i ögonen. Han skulle velat kyssa hennes vingar, som burit henne långt öfver de vida hafven hit hem igen, han skulle velat värma henne vid sitt hjärta i de frostiga vårnätter, han skulle velat vakta hennes sommarbo från all fara! Nog kunde lärkan ha dröjt länge ännu därnere i den eviga sommarens land, men hon visste att uppe i den kalla Norden gingo människor och längtade efter vårvindar och sommarsol, efter blommor och fågelsång. Och så flög hon hem, den lilla modiga fågeln, hem till den frusna ängsvallen, där morgonens bleka vårsol smälte bort nattens hvita frostblommor och där sippor och tussilago höllo på att vakna ur sin vintersömn. Med hufvudet gömdt under vingens dun härdade hon ut nattens köld, och när rymden ljusnade, flög hon upp och sjöng sin fröjdefulla morgonhymn; sjöng naturens löfte om strålände sommarsol.

Men dagen därpå läste pojken i tidningen under rubriken: »Vårtecken»:

»I går sköts den första lärkan för i år och upplämnades till slottet.»*

Människorna hade dödat den oskyldiga fågeln, på hvars vingar våren flög hem till Norden, och hvars lilla sångarhjärta slog af naturens jublande fröjd! Och på slottet åt man kanske upp sommarens lilla brungrå budbärerska.

Den dagen svor pojken sitt hannibalshat mot jägarna. Och när han somnade den kvällen drömde han om en republikansk sammansvärjning.

* * *

* Detta är för länge sedan, och denna barbariska sed torde nu ha upphört.

För att du ej skall tro, att jag diskuterar saker som jag ej begriper, kan jag gärna berätta dig, att jag själf i min ungdom varit jägare, stor jägare. Jag har ofta rest långa vägar för att deltaga i jaktpartier, och ofta nog var det ingen i hela sällskapet, som sköt så många skott, som jag. Där funnos goda jaktmarker kring mitt barndomshem och i all synnerhet var där mycket godt om orrar. Känner du till orrjakt — som bekant en synnerligen intressant sport? Huru många glada minnen har jag ej från denna jägar-tid! Huru många härliga ströftåg genom de tysta skogarna, huru många sorgfria stunder i halfvakna drömmar med hufvudet lutadt mot en mossig tufva och suset af tall och gran rundt ikring! Och huru lycklig var ej också min gamle Tom under dessa oförgätliga jaktdagar! Huru belåten var han ej att få trampa den mjuka skogsmossan i stället för Uppsalas stengator, att få ligga timmar i ända i harmoniska kontemplationer vid min sida, så nära, att jag kunde då och då stryka hans vackra hufvud och uppfånga ett vänligt ögonkast från hans halfslutna ögonlock! Han visste, att jag alltid var i utmärkt humör under dessa jakter, och det var allt han behöfde för att vara lycklig själf! Men börjar jag tala om min gamle trogna hund, så hinna vi aldrig till orrarna, och det var ju om dem jag tänkte berätta dig i dag.

Skogvaktaren visste sedan länge hvar orrarna höllo till, orrkullarna hade liksom vuxit upp under hans ögon och han hade på allt sätt sökt omhulda dem, den godhjärtade skogsvaktaren; så att de ej skulle sprängas och förskingras. Vi jägare brukade anlända till skogvaktarbostället aftonen före den första tillåtna dagen, och huru väl minns jag ej dessa kvällar med en liten promenad i skogen att rensa lungorna från stadsdammet och så kvällsvard i godt sällskap, kryddad med alla slags jägarhistorier om lyckliga skott och fyllda jaktväskor!

I början brukade jag känna mig en smula försagd och hörde blott tyst på huru de andra skröto med sina jägarbedrifter, men jag lärde snart hemligheten, och sedan jag

lyckats snappa upp tillräckligt med tekniska termer sköt också jag alla möjliga vilda djur på de otroligaste afstånd. När kvällsvarden var öfverstående och vi tände våra cigarrer, sköt jag svalor med kula på en distans af en half fjärdingsväg och mina kolleger började rådfråga mig om valet af bössor och hagelpatroner och visade sig angelägna att höra min åsikt om anordningarna för morgondagens jakt. Tom satt vid mina fötter och försökte se så högtidlig ut som möjligt, medan jag berättade dem om hans stamtafla och några af hans mest häpnadsväckande jaktbedrifter; då och då blinkande i smyg åt mig med ena ögat, när de andra ej sågo på. När så hvar och en hade berättat sin rövvarhistoria och ingen tycktes kunna hitta på något mera, började vi gäspa och snart gingo vi till kojs för att hämta krafter till morgondagens ansträngningar.

Jag minns så väl min första orrjakt. Jag hade under en vandring med skogsvaktaren före kvällsvarden råkat träffa på en hel orrkull, jag hade hört orrhönans ängsliga lockton och hade sett några tungvingade ungar följa efter henne inåt skogen. Jag var så intresserad, att jag ej kunde få en blund i mina ögon. Därute lockade mig sommarnattens tjusning och jag tyckte mig kunna se de lifdömda orrarna, där de sutto och sofvo sin sista sömn bland furornas dunkel. Allt var stilla i stugan och tysta som spöken smögo vi oss ut, Tom och jag, beväpnade till tänderna. Ja, jag kunde se orrarna så tydligt för mina ögon att knappt hade vi hunnit fram till stättan, där vi träffat på orrkullen, förrän jag lossade af ett skott. Ingen orre föll. Men knappast hade det obehagliga dundret af bössknallen bortdött, förrän hela skogen vaknade upp och varningsrop hördes från alla håll ikring mig. Yrvakna småfåglar flaxade af och an och flydde inåt de tätare dungarna. En liten ekorre tittade försiktigt fram mellan ett par grenar; tappade i förskräckelsen tallkotten; han knaprade på, och gaf sig i väg med väldiga skutt. Den vidriga kruttröken for med vinden vida omkring i skogen och stack i näsan på en hare; som satt

och småsof under en buske. »Här luktar människoblod», sade haren för sig själf liksom jätten i Tummeliten, och så hoppade han i väg äfven han för att söka sig ett säkrare gömställe för dagen. Tom och jag beskådade med stort intresse, huru han tvärstannade vid åsynen af oss bägge, stampade med baktassarna och så satte i väg igen i full fart.

Haren anses vara ett snarare fullt djur — vi observerade tvärtom, att han var synnerligen graciös i sin saltomortal öfver en kullfallen fura, och jag var ledsen, att vi ej hade tillfälle att beundra honom längre. Det är minnsann ej alla dagar man får se en hare, och mycket belättna med jaktens början gingo vi vidare inåt skogen hållande skarp utkik på orrarna. Snart lämnade vi skogsstigen och vandrade fram öfver den sammetslena mossan, utan en aning om hvart det bar. Så mötte vi en liten bäck, som muntert sorlade oss i örat, just som han sprang oss förbi, om vi inte ville följa med honom till insjön, och det gjorde vi för att se till, att han ej skulle springa vilse i dunklet bland tufvor och stenar. Vi kunde knappast se honom, men vi hörde honom småsjunga för sig själf hela tiden. Ibland tvärstannade han vid någon klippa eller ett kullfallet träd och väntade på oss, och så ilade han i väg snabbare än någonsin för att taga skadan igen. Ja, det var ingen konst för honom, som blott hade några blommor och torra löf att bära, att fara i väg så fort; hade han, som jag, haft den där tunga bössan att släpa på, skulle han fått se hur lätt det var!

Och så sprang han ifrån oss rätt som det var. Snart visste vi ej hvad vi skulle hitta på för att förströ oss, och så lossade vi af ett skott. Ingen orre föll. Men knappast hade vi tid att ladda vår trogna bössa igen, förrän vi kommo rakt på hela orrkullen — tänk om jag ej haft tid att ladda! Vi hörde ett väldigt larm i trädtopparna och vi sågo hela orrkullen med bullrande vingar taga till flykten i olika riktningar.

Vi konstaterade, att orren är en vacker fågel, som tar sig bra ut i en barrskog.

Hallåh! där kom vår vän bäcken dansande emot oss gladare än någonsin; och jag lutade mig ned och kysste hans nattsvala ansikte just som han gled förbi oss. Nu var det ej längre någon fara att han skulle springa vilse; ty natten hade redan flytt på snabba dvärgfötter djupare inåt skogen. Kring oss axlade re'n björkar och lindar sina gröna rockar och bland mossor och ormbunkar vid våra fötter sträckte små blommor sina vackra hufvuden fram ur dunklet och sågo på oss; när vi vandrade förbi, och djupt ned i den dimhöljda dalen slog en insjö upp sitt ögonlock.

Så hade vi nog af orrjakt och satte oss ned på en mossig tufva att läsa ett kapitel ur naturens bibel, medan solen gick upp bakom furutopparna och himlen blånade öfver våra hufvuden.

Fridstöraren satt där alldeles stilla; tyst undrande för sig själf, hur det kunde finnas människor, som ha hjärta att sprida sorg och död därinne i den vänliga skogens sommarfrid. Och småfåglarna började undra äfven de, undra; om ej det där förskräckliga åsklarmet, som nyss väckte dem, när allt kom omkring blott var en elak dröm — skogen var ju så stilla igen; och intet kunde det väl vara så farligt att stämma upp en liten sång! Och så togo de mod till sig och började sjunga hvar sin visa. Somliga voro riktiga artister; sjöngo långa arior med drillar och löpningar; andra sjöngo små folkvisor; andra kunde blott ett litet omkväde, men det togo de lika hurtigt om och om igen; och några kunde blott gnola ett enda litet tonfall; men de voro lika glada för det. Och ibland hörde vi midt bland alla sopranerna en djup melodisk altröst; som sjöng en gammal ballad, lyssna, det är den största konstnären i hela skogen; det är koltrasten!

Så tackade jag de små bevingade vännerna för deras sång. De visste väl, huru gärna jag velat stanna bland dem. Men jag var ju tvungen att vända hem igen, det kunde

ej hjälpas. Jag berättade dem; att jag egentligen var jägare och att jag måste vara punktlig på mötesplatsen; där jakt-sällskapet skulle samlas på slaget kl. 6. Jag bad dem att för all del vara försiktiga; att lyssna noga till ljudet af våra röster och fly på snabba vingar; så fort de hörde oss nalkas; jag sade dem; att människorna äro så omusikaliska, att de ej förstå sätta nog värde på små själffulla sångare; och så onda; att man aldrig vet hvad som kan hända. De muntra ekorrharna; skogens små rödskinnade akrobater, bad jag vakta sig att ej knäpra för hårdt på sina tallkottar — människorna voro så kalla i hjärtat; att de svepte in sig i pälsar, gjorda af deras små röda rockar för att hålla sig varma.

Jag hade också tänkt säga några varningsord till orrarna, men de voro spårlöst försvunna.

På slaget sex var jag vid skogvaktarbostället; jaktpartiet satte i väg i bästa humör. Vi ströfvade kring hela dagen; knogade miltals med de väldiga jaktväskorna dinglande på ryggen; gingo ned oss i kärr och moras; klättrade öfver hundratal gärdesgårdar, piskade sönder oss i ansiktet mot de täta busksnärens grenar. Vi skulle alla mötas på kvällen vid jakthyddan, där supé (med orre) skulle intagas och där, idylliskt nog; äfven några damer skulle infinna sig för att hälsa jägarna välkomna och för att dela rofvet. Allt efter som den ene jägaren efter den andre; uthungrad och vresig, släpande sin bössa efter sig, ankom till mötesplatsen tittade de förutvarande på hans tomma jaktväska. Jag anlände bland de sista och jag märkte genast; att stämningen var melankolisk. Jag var också i ett dåligt humör, ty jag hade just upptäckt; att jag tappat bort bössan någonstädes; jag kunde ej begripa hvar.

Jag blef oangenämt öfverraskad, då en af sällskapet med ett jubelrop högg tag i min väska. Väskan såg verkligen full ut; men saken var den; att jag var alldeles oförberedd på en så närgången undersökning. Jag protesterade förgäfvets och sade; att det var bara kramsfågel; men de

togo väskan ifrån mig, och hela sällskapet följde med giriga ögon hur en af dem stack handen i min jaktväska och drog fram den ena volymen efter den andra af mitt lilla jaktbibliotek, både Heine och Jean Paul och Thorild och vännen Leopardi. Jägarna stirrade bestörta på hvarandra. De blefvo alldeles rasande, när jag i min olyckliga distraktion råkadet tala om, att jag gjort en liten utflykt före soluppgången och händelsevis kommit att möta några orrar.

»Men du hann väl åtminstone skjuta, din olycksfågel?» ropade de och skakade mig i armarna och slet mig i rocken.

»Ja, nog hann jag skjuta alltid, men orrarna hunna också flyga sin väg», svarade jag.

»Siktade du inte midt i kullen?» tjöto de med blodsprängda ögon och förvridna anletsdrag.

»Nej, jag tror jag siktade på ett moln», svarade jag, »och jag tror för resten att det träffade, för en stund där efter såg jag att himlen var alldeles blå.»

Det där om molnet måtte inte ha varit så dumt, ty det förstummade dem fullkomligt; de skakade blott på hufvudet och stirrade på mig, medan jag stoppade in mina böcker igen i jaktväskan. Jag hade ej tid att stanna längre bland sällskapet, ty jag måste gå och se på solnedgången längre in i skogen och bad därför höfligt om ursäkt, att jag bröt laget. Jag hade knappt gått några steg förrän jag hörde ett förfärligt gräl bryta ut bland de kvarvarande, om hvem som egentligen var skulden till att någon, de tydligen inte tyckte om, hade kommit med i jaktpartiet och, för så vidt jag kunde förstå, kallade de honom för »den där idioten».

Jag blef aldrig mera inviterad att deltaga i någon jakt på det stället. Det var för resten en observation, som jag sedermera ofta gjorde — jag blef aldrig bjuden mer än en gång på hvar ställe.

Till min förvåning såg jag mig utestängd från allt fler och fler jaktpartier, och det började sprida sig ett rykte, att jag bringade otur med mig.

Är den inte löjlig, denna ofta påpekade skrockfullhet hos jägare?

* * *

Aldrig var det meningen, att människan skulle vara en tyrannisk enväldshärskare i det stora samhälle, som befolkade jorden, utan på sin höjd en konstitutionell monark — jag hade drömt om republiken, men jag medgifver, att vår jord ännu ej är mogen för den styrelseformen. Ja, människan är jordens behärskare, ständigt segrande för hon sina blodbestänkta standar, kring hela världen, och hennes rike vet snart inga gränser mer. Men människan är en uppkomling — inte får hon mig att tro, att hon är af så höga anor som hon påstår. Hon vill söka inbilla oss, att hon är ett hittebarn, som på ett mystiskt sätt blifvit inlagdt i skapelsens barnkammare, och att hon är af långt finare härkomst än någon annan på hela jorden. Och nog är det sant, att det är något underligt med henne, och att hon hade anlag för härsklystnad, det visade hon tidigt nog. Redan då hon var en liten människo-unge och låg och diade naturens modersbröst, trängde hon undan alla de andra jordens ungar och drack i djupa drag livets kraft ur fyllda spenar. Knappt orkade hon krypa, förr än hon klöste sin snälla amma i ansiktet och slog sina klenare fosterbröder. Så växte hon upp till en riktig slagskämpe, brytande ned hvarje hinder, kufvande med den starkes rätt hvarje motstånd. Och utvecklingens lag rätade upp hennes ansiktsvinkel och vidgade hennes hjärna, och kulturen satte vapen i hennes hand. Allt vidare sträckte sig hennes välde, allt högre flög hennes tanke. Nu ligger jorden för hennes fot, och hon bereder sig att storma himlen. Och hon har blifvit så bortskämd af all makt, så förfinad af all civilisation, att hon rynkar på sin aristokratiska näsa, hvar gång man påminner henne om hennes barndomstid. Och hennes gamla ringa stamförlärdrar, hos hvilka hennes vagga stod, och alla hennes fattiga släktingar, som hemlösa irra kring på jorden, dem vill hon inte alls kännas vid, och hon är så hård emot dem.

Men människan är ej längre så ung — ingen vet riktigt, hur många hundratusen år hon har på nacken; men jag tycker det vore tid på, att hon började betänka, hur mycket ondt hon har gjort i sin lifstid och sökte bli litet beskedligare på gamla dar.

Den dag skall komma; då den sista människan lägger sig ned på sotsängen och dör äfven hon; och då en skapelsens nykrönte konung bestiger tronen — *Le roi est mort; vive le roi!*

Så faller tidernas skymning kring sarkofagen; där den döde monarken hvilar nere i paleontologiens grafkammare. Dammet täcker inskriften; som täljer den dödes alla äretitlar, och fanorna, som vittna om alla hans segrar; multna ner.

Däruppe sitter en professor och föreläser om fynden från den förhistoriska tiden; och han skickar kring i föreläsningssalen en bräcklig skalle; som varsamt beskådas af undrande studenter — det var vår skalle med den där raka ansiktsvinkeln och den stora hjärnkapseln, som vi voro så stolta öfver. Och professorn säger några ord i förbigående om *Homo sapiens*; och han pekar på roftanden; som ännu sitter kvar i kraniet.

Zoologi.

Man säger, att människokärleken är den högsta dygd, som finnes. Jag beundrar människokärleken, och jag tror för visso, att den är blott ädla andar förbehållen. Min själ är för liten, min tanke flyger för nära jorden för att någonsin nå dit, och jag nödgas bekänna, att ju mer jag lever, desto mer aflägsnar jag mig från detta höga ideal. Jag skulle ljuga, om jag sade, att jag älskar människorna.

Men jag älskar djuren, de förtryckta, ringaktade djuren, och jag bryr mig ej om, att man skrattar åt mig, då jag säger, att jag trifs bättre bland dem än bland flertalet människor, jag möter i min väg.

När man talat med en människa i en kvarts timme, har man i regeln haft nog, icke sant? Jag åtminstone känner då vanligen lust att gå min väg, och jag är alltid förvånad öfver att den jag talar med ej sökt komma undan långt förut. Men jag har t. ex. aldrig tråkigt i en snäll hunds sällskap, äfven om jag inte alls känner honom och inte han mig. Ofta när jag möter en hund, som går och funderar för sig själf, stannar jag och frågar hvart han skall gå och språkar en stund med honom; och äfven om där ingen vidare konversation blir af, så trifs jag godt med att se på honom och söka tänka mig in i de tankar, som arbeta inom honom. Hundarna ha den ofantliga fördelen framför människorna, att de ej kunna förställa sig, och Talleyrands paradox, att språket är till för att dölja tankarna, kan ej alls passa in på hundarna.

Jag kan sitta halfva dagen i en hage och se på de betande kossorna och hästarna, och att observera en liten

åsnas fysionomi anser jag för en psykolog vara en verklig njutning. Men det är egentligen då åsnorna gå fria som de äro mest intressanta; en bunden åsna är på långt när ej så meddelsam och natursann; som då hon får gå lös och ledig; och det är väl ej att undra på för resten. På Ischia lefde jag en längre tid nästan uteslutande med en åsna. Det var slumpen som fört oss bägge tillsammans. Jag bodde i en liten sjöbod alldeles nere vid Marinan, och åsnan bodde vägg om vägg med mig. Jag hade alldeles kommit ifrån att sofva där uppe i hotellets kvafva rum och hade med glädje antagit min vän Antonios inbjudning att bo nere i hans svala sjöbod, medan han var ute på långfiske uppe i Terracinabukten. Jag mådde utmärkt bra där inne bland ryssjor och fisknät; och grensle öfver kölen på en gammal båt skref jag långa kärleksbref till hafvet. Och när kvällen kom och det började skymma där inne i sjöboden; gick jag till kojs i min hängmatta med ett segel till täcke och minnet af en lycklig dag till hufvudkudde. Jag somnade in med hafsbruset och jag vaknade med dagen. Och hvar morgon kom min granne, den gamla åsnan; och stack in sitt allvarliga hufvud genom sjöbodens öppna glugg och såg orörligt bort till mig. Jag förundrade mig alltid öfver att hon stod så stilla och bara stirrade på mig; jag kunde ej få någon annan förklaring däröfver än att hon tyckte jag var vacker att se på. Och jag låg där halfvaken och tittade på henne — jag tyckte också att hon var vacker, hon såg ut som ett gammalt familjeporträtt, där hon stod med sitt grå hufvud i ramen af den mörka dörröppningen mot sommarmorgonens blånande fond. Där utanför ljusnade det allt mer; och hafvets blanka yta började glänsa. Så kom en solstråle dansande och lyste mig rätt i ögonen; och då sprang jag upp och hälsade på golfen. Jag hade ingenting alls att göra hela dagen; men den stackars åsnan skulle egentligen tjänstgöra hela förmiddagarna uppe i Casamicciola. Men där uppstod en sådan sympati mellan oss, att jag skaffade henne en vikarie; och så drefvo vi sorglösa kring hela dagen i ända

som riktiga vagabonder, hvart helst kosan bar. Ibland var det jag; som gick först, och åsnan vandrade beskedligt i hämlarna på mig, ibland hade hon någon bestämd idé, och då följde jag naturligtvis med henne. Jag studerade hela tiden med uppmärksamhet den intressanta karaktär, jag så oförmodadt kommit i beröring med; och på länge hade jag ej trifts så väl i någons sällskap. Mycket skulle jag kunna orda härom, men som dessa psykologiska spørsmål äro för allvarliga för en stor del af mina läsare, tror jag mig böra stanna här.

Och fåglarna, hvem kan någonsin tröttna på deras sällskap? Timme efter timme kan jag sitta på en mossig tufva och uppmärksamt höra på, hvad en liten älsklig fågel har att säga — jag som aldrig kan hålla tankarna samlade när någon människa håller tal!

Men har du märkt, hvad en liten fågel är vacker att se på, medan han sjunger sin visa eller ropar sin lockton och då och då böjer på sitt lilla graciösa hufvud, liksom lyssnade han om någon skall svara där borta i skogen? Och om sensommaren, då fågelamma skall lära sina barn att tala — tro ej det är blott instinkt, de få taga lektioner äfven de i att lära sitt sjungande språk —, har du hört på de där öfningarna, då mamman från gungande kateder föreläser om ett och annat och de sommargamla små stappla efter med klara barnstämmor...

Och när fåglarna tystna, behöfver jag blott se ned bland gräs och mossa för att träffa på andra bekantskaper att sällskapa med. Där vandrar en liten Jungfru Marie nyckelpiga, sirlig och nätt i sin svartprickiga klänning, fram öfver ett grässtrå och kommer så helt vänligt upp på mitt pekfinger och börjar genast taga mått till ett par handskar åt mig — handskar bryr jag mig inte stort om, när jag ej är i Paris, men jag vill ej göra henne ledsen med att säga det så hon hör det.

Öfver vajande gräs och strå flyger en trollslända på vingar af solglans och silfverskir, och djupt ner på stigen;

som slingrar sig fram mellan gräsens väldiga stammar; stre-
tar en liten myra med en torr barrkvist på ryggen. Oländig
är marken, än bär det uppför, än bär det nedför, än skju-
ter hon det tunga lasset som en kälke framför sig, än bär
hon det på sina spensliga axlar. Hon tar i i uppførsbackarna,
så att det spänner i de små klena benen; hon glider utför
ättestupor med sin börda i famnen. Men hon släpper ej taget,
och framåt går det, ty myran har brådtom hem; snart faller
daggen, och då är det osäkert ute i villande skog och bäst
att vara där hemma i ro efter slutadt dagsverke. Nu börjar
vägen bli högländ och bergig och snart reser sig ett väldigt
fjäll framför henne — hvad fjället heter vet nog myran;
jag vet ingenting; och jag tycker att det ser ut som en
vanlig knytnäfstor gråsten. Myran tvärstannar och funderar
en stund, och så ger hon med antennerna en signal, som
jag är för dum att förstå, men som andra genast uppmärksa-
ma, och bakom ett torrt löf rycka två andra myror fram
till förstärkning. Jag ser hur de hålla krigsråd och hur
de nykomna betänksamt lyfta på stocken för att känna hur
tung den är. Plötsligt stå de alldeles stilla och lyssna —
en patrull myror tågar förbi ett stycke längre bort, och strax
ser jag ett par man afgå till undsättning. Så taga de i
allihop på en gång, och liksom sjömän hala de upp stocken
i långsamma drag.

Jag hör att det är för att reparera en jordbäfnings för-
ödelse; som timmerstocken skall användas — hur många
sträfsamma lif ha måhända ej krossats under ruinerna af
de fallande husen, och hvilken ond makt kan ha rifvit ned hvad
så mycket tåligt arbete timrat upp? Jag törs ej fråga, ty
hvem vet om det ej varit en förbigående människa, som petat
med sin käpp i myrstacken!

Och alla andra småkryp, hvilkas namn jag ej vet men
i hvilkas lilla värld jag med glädje blickat in; de äro med-
borgare de också i skapelsens stora samhälle, och kanske fylla
de sina medborgerliga skyldigheter långt bättre än jag fyl-
ler mina!

Och när man ligger så där och tittar ner i gräset, så blir man för resten så liten själf.

Och till slut tycker jag, att jag blott är en myra, som knogar fram med mitt tunga lass i villande skog. Än bär det uppför, än bär det nedför, men det gäller att ej släppa taget. Och får man någon som hjälper till i uppförsbackarna, så går det nog.

Men rätt som det är kommer ödet och petar omkull allt hvad man byggt upp.

Myran stretar fram med sitt tunga lass djupt inne i villande skog; vägen är lång och det dröjer en stund ännu, innan dagsverket är slut och daggen faller.

Men högt öfver gran och fur flyger drömmen på vingar af solglans och silfverskir.

Till — — —.

*»The firmest friend
The first to welcome, foremost to defend.»
Byron.*

Vi ha kamperat ihop i hela tio år. Vi ha hållit till, sammans i både fröjd och sorg, ärligt ha vi delat ljuft och ledd.

När jag är glad, är han alltid glad; han tänker ej ett ögonblick, om han har något skäl att glädjas för sitt eget personliga jag, han bryr sig ej om några förklaringar; han frågar ej hvarför, han tänker blott på att deltaga i min fröjd — blott en blick, en vink eller ett enda vänligt ord är honom nog, och hela hans ärliga ansikte lyser upp af min glädje. Och när jag är nedstämd och mörk i hågen, då sitter han så dystert vid min sida. Han försöker ej trösta mig, ty han förstår huru litet medömkans ord kunna uträtta, han säger ingenting, ty han vet, att tystnaden är en lisa, då man är sorgsen. Han ser blott oafvändt på mig; och så lägger han sitt stora hufvud i mitt knä. Han vet att han ej kan leta ut, hvad det är som bekymrar mig, att hans stackars mörka hjärna ej kan följa med i allt hvad jag tänker på, men hans trofasta hjärta vill dock hafva sin del af min sorg.

Andra tycka jag är häftig och elak och blifva ovänliga igen — hans tålmodiga öfverseende har förlåtelse för allt; hans vänskap står profvet mot alla oförrätter. Är jag nervös och hård mot honom, när jag går, så lönar han ondt med godt och kommer lika vänlig och snäll mig till mötes; då jag vänder åter. Andra fälla domen öfver mina många

fel och klandra mig i allt, hvad jag tar mig till — han söker med kärleksfull ifver leta ut den minst fula sidan af allt, han vägrar att tro mig om något dåligt. När jag förfäktar en sak, ger man mig vanligtvis orätt — men han tycker alltid som jag. I motgångens stund synas inga vänner till — han står alltid vid min sida, färdig att försvara mig mot hvarje fara, glad att, om så fordras, gifva sitt lif för mitt.

Han klagar aldrig, han är alltid nöjd, hur dåligt han än har det, blott han får vara med. Han sitter timalt utanför på gatan och väntar tåligt i regn och köld; när jag är uppe på besök hos någon af mina personliga bekanta, där han ej umgås. Är det ej plats för honom i vagnen, när jag åker, så springer han lika gladt bakefter, han är till och med förtjust, när jag åker — han är stolt öfver mig — han tycker det ser förmöget ut. Ror jag ut på sjön, så störtar han sig utan tvekan i vattnet efter min båt, han simmar så länge han kan draga andan, och när krafterna börja svika, reser han sig med en sista ansträngning rätt upp i vattnet och ser efter båten, men att vända om mot land tänker han ej på. När jag reser på järnvägarna, sitter han hur länge som helst utan att knota hopklämd i sin lilla kupé i saknad af all den enklaste komfort, med den skarpa vinden blåsande rätt igenom sin vagn, öm i alla leder af den ideliga skakningen, som inga fjädrar lindra, svart i ansiktet som en sotare af lokomotivets kolrök. Och dock, hvar gång tåget stannar ropar han belåtet, att han är med och allt väl ombord. Och hinner jag så springa fram och hälsa på honom, så tittar han tålig och förnöjd ut genom sitt lilla gallrade kupéfönster och trycker sin torra näsa mot min hand — aldrig en aning om, att han tänker på hur obekvämt han har det mot mig, som sitter där inne i den rymliga vaggongen; aldrig en minsta anmärkning mot järnvägsstyrelsen, som gjort så förvånande litet för resande af hans klass.

Men om han af finkänslighet mot mig ej velat formulera någon dylik anmärkning, så återhålls jag ej af någon

som helst hänsyn. Och jag kan gärna tala om för dig, att jag ärnar ställa mig i spetsen för en petition i syfte att protestera mot *den ojämna fördelningen af komfort för järnvägsresande*. Jag har hört mig för under de många år, jag flackat kring på alla möjliga länders järnvägar, och jag anser mig redan nu förvissad om ett betydligt antal underskrifter af i saken intresserade resenärer. Människorna, som öfverallt hålla sig framme och blott tänka på sig själva, hafva äfven lyckats få åtskilliga fördelar sig meddelade på järnvägarna, fördelar, som uteslutande komma dem till godo och som utgöra en skriande orättvisa mot alla andra resande, hvilka äfven betala sin biljett och följaktligen enligt allmänna lagbegrepp hafva rättighet äfven de att fordra infriandet af de förbindelser, som järnvägsstyrelsen åtagit sig vis å vis dem.

Om jag vaknar på natten, där jag ligger och sträcker mig på min mjuka soffa, vid det att värmeledningen slocknat och det är kallt i vagongen, så har jag rätt att klaga för öfverkonduktören — men jag har otaliga gånger hört ljudelig klagan från hundkupéerna öfver den iskalla nattvinden, som blåser rätt igenom, men ingen människa har brytt sig därom. Om min granne tänder en cigarr och, se'n han blåst röken midt i ansiktet på mig, frågar, om jag tillåter att han röker fast det icke är rökkupé, så har jag blott att svara nej, så slipper jag röken — men hvem har någonsin frågat hundarna, om de tycka om den tjocka sotröken som lokomotivet flåsar dem i ansiktet hela tiden, där de stackarna sitta framme i första vagnen?

Alla tåg stanna på bestämda måltidsraster, och vi hafva blott att springa in i buffeten för att få äta oss mätta — men är det någon som vet, hur svårt det är att få litet mat och en dryck vatten för en resande hund? Minuterna äro räknade och man serveras i ordningsföljd, efter som man hunnit in i salen, tror du — nej visst inte, hundarna blifva alltid öfverhoppade, äfven om de hafva pengarna framför sig på bordet, och oftast, när det blir deras tur, så ringar

klockan och tåget skall gå. Då jag var i första stadiet af min människokännedom (det idealistiska), begärde jag alltid först en hundportion — men det duger inte alls, ingen kypare är nog snäll att höra på det. Sedan i andra stadiet (de svinnande illusionernas) begärde jag genast en biffstek — det duger inte heller; utsikterna att få något äro högst obehagliga. I tredje stadiet (det pessimistiska) begär jag genast middag för två personer och skyndar mig att vika två stolar vid table d'hôte; Puck försvinner ögonblickligen under bordet, och jag langar till honom hans portion, allt efter som den blir satt fram vid hans kuvert. Jag har fått en sådan vana vid det där, att ingen märker, hvart det tar vägen, och tyst som en ande sväljer Puck både kotlettben och kakor hela — det enda som kommit honom att tappa koncepterna är det i Italien ganska vanliga bruket att servera glacemaränger, om hvilkas olämplighet vid järnvägsmiddagar jag är ense med honom. Jag mins en gång i Macon — nattsnälltåget mellan Paris och Turin stannar där — hade vi till grannar en fredlig borgarfamilj, hvars medlemmar den ena efter den andra läto knif och gaffel falla och allt efter som middagen led med stigande förbluffelse stirrade på mig och mina snabbt förvinnande dubbla portioner. Till slut sade en liten gumma, som var med dem, alldeles högt: »*Voilà un homme, que je ne voudrais pas inviter à dîner, il serait capable de manger les assiettes aussi!*»

* * *

Ja; vi ha varit vida kring i världen, vi ha mött många människor i vår väg; vår lifserfarenhet är stor. Det fanns en tid, då vi voro ärelystna äfven vi, mycket ärelystna. Vi drömde om prismedaljer och hederstecken för oss bägge två, om persiska mattor under våra fötter och stekta sparfvar flygande i munnen på oss. Den tiden är förbi, den ene af oss börjar redan bli grå, men inga stekta sparfvar synas till, och inga persiska mattor heller. Och när golfvet känns för kallt, breder jag ut min kappa för kamraten att ligga på.

Och vi börja förstå hvad människorna äro värda. Vi voro idealister; därför att vi trodde att andra voro idealister. Vi voro beskedliga och fromma som lamm; därför att vi trodde att andra voro det. Vi voro filantroper. Men vi ha upptäckt; att vi tagit fel. Människorna äro inte alls snälla mot hvarandra. De tala så mycket om vänskap, men det är endast ett försvinnande fåtal af dem, som förmå fatta den höga betydelsen af detta ord.

Och dock skratta de, då man ger en hunds trofasta hängifvenhet namn af vänskap, då man med tacksam erkänsla ger igen det bästa man har åt den ringaktade kamraten, som de kalla blott ett oskäligt djur, hvars fina, känsliga tanke de kalla instinkt, och för hvars vackra högsinnade själ de förneka all rätt att lefva längre än hans trogna hundhjärta slår!

Skulle det ej vara *dygd*, denna allt uppoffrande, allt försakande, alla oförrätter glömmande kärlek — ja, då vet jag inte hvad dygd vill säga. Och skulle hans enda belöning för ett helt lifs trohet bestå däri, att han blir skjuten, när han blir gammal, och blir begrafven under lindarna i parken — ja, då tror jag ej heller, att vi andra komma längre än till grafkullen, där vårt stoft lägges ned!

Ljusets fiender.

Du minns kanske min petition till järnvägsstyrelsen apropå »Den ojämna fördelningen af komfort för järnvägsresande»?

Nåväl, man har från flera håll låtit mig förstå, att denna petition ej torde bli så uppmärksammasad, som den förtjänar. Jag vill dock i det längsta vägra att lyssna till detta tal; jag tror ännu, att den kommer att göra ett öfverväldigande intryck på järnvägsstyrelsen, och jag har godt hopp, att de stackars djurens järnvägsresor i en nära framtid komma att anordnas på helt annat sätt. Länge nog har jag utan att säga något låtit järnvägarna ostörda fortgå, men skulle man nu verkligen våga bjuda mig spetsen och lämna min protest utan afseende, så känner jag på mig, att mitt tålmod är slut.

Jag kommer då att taga steget ut och börja en propaganda för järnvägarnas fullständiga utrotande.

Att järnvägarna äro en bland de mest fördärflika uppfinningar, som hittills blifvit gjorda, är ju ett obestriddigt faktum — det är ett axiom och såsom sådant onödigt att bevisa, eller hur? Att »folken flyga i hvarandras armar på ångans vingar» är fullkomligt riktigt, men man har glömt att tillägga, att det är för att strypa hvarandra. Från vårt sammanträffande med Bismarck och »der Reichshund» i Kissingen (med diplomatisk försiktighet vidrördt i »Politiska agitationer på Capri») vet jag bland andra statshemligheter, att det var järnvägsnäten, som till stor del bestämde 1870 års blodbad. Och det är ej stort bättre i fredstid. Förr gick man tämligen lugn för öfverrumplingar af vänner och bekanta; eller man hade åtminstone tid att förbereda sig på dylika

möten; nu komma de som tjufvar om natten i långa rader ända från Vimmerby, och skall det fortgå på detta viset, blir snart Sahara-öknen det enda ställe, man egentligen kan bo på — lejon och tigrar tycker jag mycket om, och jag undrar, om de skulle bita mig.

Italien är t. ex. alldeles förstördt af järnvägarna. Läs blott den äldre generationens beskrifningar på ankomsten till Rom, när vetturinen stannade vid Ponte Molle och pilgrimen i andaktsfull tystnad hälsade den eviga staden, och se sedan på våra dagars turist, som med Baedeker under armen tränger sig fram bland hojtande facchiner på den öfverfyllda perrongen bort till hotellets väntande omnibus — kanske har han tid att kasta ett flyktigt ögonkast åt Diocletiani termer där midt emot, kanske bryr han sig dock ej därom.

Men det var långt innan jag kom till Italien, det var hemma i Sverige, som jag först insåg den olycksaliga verkan af järnvägarna.

Med ränsel på ryggen, den efterlängtade studentmössan på hufvudet och den trogne Tom i hälarna vandrade jag kring uppe i Dalarne en hel oförgätlig sommar. Skärmen af den hvita mössan var allt, som skuggade min syn, ränseln, som jag bar på ryggen, inneslöt allt, hvad jag behöfde för dagen, och var min hufvudkudde om natten. Inga sorger hade fått följa med på färden, det förflutna var ett skolpojksminne om öfverståndna mödor, och de framtida tankar seglade med Dalälvens blå vatten långt bort till det vida solbeglänsta hafvet. Och stundom var molnfri och ljus — det var sommartid vid Siljans väna stränder.

Högt upp till fjälls gick min väg. Där uppe bland öde skogar och skummande vattendrag lefde i sträfsam id ett folk, som jag lärde älska. Med ett välkomnande »Guds fred!» bjöds vandraren träda öfver stugans tröskel; svart var brödet, som räcktes mig, men det var det bröd, som fostrat upp denna stolta stam af resliga män och sunda kvinnor, hård var näfven som lades i min, men det var dock samma näfve, som en gång höll fast i Sveriges krona. Kraft och mod bodde inom männens

höghvälfda bröst, forntida dygd lyste ur kvinnornas klara ögon och barnen ärfde gammaldags tro och enkla seder med farfars bibel och farmors sölfspänne.

Ekot af dagens larm trängde ej hit; ogrumladt af tidens stormar och klart som den undangömda bergsjöns vatten var folkets sinne. Men rundt omkring susade furorna gamla dunkla hörsagor om jättar och troll; fjällen stodo på vakt kring bergakungens demantprydda sal; och djupt inne bland klipporna blänkte nattliga eldar, där dvärgarna smidde det röda guld. Pilten hörde, hur huldran lockade borta i skogen, och när kvällen svepte månstrålarnas slöja öfver ängarna; såg han fagra älfvor tråda dansen bland sofvande blommor. Älfven sorlade sakta fram mellan björk och vide, vinden blef så tyst i skymmande furuskog; och Näcken sjöng sommarnattens drömmande vemod.

Men sommaren led och jag vandrade hemåt igen. Och skogarna blefvo allt glesare; älfven blef grå som en höstdag och människorna blefvo allt fulare; ju längre söder ut jag kom. Ingen sade mig mera »Guds fred!», då vi möttes på vägen, ingen räckte mig mer handen; då jag steg öfver tröskeln till hans hem. Man började kalla mig »herre», och jag kände att jag var bland främlingar.

Och naturen blef så ödslig; och sagan dog ut på folkets läppar.

Sista gången jag såg Näcken tyckte jag han blifvit så gammal och grå. Jag frågade honom, hvarför hans sång ljud så sorgsen, och han svarade mig, att ingen brydde sig om att lyssna till honom mera. Jag frågade honom, hvart folkvisan tagit vägen, och han svarade mig, att den vackra blåögda folkvisan var död. I detsamma såg jag en eldfrustande drake flyga fram öfver fälten, dånet af hans flåsande andedräkt väckte skogen ur dess djupa fred; och en skärande hvissling ljud genom natten. En stackars liten dvärg kom springande öfver tufvor och stenar, flyende inåt skogen, så fort de små benen kunde bära honom. Han hade långt, grått skägg och små snälla ögon; men han såg så förskrämd ut; jag såg ho-

nom försvinna bakom en tufva. Så blef allt stilla och tyst igen; månljuset föll kallt och vinterklart öfver älfven, men Näcken såg jag aldrig mer.

Just som jag skulle gå, skymtade rödlufvan fram igen; han tittade på mig med sina små rädda ögon, men då han fick se, att det bara var jag, nickade han med sitt lilla grå hufvud. Jag frågade, om han bodde därinne under tufvan, men den lille mannen svarade mig, att han inte hade något hem alls numera — människorna hade med dynamit sprängt sönder fjället, där han och många andra fredliga bergtussar bodde, och skogen däromkring hade de huggit ned. Nu var han på väg upp till fjälls, den lille dvärgen, och han tänkte hinna ända upp till Lappland före soluppgången; sade han. I detsamma nickade han igen med sitt lilla grå hufvud; och innan jag visste ordet af var han försvunnen.

Fundersam vandrade jag fram genom skogen, följande i mina tankar den lilla rödlufvan i hans ensliga flykt upp mot fjällen — nog finge han traska på alltid för att hinna så lång väg innan dager, tänkte jag. Skogen glesnade allt mer, rymden började ljusna, och när jag hunnit fram till skogsbrynet, låg dalen djupt därnere under mina fötter i fullt solljus. Midt öfver ängar och skördefält låg där en väldig orm i slingrande bukter och solade sin nakna sandgula kropp; han hade två mörka ränder på ryggen och han var lång som midgårdssormen. Fram på dagen kom jag till ett ställe, där en hel hop människor voro samlade — man upplyste mig, att jag var vid en järnvägsstation. Midt i folkhopen stod en liten bleksiktig, skrofulös herre och orerade lifligt. Masarna bjöd han på brännvin och kullorna gaf han högklackade kängor — det var en charmant karl. Rik var han visst också; ty pengarna skramlade i fickorna på honom. Så nöp han en vacker kulla i kinden och stack en blank riksdaler i handen på henne. Den fattiga kullan, som tröskade råg på lögen från soluppgången till kväll för en bit torrt bröd; hon vände på penningen i sin hårda näfve; men efter en stund började fingrarna mjukna på henne, och när hon sen skulle försöka tröska, var

slagan henne för tung. Så gick hon hem, missmodig och trött och kastade af sig sina vackra, hemväfda kläder och tog på sig stadspigornas fula dräkt. Och den bleksiktige herrn tog fram en sax och klippte af de tunga hårflätorna, som stucko fram under hennes hätta, och gaf henne i utbyte hatt och parasoll.

Midsommarstången stod kvar ännu på ängen, och där skulle dansas på kvällen. Men blomkransarna voro vissnade, ängsmarken var ojämn och gropig för de moderniserade fötterna, och inne på logen, där man dansat så många år, märkte man nu, att det dammade för mycket. Och bondspelmännen hade glömt bort alla sina gamla trollpolskor på den gammalmodiga fiolen, och i stället för ringdans dansades fransäs vid tonerna af ett handklaver.

Men den vackraste musiken var borta — folket skratade ej mer.

Och jag, som inte tycker om handklaver, jag gick min väg. Jag längtade bort från människorna, och jag gick ned till flodstranden. Älfven såg ovänlig och kall ut. Förbi mig dref en timmerflotte med en hop svärjande karlar, ett stycke längre ned pep en gäll hvisselpipa från ångsågen, och på stranden midt emot låg en klumpig piga och tvättade bleckkärlen från mejeriet. Det mörknade allt mer, en kall, blygrå dimma steg öfver strandängarna och månen lyste som ett vargöga genom den disiga luften. Med slokad svans satt Tom bredvid mig och huttrade, han tordes ingenting säga, ty han såg, att jag var vid dåligt lynne, men han tittade då och då på mig, om vi inte skulle gå vår väg. Och jag började tänka på läsläsning och tentamina, och till sist satte jag mig ned och räknade mina pengar. Sen tänkte jag på nattluft och reumatisk feber; och en stund därefter vandrade vi melankoliskt ned till stationen och frågade efter gästgifvaregården. Man upplyste mig, att där fanns ingen gästgifvaregård, men ett hotell. I trappan kom en piga och frågade, hvad herrn befallde; och jag bad jungfrun gifva mig ett rum — hon rynkade på näsan och sade, att på hotellet fanns inga jungfrur men bara mam-

seller. Jag såg på hennes slappa kind och grumlade blick, och jag sade henne, att hon hade rätt. I matsalen serverades jag blå mjölk och blått Bordeauxvin af en gråblek kypare i hvit halsduk, svart frack och svarta fingrar. På natten sof jag i ett rum med nummer öfver dörren liksom på cellerna i ett fängelse. Jag drömde, att jag mötte den bleksiktige herrn, som klippte af kullornas flätor. Han hade hög hatt och maskstungna tänder, och han grinade försmädligt mot mig. Han såg med sina skarpa ögon på min ränsel och på mina nerdammade stöflar, och han sade att för att gå till fots, när det fanns järnvägar, måste man vara galen. Jag svarade honom, att jag var af hans hans åsikt.

Men jag tog honom i kragen och sade honom, att han var en tjuf. »Ve den, som rör vid mig», sade han, »vet du ej, att jag är oantastlig?» — Med en stolt åtbörd slog han upp kappan och jag såg, att han var guldsmidd från hufvud till fot, och bröstet var prydt af alla möjliga ordnar. Jag stod där i mina tarfliga linnekläder och ränsel på ryggen; men jag såg honom stint i ögonen och sade honom, att han var en tjuf i alla fall. Den höge herrn hånskrattade och vände mig ryggen — han hade ordnar på ryggen med.

I detsamma dånade det genom skogen, och den där eldsprutande draken kom farande och stannade lydigt midt framför oss. Det frustade gnistor ur gapet på honom, och ögonen lyste som glödande kol. Den bleke steg upp i sitt ekipage, och med vindens hastighet for han i väg. — Jag trodde, att det var måste man vara galen. Jag svarade honom, att jag var af bergtussar, att han hette Civilisation.

Och jag vet, att hans makt är stor. Den ensliga skogens susande tankar har han huggit ned, fjällets skimrande saga har han sprängt i luften, och älfvens sorlande sång har han bragt till tystnad. Blygrå dimma stiger öfver ängarna, där drömmen svepte månstrålarnas slöja kring fantasiens älfvalem, och ångsågen hvisslar ut Näcken.

Men hur mäktig han än må vara den där höge herrn — han är en tjuf i alla fall.

Ty han har stulit farfars bibel och farmors sölfspänne.
Han är en jätte och jag är en flyende dvärg, på väg till
fjälls. Och jag tänker hinna upp till Lappland före solupp-
gången.

Tankarna flyga.

— — — här slutade Puck sitt anförande, genomadt af den hopplösaste pessimism. Som hans tal var uteslutande riktadt till mig och blott gällde våra enskilda förhållanden, återger jag det ej här, så mycket mera som jag vet, hur mycket det skulle förlora på att öfverflyttas på vårt fatiga människospråk. Jag äskade ljud och svarade honom ungefär följande:

Ja, du har nog rätt, gamle kamrat, mycket af hvad du sagt är sant. Men betänk dock, huru mycket annat vi ha att vara tacksamma för — blott det, att det blifvit oss förunnadt att få lefva så länge i det land, under hvars strålande sol lyckans ömtåliga planta växer och trifves och glädjen blommar hela året om! Tänk blott på vår fria vandringstid där nere, och medgif, att vi haft mycken fröjd att vara tacksamma för! Vi ha glidit fram på Venezias tysta kanaler, där de öde palatsen stå och drömma, vi ha badat i vågsvallet ute vid Lido, vi ha matat dufvorna på San Marco-platsen. Och Florens, »Firenze la graziosa», liljornas stad! Huru ofta ha vi ej suttit där på en af de nötta marmorbänkarna i Loggia dei Lanzi's skugga, med ögat hvilande på Benvenuto's Perseus, Donatello's Judit eller Giovanni da Bologna's Sabinergrupp och med hufvudet fullt af Dante och Petrarca, Boccaccio och Airosto, Lorenzo il magnifico och Michel Angelo, Titian, Fra Angelico och Leonardo! Vi ha plockat majliljor på ängarna kring Fiesole och hvilat oss i det höga gräset bland purpurröda anemoner och doftande narcisser uppe på slutningen kring Valombrosa. Vi ha lefvat medeltidslif i det stilla Perugia, vi

ha vandrat genom silfverskimrande olivskogar upp till det grå, gamla Assisi, där en af medeltidens störste grundade den klosterorden, som bär hans namn och som gått ut öfver världen. Det är som lefde den ädle S:t Franciscus kvar ännu där uppe i det tysta Assisi. Vår tid kallar honom en dåre och hans höga lära om uppoffrande människokärlek för religiös fanatism. Men hans samtid gaf honom namnet »il Serafico»; och Dante liknade honom vid solen, som öfverstrålar och värmer allt; och konstens mästare, en Cimabue och en Giotto målade i sin storslagna, enkla konst den hänförelse, som det fattiga helgonet framkallade. Och vi bägge, vi hälsade med vördnadsfull beundran de förtrycktas och de ringas högsinte kämpe, den ädle munken, som var de fattigas och djurens vän.

Och Roma! Vi ha druckit återseendets skål ur Fontana Trevi, vi ha vandrat kring på de skuggiga gångarna i villa Borghese's och villa Doria-Pamfili's trädgårdar, många gånger har du suttit och väntat på mig under en af villa Albanis' gamla ekar, medan jag var inne och hälsade på min sorgsne, lotuskransade Antinous, som drömmande ser på sina Nilblommor. Vi ha ströfvat kring på den storslagna, ödsliga Campagna di Roma, vi ha sofvit vid vakteldarna på campagnolens fårpäls, vi ha vänner både bland herdarna och vallhundarna. Vi ha gått till fots den gamla bortglömda strandvägen från Roma till Napoli. Golfens väna stränder känna vi väl. Vi ha seglat med korallfiskare öfver till Sicilien, vi ha där vandrat kring långt bort från stråkvägarna, som reseböckerna ritat upp för nyfikna främlingsskaror, vi ha lefvat bland folket, bland herdarna uppe i de öde bergen, dit intet eko af nutidslif trängt fram.

* * *

När fåglarna fingo vingar, fingo människorna fantasi; ofta gläntar jag på buren och låter tanken flyga dit ner till mitt kära Italien, och glömsk af all dagsarbetets tunga lefver jag så en stund bland solljus och fröjd.

Men vet du, Puck, hvad som händer mig så ofta nu på senare tider? Jo, midt i mina italienska tankar tycker jag att den dunkelblå himlen ljusnar; den ljumma luften, doftande af vecka drömmars vallmo, blir bitande kall, men svalkande som ett bad ur skogens svala källa. Jag vaknar ur mitt dolce far niente, och förundrad ser jag mig omkring. De dunkelgröna orangeträden räta sig upp och växa ut till skyhöga granar; murgrönan, som skylde stammarna, faller bort och den bruna barken lyser fram; barken, som mitt fattiga land har blandat med sitt bröd! Det doftar af barrskog; och snön faller i hvita flingor. Jag slår armarna kring mina gamla sorgsna furor, och jag hör hjärtat af mitt fosterland klappa under den skrofliga barken. God dag, Nordens stolta cypresser, som vakten grafven, där linnea och ljung sofva, god dag, skogens väldiga jättar med fjällens hälsa i edra ådror; god dag, sekelgamla lifvakt för mitt vintriga land; grå gamla grenadjärer med rymfrost i skägget och snö i lockarna!

Och från fur till fur hör jag vinden susa mig en hälsning igen, hälsning till honom som varit så länge borta, men aldrig glömt sitt land.

Bjällerklång på den frusna sjön; svindlande slädfart öfver den blanka isen, och en flammande brasa väntande där hemma!

Julfred i tankarna; ljusen tända i julgranen och tindrande barnaögon rundt omkring!

De små ha somnat med julklapparna i famnen; och hela huset hvilar snart; ty i morgon bittida; medan vinternattens stjärnor gnistra ännu där uppe på himlen, skola vi hän öfver snöhöljda fält och genom sofvande skogar till kyrkan; som tändt sina julljus för både stora och små, att i en gammal ärlig svensk psalm viga julfrid öfver vårt hem och vårt land!

Julnatten går långsamt hän. Puck ligger och sträcker sig på älghuden framför brasan, och jag sitter en stund och stirrar in i de falnande kolen, där det ena lysande slottet, där den ena skimrande planen efter den andra formar sig fram, och sen faller till aska. Och jag sträcker ut händerna mot hemmets lugna härd och jag säger tyst till mig själf; att

här är värme nog att tina upp; hvad som förfrusit där ute i världen, här är hamnen, där kringirrande vilsekomna få hvilat ut; här är fred för oroliga tankar!

Där ute på gården tindra stjärnorna öfver mitt hufvud och snön knarrar under fötterna. Sparfvarna, glömska af all vinterns hunger och sköld, kvittra sin julfröjd kring sädeskärven, och nere i stallet frusta hästarna belätta öfver sina hafrefyllda krubbor — det är jul i dag.

Sen, när allt blir tyst i stallet, prasslar det sakta uppe på skullen. Blacken drömmer, att någon tassar förbi honom, en liten rödlufva tittar fram och gårdens skygga lilla tomte kommer och hämtar sitt fat gröt och sin julkaka. Tomten ser in i alla spiltorna, så att ingen af hästarna skall kunna halka på den blanka isen och bryta sig, går sedan till ladugården, där kossorna drömma om grönskande ängar. Sedan, när alla ljusen blifvit släckta uppe i den stora byggningen, smyger han sig ditupp, lutar sitt lilla skrumpna ansikte öfver de sofvande barnen, tassar från rum till rum och ordnar med andehand allt trassel och split, som året ställt till. Han är så snäll, den lille tomten, men så skygg; för stora människor visar han sig sällan; ty de äro ej nog goda i sina tankar, men barn se honom ofta. Han vill inte, att man skall låtsa om honom, men på julkvällen skall man alltid sätta ut ett fat gröt och en julkaka åt honom — tomten ser det gärna. Det finns människor, som ej tro på tomtar, men det böra de aldrig tala om; ty det visar, att de äro mycket okunniga och mycket gamla i sina sinnen. Det finns till och med människor som håna tomtarna — men dem går det aldrig väl i händer. Jag är så glad öfver hvad jag vet om de snälla små tomtarna. Och tomtarna veta nog, hvilka som äro deras vänner. Och kanske finns det ett litet gråskägg där hemma, som förstår min djupaste tanke; och en klar julnatt skola kanske ett par dvärgar timra upp en stuga åt mig där hemma i en svensk furuskog — midt inne i skogen, långt från vägar och stigar, där inga människofötter trampa ner mossan, och inga larmande röster skrämma bort trastarna. Nog vet jag, hvar stugan

skulle stå; men det är endast tomtar och dvärgar, som kunna bygga den — mina egna krafter skulle ej ens räcka till att bygga en hundkoja åt Puck.

Men Sveriges skogar äro farliga. Jag talade häromdagen med en fransman om mitt hemland; och jag sade honom, huru vackert det var. Han blef mycket intresserad och funderade på att göra en resa hem till Sverige.

»*Mais il y a des ours partout chez vous?*» sade han med en viss tvekan.

»Ja, tyvärr», svarade jag, »där finnas björnar öfverallt.»

Porta San Paolo — Protestantiska kyrkogården i Rom.

*It might make one in love with
Death to be buried in so sweet a place!*

Shelley.

Kamelior blänka i dunkel purpurglans mellan lager och kaprifol, myrten blommor och fagra rosor vira kransar kring cypressernas stammar. Narcisser och liljor spira fram mellan markens höga gräs, och uppe i trädens kronor sjunger trasten sommarkvällens skimrande farväl till den flyende dagen.

Ljufva blomstergård, dit trötte vandraren flyr, är det glömskans vallmo som doftar bland dina rosor, är det drömmarnas fred, som susar genom dina cypressers skymmande kronor?

Men ser du de hvita korsen, som lysa fram mellan blad och blommor; ser du de brutna kolonnerna, som murgrönans skyler? Böj undan grenarna, som flätat årens försoning kring sorgeskraften på stenens häll, luta dig ned öfver liljor och violer och se att de blomma öfver grafvar!

Marken, du beträddt, är helig, här bor minnet af dem, som en gång voro människor.

Fjärran från kommo de hit, de tysta slumrarna härunder, vida öfver jordens rund hade de vingade tankarna flugit kring, innan de samlades hit till evig hvila.

Skilda länder ammade dem upp, i olika banor gingo de fram sin väg genom lifvet, öfver solbelysta höjder eller genom dalarnas skugga, i lyckans segrande triumftåg eller dignande under bekymrens börda — nu ha de alla nått målet för färden, det natthöljda fältet, där höjder och dalar jämnats ut, där

sorlet af folkens lif tystnat, där jublets röst förklingat och sorgernas kvidan saktat af.

Sida vid sida ligga de här i syskonsäng. Ryktet strör immorteller kring den enes urna, och gräset växer vildt öfver kullen, där den andre sofver. Men lagern, som grönskar öfver deras hufvudgård, skuggar lika väl den ringe, som namnlös stupade i livvets strid, som den högborne ande, hvars verk lefver kvar där uppe på jorden. Från skymmande cypresser sänker sig långsamt glömskans natt såväl öfver den ene, hvars namn historien ristat in på marmorns håll, som öfver den andre, hvars lifsgärning re'n är förgäten. Och kanske dröjer där ännu ljusningen af ett kärleksfullt minne kring den ringes träkors långt sen dunklet fallit kring den höga mausoléen, kanske bland grafkullens markblommor och gräs vakar saken ännu i nattviolernas doft långt sen rosorna somnat.

Grafskrifterna tälja, hvilka de voro, som döden förde hit, och tankfull läser vandraren deras namn. Han läser det år, ett namn blef dem gifvet, han läser det år, det blef taget från dem; men hvad af glädje och hvad af sorg, som gömmas mellan dessa år, vet han ej.

De voro konstnärer de flesta af dem, som hvila under korsen.

Fulla af hänförelse och ungdomsfröjd drogo de hit, hälsande den Eviga Staden som sin moder. Och Rom slöt dem i sin famn, närde deras själar med sina stora tankar och täljde dem bland gruset af Flaviernas Colosseum och den Palatinska klippans kejsarslott sin egen stolta häfd och Hellas' morskimrande saga.

Här drömde de sin skönaste dröm, här manades deras håg till höga syften, här adlades deras skönhetssvärmande lek till allvar. Och här vigdes de till ljusets stridsmän vid det odödliga idealets altare, här i detta Rom, där Michel Angelo hvälfde sin mäktiga kupol öfver den antika konstens tempelgrund och Rafael väckte skönhetens fjärlingsvigate Eros från medeltidsnattens långa slummer till renässansens vårdagssol.

Och så när deras skaparkraft fått vingar, när målet kanske var nära och de re'n sträckte händerna efter idealets flyende Dafne-bild, då växte de väna lemmar ut till en dunkelgrönskande cypress, där intet hjärta mera slog under barken; och ej till det jublande ryktets Capitolium men till glömskans tysta Campo Santo gick deras färd.

Unga kommo de flesta hit till grafvarnas hvila; solen hade knappast nått sin middagshöjd när mörkret föll öfver dem; vårens tankar hade knappast hunnit blomma när döden svepte kring dem sin vintriga slöja. Men sörjen ej öfver edert öde, I unge! Ty morgonen är dagens fägring och lifvets skönaste rosor kransa vårens lockar. Men kvällen bär vemodsdraget kring sin skymmande panna; och hösten är afskedets tid; då glädjens svalor fly.

I hvilen i ett afsomnadt världsväldes kungagraf, i mänskoandens Pantheon; det gamla Roms halfgrusade stadsmurar hägna eder fristad, och där utanför breder Campagnan sin vemodsväldiga tystnad kring edra drömmar. I hvilen i hednisk jord; det susar en fläkt från de gamles elyseiska fält genom cypresserna som vakta edra grafvar, och slöjan af antikens skönhetslif höljer dödens dystra majestät.

Döden är ej benrangelsmannen, som från hedendomens skymning hotfull vandrar kring från boning till boning; som i medeltidens natt dansar sin hemska dödsdans kring gästabadens lekar och kring klostermurens fresker och med lien i hand vaktar renässansens grifhvalf. Döden är en vän yngling med kransade lockar och drömtyngd panna, skön lik kärlekens genius; och sakta släcker han lifvets ljus i den utbrunna fackla, han trampar under sin fot.

Grafven är ej förgängelsens mörka boning; fläckad af stoftets förnedring; grafven är den urna, där minnet af en människosjäl lägges ned.

Och vandraren dröjer så gärna bland grafvarna där borta vid Porta San Paolo. Främlingen ute i världens sorlande lif flyr till er, tysta främlingar, som för all tid stannat kvar i det gamla Rom. Fjärran från fara vemodiga tankar hän till

ert väna Campo Santo, där glömska och frid bo bland cypresser och rosor.

Drömmarnas skymning faller öfver Rom, och skimret af antikens aftonrodnad glänser fram öfver dess ödemurar. Skön, lik reliefen kring en gammal sarkofag, vaktar Italiens sommar främlingarnas hvila.

Letters from a Mourning City

by AXEL MUNTHE. Second Edition. John
Murray. London 1899.

Vagaries

by AXEL MUNTHE. John Murray. London
1904.

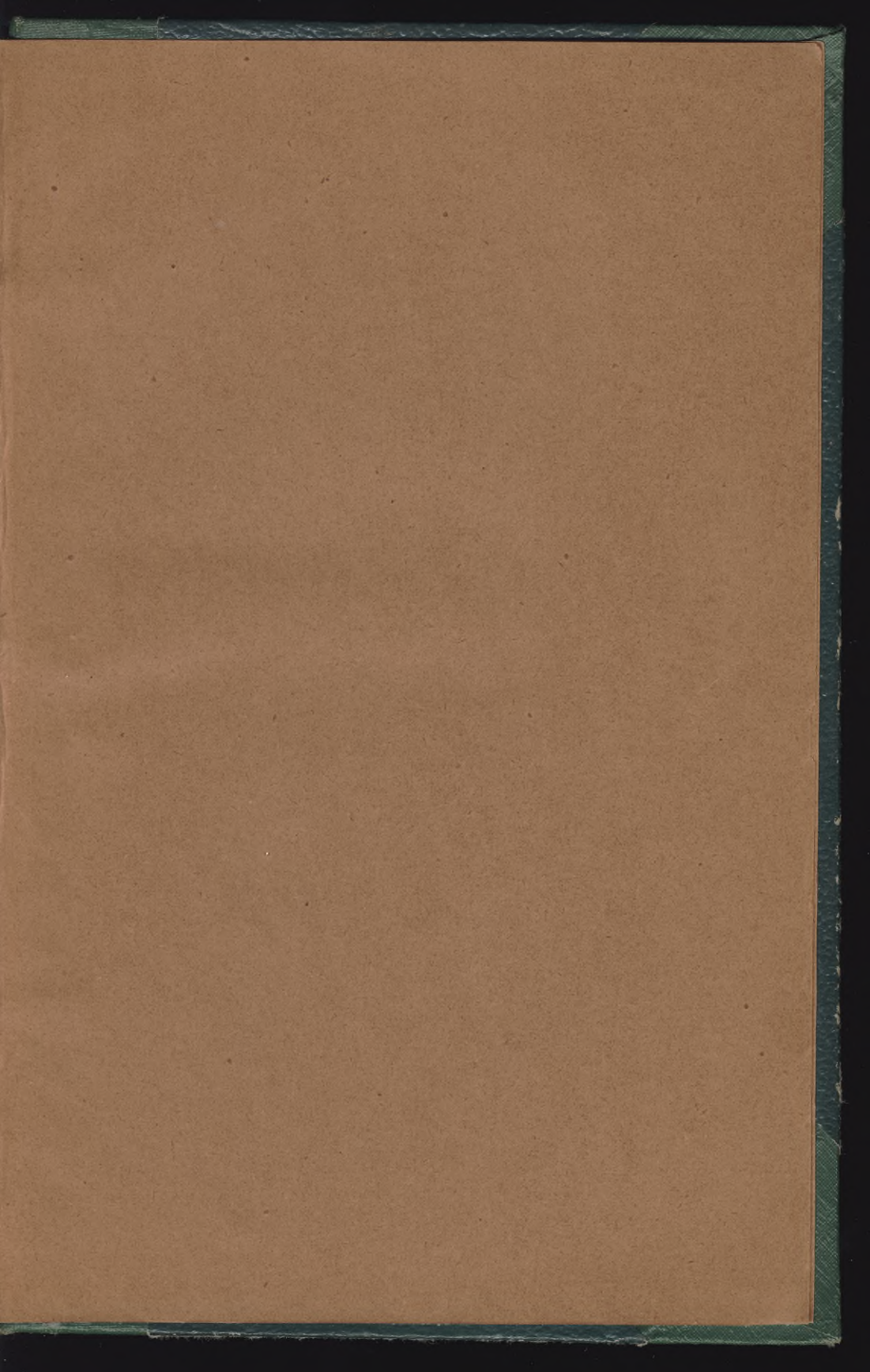
Memories and Vagaries

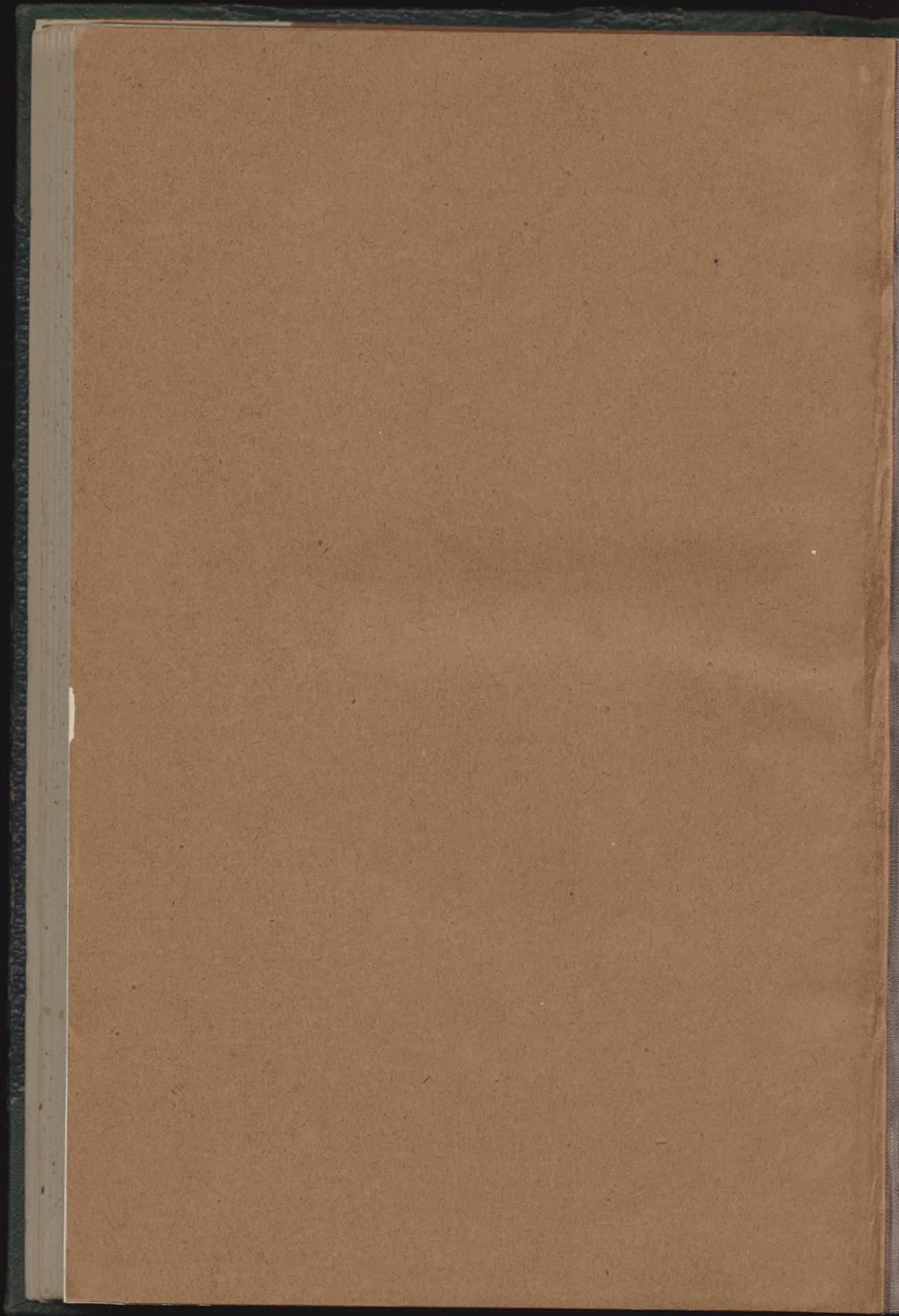
by AXEL MUNTHE. John Murray. London
1908.

Letters from a Mountain City
by Ann Murray, Great Britain, 1830
New York, 1830

Vagaries
by Ann Murray, New York, 1830
1830

Memories and Vagaries
by Ann Murray, New York, 1830
1830

102
6000241225

Göteborgs universitetsbibliotek

